

28 oktober

Debatter m. m.

Onsdagen den 28 oktober

Sid.

Allmänpolitisk debatt 4

Onsdagen den 28 oktober förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens första kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 2 november 1970 tills vidare för att fullgöra uppdraget såsom svensk delegat vid Förenta Nationernas XXV generalför-samlings möte i New York.

Stockholm den 28 oktober 1970

Torsten Bengtson

Till riksdagens första kammare

För att delta i Unescos generalkonferens i Paris anhåller jag om ledigt från riksdagsuppdraget från den 28 oktober till den 6 november.

Göteborg den 27 oktober 1970

Ingrid Segerstedt Wiberg

De begärda ledigheterna beviljades, beträffande herr Bengtson för den tid, som åtginge för berörda uppdrags fullgörande.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 149, med förslag till lag om ändring i strålskyddslagen (1958:110); och nr 152, med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1).

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 154, med förslag till lag om lokaliseringsråd, m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av en från konstitutionsutskottet inkommen skrivelse med förslag till ny riksdagsstadga.

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 1269—1271 till bevillningsutskottet,
motionerna nr 1272—1274 till bankoutskottet,
motionerna nr 1275 och 1276 till lagutskott,
motionerna nr 1277—1281 till statsutskottet samt
motionen nr 1282 till lagutskott.

Vid föredragning av motionen nr 1283 hänvisades densamma, såvitt den avsåge skattefrågor, till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 1284 och 1285 till bevillningsutskottet,
motionen nr 1286 till bankoutskottet samt
motionerna nr 1287—1289 till bevillningsutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 1290 hänvisades densamma, såvitt den avsåge skattefrågor, till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 1291—1294 till bevillningsutskottet,
motionen nr 1295 till bankoutskottet och

Allmänpolitisk debatt

motionerna nr 1296—1300 till bevillningsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 49, 51 och 53.

Allmänpolitisk debatt

Ordet lämnades till herr BENGTON (cp), som anförde:

Herr talman! Den 1 januari 1971 inträder för den svenska riksdagen en väsentligt förändrad situation. Det blir den på en gång direktvalda riksdagen som träder i funktion, och därmed kommer förändringar av åsikter inom väljarkåren att få politiska konsekvenser omedelbart. Den väsentliga förändringen inträder också att bland de demokratiska partierna socialdemokraterna inte längre har absolut majoritet mot de tre icke socialistiska partierna. Under de två månader som återstår av denna riksdag kan dock socialdemokraterna fortfarande utnyttja resultatet av de val som hållits tidigare då folkopinionen var en helt annan.

Med denna riksdag blir det många av våra kamrater som kommer att lämna riksdagsarbetet, många av dem av åldersskäl, och de är värda ett varmt tack för sitt hängivna arbete inom svensk riksdag. Framgångar för ett parti medför ju motgångar för ett annat, och valvindens växlingar har också lett till att en del av ledamöterna inte återkommer till nästa års riksdag. Utan att se det ur politisk synpunkt är det att beklaga att en del av våra kamrater, som med största intresse och energi deltagit i riksdagsarbetet, inte återkommer åtminstone på de tre närmaste åren. Vi tackar dem givetvis för den tid de hunnit verka i riksdagen.

Det finns ingen anledning att nu närmare analysera valet och dess konsekvenser. Vad det kommer att innebära visar sig så snart den nya riksdagen börjat sitt arbete. Klart är emellertid att

socialdemokraterna inte kan genomföra någonting mot de icke socialistiska partiernas vilja utan att ha stöd från kommunisterna. Vänsterpartiet kommunisterna har ingen makt att genomföra någonting av egen kraft, men de har en makt, och det är att kunna fälla den socialdemokratiska regeringen om de så önskar. En annan regering med annorlunda sammansättning får dock inte starkare ställning. I en sådan situation är det befogat att en samlingsregering träder till eller att nyval hålles för att om möjligt skapa större politisk klarhet. Samlingsregering är inte lämplig annat än under speciella omständigheter. Meningsskiljaktigheter i en samlingsregering kan, om inte en kompromiss kan ernås, inte lösas på annat sätt än att frågan skjutes åt sidan. Nu är vi emellertid i en speciell situation där det minsta partiet kan komma att spela en roll som dess röstunderlag alls inte berättigar till, och då är en samlingsregering på sin plats. Hur många stolta deklamationer socialdemokraterna än avger att de inte kommer att ta hänsyn till vänsterpartiet kommunisternas åsikter, kvarstår dock faktum att de för att genomföra sina förslag är beroende av kommuniströsterna. Kommunisterna har ju förklarat att de ansluter sig till demokratiska principer, men detta är endast en läpparnas bekännelse så länge deras allmänpolitiska linje, som är oskiljaktig från diktatur, innebär att de kräver ett förstärkt näringsliv, vilket i sin tur kräver t. ex. slopande av fria avtalsrörelser mellan parterna och statligt bestämmande på område efter område. Vad är sedan den personliga friheten värd, som samtliga demokratiska partier värnar så hårt om?

Vi säger från centerpartiet att det är bättre att ha en samlingsregering än att det lilla kommunistpartiet skall få ett starkt inflytande på svensk politik.

Vad säger socialdemokraterna i denna fråga? Frågan är högaktuell, ty det är inte säkert att detta val är det sista nederlagsvalet. Det stora socialdemokra-

Allmänpolitisk debatt

tiska valnederlaget kan mycket väl vara ett "mene tekel", som ger en antydning om vad som kan komma också i fortsättningen. Det har framträtt mer och mer i svensk politik att det är centern som är alternativet och att vi har vunnit en allt starkare ställning.

Det går en markant skiljelinje mellan centern och socialdemokraterna, även om vi i praktiska frågor kan ha liknande uppfattningar. De socialistiska idéerna om statsägda företag har inte slagit väl ut. Nästan undantagslöst visar statsföretagen dåliga resultat. Nu har man emellertid börjat gå en annan väg för att få ett större statsinflytande utan att behöva besväras av konkurrens från ett fritt näringsliv. Om man inte tillåter någon konkurrens utan bedriver monopolistisk politik, får man inte konkurrens-mässiga jämförelser och kan fortsätta med statsdrift. Vägverket t. ex. utför nu 60—70 procent av arbetena självt. Vem vet om detta är den rationellaste och effektivaste vägen när man inte tar in anbud? Vi har hört i dag att riksräkenskapsverket beräknar att man skulle kunna spara 11 miljoner, om vägverket lämnade ut en del arbeten att göras av andra i stället. Jag kan inte på något sätt garantera den uppgiftens riktighet, men det är anmärkningsvärt att riksräkenskapsverket också har sett detta. Utan konkurrens vet man inte vad det kostar.

Ett annat exempel är Sveriges Radio-TV — visserligen ett aktiebolag men ändå styrt från statens sida — som ytterst ogärna vill lägga ut program till andra producenter. Fortfarande får vi ingen jämförelse. Man eftersträvar tydligen monopol i största möjliga utsträckning. Det föreligger en interpellation just nu i riksdagen om Allmänna förlagets monopol i fråga om statligt tryck. Här är det samma sak — ingen konkurrens. Varför får inte konkurrensen gälla på dessa områden, så att man verkligen vet att vi får det effektivaste arbetet?

Socialdemokraterna har under lång tid hävdad att ett land måste ha en

stark regering i den meningen att den skall ha stor makt. Det är naturligtvis önskvärt att den är stark också i andra avseenden, men det kan man ju inte gärna säga om den nuvarande regeringen, som med sin opportunistisk fört oss in i alla de besvärligheter som nu finns. Hur har den "starka socialdemokratiska regeringen" förmått handha vårt lands angelägenheter? 25 år efter krigets slut, med alla dess restriktioner och regleringar, tvingas man införa krisåtgärder och andra mycket hårda åtgärder. Tyvärr får den socialdemokratiska regeringen fortsätta, starkt försvagad och beroende av vänsterpartiet kommunisternas röster. Det är inte någon avundsvärd situation i vårt land, där man sagt sig vilja ha en stark regering.

Mittensamarbetet har varit bra under hela detta år och under valrörelsen. Den som i inte särskilt goda avsikter söker finna fel kan finna punkter där det kärvat, men man bör nogsam observera att i det allra största antalet frågor — och i de mest betydelsefulla — har folkpartiet och centern kommit till samförstånd. Det har säkerligen varit bättre samarbete mellan de två mittenpartierna än det varit inom en del andra partier ibland. Ute i kommunerna har kanske samarbetet inte varit så intensivt, men genom kommunreformen ökas förutsättningarna för ett vidgat samarbete. Socialdemokraterna har i så många fall försatts i minoritet gentemot folkpartiet-centern eller mot alla de tre icke socialistiska partierna att samarbete blir en naturlig följd av utvecklingen. I Jönköpings län t. ex. är det bara i en enda av de nya kommunerna som socialdemokraterna har egen majoritet.

Slutligen vill jag säga i denna fråga att nu när det för båda mittenpartierna framgångsrika valet är över, bör man ta upp en ingående överläggning om vidgat samarbete mellan de båda partierna.

Vår kritik mot regeringen riktar sig främst mot dess blåögda opportunistisk

Allmänpolitisk debatt

och eviga brist på långsiktig planering. I nästan varje finansplan under de senaste åren har regeringen sagt att nu gäller det framför allt att öka industrins investeringar, men resultatet har blivit mycket magert. Under 1960-talet ökade industriinvesteringarna i Sverige endast med 15 procent, under det att ökningen t. ex. i Frankrike och Italien var 50 procent och i Förenta staterna 100 procent. Anser verkligen regeringen att vi bygger ett välståndssamhälle med en sådan politik? Även i finansplanen för budgetåret 1969/70 framhölls betydelsen av ökade investeringar. Men vad blev resultatet, herr finansminister? Jo, industrins investeringar ökade med 2 procent. Prognosen var 6 procent. Man lyckades alltså bara komma upp till en tredjedel härav, och i absoluta tal är 2 procent inte någon ökning att skryta med. Samtidigt lånade staten under en högkonjunktur bortemot 4 000 miljoner kronor och undandrog därmed näringslivet lånemöjligheter som skulle ha lett till ökade investeringar. Finansministern framhöll dock att man under innevarande budgetår inte skulle handla så, utan upplåningsbehovet skulle stanna vid cirka 800 miljoner kronor, dock med reservation i synnerhet för höjda statstjänstemannalöner. Det hade nog varit klokt om finansministern inriktat sig på en balanserad budget som utgångsläge och upplåningen blivit ännu mindre.

Det är lovvärt att regeringen ändå försöker förbättra situationen och minska upplåningsbehovet för att därigenom lösgöra mera kapital åt näringslivet. Man är dock förvånad över att ingenting händer på kreditmarknaden. Kreditrestriktionerna är alltså mycket hårda. Det finns flera omständigheter som talar för att restriktionerna borde lättas.

För det första är det den omständighet som jag redan påpekat, nämligen att statens upplåning skulle bli mindre. En tredjedel av budgetåret har dock förflutit, och då borde den minskade

statliga upplåningen redan kunna ge någon effekt på den fria kreditmarknaden. Hur bedömer finansministern det? Skall ingenting hända? Är det bara löften att det skall bli någonting?

För det andra har investeringsavgiften på de oprioriterade byggena varit i kraft under fem månader; också den borde medföra en viss effekt. När kan vi vänta att detta skall medföra något resultat för investeringarna på andra områden?

För det tredje har en viss upplåning, om ock i mindre omfattning, börjat på utlandsmarknaden.

Regeringen sade i finansplanen något som är så betydelsefullt att jag citerar det: "Regeringen har vid utformningen av näringspolitiken i allmänhet och investeringspolitiken i synnerhet sökt länka utvecklingen in i sådana banor, att en fortsatt expansion och utbyggnad av den utlandskonkurrerande industrin kan genomföras. Efter ett par års stagnation började industrins investeringar ånyo öka under 1969. Denna uppgång synes komma att fortsätta också i år, då industrins bruttoinvesteringar beräknas öka med drygt 10 %. Jag anser det vitalt för vår ekonomis styrka och expansionsförmåga på sikt att dessa investeringsplaner kan realiseras. En viktig förutsättning härför är en real och finansiell återhållsamhet inom övriga sektorer av ekonomin. Årets budgetförslag har utformats med sikte därpå och leder till en väsentlig reduktion av statens upplåningsbehov."

I den reviderade finansplanen sägs att industrins investeringar utgör härvidlag ett särskilt expansivt inslag. De väntas öka med drygt 15 procent, vilket är en påtaglig höjning i förhållande till den bedömning på 10,5 procent som gjordes i finansplanen.

Nu kommer en väsentlig fråga till. Vad säger regeringen i dag om investeringarna? Vi vet att de är mycket viktiga. Vad är de senaste uppgifterna? Vad kan vi vänta av industrins investeringar? Jag måste konstatera att be-

Allmänpolitisk debatt

dömningarna är mycket pessimistiska om hur industrins investeringar kommer att utvecklas. Det ser inte ljusst ut på något sätt. Det är sannolikt att regeringen ännu en gång misslyckas på en av de mest centrala punkterna i vårt lands ekonomi.

Det är möjligt att de stora exportföretagen och i synnerhet de med internationell anknytning någorlunda kan, dock mot i många fall mycket höga räntor, klara sin kredit-situation, men för flertalet mindre och medelstora företag är situationen mycket allvarlig och i åtskilliga fall rent av ohållbar. Antalet konkurser har ökat kraftigt under senare tid. Det beklagliga är att många företag som egentligen är fullt bäriga kan tvingas ge upp, inte på grund av svaga driftresultat utan därför att kreditmöjligheterna är så stängda att det inte går att fortsätta. De små och medelstora företagen är en så väsentlig del av hela vårt näringsliv att det utgör en verklig fara för hela vårt lands ekonomi om de inte kan fullfölja sin verksamhet. Avveckling av många mindre företag medför också en utarmning av den bygd där de befinner sig, med alla därav följande konsekvenser för arbete, service, handel, kommunikationer, skolor m. m.

De hårda kreditrestriktionerna har givetvis medverkat till en onormalt hög räntenivå. Det är inte bara diskontot som är mycket högt, utan bristen på kapital medför också en uppresning av räntenivån som inte är försvarlig. Det skulle vara synnerligen intressant om en undersökning kunde göras om vad de verkligen betalade räntorna är för kommunlån, växelkrediter, större företags betalade räntor, ränta på lån för bilköp o. d. Det skulle nog bli en bestseller för politikerna att titta på. Det är möjligt att de socialdemokratiska politikerna inte skulle bli så förtjusta över sin högräntepolitik. Men det skulle vara intressant att få veta, ty det finns inga uppgifter

därom nu. Vad är det för räntor som folk betalar? Att diskontot är sju procent, det känner vi till, men det är inte den räntesatsen utan mycket högre räntor som i verkligheten betalas.

De kreditpolitiska åtgärderna torde denna gång ha fått en särskilt kraftig verkan på grund av att de varit i kraft så lång tid. Diskontot har, som jag sagt tidigare, legat på rekordhög nivå ända sedan juli 1969, och kreditrestriktionerna har också varit ovanligt långvariga. Även många företag som ursprungligen hade en god likviditet har fått en stark känning av restriktionerna. När det gäller räntan, tillkommer därjämte kostnadsutvecklingen. Pris- och hyresstegringar under året har också till stor del orsakats av den höga räntan.

Det är självfallet att lättnader i kreditrestriktionerna och en sänkning av diskontot skulle vara välgörande för hela vårt näringsliv. En hel rad länder har visat att de kan gå före med diskontosänkningar. Effekterna av en diskontosänkning verkar inte bara i en riktning. Det finns en hel del positiva sidor som man också måste beakta, när man tar sig för att sänka diskontot.

Den betydelsefullaste, ja, rent av avgörande aspekten på vårt lands ekonomiska utveckling under 1970-talet blir otvivelaktigt relationerna till andra länder. Vi har praktiskt taget alltid haft ett underskott i handelsbalansen, och vi kommer säkerligen att få det även i framtiden. För 1970 beräknas ett underskott på turistnettot på 1 400 miljoner kronor, på övriga tjänster m. m. ett minus på 755 miljoner kronor, på transfereringar ett minus på 900 miljoner kronor. På plussidan har vi framför allt sjöfartsnettot, som för 1970 beräknas uppgå till 1 900 miljoner kronor. Resultatet av dessa siffror blir att vi beräknas få ett underskott i bytesbalansen på 300 miljoner kronor för år 1970.

Till detta bör man lägga att u-hjälpen under detta år beräknas till 800

Allmänpolitisk debatt

miljoner kronor och är avsedd att stiga under de närmaste åren.

Nu kan ju regeringen uttala lugnande försäkringar om att vi vid olika tillfällen får förbättringar av vår valuta-reserv. Men hur är egentligen trenden? Vad kommer att hända under de närmaste åren? Läget är synnerligen oroande. Hur, herrar regeringsledamöter, kommer det att gå med vår valuta-reserv när handelsbalansen inte kan bringas upp till jämvikt — det har vi inte särskilt stora möjligheter till — inte minst när sjöfartsnettot visar en nedgående trend? Var kommer vi egentligen att hamna? Det finns ingen möjlighet att fortsätta på detta sätt.

I första hand är det exportindustrin man tänker på. Jag vill ställa den mycket betydelsefulla frågan till regeringen: Vad tänker regeringen nu göra för att främja och uppmuntra exportindustrin så att denna kan öka sin kapacitet? Jag tror inte, herr finansminister, att man bara kan ge exportindustrin en klapp på axeln och säga att det behövs att ni ökar er produktion. Vill ni vara snälla och öka den med så där en miljard kronor, så att vi kan få en ordentlig valuta-reserv i vårt land igen! Regeringen måste i stället föreslå åtgärder som verkligen främjar exportindustrin.

Det andra alternativet är: Skall regeringen vidta åtgärder på andra områden som berör valuta-reserven för att vårt land inte skall hamna i den rent av katastrofartade situation som skymtar under 1970-talet? Vi vet att de stora och verkligt svåra konkurrenterna på exportområdet är Amerika, England, Frankrike, Japan, Västtyskland och Italien, vilka sammanlagt svarar för bortemot 90 procent av världens export. I denna hårda konkurrens skall således Sverige försöka att öka sin export. Det är verkligen en av de centrala frågor som vi har framför oss den närmaste tiden.

Jag tror inte det blir någon lätt uppgift att öka vår export, men den blir

säkerligen nödvändig. Om regeringen följt centerens propåer hade man inte varit i en så prekär situation som nu. Men nu har vi denna situation och det måste göras någonting åt den.

Om balansen mellan export och import blir nödvändig att upprätthålla i framtiden, så får man inte förbise de andra poster som ingår i beräkningen av bytesbalansen. Eftersom sjöfartsinkomsterna är nära nog de enda egentliga inkomster vi har på den andra sidan, så bör vi givetvis vara aktsamma om vår sjöfart och främja dess arbete på bästa sätt. Tråkigt nog synes regeringen inte fullt inse värdet av vår sjöfart, utan regeringen fortsätter att försämra dess konkurrensmöjligheter med andra länder. På grund av ett inkomstbortfall då omsättningsskatten ändrades till mervärdeskatt infördes arbetsgivaravgift på en procent. Alla våra fartyg som färdas på världens olika hav hade tidigare knappast haft någon omsättningsskatt, då de i de flesta fall fick köpa sina förnödenheter i andra länder. Nu drabbades de av en extraskatt i form av en arbetsgivaravgift.

I det nya skatteförslaget höjes nu arbetsgivaravgiften med ytterligare en procent. Det drabbar ju även sjöfarten, som därigenom kommer i ett ännu sämre konkurrensläge. Jag vet att sjöfarten har en lägre avgift än andra näringar, men den kommer ändå att hamna i ett sämre konkurrensläge jämfört med andra länder. I stället för att främja sjöfarten, som jag sade tidigare, lägger regeringen på den olika pålagor, som inte ger den resurser att hävda sig gentemot andra länder.

Jag vill också i det fallet fråga regeringen om den anser att det är en förnuftig politik att försämra läget för den svenska sjöfarten, som ger oss inkomster på 1 900 miljoner kronor och så mycket medverkar till att förbättra vår valuta-reserv.

Höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften bör enligt vår mening

Allmänpolitisk debatt

endast betraktas som ett provisorium. Avgiften infördes år 1968 i samband med omläggningen av den indirekta beskattningen, som jag nämnde, från omsättningsskatt till mervärdesskatt. Avgiften tillkom i stället för den indirekta beskattningen av investeringsvaror som bortföll, och uttaget bestämdes i första hand med ledning av det bortfall av skatteinkomster som det föranledde. Om arbetsgivaravgiften nu höjs, innebär det att den får betraktas som ett permanent inslag i vårt skattesystem. Det är inte tillfredsställande att en sådan permanentning sker utan närmare undersökning av avgiftens samhällsekonomiska verkningar. Någon sådan utredning har inte föregått vare sig införandet av avgiften år 1968 eller förslaget till höjning i år. Därför har vi i en motion föreslagit att avgiftens storlek omprövas inom en nära framtid, förslagsvis om ett år, och att en utredning om avgiftens samhällsekonomiska verkningar dessförinnan genomföres.

En höjning av arbetsgivaravgiften kommer otvivelaktigt att dämpa företagens efterfrågan på arbetskraft, och en generell avgiftshöjning kan därför innebära ett allvarligt hot mot strävandena till regional utbyggnad av näringslivet inom de sysselsättningssvaga regionerna. Med hänsyn därtill bör enligt vår mening arbetsgivaravgiften inte höjas inom de områden där lokaliseringsstöd nu utgår, inom vissa delar av Kopparbergs län och Gotland. Avgiften bör där bibehållas vid nuvarande nivå, vilket vi framfört i våra motioner.

Det stora underskottet på 1 400 miljoner kronor på turistnettot är en sak som verkligen måste observeras. Med anledning av lögnaktiga uppgifter i Aftonbladet vill jag uttryckligen säga ifrån att jag aldrig motionerat eller sagt någonting om skatt på resor. Tvärtom har jag talat emot sådana anordningar på grund av deras praktiska ogenomförbarhet. Jag tänker inte

föreslå regeringen att lägga skatt på resor. Det är orealistiskt. I så fall får det ske under helt andra former.

Men vad som kan göras är att förbättra situationen för den svenska turistnäringsringen. Kan vi skapa gynnsammare villkor för den svenska turismen, så kan vi kanske få människor från andra länder att besöka vårt land. När de lär känna Sverige kan det också skapa förutsättningar för att göra affärer. Framför allt borde vi dock kunna öka intresset hos de svenska medborgarna att tänka på att det finns underbara semesterplatser också i Sverige.

Den aktuella situationen i svensk ekonomisk politik ter sig alltså inte särskilt ljus. De negativa verkningarna av politiken framträder rätt snabbt. Högräntepolitiken och den hårda kreditstramningen har givit utslag i ett ökat antal företagsnedläggelser. Jämfört med situationen ett år tidigare fördubblades varslen, och även i fråga om antalet konkurser har en kraftig uppgång ägt rum. Kreditrestriktionerna begränsar företagens möjligheter att genomföra sina planerade investeringar och pressen på priserna har ökat kraftigt under sommaren. Någon återhämtning av valutareserven har inte kommit till stånd i den utsträckning man hade väntat. Under första halvåret 1970 noterades ett stort underskott i handelsbalansen, och riskerna för en fortsatt inflationsutveckling och nedläggning av företag verkar skapa svårigheter inför avtalsrörelsen. Till detta kommer de regionala problemen på arbetsmarknaden, som har blivit bestående. Prisstopp har måst införas, och det för med sig andra icke önskvärda konsekvenser. Vi står inför en avtalsrörelse där utgångsbuden för löneökningar är höga. Regeringen har förlorat greppet om vår ekonomiska politik och huggar då och då till med åtgärder som inte är välplanerade.

Prisstoppet kan lätt leda till ett lönestopp, om inte formellt så dock i realiteten. Om t. ex. mejeriarbetarna såväl som andra grupper begär lönehöjning,

Allmänpolitisk debatt

var skall pengarna tas till dessa höjningar? Det är prisstopp på mejeriprodukter, och priserna på jordbrukarnas produkter är reglerade genom avtal, vilka jag förmodar att regeringen inte ämnar bryta. Jag frågar hur regeringen tänker förfara i denna och liknande situationer. Det gäller ju inte bara detta extrema exempel med mejeriarbetarna. Det finns säkerligen företag som tillverkar priskontrollerade produkter och som med nöd och näppe nu klarar sin ekonomi. Blir det lönehöjningar och dessa inte får kompenseras med prishöjningar, står dessa företag inför valet att lägga ned eller be regeringen att få höja priserna. Då är vi i en situation som betänkligt liknar ett lönestopp på vissa områden.

Centern har inte gjort några större invändningar mot de punktåtgärder med karaktär av nödfallslösningar som regeringen föreslagit. Vi har motionerat om åtskilliga ändringar men dock i stort accepterat vad som sagts. Jag skall inte närmare gå in på dessa frågor — de kommer att debatteras senare. Men höjningen av arbetsgivaravgiften inger vissa betänkligheter. Kommer den att verka investeringshämmande? Blir den i form av högre priser på varorna ett slags omsättningsskatt? Det är sannerligen ingen angenäm situation som regeringens felaktiga ekonomiska politik försatt oss i.

När vi kritiserar regeringspolitiken, får vi ofta svaret att ni kan ju komma med andra förslag, om ni vill. Ja, det har vi gjort, men regeringen lyssnar inte på vad vi säger. Man har sin majoritet, och man handlar som man vill. Jag vill bara erinra om att när herr Hedlund föreslog att medvärdeskattehöjningen skulle träda i kraft den 1 juli, så vågade socialdemokraterna inte vidta den åtgärden. Men vad säger herrarna i dag om det förslag som herr Hedlund framförde då?

Naturligtvis är det svårt att driva ekonomisk politik så att det blir balans

och bästa möjliga resultat, men regeringen har verkligen lyckats med att misslyckas i särskilt hög grad! Den har inte lyckats fördela vår bruttonationalprodukt på ett förnuftigt sätt. Vi vet att vi på tillgångssidan har 177 miljarder kronor, och det är klart att vi alltid måste försöka öka detta belopp, men de prognoser vi nu har rör sig om detta belopp. Dessa tillgångar måste bli fördelade så att i synnerhet investeringssidan får erforderliga resurser att kunna bygga för framtiden. Men regeringen har handlat opportunistiskt, sneplat på väljargunst, dröjt för länge med åtgärder, och den har över huvud taget fört en politik som inte varit fast och konsekvent. Detta gäller fördelningen av våra resurser till investeringar, konsumtion, lagerhållning m. m. Men man har heller inte fört en politik som har åstadkommit jämlikhet mellan medborgarna i vårt land. Fördelningen har inte varit riktig mellan konsumtion och sådant. Den har heller inte varit riktig mellan medborgarna.

Med jämlikhet menar vi i centerpartiet inte att alla människor skall ha exakt samma arbetstid och exakt samma betalning för sitt arbete. Var och en skall ha rätt att forma sitt liv som han vill. Men det är för stora och oberättigade skillnader mellan olika grupper i vårt land. Socialdemokraterna har misslyckats med jämlikhetspolitiken. Under deras regim har skillnaderna på många områden blivit större i stället för mindre. Centern har intensivt arbetat för större jämlikhet, t. ex. i fråga om låginkomstgrupperna, sänkt pensionsålder, allmän arbetslöshetsförsäkring m. m. Det är på tiden att socialdemokraterna inte bara pratar om jämlikhet utan också gör någonting för att förverkliga den.

Till jämlikhetsfrågorna hör att pensionsåldern bör sänkas till 65 år. Det finns många skäl för en sådan sänkning. I första hand jämlikheten — den har jag redan nämnt — det allt högre ar-

Allmänpolitisk debatt

betstempot, och dessutom svårigheterna för eventuellt friställd äldre arbetskraft att ånyo få anställning.

Frågan om pensionsåldern och en rad andra orättvisor på det sociala fältet är vi skyldiga att lösa inom en snar framtid. Ingen kan stå emot svenska folkets krav på att få bort dessa orättvisor. Därvidlag är det centerpartiet och Landsorganisationen som har drivit på starkast, framför allt när det gäller pensionsåldern.

Över huvud taget har det ägnats alldeles för litet uppmärksamhet åt människornas situation åren närmast före pensionsåldern. Centerpartiet har föreslagit att ATP-avgifterna skall slås ut på tiden före 55 års ålder. För arbetskraft över 55 år skall sålunda ingen ATP-avgift utgå.

Det räcker dock inte med detta och en del andra i och för sig förtjänstfulla åtgärder som har vidtagits för den äldre arbetskraften, utan vi måste göra mycket mera.

För den som blir arbetslös när han är över 50 år, så vet vi att det möter mycket stora svårigheter att få en någorlunda likvärdig anställning. Detta aktualiseras så mycket mer när så många företag genom strukturrationalisering, kreditrestriktioner o. d. tvingas upphöra. Den som arbetat kanske 25 år i ett företag och blir arbetslös i 60-årsåldern har sannerligen ingen avundsvärd situation. Den enskilda människan och hennes situation är och kommer att vara den främsta utgångspunkten för centerpartiets handlande.

Talar man om att forma ett bättre och rättvisare samhälle i framtiden, måste man också ta lärdom av utvecklingen hittills. Här vill jag också säga att den enskilda människan har knappast någon vinst i den fortsatta koncentrationen till allt större städer och utglesningen av andra områden i vårt land. Det är en central fråga i dagens situation. Vad hjälper det människan om man bildar en stad med 2,5 miljo-

ner invånare, om hon inte får några fördelar av att man koncentrerar befolkningen på det sättet? Vi har påpekat detta vid flera tillfällen, och vi har också vunnit gehör för det. I dag vill ju ingen förmäna Norrlandslänen och andra eftersatta landsdelar ökat stöd genom lokaliseringspolitiken t. ex.

Detta är en avgörande fråga inför 1970-talet, och jag hoppas också att regeringen vill medverka till att vi får en samhällsplanering som vänder utvecklingen i rätt riktning. Detta kräver en målsättning för hur de enskilda människorna skall arbeta och bo och hur de skall få en likvärdig service. De medel som finns för en samhällelig styrning av resurserna mellan skilda regioner måste underordnas en regionalpolitisk målsättning. Det gäller utbildningsmöjligheter genom decentralisering av högskolor, industrietablering genom rätt användning av investeringsfonderna, rättvisare fördelning av vägaslagen samt stimulans och sysselsättning genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En fast målsättning och planering krävs för att inte den utveckling skall fortsätta, som innebär att man ger med den ena handen och tar tillbaka med den andra. Vi har som ett exempel pekat på att samhället genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder ger nästan lika mycket medel i form av stöd till arbetskraft, som slussas över till redan överhettade områden, som man ger ut i form av lokaliseringspengar.

Centerpartiet har föreslagit kraftåtgärder för att komma till rätta med obalansen mellan storstadsområden och glesbygd genom införande av en form av etableringskontroll, som man sedan en tid använt i vårt västra grannland Norge. Det är glädjande att regeringen har observerat detta och framlagt ett förslag, om ock i något mildare form. Samtidigt bör man också stimulera till investeringar och nyetableringar i de svagare landsdelarna. Om man kan få till stånd ett slags samråd mellan cen-

Allmänpolitisk debatt

trala myndigheter, förslagsvis AMS, och de regionala kommunala organen, så skulle detta vara ett framsteg.

Herr talman! Jag vill till slut säga att sedan utrikesdebatten i slutet av april har inga större förändringar skett i fråga om de problem som diskuteras då. Därför har jag inte berört denna del så mycket i mitt anförande.

Förenta nationerna håller just nu sin 25:e generalförsamling i New York, och det kan vara anledning att harangera organisationen för dess arbete.

Om någon hade högt ställda förväntningar på FN när organisationen bildades för 25 år sedan, så har dessa knappast infriats. Den som hade någon erfarenhet av internationellt arbete och betraktade dessa frågor realistiskt spände emellertid inte bågen så högt. Man kan konstatera att organisationen under sin 25-åriga tillvaro utfört ett mycket värdefullt arbete för fred och framsteg i världen. Inom fredsarbetet får man endast räkna med små framsteg för att så småningom nå fram till de större målen. Ser man på alla de brännande frågor som förekommit i FN under dessa år, t. ex. Korea, Kongo, Cypern, Nya Guinea, Främre Östern m. fl., så har FN visserligen inte alltid lyckats skapa bestående fred, men man har dock vid åtskilliga tillfällen lyckats avvärja ett begynnande krig. I nedrustningsarbetet kan man erinra om testförbudet, icke-spridningsavtalet, rymdavtalet, Antarktisaftalet, Tlatelolcoavtalet, som dock är steg på vägen till större säkerhet även om det inte är några jättestora framgångar.

Förenta nationerna har också utfört ett mycket värdefullt arbete med den tekniska hjälpen och övrig hjälp till u-länderna. Åtskilliga konventioner har utarbetats och beslutats, främst om de mänskliga rättigheterna, men också andra som är av stort värde för det mellanfolkliga samarbetet.

FN har stor betydelse bara genom sin existens. Att det finns ett forum där nära nog alla världens länder kan träf-

fas för att överlägga om internationella problem är av mycket stort värde. FN har lyckats bra när det gäller att bli en universell organisation. 127 länder är nu medlemmar, och det är flertalet länder som kan tänkas bli medlemmar utom dem som nu är delade eller är under kolonialt välde.

I ett annat avseende står organisationen starkare än någonsin, och det är att nästan alla nu är eniga om att organisationen måste finnas till. Det måste finnas ett forum för internationella överläggningar och för samordning av internationellt arbete. Låt oss hoppas att organisationen efter 25 års gagnarik verksamhet kommer att stå ännu starkare i framtiden och kunna utföra ett ännu intensivare och mera framgångsrikt arbete för fred, säkerhet och framsteg. Jag är övertygad om att hela svenska folket står bakom en sådan önskan.

Så mycket finns inte att säga just nu om Sveriges relationer till EEC. Förhandlingarna börjar den 11 november. Vi bör beakta de realiteter som finns i sammanhanget: Finland som vill ordna sina eventuella förbindelser med EEC enskilt, Danmark och Norge som är och säkerligen kommer att förbli NATO-länder och så Sverige i en speciell ställning. Danmark och Norge har också klart ansökt om inträde. Den norske utrikesministern har just betonat att Norge vid tre tillfällen med stor majoritet har beslutat om att söka formellt inträde i EEC. Det är helt onödigt, anser jag nu, att göra några spekulationer, vare sig i den ena eller den andra riktningen, innan förhandlingarna har börjat. Sverige har formulerat fyra krav och dem bör vi hålla fast vid, men därutöver tjänar det ingenting till att i detta skede komma med spekulationer som bara förvirrar debatten.

Slutligen vill jag betona betydelsen av det nordiska samarbetet, och jag vill säga att det inte bör vara ett sådant samarbete bara när det passar Sverige utan det bör vara i alla betydelsefulla

Allmänpolitisk debatt

frågor. Även om de nordiska länderna inte alltid skulle nå fram till enighet, så måste vi i alla fall se till att det sker samråd och samarbete så långt det finns möjlighet därtill.

Herr talman! Denna remissdebatt, som ser ut att bli den sista i riksdagens nuvarande form och därmed också i första kammaren, är inte knuten till någon speciell punkt på föredragningslistan. Därför följer jag inte en gammal god tradition, nämligen att framställa ett yrkande. Jag har inget speciellt yrkande efter detta anförande.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Naket våld slår från dag till dag på människors sinnen. De svenskar gör fel som försöker skärma av sig från bilder och berättelser av det våld som det organiserade kriget utgör och förlöser. Ansträngningarna att motverka våldet och lindra dess verkningar måste bygga på insikt hos alla dem som mentalt orkar bära den.

Men om några gör sig blinda framför TV-apparaten genom att sluta ögonen, så finns det andra som med uppspärade ögon söker förvrida bilden av det våld som enskilda och grupper begår även där vapenvila och fred råder. Vi måste avvisa och förkasta tanken att borttrövande och mord på oskyldiga, bombhot och faktiska attentat mot tredje man kan och bör förlåtas därför att de skulle utgöra ett mindre våld än det organiserade kriget. Vi måste bestämt och entydigt säga ifrån mot de metoder som hänsynslösa grupper utnyttjar i medvetande om det moderna samhällets och de mellanfolkliga relationernas sårbarhet. Just för de små nationerna är detta viktigt. Inte heller kan vi acceptera den förledande tanken att våldsam omstörtning av socialt otillfredsställande men på demokratiska beslut grundade samhällsförhållanden skulle kunna godtas. Befrielseörelsernas desperata nöd i diktatorländer och deras rätt att göra uppror låter sig inte över-

föras till länder, där den demokratiska processen — låt vara långsam och trög — är redskapet för samhällsförbättringen. Detta måste sägas ut, klart och ofta.

Liberalismen i Sverige är medveten om sin begränsade genomslagskraft i de stora sammanhangen. Men vårt ansvar ökar i ett läge där en liberal livshållning på de flesta håll i världen ringaktas, där liberalismen som politisk rörelse på de flesta håll utanför Norden är trängd och klämd och där inte alla som försetts med den etiketten alltid inser sitt sociala ansvar. Förr eller senare tröttnar människor på den hårda polariseringen mellan egoism och marxism, snarare eller snart kommer flera unga människor genom personliga upplevelser fram till att de inte kan undvara den balans av öppenhet, förståelse och självansvar som är liberalism.

Tendensen till självbelåtenhet och isolationism blandas på ett förbluffande sätt in i den svenska debatten även av dem som säger sig vara internationalister och hänsynslöst kritiska mot bestående värden. De kan inte få marschera oemotsagda. Partiernas ansvar att vägleda opinionerna till en ärligare syn på vår ställning i världen gäller också de enskilda politikerna. Jag kan instämma i vad herr Bengtson sade om att det i detta läge inte finns anledning till spekulationer av den typen. Nog finns det dessutom skäl att önska att de svenska fackliga rörelsernas ledande personer skall kunna också i konkreta frågor hålla den positiva internationella linje som de — med några få beklagliga undantag — har stått fast vid under efterkrigstiden, även i lägen där tendenser till invandrarfientlighet eller rent av utlänningsshat har stuckit upp.

Det är inte bara i Sverige som debattläget inför EEC:s erbjudande att vidga Europamarknaden kommer att ställa krav på både fackliga och politiska ledare. Det brittiska arbetarpartiet och det norska centerpartiet är exempel på rörelser som nu slits mel-

Allmänpolitisk debatt

lan ansvar och självhävande. Men situationen i vårt land har ytterligare en dimension därför att vi i Bryssel möter upp med ett grundvärde som inte låter sig prutas på: vår genom lång tid metodiskt uppbyggda neutralitet.

Motsättningar mellan partierna i strategiska EEC-frågor under 1960-talet behöver inte återupplivas under 1970-talet, om regeringen inser sitt ansvar när en förhandlingssituation nu närmar sig utan att regeringen efter nyår förfogar över någon egen tjänstvillig majoritet i riksdagen. Ett första prov på regeringens förmåga att inse sin begränsning och det nödvändiga i att vara resonabel är att tillmötesgå folkpartiets krav på organiserat och metodiskt samarbete under EEC-förhandlingarna. Jag har föreslagit en permanent arbetsgrupp och utgår från att de resonemang mellan partierna som statsministern nu har gått med på skall kunna gå över i den arbetsformen.

Om ministerrådets nattövningar i Bryssel under det senaste dygnet skall ses såsom en positionsangivelse i förhållande till Sveriges ansökan eller ej är ännu oklart. Det går inte att just nu säga om regeringens bräckliga förhoppning, att 1967 års förhandlingsuppläggning inte skall bli förfelad, håller eller ej. Jag vill inte inför tisdagens utrikesnämnd låsa folkpartiet i oruckbara formuleringskrav men räknar med att enighet skall råda mellan alla partier som är företrädare i utrikesnämnden om att Sverige skall söka nå en så nära anslutning till EEC som är förenlig med vår neutralitetspolitik. Det är naturligt att i första hand sikta till medlemskap. Först om detta ej visar sig möjligt får man pröva annan anslutningsform.

1970 års val, herr talman, har redan hunnit analyseras och kommenteras av många. Det finns ännu inte så många vetenskapliga eftervalsundersökningar och statistiska mätningar

att tillgå. Men för de viktigaste slutsatserna behövs inga omfattande vetenskapliga undersökningar. Socialdemokraterna har lidit ett svårt nederlag, medan de båda mittenpartierna, särskilt centerpartiet, har nått en betydande framgång.

Historikerna får säga vad de vill om 1970 års val, men en sak är klar: då bröts den socialdemokratiska enpartidominansen. För hur lång tid vet vi inte; vi har rätt att hoppas att det skall gälla för överskådlig tid.

Hela valåret 1970 pekade vi från folkpartiet på att många väljare som 1968 röstade på socialdemokraterna och tyckte det var bra att socialdemokraterna då vann valet sedan har kommit fram till att socialdemokraterna just genom 1968 års valseger blev alltför mäktiga och 1970 behövde få en påminnelse om sin begränsning. Intervjuundersökningar strax före valet bestyrkte denna iakttagelse. Valutslaget blev den slutgiltiga bekräftelsen. Genomsnittsväljaren gillar inte att socialdemokratin blir för mäktig.

I skoldebatten fick vi ett tydligt exempel på regeringens självtillräcklighet. Trots lärarförbundens och våra krav vägrade utbildningsministern att rätta till sitt eget misstag i fråga om utredningen om skolans inre arbete. Bland dess ledamöter skulle företrädare för lärare och elever — alltså de som bäst känner skolans verklighet och arbete inifrån — inte få vara med. Jag uppmanar nu en sista gång på det här sättet utbildningsministern att acceptera lärarnas krav på en sådan representation för dem som arbetar i skolan. Det viktiga fortsatta reformarbetet förutsätter att lärarna känner att de har statsmakternas förståelse för sin faktiska arbetssituation.

Att en allsmäktig socialdemokratisk regering ännu några månader fram till årsskiftet kan utnyttja vad som i parlamentarismens England kallas lama ankans session, kan inte dölja att vi har fått ett helt nytt politiskt läge i

Allmänpolitisk debatt

Sverige. Socialdemokratin måste i den första enkammarriksdagen i inrikespolitiska frågor grunda sin regeringsställning på aktivt stöd av kommunisterna i avgörande voteringar. Men detta stöd kan ju inte rimligen utsträckas till alla frågor.

Den demokratiska oppositionen har trots ett ganska dåligt utgångsläge för tolv månader sedan besegrat det mäktiga socialdemokratiska partiet och möter nu regeringen med sju mandats övervikt i enkammarriksdagen. Regeringen borde faktiskt skaffa sig en ny signaturmelodi. Det gick att låna den för några veckor sedan från Svensk-toppen där det i visan hette: "Ingenting är längre som förut". I stället låsas man som om ingenting hänt. Herr Palme tror att socialdemokratin gjort sitt näst bästa val efter kriget. I verkligheten är det ju bara i ett riksdagsval under de 25 efterkrigsåren som socialdemokratin har lyckats sämre.

Mot socialdemokratin förluster och motgångar står mittenpartiernas framgång. Det är alltså inte konservativa grupper som har vunnit på det socialdemokratiska nederlaget. I stället har två reformvänliga, progressiva partier gått fram.

Man kan fråga vad det var som till sist utlöste det bristande förtroendet hos socialdemokratin's egna väljare. Jag kan som exempel ta en liten händelse. Den tidning som spreds i Solna av socialdemokraterna två dagar före valet med budet att man hade återtagit majoriteten i Solna var i all sin slumpmässighet ett ganska typiskt exempel på den maktmedvetna attityd som det socialdemokratiska partiet har visat upp, från den välgisserade partikon-gressen i höstas, under våren och genom hela valrörelsen. Men väljarna reagerade negativt. Socialdemokraterna vann inte i Solna och inte heller i riksvalet. Hemlighetsmakeriet om skatten talade för sig. "Fel debatt" sade herr Palme om våra krav på när-demokrati när oron på arbetsmarkna-

den bekymrade de flesta i vintras. Statliga utredningar som tidsanpassades till regeringspartiets valstrategiska planering förlorade sin sakliga tyngd. Arbetarekommunen i Solna borde åtminstone ha fått det erkännandet av det stora partiet för sitt tilltag att man mycket konsekvent följt upp de myndiga tongångarna från partistyrelse och kanslihus.

Folkpartiet har i den gångna valrörelsen haft en fördel av att det idé-mässiga anslag valdebatten hade, i synnerhet i valrörelsens början, väckte väljarnas intresse. I fråga efter fråga har det varit möjligt att peka på grundläggande sociala värderingar på ett sätt som måste ha varit till fördel för de många väljare som vid varje val frågar efter var de egentliga skillnaderna mellan partierna finns. Det idé-mässiga anslaget har inte hänvisat till allmänna fraser utan gällt de konkreta frågor som valet till stor del handlade om:

miljöfrågorna — där det planerade Kaitumprojektet blev ett prov på partiernas vilja att omsätta vackert tal om oersättliga naturvärden till klara besked i en konkret fråga som engagerar människorna;

rättvisa åt kvinnorna — där halva befolkningen upplevde att talet om jämlikhet inte verkade gälla dem, när så mycket av fördomar och konservativa värderingar alltså hindrar utvecklingen;

arbetsdemokratin — där radikala, långtgående krav från liberaler drev debatten mot en irriterad socialdemokrati, som av någon märklig anledning anser sig ha monopol på reformkraven inom hela detta för alla löntagare så väsentliga område;

de äldres situation — där liberala värderingar om större hänsyn till den enskildes behov och önskemål har varit vägledande för en ny syn på aktivitet och trygghet för de äldre, en ny syn som säger nej till varje försök att behandla äldre som en klass för sig,

Allmänpolitisk debatt

så att, som t. ex. just nu, 40 procent av arbetslösheten drabbar dem som är över 60 år;

konsumentfrågorna — där socialdemokrater i debatten tycks mena att konsumenternas intressen främjas bäst av en socialistisk ekonomi och att konsumentpolitiken snarast skall ersätta konsumentens eget val med statliga övertyckare i stället för att stärka konsumentens makt genom vidgad lagstiftning och information;

rättstrygghet, rättssäkerhet, human kriminalvård — en liberal treklang med direkt resonans i dagens hårda praktiska verklighet, lika aktuell ännu som för 50 år sedan då liberaler med Karl Staaff i spetsen drev dessa krav;

närdemokrati — det batteri av åtgärder som syftar till att öka den enskildes inflytande på bostadsorten, på arbetsplatsen, i rikspolitiken, dvs. de metoder vi anvisat för att nå ett bredare medagerande i arbetet för ett mänskligare samhälle, ett arbete som måste leda till att väljarna når de styrande också mellan valrörelser och valtillfällen.

Allt detta är exempel på frågor där den idémässiga framtoningen är tydlig och väsentlig och har medverkat till den liberala återhämtningen i årets val.

Men en idémässig framtoning är inte detsamma som ett rent ideologiskt val. Åtskilliga konkreta frågor — livsmedelspriserna, hushållens ekonomi, hyrans storlek, för att nu ta några exempel — upplevdes av många som helt avgörande och som utan fast anknytning till ideologierna. Visst har vi alla som politiker ett ansvar för att debatten ofta styrdes bort från de stora sammanhangen mot i och för sig viktiga detaljer. Jag hoppas alltså att årets valrörelse ändå skall innebära början till ett riktigare sätt att presentera partiernas politik. En rektor skrev häromdagen i en debattartikel i Göteborgs-Posten, att politikerna i valtid hittills har lärt eleverna fula vanor, och fortsatte: "När de ledande politikerna tillåter sig

att komma med osakliga påståenden, braskande löften, lögner och invektiv, tror jag att de underskattar den stora väljarkåren." Det är en bedömning som säkert måste vara riktig. Därför fäster vi stort avseende vid den idémässiga framtoningen av folkpartiets politik och hur den kunde påverka valrörelsen.

Den socialdemokratiska attityden till denna liberala politik bidrog i år till den socialdemokratiska tillbakagången. Genom att undvika att ta ställning och ge klara besked, genom omdömeslösa utfall och personangrepp, genom att överlägset avvisa erbjudanden om samråd och gemensamma lösningar förlorade man under valåret och under själva valrörelsen — det visar undersökningarna — förtroendet hos många väljare.

Jag vill ta den ekonomiska politiken som exempel. Före valet beskrevs den svenska ekonomin som stark. Varningar från oppositionen om bristande balans i de utrikes betalningarna, om järnhård kreditätstramning och skyhögt ränta, om prisstegringar och inflationsrisker — allt avvisades. Förslaget om en stabiliseringskonferens, som ju innebar att oppositionspartierna inför ett viktigt val var beredda att tillsammans med regering och arbetsmarknad ta ansvar för åtgärder, som kanske inte skulle blivit så populära men som var ägnade att i tid stärka landets ekonomiska läge, avvisades också, trots att det var ett unikt erbjudande.

Det vi nu efter valet fått uppleva från regeringens sida kan inte beskrivas som annat än ett bedrägligt skådespel. Från statsråd, som gärna talar om behovet av starka regeringar och som hittills i riksdagen kunnat räkna med ett exceptionellt starkt röstunderlag, får vi nu det ena beskedet efter det andra, som på nästan varje punkt ger oss inom oppositionen rätt i våra varningar före valet. I anföranden och intervjuuttalanden kommer nu nära nog ordagrant de formuleringar vi känner igen från våra egna debattinlägg före valet.

Vi har alltså fått bevittna hur en

Allmänpolitisk debatt

stark regering under ett helt valår drivit en annan ekonomisk politik än vad den egentligen anser bäst för landet. På frågan varför de åtgärder som nu förs fram inte vidtagits tidigare svarade finansministern vid den presskonferens där han presenterade stabiliseringspaketet mycket riktigt: "— — — vi hade ju en politisk debatt av allmänt slag före valet." Finansministern har alltså med Grönköpings Veckoblad upptäckt att det gått politik i valrörelsen 1970. Det är en sällsam upptäckt av den gamle partigångaren och kan illustreras med åtskilliga exempel.

Vi vände oss mot kapplöpningen mellan löner och priser. Det var visserligen många som den vägen uppnådde löneförbättringar under själva avtalsperioden, men löneglidningen födde ju samtidigt nya prisstegringar. När vi påpekade detta sade ledande socialdemokrater att folkpartiet var löntagarfientligt och att vi ville låta industriarbetarna betala stabiliseringspolitiken. Nu sägs syftet med herr Strängs åtgärder vara just att bromsa löneglidningen. Kanske kommer Yngve Persson också här i kammaren att låta oss få ta del av sin uppfattning att mindre inkomststegringar kan ge hög reell standard och dessutom hjälpa Sverige till en bättre internationell konkurrenskraft. Då har debatten onekligen gett resultat.

Till de oriktiga uttalandena före valet räknar jag också herr Strängs uppgift att staten sparade 1 miljard genom att senarelägga beställningar. Den siffran visade sig, när riksdagens upplysningstjänst granskade den, vara en ackumulerad summa. Den inkluderade alla senareläggningar, även dem som skjutits fram någon enda månad och därmed ändå belastade statens utgifter den tidsperiod besparingarna avsåg. Så försökte man förgylla bilden av sin egen otillräckliga handlingsvilja.

Men den socialdemokratiska strategin hade inte räknat med att väljarna själva uppfattade de ekonomiska problemen som mycket allvarliga. Valtaktikerna in-

såg inte att gapet blev för stort mellan verkligheten och de myndiga orden från herr Sträng; väljare som förgäves väntade på rent spel och klara besked har nu *efter* valet fått belägg för den trovärdighetsklyfta som uppstod redan *före* valet.

Men en egenskap hos herr Sträng förefaller svår att förändra. "Skulle jag bli klokare av att sätta mig ner och lyssna till andra", sade herr Sträng i augusti. Hur är det? Föredrar inte finansministern nu som tidigare att prata med sig själv?

Herr Strängs försök att skilja mellan politisk debatt och ekonomisk verklighet borde faktiskt förvisas till samma vrå som den där han till vardags sitter och pratar med sig själv. Politiken måste utan alla skyggappar handla just om verkligheten. Nu handlar det alltså om hur vårt land skall ta sig ur den situation dit regeringens misslyckade ekonomiska politik fört det.

Det blir då nödvändigt att i stort sett godta den köpkraftsindragning regeringen sent omsider föreslår. Men det finns ingen möjlighet att säga om just de 1 850 miljoner kronor som finansministern söker undandra konsumtion verkligen är ett rätt mått. Ingen kan säga hur den höjda arbetsgivaravgiften exakt kommer att återverka på avtalsrörelsen. Vad vi vet är att den i några fall slår olyckligt.

Den motverkar alldeles uppenbart de regionalpolitiska åtgärderna. Det har sagts många gånger från denna talarstol av oss, men även av regeringens företrädare, att regionalpolitiken måste utformas med tanke på att det behövs arbetskraftsintensiva företag i stödområdena. Men en löneskatt av den här typen slår naturligtvis hårdast just på detta slag av företag. Den driver på i och för sig välmotiverade arbetskraftsbesparande rationaliseringar också i de områden av landet där det är brist på arbeten. Därför säger vi nej till en höjning av löneskatten i stödområdet.

Även om företagen så länge prisstop-

Allmänpolitisk debatt

pet varar inte kan kompensera sig för arbetsgivaravgiften måste de förr eller senare ta in den i sina priskalkyler. För arbetsgivare som inte har varor utan idéer, tro och mänsklig värme att marknadsföra blir avgiftshöjningen enbart en belastning. Jag syftar på de ideella organisationerna, som verkligen har anledning att känna herr Strängs senaste slag mot deras samhälls- och livs-åskådningssträvanden som ett uttryck för okänslighet. Vi begär att de ställs vid sidan av höjningen och i stället helt befrias från löneskatten.

Stimulanser i stället för pålagor är över huvud taget ett inslag som fattas i herr Strängs senaste paket. Vi kan inte följa gamle Thorssons finanspolitik från tiden före den moderna konjunkturpolitiken genom att bara dra åt svängremmen och tro att vi skall kunna svälta oss igenom krisen. När praktiskt taget alla allvarliga konjunkturbedömare — utom möjligen riksbankschefen — tar de vikande orderstockarna inom många branscher som tecken på att vi måste räkna med en viss avmattning in på 1971, gäller det ju att i tid sätta in stimulansåtgärder. Krediter måste nu bli mindre svårtillgängliga, och då måste bankerna få mera pengar att röra sig med än vad de för närvarande har. Självfallet skall industrins investeringar då få den förtur man talar om men som de ännu inte fått. De mindre och medelstora företagen är sedan länge i en orimlig situation. Men eftersom nu även många av de börsnoterade företagen börjar få sämre likviditet, borde ett selektivt frisläppande av investeringsfonder kunna förberedas. Var och när är finansministern beredd att börja?

I vår motion från i går om stabiliseringspolitiken föreslår vi ett värdebeständigt sparande med förtur för dem som i december har skattepengar att lyfta. Vi åsyftar alltså att ytterligare minska köpkraften i ett särskilt prekärt läge. Detta utesluter självfallet inte andra sparstimulanser. Herr Sträng sade i torsdags här i kammaren att han just

denna vecka skulle tänka närmare på sparandet. Är det ett uttryck för en ny syn på behovet av enskilt sparande? Det vore glädjande om vi fick reda på litet om vart tankarna går.

Att exporten skall stimuleras är ett av huvudmålen för den ekonomiska politiken. På längre sikt låter det sig göras bara genom ökade industriinvesteringar. Både med tanke på Sveriges konkurrenskraft och löntagarnas ekonomiska situation är det självfallet av oerhörd vikt att lönerörelsen kan ske i en sådan anda av förtroende för att statsmakterna äntligen börjar slå vakt om pennigvärdet, att det inte blir nödvändigt för löntagarna att kompensera sig även för en kommande inflation. Regeringens bild av vad som är det samhällsekonomiska utrymmet för lönerörelsen hade fått en annan inramning och betydelse, om den presenterats redan i våras vid en sådan stabiliseringskonferens som jag länge krävt. De hotfulla mumlanden och lösryckta kärnord herr Sträng tror sig kunna ersätta den med ger inte förhandlingarna någon vägledning. Möjligen väcker det hos en eller annan äldre löntagarförhandlare minnet av Albert Engströms skildring från en grymmare tid, av kolingens besök på Sprutmojet. Där serverades soppa med spruta i tallriksliknande urholkningar i bordet. Men just när soppan var ihälld kom kolingens och betjäningen i gräl om betalningen. Slutet blev att soppan sögs upp i sprutan igen med slutrepliken: Här kammar Du noll. "Här kammade Du noll, sa Sträng", det är en replik som löntagarna nog helst vill slippa höra när den mödosamma förhandlingsomgången är genomkömpad.

Men den socialdemokratiska regeringspolitiken drabbar löntagarna inte bara direkt. De blir också lidande genom de företagsnedläggelser och konkurser som alltjämt fortsätter även för normalt lönsamma företag, som inte i tid kunnat göra lämpliga investeringar för det nya, hårdare konkurrensläget.

Allmänpolitisk debatt

Att konkurrera med exempelvis japanska företag som har lika liten självfinansiering men tillgång till en smidigt fungerande kreditmarknad är närmast omöjligt.

En konsekvens av de ordinarie bankernas ansträngda likviditet demonstrerade regeringen eftertryckligt under valrörelsen, då Investeringsbanken — tvärt emot vad som sades i propositionen vid dess tillkomst — fick rycka in "för att lösa uppdykande sysselsättningsvårigheter" i enskilda företag. Det kan ju inte vara särskilt roligt för Investeringsbankens skicklige chef att inom loppet av några veckor för regeringspolitikens skull få lov att bryta mot tre principer som kungjordes vid bankens tillkomst: den att man inte skulle träda i stället för arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, den att man inte skulle tala om vem som skulle få lån och den att man inte skulle tala om beloppet.

Kreditmarknaden är sedan någon tid utsatt för påfrestningar som inte har någon motsvarighet i modern tid. Frågan är om man inte rent av kan tala om risk för ett totalt sammanbrott. Utvecklingen av kreditmarknadens totala volym och fördelning på låntagare säger att någonting måste vara galet. I en uppgående konjunktur har staten lagt beslag på en allt större andel av kreditmarknaden. Från att 1966 ha tagit 10 procent av tillgängligt låneutrymme i anspråk har herr Sträng funnit sig föranlåten att 1969 öka denna andel till 22 procent eller uttryckt i kronor från 1 252 miljoner till 3 796 miljoner, dvs. en tredubbling av upplåningsbehovet. Det skall erkännas att finansministern inte saknat ambitionen att bryta denna utveckling. I statsverkspropositionen 1969 lovade herr Sträng att den statliga upplåningen skulle minska. Detta löfte upprepades i kompletteringspropositionen samma år. Resultatet blev det motsatta. I kompletteringspropositionen i våras kapitulerade herr Sträng och sade

att "under innevarande budgetår" — dvs. 1969/70 — "ökar utgifterna snabbare än inkomsterna", men nästa år, dvs. budgetåret 1970/71, skulle det bli en minskning av statens underskott, dvs. minskad statlig upplåning. Alla vet vi vad Rellingen säger om sådant.

Det är näringslivet och kommunerna som har kommit i kläm på grund av statens framfart. Nedskärningen av näringslivets upplåning inger allvarliga betänkligheter. År 1968 lånade man upp 7 200 miljoner kronor, men det ser för närvarande ut som om knappt en tredjedel av denna summa skulle stå till näringslivets förfogande för 1970.

Vi kan också notera som ett resultat av denna politik, att antalet konkurser fortfarande ökar kraftigt. Ökningsprocenten för de åtta första månaderna 1970 ligger på 30 procent mot tidigare under några år 12 å 14 procent.

Läget är inte bättre för kommunerna. Trots att staten lagt på kommunerna stora och krävande uppgifter på bl. a. undervisningsområdet, vilka kräver omfattande investeringar, har det tillgängliga kreditutrymmet halverats sedan 1968. Vad som drabbas är de omfattande och viktiga följdinvesteringarna till bostadsbyggandet, vilka ofta uppgår till samma belopp som själva bostadsbyggandet och krävs för att nya bostadsområden inte skall bli utan service.

Men värre än att vara bankchef i herr Strängs nådeår 1970 är alltså att vara kommunalman eller kommunal skattebetalare. Under de senaste veckorna har många människor i det här landet fått veta att de trots regeringens fagra löften i valrörelsen om skattesänkningar kommer att få höjd skatt på grund av höjd kommunal utdebitering. I stor utsträckning är det ett expeditjonsjobb, som måste utföras av de kommunala förtroendemännen därför att nya uppgifter lagts på dem av staten, utan att kommunerna förden skull anvisats finansieringsvägar.

Allmänpolitisk debatt

Riksdagen har uppmanat regeringen att tillsätta en utredning för att komma till rätta med kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Finansministern tillsatte visserligen en utredning, men den fick inte de direktiv, som riksdagen uttalat sig för. Kravet har sedan riksdagen ställde det understrukits av Svenska kommunförbundet i skrivelser till regeringen.

Hur prekärt läget är i många kommuner framgår av den enkät som Kommunförbundet under sensommaren genomfört för att skapa klarhet i kommunernas likvida ställning. Resultatet är närmast chockartat. Inte mindre än var fjärde kommun beräknar att likviditeten kommer att vara negativ vid årsskiftet 1970/71 på grund av restriktionerna på kreditmarknaden. Det är som vanligt de snabbt expanderande kommunerna med stor inflyttning och stor andel unga barnfamiljer, som har det svårast. Det är därför angeläget att ändrade regler för utbetalning av till staten inbetalad kommunal skatt — som den nyss överlämnade utredningen behandlat — beslutas utan dröjsmål.

Att finansministern utnyttjar det nuvarande ekonomiska krisläget till att sätta press på kommunernas expensionsplaner måste man ha en viss förståelse för. Men som jag nyss sade — i stor utsträckning måste kommunerna utföra ett expeditjonsjobb av reformer som statsmakterna med finansministerns välsignelse redan beslutat om, och det går inte för kommunerna att plötsligt slå back, när oundgängliga investeringar skall ske. Framför allt — och det är där finansministerns ansvar ligger och där ansvar också måste utkrävas av honom — han gör den ekonomiska planering han själv och vi alla kräver av kommunerna närmast omöjlig. Det är kanske inte så förvånande när herr Sträng ännu för statens del föredrar improviserande framför flerårsplanering av budgeten. Både LO och folkpartiet har sedan länge be-

gärt en sådan långsiktig uppläggning där prioriteringen mellan de angelägna reformerna blir en huvuduppgift. Men regeringen vill eller vågar inte planera för hela 1970-talet.

1970 års val, herr talman, blev på det vardagligt-praktiska planet ett nederlag för socialdemokratin som regeringsparti och på det idémässiga planet ett bakslag för socialdemokratin som åsiktsriktning. Valet blev en sporre för alla liberala krafter att fördjupa och utveckla de stora frågor som kommer att dominera 1970-talets inrikespolitiska debatt. "För ett mänskligare samhälle" var aldrig tänkt som ett slagord bara för en valrörelse utan som ett tema för en långsiktig politik.

Vi är ute för att rädda miljön. För att skapa en regional balans. För ökad jämlikhet och rättvisa åt kvinnorna. För en solidaritet utan gränser, med nya vägar för internationellt biståndsarbete. För en ekonomisk politik och ett skattesystem som motsvarar de krav på social rättvisa och en ansvars-kännande fördelningspolitik vi måste ställa.

Självfallet är dessa frågor inte nya i den politiska debatten. Vi gör inte anspråk på någon fullständig upphovsrätt. Vilken politiker, oavsett parti, har inte med skärpa pekat på det fruktansvärda miljöhot vi tvingas leva under, talat med värme om de förbättringar som främst måste komma de lågavlönade till del eller slagit fast att lokaliseringpolitiken måste få större resurser?

Men i dag är dessa allmänt välvilliga fraser uttömda och berövade sitt värde i politiska tal och artiklar. Just därför att de flesta av 1970-talets stora frågor redan passerat det stadium, där ord och fraser ändå innebär något nytt, kommer de närmaste åren att avslöja var partierna egentligen står och hur långt deras vilja i verkligheten går.

Vad som nu krävs i flera av de områden jag nämnt är radikala grepp och

Allmänpolitisk debatt

helhjärtade satsningar. Ingen tror längre att vi klarar miljöproblemen enbart genom att förorda avgasrenare men samtidigt skära ner anslag till kollektivtrafiken. Ingen tror längre att man ger hela Norrland en chans genom några miljoner mer i lokaliseringspengar, när man samtidigt höjer arbetsgivaravgiften och vill lägga höjningen av bensinskatten vid sidan av vägbudgeten. Ingen vågar längre hoppas att u-landsfrågorna vad Sverige beträffar kommer närmare sin lösning när finansministern ständigt måste skjuta vår ekonomiska balans med utlandet åtminstone tre år framför sig, trots vad den betyder för u-landsbiståndets tillväxt. 1967 skulle balansen nås 1970, nu skymtar 1973 som nästa dimmiga mål.

Men ännu finns möjligheten för socialdemokratin till en sinnesändring. Kanske är det lättare att lägga prestige åt sidan och erkänna att det finns plats för samråd, när majoriteten om två månader och tre dagar är bara ett minne.

I och för sig finns inte anledning att utgå från att det måste vara stora och avgörande meningsskiljaktigheter mellan partierna när det gäller de omfattande praktiska åtgärder som kommer att krävas. Givetvis ökar förutsättningarna för samlande lösningar om regeringspartiet är berett att dra *den* riktiga slutsatsen av valutgången, att den demokratiska oppositionen nu på ett tidigare stadium måste få insyn i planeringen och ökat inflytande på det arbete som bedrivs i utredningar och här i riksdagen. Det vore inte bara en naturlig följd av valutgången utan också en riktig bedömning av vad 1970-talets stora frågor kräver, nämligen mer av gemensam kraftsamling och mindre av partipolitisk kortsiktighet.

Men rätten till större insyn och ökat inflytande i tidens stora frågor gäller ingalunda bara oppositionspartierna i den nya enkammarriksdagen. Med en kraft och en snabbhet som vi inte helt

kunnat föreställa oss har krav på när demokrati och decentralisering vunnit människornas förståelse och förtroende. Med eftertryck har många på torgmöten och i frågestunder i valrörelsen vittnat om den vanmakt som de känner i en situation, då utvecklingen går allt hastigare, då gamla kanaler mellan styrande och styrda inte längre fungerar, eller som många unga nu tycker sig upptäcka: sådana kanaler saknas.

Då betyder inte ökad hänsyn till den demokratiska oppositionen enbart ökad insyn i regeringens arbete utan framför allt intresse och respekt för den politik de icke-socialistiska partierna själva med framgång drivit. Decentraliseringen är i betydande grad en gemensam strävan för de partier som från nyår besätter fler platser i det nya parlamentet än den stora socialdemokratin. Närdemokratin är det redskap för samhällsarbetet som folkpartiet fört fram och inför ett nytt riksdagsår kommer att arbeta vidare med och fördjupa. Vi tummar därför inte ett grand på den representativa demokratis rättigheter och enskilda politikernas skyldigheter att ta ansvar sedan man redovisat grunden för sina åsikter. Att metodiskt undandra väljarna sin uppfattning är oförenligt med sådana skyldigheter. De som vill stanna kvar i distansdemokratis och självtillräcklighetens tänkesätt kommer snabbt att tvingas inse att utvecklingen gått dem förbi. Jag hoppas att det inte skall gälla något av de fyra stora riksdagspartierna.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Då man — inom och utom landet — diskuterat den socialdemokratiska dominansen i svensk efterkrigspolitik, har debattörerna ofta bortsett ifrån, att den delvis sammanhängt med tvåkammerssystemet, delvis möjliggjorts av stöd av ett fåtal kommuniströster. I själva verket har den politiska stabiliteten inneburit, att de socialistiska

Allmänpolitisk debatt

ka partierna stötts av någon enstaka procent mer än 50 procent av svenska folket och därmed kunnat styra den till knappt 50 procent uppgående andra hälften av landets befolkning. I vad mån den styrande hälften tagit hänsyn till den styrda vill jag inte i dag avge något omdöme om. Att den praktiska politiken måste ha påverkats av de små marginalerna, borde vara självklart. Reformpolitiken har ju också — med olikheter i nyanser och tidpunkter för reformernas genomförande — i stor utsträckning präglats av enighet.

Ur demokratisk synvinkel har det varit otillfredsställande, att ett och samma parti suttit så länge vid makten. Demokrati förutsätter maktväxling. Även om kontinuiteten medför praktiska fördelar, kan de på sikt inte uppvägas av de olägenheter — också de på sikt — som föranleds av att halva svenska folket under flera årtionden icke varit representerat i rikets styrelse. För statsförvaltningen och för det politiska livets vitalitet har man därför ingalunda anledning att enbart positivt bedöma efterkrigstidens politiska stabilitet.

De senaste åren har emellertid, herr talman, börjat präglas av större rörlighet inom väljarkåren. Den förefaller inte längre vara så bunden i sina parti-preferenser utan mera beredd att på valdagen dra slutsatser av sin betygsättning av den sittande regeringens kompetens och skötsel av vårt lands affärer. I varje fall tycks detta gälla ungdomen. Allteftersom samhällsutvecklingen bryter ner tidigare bostadsband och anknytning till bygder och arbetsplatser, kommer — får vi hoppas — rörligheten att ytterligare öka och väljarna bli mera benägna att i val söka påverka och förändra den förda politiken. Alla som är intresserade av att göra vår låsta demokrati mera levande har anledning att med stor tillfredsställelse hälsa sådana tendenser.

Valen år 1966, 1968 och 1970 bekräftar denna nya lyhörddhet och rörlighet

hos väljarna. Få spåmän skulle hösten 1966 ha kunnat förutse det socialdemokratiska segervalet år 1968. Jag tror inte heller att någon enda i denna kammare för drygt ett halvt år sedan skulle ha vågat satsa många slantar på en borgerlig valseger i 1970 års val. Att de tre demokratiska oppositionspartierna — trots moderata samlingspartiets valförlust — skulle på två år kunna öka sitt röstunderlag med 214 000 nya röster, att de socialistiska partierna under denna tid skulle förlora 72 000 röster och att socialdemokraternas röstförlust skulle gå upp till 163 000 röster, det hade i början av året ingen erfaren politisk bedömare kunnat drömma om. Än mindre skulle man ha kunnat förutse, att enbart 36 400 kommuniströster av drygt 5 miljoner väljares skulle få till konsekvens de 17 riksdagsmandat, som gjort det möjligt för regeringen Olof Palme att — ehuru i minoritet — fortsätta sin politik.

Under dessa två år har alltså det politiska läget i vårt land helt förändrats. Den nya minoritetsregeringens rörelsefrihet blir långt mera begränsad än den i motsvarande situation skulle ha varit på tvåkammarriksdagens tid. Kommunisterna kan i enkammarriksdagen påverka utvecklingen på ett helt annat sätt än tidigare. Tillkomsten av institutet misstroende votum kan också försvåra den regeringspolitik, som de nuvarande och förmodligen nästa år växande ekonomiska svårigheterna kan kräva.

Vi har under alla förhållanden spännande politiska år framför oss. Om inte den politisk-ekonomiska situationen var så bekymmersam, skulle man nästan kunna säga — även om jag också representerar ett i valet förlorande parti — att det nu igen var en lust att syssla med politik. Ingenting kommer att vara givet från början. Möjligheterna att diskutera och förhandla kommer att öka. Behovet av hänsynstagande till andra partiers synpunkter måste helt enkelt bli större. Därmed borde också det politiska intresset hos väljarna öka,

Allmänpolitisk debatt

eftersom det inte längre är på förhand givet, att regeringspropositionerna accepteras av riksdagen. Riksdagen kommer inte att på samma sätt som under de två senaste åren vara ett transportkompani. Även om statsministern har anledning att räkna med att de kommunistiska representanterna av ren självbevarelsedrift kommer att stödja regeringspolitiken, har likväl den för riksdagen förnedrande situationen upphört, som inneburit att riksdagsbesluten under den senaste perioden kunnat gå efter annan de facto föregripas genom regeringens, med vetskap om sin säkra riksdagsmajoritet, redan vidtagna åtgärder. Parlamentet måste nu komma att spela en större roll, den roll som våra grundlagar förutsätter att det skall spela.

Herr talman! Jag skall inte recensera valrörelsen. Den hör till det förflutna. Vi kan bara hoppas, att vissa inslag i valdebatten skall vara effektivt täckta av historiens damm och att man på vissa håll för gott lärt den gamla läxan att "svinhugg går igen".

Till det värdefulla i 1970 års valrörelse hör emellertid, att den socialdemokratiska kampanj, som med viss framgång drivits tidigare under 1960-talet, nu borde ha förlorat verkningskraft, nämligen att den borgerliga splittringen omöjliggör ett trovärdigt borgerligt alternativ. I remissdebatten i januari i år riktade jag mig särskilt till centerpartiets gruppledare här i kammaren och till folkpartiets då nye partiledare och gav uttryck för den förvissningen, att de tre oppositionspartierna i sin praktiska politik och i sin strävan att förverkliga de program som de tre partierna vart för sig utformat skulle kunna åstadkomma en samlad effekt, ägnad att "skaka det stora maktmedvetna regeringspartiet". Valresultatet har nu visat, att vi kunnat åstadkomma ett sådant handlande — jag sade uttryckligen icke samverkan — som är nödvändigt för att ge oppositionen det förtroende en valseger kräver. Jag häv-

dade da — och jag påstår fortfarande — att detta förutsätter, att inbördes misstänkliggörande av bevekelsegrunder och politiska åtgärder ersättes av hänsynstagande. Eftersom vi alla vet, att socialdemokraterna alltid har försökt spela ut oppositionspartierna mot varandra, krävs också sans och måtta. Oppositionspartierna behöver inte angripa varandra. Vi behöver i stället arbeta var och en efter sin övertygelse för att bygga upp ett *gemensamt* förtroendekapital, som ger väljarna möjlighet att med gott samvete rösta bort en socialdemokratisk klassregering.

Jag är glad över att den målsättning som jag gav uttryck åt i januari har kunnat hållas. Vi har visserligen inte fått bort socialdemokraterna. Men vi har verkligen — som vi hoppades kunna göra — "skakat det stora maktmedvetna regeringspartiet".

Den socialdemokratiska argumentationen om den borgerliga splittringen och den orkeslösa oppositionen har alltså inte accepterats av väljarna. Oppositionen har nu fått ett fast underlag att bygga på under de tre åren fram till 1973 års val. Med bibehållna nyanseringar i politiken — grundade på olika värderingar och traditioner — bör vi alltså ha förutsättningar att ge väljarna ett alternativ till den hittillsvarande och kommande regeringspolitiken. Det har väljarnas reaktioner i det här valet visat. Socialdemokraternas kampanjmina — den splittrade, odugliga oppositionen — har helt enkelt desermerats.

Vi har — sade jag nyss — intressanta politiska år framför oss. Men det konstaterandet är inte enbart positivt. Intresset beror också på de verkligt besvärande ekonomiska problem som under det senaste året har börjat torna upp sig och vilka, om inte alla prognoser slår fel, kommer att sättas på sin spets någon gång under nästa år. Den värld i vilken Sverige skall bygga upp en stark samhällsekonomi är dessutom osäker och ond, fylld av konflikter och

Allmänpolitisk debatt

latenta risker för fördjupade utrikespolitiska spänningar och motsättningar.

Herr talman! Den europeiska och därmed också den globala avspänningen har under 1970 visserligen tagit ett steg framåt genom närmandet mellan Västtyskland och Sovjetunionen i och med det tysk-sovjetiska fördrag som undertecknades den 12 augusti. Visserligen knyts till detta fördrag såväl överdrivna farhågor som alltför högt uppskrivade förväntningar. De Berlinförhandlingar, som utgör en förutsättning för fördragets ikraftträdande, har hittills inte givit några positiva resultat. Men enbart den omständigheten, att det tidigare mistroendet kunnat i så hög grad brytas, att berörda stater resonerat sig fram till en överenskommelse, utgör en klar förbättring i det europeiska klimatet. Den har dessutom öppnat möjligheter till ett ekonomiskt samarbete mellan väst- och öststaterna, ett samarbete som ytterligare kommer att accelerera avspänningstrenden. Den har också öppnat vägen för tysk-polska förhandlingar. Vi är visserligen medvetna om att det är spänningstillstånd på *andra* fronter, som har ökat den nya medgörligheten. Vi vet också att ekonomiska svårigheter i den östra Europahalvan ökat beroendet av ekonomiskt utbyte. Det är även sannolikt att intresset att söka isolera USA i Europa har bidragit. Att dödläget bryts måste ändå med alla sådana summeringar betraktas som något positivt.

Detta är emellertid bara en liten ljustrimma i en mörk världsbild. Bilden präglas alltså av motsättningar mellan fattiga och rika länder, konflikter mellan nationer, raser och religioner. I Mellanöstern balanserar staterna på randen av en världskonflikt. Hot och våld karakteriserar alltså i dag en värld, som för jämnt 25 år sedan i det nya FN försökte skapa en institution som kunde garantera folken fred och frihet.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang helt ansluta mig till Gunnar He-

léns klara och bestämda avståndstagande från våld i alla former, oavsett motiv.

Maktbalansen har ändrat karaktär. Nya militära och ekonomiska stormakter har stört de två ursprungliga supermakternas ritningar. Därvid har toleransgränsen mellan de två stora börjat tänjas ut. Det finns åtskilligt som tyder på att var och en av dem i dag är beredd att acceptera förändringar inom respektive kraftfält, som de icke skulle ha godtagit under det verkligt kalla krigets år. Nya inrikes- och utrikespolitiska problem har minskat dessa staters handlingsfrihet. Vetskapen om att åtgärder i anledning av motståndarnas positionsförflyttningar kan få konsekvenser för hela mänsklighetens förmåga att överleva har reducerat staternas reaktionsförmåga. Man kan göra gällande, att världsfreden gagnas därav. Man kan också hävda en motsatt ståndpunkt. Men en slutsats, som man i varje fall kan dra, är att riskerna för vårt eget lands vidkommande inte minskat. Det finns därför all anledning att ge den försvarsutredning, som regeringen inom kort kommer att tillsätta, full handlingsfrihet till egna analyser och slutsatser och att inte låsa dess ledamöter genom hårt bundna direktiv. Även om våra ekonomiska problem i dag är av sådan storleksordning, att största återhållsamhet på alla områden är ofrånkomlig, måste försvarsutredningen ha att utgå från, att försvaret är det enda område, där vi inte själva kan bestämma om och när våra försvarsresurser skall behöva tas i anspråk. Det är inte vi utan omvärlden, som avgör hur stora dessa resurser måste vara för att inte behöva komma till användning.

Världsläget och våra ekonomiska bekymmer kräver beslutsamhet och politiskt mod av den regering, som skall hålla skutan flytande. I likhet med andra företrädare för oppositionen har jag menat, att en samlingsregering vore en naturlig konsekvens av det rådande politiska läget, ett läge i vilket minori-

Allmänpolitisk debatt

tetsregeringen måste utgå från kommunistiskt stöd för att få sina förslag genomförda. Regeringen Palme har avisat den tanken med det för en regering i och för sig naturliga motivet, att situationen inte är så allvarlig, att en dylik extraordinär lösning hör komma i fråga. Vi får väl se hur läget kommer att utvecklas. Jag tror, att det vore klokt av regeringen att inte gå in i den nya mandatperioden helt bunden i denna sin uppfattning.

Regeringen har just nu den inte särdeles avundsvärda sysslan att äta upp sina egna ord från valrörelsen. Det är ju inte en ovanlig sysselsättning för en regering, måhända inte heller för ett oppositionsparti, som efter valet kommit i regeringsställning; men det var ju så länge sedan något sådant hände i vårt land. Den här gången, och efter alla de försäkringar regeringen gav under valet om Sveriges goda ekonomi, måste dock födan bli ovanligt svårsmält. Även den mest glömske av oss lever fortfarande på minnet av socialdemokratiska bedyranden under juli, augusti och september om att den tidigare otillfredsställande utvecklingen av investeringslust, handelsbalans och valutareserv definitivt svängt, att vi var på väg uppåt och att det inte fanns någon som helst anledning att oroa sig för Sveriges ekonomi. Visserligen dementerade regeringen på ett drastiskt sätt sig själv genom prisstoppet på livsmedel några veckor före valet. Men i debatterna gjorde såväl statsministern som finansministern gällande, att prisregleringens fordringar för prisstopp — nämligen att det "uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket" — inte behövde innebära, att landet befann sig i en allvarlig inflationsutveckling.

I och för sig skulle det finnas mycket att säga om den vidtagna åtgärden och dess laglighet. Men det är måhända trots allt viktigare att koncentrera sig på den situation, som just nu föreligger, och på orsakerna till att Sveriges i grunden

starka ekonomi blivit så skakad som den blivit samt på vilka åtgärder som bör komma i fråga för att åstadkomma den återhämtning som vi alla, oavsett partitillhörighet, eftersträvar.

Den nuvarande inflationsvågen rullar fram över flertalet av Europas länder, det skall ingalunda bestridas. Dess styrka varierar, och de olika staternas förutsättningar att bryta vågrörelsen är också högst skiftande. I den internationella jämförelsen, och särskilt om hänsyn tas till Sveriges naturligt goda betingelser, har vi verkligen ingen anledning att vara stolta. Det finns tvärtom skäl att grubbla över hur det kommer sig att vårt land drabbats så hårt och att fråga sig, om inte en mera förutseende ekonomisk politik skulle ha gjort oss betydligt mera motståndskraftiga mot inflationens skadeverkningar än vad vi nu är.

Jag vågar påstå, herr talman, — det har jag gjort i åtskilliga debatter här i riksdagen, om än inte i denna kammare — att vi för länge sedan börjat leva över våra tillgångar, att vi under de goda åren konsumerat för mycket och inte avsatt tillräckliga reserver för morgondagens välstånd. Vi har under 1960-talet investerat i produktiva tillgångar mindre än åtskilliga andra med oss jämförbara länder, trots att våra investeringsmöjligheter varit större. Takten i den ekonomiska tillväxten har också under de senaste åren legat under det europeiska genomsnittet. Mellan dessa två företeelser finns naturligtvis ett samband. Finansminister Gunnar Sträng har, som vi alla vet, ett mycket gott minne — ett avundsvärt gott minne — och han bör kunna komma ihåg alla de gånger då resursfördelningen i det svenska folkhushållet diskuterats.

Det tidigare högerpartiet, dagens moderata samlingsparti, har år efter år i sina partimotioner krävt att den offentliga sektorns tillväxt i princip skall anpassas till tillväxttakten i ekonomin. Vi har pekat på att den målsättningen har godtagits på många håll utomlands.

Allmänpolitisk debatt

Vi har blivit i vederbörlig ordning avhånade. Man har från regeringens sida frågat: Vad är det som moderata samlingspartiet egentligen vill skära ner? Är det försvaret? Är det polisen? Är det barnbidragen? Är det bostadsbyggnandet? Och man har ställt frågorna i medvetande om att en konkretisering i efterhand av det slaget skulle kunna tas som utgångspunkt för attacker på partiet för bristande reformintresse och benägenhet för socialt nedrustningsnit.

Det är just därför som vi har begärt att statsmakterna skulle acceptera en principiell, allmän målsättning för den ekonomiska politiken, så att statsmakterna därefter inom dess ram kunde vinna enighet om hur den borde konkret utformas, hur olika i och för sig önskvärda behov skulle prioriteras och hur en mera planmässig reformpolitik skulle kunna fullföljas. Eftersom regeringen konsekvent vägrat acceptera denna tankegång, har också betingelserna för en meningsfull debatt i prioriteringshänseende saknats och möjligheterna att rätta munnen efter matsäcken undergrävt.

När vi — som fallet är i år — mitt under brinnande högkonjunktur, då omvärlden står i kö för att köpa svenska produkter, inte har tillräcklig industriell kapacitet att tillhandahålla de varor våra köpare önskar och då en negativ handelsbalans och otillräcklig valutareserv hotar att begränsa vår ekonomiska handlingsfrihet, då har vi äntligen fått en fullt klar bekräftelse på att vår kritik mot regeringens ekonomiska politik varit berättigad. Jag är medveten om, herr talman, att argumentet "Vad var det vi sa?" inte skänker mycket beröm, kanske inte ens tillfredsställelse. Men regeringen borde kunna erkänna att om den i tid velat lyssna på de goda råden och velat acceptera våra förslag — eller vidtagit dessa åtgärder alldeles oavsett vilka råd vi givit — skulle Sveriges läge i dag ha varit betydligt ljusare. Låt mig bara peka på att om vårt land enbart under de senaste

två åren haft en ekonomisk tillväxt som motsvarat det europeiska genomsnittet, så skulle vi i dag haft betydligt mer än en miljard kronor mera att röra oss med. Det skulle säkerligen inte ha förelagat några svårigheter att få användning för ett sådant tillskott.

Det skall gärna erkännas att finansminister Sträng — i varje fall under de senaste två åren — kommit till insikt om att orsaken till våra problem framför allt är den otillräckliga industriella kapaciteten. Jag kan helt ansluta mig till hans deklamationer, att det nu gäller att se till att vår produktionskapacitet byggs ut och att vi därför måste hålla tillbaka på andra områden.

Men — herr talman — det har varit mest ord. Vad har åstadkommit i praktisk politik? Kreditpolitiken, som man satsat så hårt på, har verkligen inte givit utrymme för de investeringar eller för den importkonkurrerande produktion som regeringen själv har sagt sig eftersträva. Det växande antalet konkurser och företagsnedläggelser samt investeringstrenden under det senaste halvåret bär otvetydiga vittnesmål här om. Även om farhågorna för en vikande konjunktur under de senaste månaderna kan ha dämpat investeringsbenägenheten i näringslivet, lär ingen ekonom vilja bestrida, att det i första hand är kreditpolitiken som har medfört de här konsekvenserna. Årets olika investeringsenkäter visar en fortlöpande klart vikande tendens.

Regeringens ekonomiska politik har ju i första hand byggt på att de senaste årens utomordentligt otillfredsställande investeringsutveckling just i år skulle vända. Vi skulle nu äntligen kunna lägga grunden för den uppgång som kommer att bli avgörande för vårt välstånd under 1970-talet. Kan vi inte nu under brinnande högkonjunktur öka vår kapacitet, hur skall det då bli möjligt under den lågkonjunktur som flertalet bedömare räknar med redan under loppet av 1971?

Det är just positiva förväntningar

Allmänpolitisk debatt

och bedyranden i detta hänseende som har präglat regeringens argumentation under året. Gång efter gång — före och under valrörelsen — har regeringens talesmän ordat om den gynnsamma investeringsutvecklingen. Nu visar det sig genom statistiska centralbyråns redovisning av industrins augustienkät att uppgången tydligen blir bara några få procent. Om den siffran visar sig vara riktig, utgör den, menar jag, ett grundskott mot regeringens politik. Den tidigare trenden har, som redan sagts, varit klart otillfredsställande, och den sittande långtidsutredningens mycket pessimistiska investeringsanalyser inför 1970-talet accentuerar ytterligare den mörka bilden av Sveriges ekonomi under de närmaste åren.

Sverige är inte något turistland. Vi har en negativ turistbalans. Vi har ingen jordbruksexport av betydelse. Intäkterna från vår handelsflotta är trots allt begränsade. Vi måste helt enkelt leva på exportindustrin. Skall vi kunna bibehålla vår levnadsstandard och fullgöra de åtaganden i fråga om u-hjälp som vårt land har gjort, är vi helt enkelt tvingade att investera i industriell kapacitet. Då måste den ekonomiska politiken inriktas just på detta mål — inte bara i ord utan också i praktisk handling.

Penning- och kreditpolitiken har misslyckats. Allt tyder på att året kommer att utvisa en handelsbalansbrist på en och en halv miljard kronor. Att detta inte har tagit sig uttryck i en lika stor nedgång i valutareserven kan inte bero på något annat än vissa kortsiktiga tillfälliga, skall vi säga, manipulationer — främst en av penningpolitiken orsakad kort upplåning utomlands. Det är nödvändigt att ersätta denna upplåning med en planmässig långfristig kapitalimport, som ger oss möjligheter att lägga om penning- och kreditpolitiken.

Många av de företag som skall ge oss handlingsfrihet genom sin export har i dag alltför låg självfinansiering. Tillskott utifrån av riskvilligt kapital står

inte till deras förfogande. Att gå ut med aktieemissioner i dag skulle — som kapitalmarknaden ser ut — vara helt meningslöst. Vad gör regeringen för att skapa riskvilligt kapital? Vad gör regeringen för att stimulera ett enskilt sparande, som i dag ligger ungefär hälften så högt som under 1960-talet?

Det är väldigt lätt att tala om ett starkt samhälle. Men det är svårare att i praktiken motsvara de krav som ett starkt samhälle ställer på en kraftfull regering. När oppositionen talar om rundabords- eller stabiliseringskonferenser, brukar regeringspartiet göra narr av oss. Hur skall man kunna lösa våra ekonomiska problem genom att sitta kring ett runt bord, brukar det heta. Det är lätt att skämta även om allvarliga ting. Men vår ekonomi är i dag så störd, att alla de olika grupper som kan påverka den ekonomiska utvecklingen borde samverka för att nå en lösning. Att samla företrädare för statsmakterna, arbetsmarknadens parter, näringslivet och de politiska partierna till gemensamma överläggningar, där de olika intressena och de skilda uppoffringarna får balansera varandra, har visat sig leda till resultat i Frankrike och Finland, länder vilka båda har haft betydligt sämre utgångsläge än vi har haft.

Skall man verkligen behöva vara så låst i prestige, att man inte skulle kunna göra och tillåta en gemensam förutsättningslös analys och på grundval av den försöka enas om de behövliga åtgärderna för att sanera Sveriges ekonomi? Att samhällsekonomin och prishöjningarna påverkade valresultatet negativt för socialdemokraternas vidkommande är sannolikt. Hur mycket, vet vi inte. Vore det inte en logisk konsekvens av valutgången att försöka komma till rätta med dessa problem gemensamt, bl. a. för att undvika att den ena eller den andra gruppen försöker spela ut sina egoistiska motiv mot andras? Vi sitter ändå alla i samma båt, herr finansminister.

Allmänpolitisk debatt

För egen del har jag bestämt tillbakavisat alla devalveringsresonemang i nuvarande läge. Jag gjorde det, som ni kanske minns, här i kammaren senast i våras under en debatt med statsrådet Krister Wickman. Jag tycker fortfarande att spekulationer om devalvering skall tryckas hårt ned. Men om vi skall lyckas göra det, måste vårt land föra en sådan ekonomisk politik att devalveringsshotet inte börjar framstå som en realitet. Om den hittillsvarande utvecklingen får fortsätta så som hittills, ligger obestriddligen en devalvering i farans riktning.

I vårens kompletteringsproposition gjorde finansministern ett uttalande, som ofta återgavs i valrörelsen och som föranledde en mängd till finansministern riktade men av honom obesvarade frågor. En oundgänglig förutsättning för en fortsatt reformpolitik var — hade finansministern sagt — en omprövning och nedskärning inom existerande utgiftsprogram. Sådana åtgärder är smärtsamma, det vet vi. De kräver politiskt mod. En förutsättning för att de över huvud taget skall kunna praktiskt realiseras är att de insätts i ett större sammanhang.

Vad har nu regeringen åstadkommit efter valet, då den har tvingats dementera innehållet i sin egen valkampanj? Jo, ett konventionellt paket med de vanliga ingredienserna — höjda pålagor på näringslivet, höjda drivmedelsskatter, höjda energiskatter och höjda sprit- och vinskatter — allt åtgärder som för ett helt budgetår skulle tillföra statskassan i runt tal, förvisso behövliga, 1 800 miljoner kronor.

Trots att finansministern konsekvent har understrukt nödvändigheten av att vidga ut den industriella kapaciteten och ge vår exportindustri möjligheter och konkurrenskraft, finns i det här paketet ingenting som verkar i det syftet. Var finns stimulansen för näringsliv och för investeringar? Var finns stimulansen för sparandet? Kan paketinnehållet nämnvärt minska in-

flationstrycket? Finns det inte risk för att de kedjereaktioner i prishöjande riktning, som de olika åtgärderna medför, kommer att förta paketets köpkraftsindragande konsekvenser? Ger dagens arbetsmarknadssituation med starkt varierande löneutveckling inom olika mer eller mindre konkurrenskänsliga branscher verkligen de psykologiska förutsättningarna för återhållsamhet och för en dämpning av de kompensationskrav som paketets prishöjningar måste komma att utlösa?

I rådande inflationistiska utveckling med stigande levnadskostnader urholkar skärpta marginalskatter snabbt de erhållna lönehöjningarna. Att avtalsrörelsen kommer att präglas av en strävan att få täckning för inträffade och väntade pris- och skattehöjningar är i och för sig naturligt. Ingen grupp är av förklarliga skäl beredd att sänka sin levnadsstandard. Det Strängska paketet innehåller inte någon medicin som är ägnad att sänka förhandlings-temperaturen.

Det är troligt att näringslivet nu — då orderböckerna fortfarande är fulla, men då man vet att nästa år kommer att lämna åtskilliga sidor tomma — söker utnyttja all tillgänglig kapacitet så långt det över huvud taget går. Företagens möjligheter att gentemot löntagarna med kraft hävda att det tillgängliga utrymmet för lönehöjningar delvis redan är in-tecknat genom skattepaketets nya pålagor är därför mycket begränsade, om vi skall se realistiskt på situationen. Framför allt inom låglöneindustrin och inom den arbetskraftsintensiva del av näringslivet som är särskilt betydelsefull i lokaliseringspolitiskt hänseende för våra glesbygder måste de nya pålagorna resultera i prishöjningar och skärpta konkurrensvårigheter. Glesbygdernas näringsliv och befolkning kommer att drabbas hårt av ökade transportkostnader genom höjda drivmedelsskatter. För servicesektorn och mångfalden ekonomiska ideella organisationer och

Allmänpolitisk debatt

för jordbruket skapar de höjda skatterna skärpta kostnadsproblem och krav på täckning.

Paketet är, herr talman, konventionellt — jag upprepar det. Det förefaller som om regeringen nu liksom tidigare lekt med något slags "plockepinnspel" eller "skrapnos", som det hette förr i tiden. Man har petat fram olika poster ur den statliga inkomsthögen och sökt gå minsta motståndets väg utan att ens försöka ta det samlande grepp över hela samhällsekonomin som dagsläget fordrar. Trots att vi alla känner till — eller borde känna till — de höga marginalskatternas inflationistiska effekt, har den problematiken skjutits helt åt sidan. Fastän sparandet sjunker medan behovet av kapital, framför allt av riskvilligt slag, ökar, nöjer man sig med att tala om ett lotteri inför blivande skatteåterbäring. Ehuru man borde inse att övertrycket i ekonomin främst härrör från den statliga och kommunala sidan och från bostadsbyggandet görs inga som helst försök att dra upp riktlinjer för återhållsamhet och för omprövning av gjorda åtaganden eller förd politik. Blind och döv för de skadeverkningar penning- och kreditpolitiken förorsakat just den sektor vars behov man säger sig framför allt vilja tillvarata behåller man restriktionerna, troligen därför att den korta upplåning, som nu sker utomlands, vid en lättnad i kreditpolitiken kan befaras resultera i påfrestningar här hemma. Denna problematik borde i stället mötas med en mer långsiktig kapitaltillförsel.

Och man kröner sin regeringspolitik med ett allmänt prisstopp, som inte är underbyggt med de generella åtsramningsåtgärder som utgör en förutsättning för att prisstopp skall bli verkningfullt. Det är inte många år som gått, herr finansminister, sedan en statlig utredning klart underkände prisreglering som ett politisk-ekonomiskt instrument annat än under alldeles speciella extrema förhållanden. Ett enhälligt bankoutskott tog så sent som i våras

sanma ställning. Regeringen lär inte hitta ekonomiskt tänkande människor som är okunniga om att spärren för tryckkokarens prislock inte håller, om inte underliggande löner och kostnader låses. Om inte detta sker — och ingen vill tala om det i dag — utgör prisreglering en ineffektiv åtgärd, som på sikt dessutom kan få besvärande följder för näringslivets utveckling och för vår konkurrenskraft.

Till sist: "paketet" är i sin helhet anpassat till den ekonomiska situation som förelåg i våras, men som nu börjar ändra karaktär. Hade de nu föreslagna — i och för sig otillräckliga — åtgärderna satts in i början av året, under den typiska efterfrågeinflation som då rådde, skulle de inte ha drabbats av lika hård kritik som nu, då vårt lands ekonomi är på väg in i en kostnadsinflation, vars verkningar kommer att kulminera under en väntad konjunkturavmattning nästa år.

Herr talman! Bakom mitt, som många måhända tycker, abstrakta resonemang om samhällsekonomi och industriell kapacitet döljer sig ytterst enskilda människors behov, önskemål och reaktioner. Det är de människor runt om i vårt land som med sina gemensamma arbetsinsatser har byggt upp vårt välstånd och som fortfarande är beredda att satsa initiativkraft och duglighet i nya ansträngningar för sig, sina familjer och samhälle. De är alla förenade i kravet på att deras arbete skall bli meningsfyllt, att de skall få behålla en så stor del av resultatet av sina prestationer att det verkligen lönar sig för dem att slita. De vill ha en garanti från statsmakterna för att pengarna i varje fall inte skall förlora sitt värde snabbare än lönestegringarna. De anser sig också ha rätt att fordra att den omständigheten att de jobbar hårdare inte skall tas som förevändning att skattevägen beröra dem så mycket — då de gör sina nya åtaganden och nya insatser — att de får behålla mindre än de hade tidigare. Det är statsmakternas

Allmänpolitisk debatt

skyldighet att ge dessa människor tillförsikt inför framtiden. Detta förutsätter att svenska folket också har förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att gripa sig an med samhällsekonomin. Jag är övertygad om att allt flera kommit till insikt om att våra svårigheter börjat bli så stora och att alla gruppers kamp för sina egna intressen gått så långt, att det nu är mera motiveerat än någonsin att nå en samlande lösning genom gemensamma ansträngningar över partilinjerna.

Herr talman! Sveriges ekonomi kan inte isoleras från omvärlden. Vi är långt mer än tidigare invävda i ett internationellt mönster. Försök att med regleringsåtgärder av olika slag avsnöra vår ekonomi från inflytelser utifrån kommer att misslyckas. Ju svagare vår handelsbalans är och ju större påfrestningar den utsätter vår valutaserv för, desto mer begränsad blir vår handlingsfrihet och desto svårare blir det att motverka konjunktursvängningarna och upprätthålla full sysselsättning. Det är inte minst med hänsyn härtill som många av oss knyter såväl farhågor som förväntningar till de förestående överläggningarna i Bryssel, där Sverige skall presentera sin syn på samverkan med Gemenskapen.

Jag tror mig förstå att statsminister Olof Palme har en klart positiv attityd. Det är både sakligt och politiskt förklarligt, eftersom en isolering av vårt land i förhållande till Europamarknaden, och inte minst Norge och Danmark, skulle väsentligt begränsa vårt oberoende och vår handlingsfrihet. Det kan paradoxalt nog förhålla sig så, att Sveriges möjligheter att fullfölja den självständiga utrikespolitik, som vi alla är överens om, på längre sikt begränsas mera om vårt land inte vävs in i ett ekonomiskt europeiskt mönster, omfattande Storbritannien, Irland, Norge och Danmark, än om vi går in som medlem i EEC.

Det finns motståndare till vår anslutning inom vissa federalistkretsar, fram-

för allt i Beneluxstaterna och Italien, kretsar som menar att det neutrala Sveriges anknytning till Gemenskapen skulle göra det svårare för dem att driva längre gående politiska önskemål än vad Romfördraget förutsätter. Det finns andra grupper, som av främst ekonomiska skäl anser det vara av värde för Europa, om de tillgångar vårt land representerar kan tillvaratas i en vidare ekonomi. Här bryter sig alltså meningarna. Men vi skall inte utgå ifrån att det är vi som kommer att diktera förhandlingsvillkoren. Även motsidan har synpunkter, och motsidan är trots allt starkare.

Den svenska presentationen den 10 november blir därför betydelsefull. De intryck av samarbetsvilja som Sverige där ger kan avgöra våra möjligheter att förhandla oss fram till en lösning som tillgodoser både våra ekonomiska och våra neutralitetspolitiska behov. De svenska förhandlarna bör därför ges sådana fullmakter att vi får möjlighet att förhandla parallellt med och — inom möjligheternas ram — under samma betingelser som Danmark och Norge.

Statsministern har vid upprepade tillfällen framhållit att det finns betydelsefulla grupper ute i Europa, som anser det vara till fördel för Europa och freden över huvud taget att Sverige fullföljer sin oberoende neutralitetspolitik i norra Europa, grupper som menar att vår utrikespolitik med andra ord är ägnad att främja en i och för sig önskvärd avspänning i denna del av en konfliktfylld värld. Det borde alltså ligga i Gemenskapens eget intresse — inte av bara ekonomiska utan även utrikespolitiska skäl — att de svenska önskemålen blir tillgodosedda vid förhandlingarna i Bryssel. Möjligheterna härtill beror — jag upprepar det — i hög grad på hur vi själva öppnar överläggningarna.

Herr talman! Jag har i inledningen till detta anförande varit kritisk mot vissa tendenser i valrörelsen, men den ligger, som jag sade, nu bakom oss. Jag

Allmänpolitisk debatt

hoppas att mycket av det som sagts på ömse håll inte efterlämnat bitterhet och motsättningar. Vårt land hör ju ändå till de europeiska demokratier där möjligheterna till öppna, förutsättningslösa överläggningar mellan olika partiers företrädare är större än på andra håll.

Vi har — som jag upprepade gånger framhållit i detta anförande — svåra problem att lösa. Det ekonomiska läget är oroande. Nästa års konjunkturutveckling kan befaras ytterligare skärpa svårigheterna. För att lösa dagens och morgondagens problem kan måhända komma att krävas medverkan och positiv förhandlingsvilja över partigränserna. Jag tror inte — det har jag redan sagt — att finansminister Gunnar Strängs skattepaket har ett till dagens konjunkturläge riktigt anpassat innehåll och är ägnat att rätta till störningarna i vår ekonomi. Det är sannolikt att andra, mera långtgående åtgärder kan komma att visa sig oundgängligen nödvändiga.

För mitt partis räkning vill jag därför ha sagt att om regeringen skulle finna parlamentariska överläggningar om vår ekonomi önskvärda, då är moderata samlingspartiet berett att lämna sin medverkan och att gå in i förhandlingarna förutsättningslöst och utan bundna mandat. Det är, herr talman, blott genom att i grunden sanera vår svenska samhällsekonomi som vi får möjligheter att rätta till de kvarstående brister i samhället, som alltför många människor på livets skuggsida dagligen upplever.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! De tre oppositionsledarna har i exakt två timmar sköljt över regeringen i allmänhet och mig i synnerhet med en flod av frågor, påståenden, insinuationer och kommentarer. Det ges ju inte fysiska möjligheter att bemöta allt detta. I långa stycken har det varit en repetition av argumenten

från valrörelsen, och den ligger så nära inpå att vi väl kan både svaromålen och frågeställningarna.

Jag skall inte heller försöka hissa mig upp till herr Bengtsons höga nivå och konkurrera med vår värderade talman genom att avtacka avgående riksdagsledamöter med hänsyn till att det är den sista sessionen för första kammaren. Jag vet att herr talmannen sköter detta med sådan briljans att både herr Bengtson och jag är småpojkar i den jämförelsen. Följaktligen kan jag spara på de tio minuter som jag i alla fall — naturligtvis bara för att inte vara sämre än herr Bengtson — skulle i viss mån vara frestad att utnyttja.

Herr Bengtson och herr Bohman gav väl de klaraste uttrycken för att man nu behövde en samlingsregering, en avspänning mellan partierna, en uppgörelse över partigränserna. Herr Heléns inlägg var, som jag fattade det, så fullt av arghet och ilska att tonläget i varje fall inte gav någon som helst anknytning till ett resonemang över de s. k. partigränserna. Men det är möjligt att jag misstog mig på den punkten. Jag skall inte döma herr Helén för tidigt. Han är ju relativt ny i församlingen, och bakom ilskan och arrogansen kanske det ligger någonting av det där rent fysiologiska fenomenet att den som är lite rädd av sig gärna vill bli ilskan i överkant.

Det har ju varit så pass många och skiftande ämnen som har präglat dagens debatt att åtskilliga av dem skulle kunna vara lämpade för isolerade överläggningar i kammaren.

Det är klart att en så stor fråga som frågan om Sveriges anslutning till EEC kan man rimligtvis inte bara snubbla förbi. Men situationen är väl den att vi för närvarande inte på allvar kan ta upp den frågan. För närvarande är det fråga om utformningen av den deklaration som vi i vederbörlig ordning skall avge i Bryssel om några veckor. Den frågan kommer att bli föremål för en överläggning i utrikesnämnden. Det är i varje

Allmänpolitisk debatt

fall klart att vi kommer att få god tid på oss för att överlägga och diskutera om vad som händer därefter.

Jag fäste mig vid att herr Helén i förbigående sade att man borde etablera ett stående samarbete mellan partierna i denna fråga, ett slags institutionellt organ för handläggning av EEC-frågan. Regeringen har ännu inte tagit ställning i denna sak. Därför vill jag inte svara på herr Heléns förslag. Men jag gjorde den reflexionen att med den distinktion som finns mellan herr Johannes Antonsson, som i dag fungerar som vikarierande partiledare i medkammaren, och låt oss säga herr Bohman — samt kanske också herr Helén — borde en intern uppgörelse kanske vara det första man borde sikta på inom det borgerliga läget, innan man gör anspråk på att få till stånd något slags institutionaliserat diskussionssamarbete över hela linjen.

Man kan säga att vad herr Antonsson säger är hans egen sak. Men när han gjorde sitt utspel var han frimodig nog att tala om att han försiktigtvis talat med doktor Hedlund som i och för sig inte hade några allvarliga erinringar mot vad han sade.

Jag kan i viss mån förstå tveksamheten bland de svenska centerpartisterna. Det är ett okänt fält som vi nalkas utan att på förhand veta var vandringen slutar. Det är inte bara Romstadgan det är fråga om. Vi har fått ett par andra dokument också, Wernerrapporten och Davignonöverenskommelsen som bl. a. berör de reguljära konsultationerna mellan ländernas utrikesministrar. Detta är bekymmersamma och svåra frågor för oss som en neutral nation, varför mer än en naturligtvis kan ha sina betänkligheter.

Jag föreställer mig att det i vårt västra grannland är på det sättet att centerpartiets meningsfränder med statsministern i spetsen för dagen inte ser så ljusst på situationen. I sitt nalkande till Bryssel slog norrmännen nämligen fast att Norge för en möjlighet till anslut-

ning måste kräva undantag för den norska fiskeripolitikens intressen. För någon vecka sedan fann man emellertid hur de ministrar som är ansvariga för gemensamma marknadens fiskeripolitik helt nonchalerade dessa synpunkter och slog fast att fiskevattnen skall vara fria utan reservationer för alla som är anslutna till EEC. Fiskeripolitik har ingenting att göra med neutralitetspolitik, och neutralitetspolitik är ingenting som berör Norge, men de intressefrågor som de inträdessökande nationerna kan konfronteras med kan inte utan vidare fångas in i begreppet neutralitetspolitik.

Med detta, herr talman, skall jag snabbt avsluta mina funderingar över EEC-situationen. Det är faktiskt för tidigt att närmare lägga ut texten om detta. Jag tror också att det är för tidigt att ha alldeles bestämda uppfattningar pro et contra i den utomordentligt viktiga frågan om våra förbindelser med gemensamma marknaden.

Om jag sedan ett ögonblick skall försöka kommentera vad som har sagts om resultatet av det senaste valet, vill jag säga att jag inte tillhör dem som påstår att valet var en seger för socialdemokratin. Jag betraktar det som en motgång, dock en motgång som inte var så dramatisk att man behöver sjunga någon svanesång och ringa i kyrkklockorna över socialdemokratins vara eller icke vara. Vi är tillbaka i det relativa styrkeläge inom vårt parti som vi konfronterades med under vissa år på 1950-talet. Jag kan försäkra oppositionen att regeringen kommer att föra en politik efter precis samma grunder och normer som vi gjorde då. Vi lägger våra förslag efter våra värderingar. Fälls dessa i riksdagen av en borgerlighet och ett kommunistiskt parti i broderlig samverkan tar vi konsekvenserna av det. Personligen kan jag säga att jag med ett visst intresse skulle delta i en valrörelse och göra det utan fruktan, där utgångsläget skulle vara att det kommunistiska partiet har plogat och jämnat

Allmänpolitisk debatt

vägen för en entré av en borgerlig regering i detta land.

Detta tal — i det fastnade också herr Bohman — om det lysande valresultatet för den borgerliga sammanhållningen bör väl ändå något nyanseras, även om jag förstår att herr Bohman behöver alla de tröstegrunder och glädjeämnen som han till äventyrs kan få fram då han botaniserar i valresultatet. Det hade väl ändå varit rimligt att herr Bohman gjort ett undantag för sitt eget parti. När han talar om "vi" och vill återöppna framgången, då menar han borgerligheten. Men herr Bohman svarar ändå — mahända i egenskap av partiledare litet längre fram — för ett specifikt högerparti eller moderat parti i detta land. Det moderata samlingspartiet har sannerligen inte haft någon anledning att hissa flaggan i topp när man gjort kommentarer efter valrörelsen.

När jag säger att vår politik blir densamma som tidigare och att vi lägger förslag efter våra värderingar så innebär det i och för sig ingenting nytt. Vi får leva mera riskfyllt än vad vi har gjort under de senaste åren, men de politiska värderingarna och frågeställningarna kommer att föras fram oberoende av detta. Jag tror också att det finns en viss anledning att reflektera litet mer grundligt över vad ett politiskt maktskifte skulle innebära just för de människor som herr Bohman ganska vältaligt ömmade för i slutet av sitt anförande.

Det har blivit en borgerlig regering, till och med en moderat eller som det heter konservativ regering i England. Vi kan i dagens tidningar läsa om innehållet i dess första utspel. Naturligtvis kommer det att fortsätta efter precis samma linje. Det är där fråga om att sadla ner hela det reformarbete som med möda har byggts upp av labourregeringarna i England. Man skall slopa sjukersättningen för de tre första dagarna, fördubbla avgiften för receptbelagd medicin och gradvis försämra systemet med de fria skolmåltiderna, med andra

ord låta föräldrarna betala maten. Man skall vidare höja tandvårdsavgifterna, och man skall höja kostnaden för viss annan utrustning på de områden som i vårt land brukar räknas in bland de handikappades speciella intressen. Man skall sänka skatten för bolagen och företagen, men man gör detta i samma ögonblick som man tar ett steg tillbaka i den solidaritetsutveckling gentemot de bäst behövande, som för all del de borgerliga partierna i vårt land också bekänner sig till.

Jag är medveten om att man från oppositionens sida kommer att säga: Det där händer i England men det händer inte hos oss. Men i sista hand, herr talman, är ändå de grundläggande värderingarna inom de borgerliga partierna, inom högerpartierna oavsett gränserna mellan nationerna tämligen likvärdiga. Det är ett varsel om den politik man kommer att föra när man sätter sig i sadeln för att driva ett högerregemente. Nu kommer naturligtvis framför allt herr Helén men kanske också herr Bengtson att med indignation avvisa detta och säga: Vi kommer aldrig att acceptera någonting sådant, även om högern skulle snegla åt det hållet på grund av sina grundläggande värderingar. Trots att herr Bengtson och hans parti har haft en påfallande framgång i det senaste valet och trots att herr Helén och hans parti så småningom börjar komma upp till det läge man hade för fyra år sedan — om man granskar resultatet av årets valrörelse — har man sannerligen bland mittenpartierna inte så stark förankring hos det svenska folket att man själv kan bestämma vilken politik som skall föras i ett samlat borgerligt alternativ.

Herr Helén började sitt anförande med att tala om våldet i världen. Det passar kanhända i en remissdebatt; på den punkten behöver han inte riskera att bli motsagd på något håll. Det skulle vara en sensation om någon anmälde en avvikande mening om detta. Men vad jag inte riktigt fick klart för mig av

Allmänpolitisk debatt

herr Heléns inlägg var vad våldet i världen — det må vara de öppna stridshandlingarna mellan Israel och arabländerna, det må vara kidnappning och mord av offentliga personer i Kanada, det må vara våldsamma uppträden och demonstrationer i olika länders huvudstäder — egentligen har med marxismen och kapitalismen att göra. Gangstervälde har ingenting med politiska idéer att göra, krig mellan nationer kan ha det, men jag tror inte man skall föra in begreppen marxism och kapitalism i de uppgörelser som i Mellanöstern är en av de svåra konflikterna i dagsläget.

Ingenting är som förut, var ett av herr Heléns uttryck. Det var väl närmast menat som någonting för regeringen att allvarligt lägga på minnet. Jag tyckte mig finna en myndig, tillrättavisande och ganska bornerad ton i herr Heléns anförande, och därför är det kanske riktigt att ändå erinra om att man knappast kan göra anspråk på att uppträda med sådana later om man representerar ett parti, vars politiska budskap fångade 800 000 väljare och med dessa bakom ryggen ställa sig och läxa upp det parti, vars politiska budskap fångade 2 250 000 väljare, enligt de sista siffrorna från valet.

Oppositionen har, säger herr Helén, varit beredd att ingripa tidigare. Jag kommer tillbaka till detta, herr talman. Men jag skall först försöka att litet utförligare redovisa regeringens egna synpunkter på ekonomin. Oppositionen var beredd till en rundabordskonferens redan på ett tidigare skede. Jag ger herr Helén rätt på den punkten, därvidlag är han helt sanningsenlig. Oppositionen har varit beredd till rundabordskonferenser praktiskt taget så många år tillbaka som jag kan minnas att vi har fört ekonomiska debatter i denna kammar och i medkammaren. Oppositionen har till och med inbjudits till rundabordskonferenser, 1959, med ett resultat som sannerligen inte manar till efterföljd.

Men vad skulle en rundabordskonferens ha spelat för roll i den ekonomiska situation vi i dag är i? Vad skulle en rundabordskonferens ha inneburit för broms på den prisutveckling som vi ändå kunde motivera, argumentera för, förklara och följaktligen acceptera intill den dagen då prisstoppet kom — det var väsentligt senare — då det hela höll på att gå ur spår? En rundabordskonferens hade sannerligen inte förändrat den situationen då vi importerade prisstegringar över våra gränser. En rundabordskonferens hade inte kommit till något resultat i det avseendet att världsprisstegringen innebar höjda priser på svenska exportartiklar, som också slog igenom på det svenska prisläget — såvida man nu inte, men det tror jag inte på, från oppositionens sida skulle ha yrkat på en sådan minutiös reglering, där man skulle ha selekterat ut de behov av svensk produktion, som vi behöver förbruka inom landet, och låst priserna där, oberoende av vad de svenska exportörerna skulle kunnat ta ut på världsmarknaden.

Den internationella prisstegringen hade sannerligen inte någon rundabordskonferens kunnat förhindra. Jag är helt övertygad om att denna prisstegring har vårt land såväl som alla andra länder fått acceptera. En rundabordskonferens skulle sannerligen inte ha kunnat eliminera den priseffekt som var en följd av att vi den 6 februari i år genomförde en tidigare start av mervärdesskatten på vissa kapitalvaror och av att vi dessutom höjde punktskatterna på tobak och öl. En rundabordskonferens hade varit helt meningslös, om man med en sådan menar att man skulle ha kunnat hindra prisgenomslag av jordbruksuppgörelsen, som trädde i kraft den 1 juli. Jag tror inte heller att en rundabordskonferens skulle ha tagit upp frågan om de anställdas lönehöjningar i handels- och servicesektorerna och den priseffekt som man kan räkna med med hänsyn till detta. Jag är ganska

Allmänpolitisk debatt

övertygad om att även på den punkten hade man fått acceptera konsekvenserna.

Så här är verkligheten. Jag har rest omkring i landet under en lång valrörelse och gjort ett 50-tal framträdanden på olika håll. Jag har berättat om det här problemet. Människorna har begripit detta. Men vi i regeringen har mött en opposition som sorgfälligt uraktlåtit alla försök till förklaringar på denna punkt men räknat med att just den omständigheten att priserna stiger — även om det är ofrånkomligt — kan vara ett slagträ i valdebatten mot regeringen. Man har lyckats på andra håll, varför skulle man inte lyckas i vårt land — ungefär sådan har filosofin varit. Jag skulle vidare ha yttrat: Skulle jag bli klokare av att lyssna på andra? Har jag sagt detta — och det är möjligt, även om jag inte uttryckt mig fullt så onyanserat — så får det väl tas med viss urskillning. De råd jag fått av den politiska oppositionen har inte varit värda att lyssna till. Mitt förslag är följaktligen ett svar just till den politiska oppositionen. Vad präglade hela den gångna valrörelsen? Jo, det var en mångfald av överbud utan någon som helst ekonomisk täckning. Det var krav på omedelbara skattesänkningar ifrån moderata samlingspartiet, vilka skulle få den förunderliga verkan att vi alla skulle arbeta så mycket mera, tjäna så mycket mera och betala så mycket mera i skatt. Det var krav på räntesänkning i en tid när vi saknar arbetskraft för att tillgodose den aktivitet som rått under hela 1970. Det var fråga om att späda på denna likvida situation med utlandslån, när vi fortfarande saknar arbetskraft. Detta skulle ha medfört den ofrånkomliga konsekvensen att löneglidningen, d. v. s. lönerörelsen vid sidan om de reguljära avtalen, skulle ha blivit ännu mera onyanserad och uppdriven än den faktiskt varit under 1970. Under innevarande år har den lönerörelsen vid sidan om de fackliga organisationernas uppgörelser varit ungefär dubbelt så

hög som tidigare varit normalt i en ganska hyfsad konjunktur.

Hur kan man över huvud taget göra anspråk på att regeringen och dess finansminister skall tro sig om att få ut någonting av värde, när man över-sköljs med alla dessa förslag och råd, som alla går i rakt motsatt riktning mot hur en ansvarsmedveten regering och dess finansminister tvingas agera?

Det är synd om näringslivet, ungefär så lät det, och det är synd om kommunalmännen. Det är också synd om löntagarna, som av herr Helén liknades vid kologen på Sprutmojet, en något makaber liknelse, framför allt av en docent i litteraturhistoria. Men det är onekligen ett målande uttryck, som man väl får acceptera. Det är synd, säger oppositionen vidare, om pensionärer, om sjuka och handikappade, om bostadssökande som inte får bostäder, om studerande och om familjer som inte kommer i åtnjutande av en tillräckligt generös familjepolitik. Det är framför allt synd om skattebetalarna, har vi upplysts om i oppositionens inlägg.

Ja, alla dessa som det är synd om skall ju hjälpas via de statliga budgetutgifterna. Om man inte kan skaffa alla dessa pengar genom direkta och indirekta skatter, så får man finna sig i att även anlita kapitalmarknaden och i varje fall finansiera bostadsbyggandet med lån. Detta är i och för sig inte så upp-rörande, eftersom statens utlåning till bostadsbyggarna nu omfattar stora belopp. Om jag exkluderar statens utlåning över budgeten, får jag kvar ett finansieringsfrågor från statens sida av icke oväsentlig omfattning.

Det är synd om alla dessa människor, de far alla illa heter det. Men hur skall man kunna ändra på detta? Den enda som det inte är synd om är naturligtvis finansministern personligen. Men hur mycket man tar från finansministern personligen, så räcker det ju inte till för att tillgodose alla de kapitalkrävande intressen som nu anmäler sig.

Dessa argument är ju ett försök att

Allmänpolitisk debatt

blanda ihop begreppen. Jag tar gärna på mig en pedagogisk uppgift här, även om jag utgår ifrån att herrarnas intellektuella nivå är sådan att det i och för sig skulle vara onödigt, och att det mera är av politiska publicitetsbehov som ni presenterar de allvarliga ekonomiska frågeställningarna på detta ensidiga sätt.

Är det synd om näringslivet, därför att det får för litet med pengar? Är det synd om kommunerna, därför att de får låna för litet och måste höja skatterna? Är det synd om de bostadslösa, därför att vi har bostadsbrist? Är det synd om barnfamiljerna, därför att vi inte satsar hårdare på familjepolitiken? Är det synd om alla som faller in under hela detta väldiga spektrum? Det kan man naturligtvis säga, men kvar står ändå att det inte regnar manna från himlen över oss. Vi har att röra oss med vad vi har, och i sista hand är det fråga om vad vi har i reala resurser, i arbetskraft och i kapital. Det hela är en fråga om fördelningen och om prioriteringen. Har man detta klart för sig — och det har herrarna klart för sig — tycker jag nog att det vore riktigare att bedöma dessa frågor från de utgångspunkterna i stället för att komma med en allmän lamentation om hur synd det är om alla. Ingen skall dela med sig. Alla skall ha mera. Ingen skall betala. Alla skall ha mera. Det är ju det enkla saldot av hur ni beskriver den ekonomiska situationen.

Jag tillät mig inledningsvis att säga att jag tyckte att herr Heléns inlägg präglades av en osedvanlig arghet och att det inte precis gav den där psykologiska bakgrunden till det samarbete tvärs över partilinjerna som han rent verbalt ändå gjorde sig till talesman för. Men det kanske kan förklaras med att först skall slaskspannen hållas över regeringen och finansministern, och sedan blir regeringen och finansministern så beskedliga att man kan börja tala med dem. Är det filosofin bakom herr He-

léns inlägg, ligger det kanske litet av en tanke i det hela.

Jag vill säga några ord även till herr Bohman. Han började med en del av en sifferexercis. Han påstod att det socialdemokratiska partiet har förlorat 200 000 röster och tyckte att vi skulle ta alla vederbörliga lärdomar av detta. Ja, jag skall inte vara så där förskräckligt noggrann. Även om det var 164 000 röster som vi förlorade låter det ju litet bättre med 200 000 röster när herr Bohman talar. Jag kan också säga att när det 1966 var som allra dystrast för oss i regeringen, för mig och mina partivänner, hade det nog varit litet ljusare, om vi då hade vetat att vi 1970, alltså efter fyra år, skulle öka vårt röstetal med 400 000 röster. Det är ungefär vad som har skett.

Herr Bohman överraskade — nej, överraskade är alldeles för mycket sagt, det var sannerligen ingen överraskning — med ett säga att han mot bakgrunden av den situation vi upplever tyckte det var lämpligt att redan nu annonsera nödvändigheten av de ökade försvarskostnaderna. Jag förstår herr Bohman. Han har alltid hävdat den uppfattningen vid alla de överenskommelser vi har träffat rörande försvarspolitik. Det skulle emellertid vara klädsamt och i varje fall ge intryck av en mera exakt beskrivning, om herr Bohman — när han nu utgjuter sin vredes skålar över ansvällningen av den offentliga sektorn och dess inträngande på den privata sektorn, bl. a. på näringslivet, och var gång han beskärmar sig över den offentliga sektorn — gjorde ett klart och distinkt undantag för försvarskostnaderna, ty sådan är ju ändå herr Bohmans politik och innersta mening.

Det har gjorts gällande att allt vad vi gör sker för sent, och det talet har jag redan berört. Tidtabellen ser ut ungefär på det här sättet. När vi inte längre kunde försvara prisökningarna med sakliga argument och hade en känsla av att man började utnyttja läget till att genomföra

Allmänpolitisk debatt

prisstegringar även där det inte fanns underlag för sådana, då införde vi det begränsade prisstoppet, vilket skedde den 27 augusti 1970. Denna åtgärd kompletterades med det fulla prisstoppet den 8 oktober 1970, och detta i sin tur kompletteras nu med skattepaketet, vilket lades på riksdagens bord den 16 oktober.

Vi kunde inte gärna gå snabbare fram. Skattepaketet serverades den första dagen som riksdagen sammanträdde. Bevillningsutskottet har varit vänligt nog att forcera behandlingen, varför riksdagen om några dagar är färdig att fatta beslut. Ingen har gjort gällande att det skulle vara nödvändigt att inkalla riksdagen till en speciell session någon gång i augusti eller september månad för att möta situationen. Följaktligen vill jag med detta bara ha sagt att vi har handlat precis i den takt som möjligheterna medgivit.

Då kan man säga: Varför kommer nu finansministern och talar om att finanspolitiken behöver skärpas? Det är ingenting originellt i detta. Vi sade under valrörelsen att vi håller en beredskap och att för den händelse vi behöver göra skärpningar av den ekonomiska politiken kommer vi också att göra sådana. När det gäller att skärpa den ekonomiska politiken via skattepolitiken, är regeringen kalenderbunden med hänsyn till riksdagens arbetsperioder, och på den punkten kan väl ingen gärna påstå att vi har väntat längre än vad man skulle kunna önska.

Någonting nytt har faktiskt tillkommit, nämligen att regeringen nu börjar arbetet med en statsverksbudget där anspråken på utgiftssidan är oändligt mycket större än vad vi kanske haft anledning att räkna med. Skall sedan herr Bohman i detta läge ställa anspråk på en annons om höjda försvarskostnader, så blir situationen ännu mera besvärlig.

Jag kan väl hålla med om att den hårda kreditpolitiken är besvärlig för

många, även om jag inte vill överdramatisera ens detta. Skall man ha någon möjlighet att göra lättnader i det avseendet, vilket jag hoppas, så kan det ju inte bli på andra vägar än via den uppstramning av finanspolitiken som nu föreslås. Här kommer jag tillbaka till herr Bohman igen. När det nu är så lätt att slunga ut beskyllningar mot den offentliga sektorns expansion och allt vad det medför, så behöver jag ju inte erinra denna kammars erfarna och minnesgoda ledamöter om att på alla de punkter som innebär expansion av den offentliga sektorn har riksdagen varit enhälligt och samstämmigt beslutat om tagen.

Det kan vara intressant att någon gång se tillbaka på utvecklingen under 1960-talet. Ser jag på investeringarna inom den statliga, den kommunala och den privata sektorn — det är ju detta det är fråga om när det gäller anspråken på resurserna i form av kapital och arbetskraft — så finner jag att under de tio åren på 1960-talet har investeringsökningen legat på i medeltal 2,5 procent årligen på den statliga sidan, 5 procent på den privata sidan och 10 procent på den kommunala sidan. Det är en kraftig investeringsaktivitet i våra kommuner — kommuner som regeras av politiska samlingsregeringar och där varje avgörande beslut tas i stort samförstånd och i stor enighet tvärsöver partigränserna. Samlingsregeringarna har — om jag skall dra en kanske något lättsinnig slutsats — en större benägenhet att vara expansiva än vad en renodlad parti-regering kan kosta på sig med hänsyn till bland annat att oppositionen är litet annorlunda på det rikspolitiska planet än vad den är på det kommunalpolitiska planet.

Om vi hade haft samma tillväxt, säger herr Bohman, som medeltalet för Europa, hade vi haft så mycket mer att dela på. Intill leda har jag hört det argumentet, inte bara från herr Bohmans sida — före herr Bohman var ju Ber-

Allmänpolitisk debatt

til Ohlin i andra kammaren den som i alla ekonomiska debatter ständigt återkom just till det argumentet.

Ja, man kan ställa upp vilka hypoteser som helst och hänga på hur många "om" som helst. Avgörande är att vi fortfarande kostar på oss en investering som är större, utslaget ger capita, än i något annat europeiskt land och dessutom kostar på oss en konsumtion per invånare som är större än alla andra länders inom OECD, dvs. de 14 avancerade industriländerna, med ett enda undantag, nämligen Nordamerikas förenta stater. Förmodligen har vi dock vår konsumtionsfördelning mycket bättre ordnad än vad man har i det stora landet i väster.

Jag vänder mig också emot att man i en allvarlig ekonomisk debatt säger som herr Bohman: Se på Finland, se på Frankrike, där har man lyckats åstadkomma stabiliseringsuppställningar, och allt är gott och väl. — Man kan aldrig bedöma den internationella utvecklingen, man kan aldrig göra internationella jämförelser utifrån vissa data. Man måste se dessa ting i ett längre sammanhang. Naturligtvis skiftar det från tid till annan i fråga om jämförelserna mellan de olika länderna. Finland har sannerligen inte, tyvärr, kunnat berömma sig av någon stadig och ihållande lycklig ekonomisk politik. Där har man dragits med en arbetslöshet ända in på sista tiden som har legat mellan 5 och 7 procent. De finska medborgare som inte har kunnat få sin bärning hemma i sitt eget land har fått lov att ge sig över till Sverige, och de har varit välkomna därför att vi har behövt dem. Man kan inte tala om Finland som något slags skolexempel på en lyckad ekonomisk politik med bortseende från hur sysselsättningsläget har varit i det landet. Dessutom har nationen två gånger under 15 år tvingats till en devalvering av den finska marken, någonting som vi välgörande nog har sluppit göra beträffande den svenska kronan. I Frankrike har förhållandet

varit likartat, med flera devalveringar under efterkrigstiden av den franska francen. Detta är i själva verket ganska olyckliga exempel, om man nu skall börja göra internationella jämförelser. Jag brukar dra mig för detta, och jag skall inte här vidare utveckla den saken.

Jag borde väl vara tacksam mot herr Bohman när han säger att han tillbaka-visar devalveringsryktena, i varje fall har gjort det. Jag skulle vara ännu mera tacksam mot herr Bohman om han höll den ståndpunkten konsekvent och inte slutade sitt uttalande med att säga: Men fortsätter utvecklingen som den nu ser ut, står vi inför risken av devalvering.

Det är väl ungefär vad alla de här devalveringsförespråkarna — som herr Bohman i och för sig tar avstånd från — har sagt när de diskuterat devalveringens allvarliga problem. Ingen har, såvitt jag minns, sagt att vi står inför en omedelbar devalvering. Däremot har de sagt: Om detta fortsätter kan vi riskera att få diskutera devalvering.

Herr Bohman placerar sig på precis samma plan, i samma debattsituation, som dem han tar avstånd från. Eftersom herr Bohman en gång i tiden läst juridik, vilket jag inte har gjort, borde han ha sinne för logik i den utsträckningen att han ger mig rätt på denna punkt och nyanserar sitt tal bättre i fortsättningen, om han nu anser att man inte bör fara omkring och ge underlag för underliga spekulationer genom att tala om devalvering.

Herr Bohmans avståndstagande var dubiöst, och jag tycker inte att han skall göra sig skyldig till dylika uttalanden.

Herr talman! Jag hade faktiskt till TT och massmedia överlämnat ett referat av vad jag ämnade säga vid dagens debatt. Eftersom jag bara har talat i tre kvarts timme tror jag att denna kammares ledamöter, som är vana vid att jag drar växlar på deras tålamod, är benägna att ha överseende med mig om jag i mitt anförande försöker leva upp till det högst officiella referatet.

Allmänpolitisk debatt

Låt mig, herr talman, först säga att den uppstramning av finanspolitiken, som skattepaketet innebär, väl i princip har accepterats i den allmänna debatten, även om efterklokheten naturligtvis gör sig gällande. Den efterklokheten har vi i dag mött i oppositionsledarnas inlägg. Argumenteringen i dag och tidigare har gått efter följande linjer:

I dagens läge får man acceptera en åtstramning av finanspolitiken med hänsyn till den av högkonjunkturen skapade efterfrågan, som manifesterar sig framför allt i en besvärande brist på arbetskraft. Exportindustrin, varven och t. o. m. skogarna längst uppe i norr saknar för närvarande den arbetskraft som är erforderlig med utgångspunkt från våra förutsättningar att producera och sälja. Eftersom vår högkonjunktur bara är en spegelbild av den internationella högkonjunkturen framstår som den viktigaste uppgiften just nu att hålla högkonjunktursens icke önskvärda konsekvenser i schack. Med icke önskvärda konsekvenser avser jag den prisstegring vi tvingas avläsa nationellt och internationellt. I detta avseende befinner sig dess bättre vårt land inte i någon särställning, sett i ett par års perspektiv. Vi har haft denna högkonjunktur under både 1969 och 1970. Vår prisstegring under dessa år representerar ingenting annat än medeltalet av den europeiska och amerikanska prisstegringen — en prisstegring som ägt rum alldeles oavsett den politiska karaktären hos respektive regeringar.

En annan negativ konsekvens av överkonjunkturen är den disparata löneutveckling som jag beskrev såsom en löneutveckling vid sidan av avtalen. Den leder till skillnader mellan olika grupper av arbetstagare. Detta skapar i sin tur revansch känslor och krav på återställande av relationer, eller med andra ord en lönesituation som på grund av en för stark efterfrågan på arbetskraft på sina håll — ibland med goda vinstmöjligheter på företarsidan

— ger just dessa lönepåslag utanför avtalen.

Vi är i dag medvetna om att allt detta leder fram till en stor oro. Vi upplever den, och vi kommer att konfronteras med den mer närgånget under de månader vi har framför oss — jag vågar inte spa om tidsutsträckningen, men jag kan anta att det rör sig om fyra till fem månader — och framför allt naturligtvis efter årsskiftet när avtalsrörelsen, mer komplicerad än någonsin, aktualiseras. I denna situation har vi försökt att med olika medel hålla utvecklingen under kontroll. Finanspolitiken har stramats åt. Den statliga upplåningen — eller kalla det underbalanseringen av totalbudgeten — kommer väl att för innevarande år hålla sig inom ramen av 1,5 miljarder. Jag har sagt detta tidigare, och jag står fast därvid. Det skall då jämföras med en statlig upplåning under det gångna budgetåret av 3 750 miljoner. Ingen skall bestrida att en kraftig åtstramning av finanspolitiken äger rum när de statliga kraven på kapitalmarknaden reduceras med cirka 2 miljarder. Dessutom har naturligtvis den 25-procentiga investeringsavgiften spelat en ganska påtaglig roll för att minska den byggnadsaktivitet som i annat fall skulle drivit oss ur balansen.

Skattepaketet har fått en sådan uppläggning att det slår åt båda hållen. Företagarna drabbas av en arbetsgivaravgift, som ger i runt tal hälften av de 1 800 miljoner som nu dras in. Privatkonsumtionen får ta den andra hälften, och vi vet alla vad det innebär: höjd skatt på bensin, sprit och vin, el-skatten och tidigareläggning av mervärdeskatten på vissa kapitalvaror.

Jag har märkt i kommentarerna — och i dag har vi det konkret i en reservation, bl. a. från moderata samlingspartiet — att man yrkar avslag på arbetsgivaravgiften. Mittenpartierna gör begränsningar i regeringens förslag om arbetsgivaravgiften. Stimulansen till industrin, som man gärna anför i sådana

Allmänpolitisk debatt

här sammanhang, skulle i stället ske på bekostnad av konsumtionen, varvid naturligtvis den privata konsumtionen är den ojämförligt dominerande sektorn.

Nu visar det sig emellertid att vår kraftiga import, som i sin tur har föranlett snedbalansen i våra affärer med utlandet, i långa stycken härleds från industrins lageruppbyggnad och dess maskininköp. Den privata konsumtionen, som ju ständigt förs fram som den som skall pressas ytterligare, har under 1970 varit relativt blygsam i sin ökningstakt. Jag vågar uppskatta den till måhända ett par procent.

Hur välgörande det ur många synpunkter än är med en god lagerreserv av industriella råvaror och halvfabrikat, och hur nödvändigt det än är med en förbättrad maskinpark, så kan denna utveckling vid vissa tillfällen — och så har förhållandena varit under 1969 och 1970 — gå så snabbt till pressen på bytesbalans och valutareserv blir hårdare än önskvärt. Det är i den situationen som det nya skattepaketet så att säga även slår åt industrisidan.

Nu möter vi i tal och skrift — från talarstolar och annorstädes — en myckenhet av beskäftig efterklokhet och kritik, som kan sammanfattas sålunda: Vad regeringen gör är väl i och för sig riktigt, men det kommer för sent — det har sagts här i dag — och borde ha gjorts förr. Jag har roat mig med att leta i gamla akter. Även om jag inte tycker att detta precis har nyhetens behag kan det ha sitt värde att rekapitulera det i en debatt när man möter dessa beskyllningar — att allt vad vi har gjort gör vi för sent och i för liten utsträckning.

I maj 1968 hade vi i riksdagen den sista möjligheten att med finanspolitiken påverka utvecklingen för det år som slutade den sista juni 1969. Så här i efterhand kan vi väl allesammans vara eniga om att högkonjunktursens mera påtagliga verkningar började i slutet av 1968 och blommade upp på allvar under första halvåret 1969. Jag hade vid

det tillfället — dvs. när politiken för den period som representerades av konjunkturuppgången lades fast — ett hårt arbete i riksdagen för att hålla nere oppositionens mycket energiska krav på en lättare finanspolitik. Vi hade under våren 1968, med början under remissdebatten, en lång rad krav från oppositionssidan som skulle ha gjort besvärligheterna sjufalt värre. Det var herr Wedén som vid det tillfället ansåg min uppfattning om en kommande högkonjunktur alltför optimistisk och i stället förordade en mer expansiv politik för att, som det hette, bättre säkra sysselsättningen, även om herr Wedén talade om — det skall jag i rättvisans intresse säga — att man skulle hålla en beredskap så att man skulle kunna slå om, om det skulle gå åt andra hållet.

Som alla känner till är de finanspolitiska vapnen till sin natur inte sådana att man snabbt skärper den finanspolitiska åtstramningen. Har man i den svenska riksdagen bestämt sig för vissa utgifter innebär det stora svårigheter att vägra att verkställa vad som beslutats. Det har aldrig hänt att man vägrat. Den skärpta finanspolitiken via höjda skatter har, som alla känner till, sin i tiden utdragna och besvärliga procedur att genomlida. Från folkpartiets sida var, som herr Wedén uttryckte det, bidraget till den skärpta finanspolitiken att vi borde ytterligare forcera bostadsbyggandet, ett förslag som rent allmänt var lovvärt för dem som var bostadslösa, men som naturligtvis gick dåligt ihop med kravet på den skärpta finanspolitiken och den nedbalansering av den offentliga sektorn som skulle bli erforderlig, om nu näringslivet skulle kunna fånga upp den bättre konjunkturen.

Från herr Bohman, som i andra kammaren företrädde vad som då hette högerpartiet, fick vi en ny repetition om nödvändigheten att sänka skattestrycket: marginalskatterna skulle sänkas, beskattningen av företagsamheten skulle lindras. Jag har litet svårt att

Allmänpolitisk debatt

förstå att det går ihop med den starkare finanspolitik som man nu efterlyser.

Herr Hedlund gick kanske allra längst, då han i början av 1968 talade om att upphäva omsättningsskatten på investeringarna, att sänka energiskatten och att genomföra en allmän räntesänkning och en temporär sänkning av omsetningen på konsumtionsvaror. Med den formuleringsförmåga som herr Hedlund i sina bästa stunder är mäktigt betraktar han allt detta som att servera ett slags hälsokost i startläget till en ekonomisk högkonjunktur av en omfattning som har ställt till utomordentliga besvärigheter och som det sedermera har varit svårt att behärska.

På tröskeln till högkonjunkturen fick jag alla de här goda råden på vägen från oppositionens sida. Även om oppositionen ansåg sig kunna stödja sig på uttalanden från ekonomisk expertis — man anförde detta — kvarstår emellertid att den radikala felbedömningen gjordes av oppositionen, den opposition som nu gärna tar munnen full och klagar över att ingripandena kommer för sent när det gäller att bota sjuken. Det är väl möjligen erfarenheter av detta, herr talman, som gör att jag är litet ohörsam när det gäller oppositionens alla olika råd.

Flyttar vi oss sedan fram till februari månad 1969, då konjunkturuppgången var otvetydig, debuterar herr Hedlund som oppositionsledare i remissdebatten med att i stort sett ansluta sig till regeringens bedömningar och budgetförslag. Han varskodde visserligen att han ansåg att budgeten skulle tåla några tiotal miljoner kronor i ökade statsutgifter när budgeten nu var så stor som den var. Han uttalade sin tillfredsställelse över att budgeten var i avsaknad av skattehöjningar, som ju annars är den traditionella vägen att skärpa finanspolitiken.

Här är man återigen inne på den intressanta frågan om den skärpta finanspolitiken. Några skattehöjningar ville det ledande oppositionspartiet inte ac-

ceptera. I fråga om det statliga utgiftsprogrammet accepterade man regeringens linje, dock med reservation för att man ville bjuda över med några tiotal miljoner kronor. Också här ger ett studium av akterna vid handen att även då vi var inne i högkonjunkturen i början av 1969 var det inte frågan om några förslag om skärpt finanspolitik. Från folkpartiet — som då talade via sin förepartiledare herr Wedén — gjorde man också klart att man inte hade något alternativ till regeringens budget. Eftersom ansvaret för den politiska utvecklingen ligger hos regeringen, borde det markeras genom att folkpartiet avstod från sina egna uppfattningar, avstod från att servera alternativa budgeter.

Herr Holmberg slutligen, som nu företrädde det moderata samlingspartiet, överraskade oss alla genom att mitt i en pågående och uppblående konjunkturuppgång föreslå dels ett kraftigt tilltaget skattesänkingsprogram både för lågavlönade, medelinkomsttagare och höginkomsttagare och dels en omedelbar femprocentig skattelättnad för att åstadkomma — som han uttryckte det — ett stopp för alla automatiska skattehöjningar via prisutvecklingen.

Jag tillät mig vid det tillfället att säga att skattesystemets funktion i konjunkturpolitiken enligt alla vedertagna finanspolitiska teorier är det rakt motsatta. När konjunkturen tenderar till överslag, ligger skattehöjningar i blickfältet. Skattesänkningar kan man diskutera i det motsatta konjunkturläget, när stimulans behövs. Enligt protokollet sade jag vidare att det första alternativet låg närmare i blickfältet än det senare, och jag kritiserade herr Holmbergs skattesänkingsprogram, avsett att tillämpas mitt i en intensifierad högkonjunktur.

Om jag sedan förflyttar mig fram till innevarande år — remissdebatten den 20 januari — så visar det sig att alla förslag om skärpt finanspolitik lyste med sin frånvaro på oppositionssidan.

Allmänpolitisk debatt

Ingen reform ansågs obehövlig, ingen förstärkning via beskattningen ansågs nödvändig. Regeringens politik accepterades, och den linjen hölls under hela vårhalvåret 1970. Visserligen bjöd herr Hedlund — och här skall jag ge honom vad honom tillhör — den 4 april ut en medverkan till en omedelbar förstärkning av omsättningsskatten. Han reviderade emellertid sin uppfattning följande dag genom att göra undantag för livsmedelssektorn. Han kom sedermera aldrig tillbaka med sitt förslag, och det understöddes inte heller av något annat av de borgerliga oppositionspartierna. Jag vill gärna bekänna att jag personligen inte var intresserad av herr Hedlunds utspel av den 4 april av följande skäl. Stora delar av den svenska löntagarkåren var bundna till fasta löner fram till årsskiftet 1970/71. Vi har av helt förklarliga skäl för 1970 räknat med en prisstegring på mellan fem och sex procent, som jag tidigare nämnt delvis som en följd av den internationella utvecklingen, en följd av våra skattebeslut i riksdagen, en följd av jordbruksuppgörelsen, en följd av att man inte helt kan effektivisera och rationalisera bort lönehöjningar i vissa sektorer där vi har servicenäringar och de handelsanställda.

Jag är personligen rätt övertygad om att vi skulle ha haft en väsentligt större oro på den svenska arbetsmarknaden även inom den statliga sektorn om vi i februari hade åstadkommit en allmän prisstegring på nödvändiga förbrukningsartiklar eller alternativt om vi skulle ha gjort det i juni månad eller i maj månad såsom en följd av Gunnar Hedlunds troligen ganska isolerade utspel.

Jag har en känsla av att arbetsfreden på vissa avsnitt skulle ha varit i fara, framför allt på de avsnitt där man finner de anställda med fasta löner, ifall man hade åstadkommit en allmän fördyring just på nödvändiga förbrukningsartiklar. Man kan inte vidta sådana åtgärder utan att ta konsekvenser-

na på prisstegringsidan. Det hade således inte stannat vid den prisstegring vi haft i år — den har varit tillräckligt hög för att ställa till många besvärigheter när det gäller att upprätthålla respekten för lag och avtal och arbetsfred. Vi skulle ha fått en ännu kraftigare prisstegring. På regeringssidan ansåg vi att vi inte tålde detta med hänsyn till hur irriterad situationen är. Att mervärdeskatten stiger den 1 januari nästa år det är en annan sak. Dels kompenstras den av de direkta skattesänkningarna på statsskattens område, dels har i varje fall löntagarna den förhandlingsmässiga möjligheten att diskutera sina löner utifrån ett icke avtalsbundet läge. Man bör inte sätta sig i den situationen att respekten för träffade avtal tillhör historien — jag skulle till ytterlighet beklaga om en dylik uppfattning fick större genomslagskraft. Vad vårt land har kunnat sätta upp som en poäng, inte bara i fråga om arbetsfred utan även i fråga om hela den ekonomiska politiken, är att har man en gång träffat ett avtal så har detta avtal också gällt så länge avtalstiden varat.

Under den offentliga valdebatten under månaderna augusti och september och även i debatten därefter har jag — det har jag nämnt tidigare — ensam fått försvara och förklara dessa enkla ting. Oppositionen har använt prisstegringarna som det tillhugge som man trodde skulle röja vägen för ett övertagande av regeringsmakten.

Nu ligger det naturligtvis alltid någonting av en värdeladdning i att man går ut och talar om en stark finanspolitik. Det var ett populärt uttryck från oppositionens sida under valrörelsen. Människor fångas av det som är starkt och värdemässigt slagkraftigt. Jag är ganska övertygad om att den som går ut och säger att nu skall vi ha någonting som är svagt och klent, han blir inte särdeles uppskattad. Går han däremot ut och säger att nu skall vi ha någonting som är starkt, så låter det — även om det gäller den starka finans-

Allmänpolitisk debatt

politiken — bra för den publik som inte i hastigheten tänker igenom konsekvenserna. Men om denna uppfattning om den starkare finanspolitiken skulle ha togräddats på ett ärligt sätt hade den förmodligen gjort mindre lycka i den allmänna debatten. När jag talar om torgföring på ett ärligt sätt innebär det i klarspråk att man då också skulle ha gett besked om att nu krävs det högre skatter, nu krävs det nedbantning av sociala reformer. Det är vad en starkare finanspolitik i verkligheten innebär — det ena eller det andra, eller kombinationer däremellan. Men det är inom dessa områden man har att röra sig om man vill tala klarspråk.

Då man såsom jag gjort aktivt deltagit i samtliga valrörelser i detta land sedan år 1928 är det naturligtvis ingenting som numera överraskar. Följaktligen tänker jag inte stå här och beskärma mig över oppositionens sätt att servera allvarliga ekonomiska problem när det gäller att fånga upp väljarnas röster. Men när man även efter valrörelsen fortsätter att tala om att den finanspolitiska åtstramningen kommer för sent, ja då fortsätter man en argumentation där man ser bort från alla sina egna underlåtenhetssynder och förmenar att de egna kraven, som i tidigare led gått stick i stäv mot en finanspolitisk åtstramning, skall vara helt glömda. Man anser tydligen att man kan gå till väga hur genererat som helst när man vill ställa regeringen till svars för de s. k. åtstramningar som nu sker.

Nu är det min personliga uppfattning att i den tröga verklighet vari vi lever har även den impopulära åtstramningsprocessen ett behov av tidsutrymme, det behövs helt enkelt ett visst tidsutrymme efter det att åtgärderna offentliggjorts, för att man skall ha en chans att få dem accepterade och i kraft. Därför lades regeringens förslag på riksdagens bord utan dröjsmål den 16 oktober. De finanspolitiska åtstramningarna kommer så snabbt som vår arbetsmässiga tågföring tillåter.

För att härefter säga någonting om den ekonomiska politiken över huvud taget — även den har tangerats i de tidigare inläggen — vill jag erinra om ett par saker som jag förmodligen bara delvis har berört tidigare i denna kammardebatt.

Naturligtvis är den avgörande frågan i hela vårt ekonomiska handlande att återställa balansen i våra förbindelser med omvärlden. Alla känner till att valutareserven under fjolåret minskade med 1 800 miljoner kronor. Men från den 1 januari 1970 och intill den dag denna remissdebatt förs här i kammaren har vi haft en stabil valutareserv på cirka 4 000 miljoner kronor. Vår bytesbalans, sådan den redovisades i slutet av april, var prognosberäknad för år 1970 till ett underskott på 800 miljoner kronor. Balansbristen torde, som vi nu kan konstatera, bli icke oväsentligt större. Men förklaringen är denna gång — det vill jag understryka — ungefär densamma som år 1969: Det är den osedvanligt kraftiga lageruppbyggnad som sker via importen som kostar valutor och som påverkar statistiken med avseende på varubalansen.

Vi beräknade att vi under fjolåret fick en lagerpåfyllnad som låg 1 miljard högre än den normala lagerpåfyllnaden i en god konjunktur. I dag tror jag vi kan konstatera att lageruppbyggnaden under första halvåret 1970 har fortsatt att öka med ytterligare 1 miljard utöver vad som är normalt för ett helt år under en normalkonjunktur.

Nu har denna lageruppbyggnad inom handel och industri, som det ser ut, tydligen kulminerat. Spekulationsköpen med hänsyn till förväntade prisstegringar är i dag inte lika aktuella som tidigare: vi kan på viktiga importvaror avläsa en omsvängning i prisutvecklingsprocessen. Dessutom innebär lagerhållningen en kostnadspårestning som till slut säger ifrån att man inte längre kan fortsätta med att bygga upp lagren. Man kan följa detta i siffror för export och import, där importsiff-

Allmänpolitisk debatt

rorna i absoluta tal under januari—maj ligger väsentligt högre än export-siffrorna för att under juni, juli och augusti kantra, så att exportvärdena överstiger importvärdena.

Vad som framför allt är intressant om man ser på statistiken är att importen under september månad i år ligger 7 procent högre än under september månad i fjol, medan exporten ligger 22 procent högre än i september månad i fjol. Jag kan inte förklara detta på annat sätt än att den väldiga importpåfrestningen via uppbyggnaden av lagerreserverna har kulminerat.

Vi har en kraftig och lovande export. Jag tror att den för år 1970 gissningsvis kommer att värdemässigt ligga 17—18 procent över 1969 års export. Det tycker jag är det bästa kriteriet på konkurrenskraft, aktivitet och produktionsförmåga inom svensk industri.

Jag nämnde inledningsvis att skattepaketet tvingar fram vissa dämpande åtgärder på andra håll. Dessa åtgärder riktar sig dels mot företagen vilkas lageruppbyggnad, om den alltjämt skulle fortsätta, blir för påkostande, dels mot den privata konsumtionen som om den blir för stor — den har inte varit uppskakande hög — också är importkrävande. Jag är beredd på motargumentet: att man genom arbetsgivaravgiften motverkar industrins investeringsmöjligheter. Så kan man enkelt uttrycka det när man nu tar ifrån företagen 1 miljard på ett år via arbetsgivaravgiften. Men i verkligheten är det litet anorlunda.

Inom den närmaste tiden kommer arbetsmarknadens parter att sätta sig ned och förhandla för att åstadkomma nya avtal. Jag skall inte spå om slutresultatet, men att det på löntagarsidan finns långt gående förväntningar, är vi allesammans upplysta om, förväntningar som inte går att uppfylla i den verklighet vi lever i, såvida man inte ger upp alla tankar på ekonomisk stabilitet och balans i det svenska folkhushållet. Men jag har lagt märke till att man från

Svenska arbetsgivarföreningens sida har öppnat årets avtalsdiskussion med ett bud på cirka 7 procent i inkomsthöjningar, även om man försiktigtvis i detta har inkluderat en ekonomisk omräkning av förväntade sociala reformer. Det är i det perspektivet som 1 procent på arbetsgivaravgiften skall sättas in. Jag har ännu inte hört några som har gjort gällande att Arbetsgivarföreningens bud på 7 procent skulle äventyra företagets bestånd, men jag har hört många som har betraktat budet såsom en oförskämdhet och anser att det skall vara väsentligt högre. Jag tror inte vi kommer att få höra några spådomar om att Svenska arbetsgivarföreningens utspel blir ödeläggande för svensk exportindustri. Då framstår det som ganska onödigt att tala om att denna enda procent skulle vara en så allvarlig faktor att den innebär en fara för den svenska företagsamhetens utveckling. Denna procent i arbetsgivaravgift skall, liksom lönehöjningsprocenten — i det senare fallet rör man sig med helt andra siffror än 1 procent — tas ur företagens inkomst och vinst. Naturligtvis har vi här kommunicerande kärl, det behöver man inte sticka under stol med. Utrymmet för lönehöjningar blir 1 procent mindre när arbetsgivaravgiften på 1 procent betalats. Man får ju komma ihåg vad det är fråga om när man diskuterar båda dessa ting. Att det finns ett utrymme av annan storlek än en enda procent att fördela tycks båda parter vara eniga om, även om man är ense om storleken därav. Placerar man in den 1-procentiga arbetsgivaravgiften i detta sammanhang får man, menar jag, en diskussion från mera realistiska utgångspunkter.

Vi är beroende av att den svenska industrin utvecklas och förstärker sin ställning på världsmarknaden. Hittills kan ingen på allvar göra gällande att industrins konkurrenskraft är på tillbakagång. Begränsningen i vår produktionsökning ligger på arbetskraftssidan, där vi under den gångna sommaren

Allmänpolitisk debatt

upplevt att det har anmälts fler lediga obesatta platser än någon gång under de senaste tio åren vid samma tid. Även om investeringsökningen i år dämpats något mot den prognos på 15 procent som vi talat om tidigare, så kvarstår det att en investeringsökning kommer att äga rum. En efterhandsjustering ger vid handen att industrins investeringsökning under 1969 var icke oväsentligt starkare än vad de hittills officiella siffrorna visat. Tar jag därför in både 1969 och 1970, så har det — om jag ser de båda åren i sammanhang — inte hänt någonting som egentligen behöver oroa i fråga om investeringsintresset.

En rikligare penningtilldelning — här kommer jag in på den frågan — i avsaknad av erforderlig arbetskraft hade möjligen kunnat omsätta sig i en ny och bättre maskinpark. Men i allmänhet brukar en sådan maskinexpansion kräva sin försörjning med arbetskraft, och det är på den punkten som brist har förelegat.

Vi har sålt allt vad vi har producerat. Vi kommer att göra det inom den tid vi nu kan överblicka. Genom att vi har fått en prissävning ute i världen, som gör att den våldsamma uppladdningen på lagersidan nu har kulminerat, så bör vi, även om jag inte vill ställa ut några växlar, med mindre dramatik och med större lugn kunna se på balanssituationen än vad som framgick av oppositionstalarnas inlägg.

Det här — och det är ju en av de viktiga sakerna — ställer också frågan om tillgången på krediter i en delvis annan dager. Parallellt med den industriella investeringsökningen har vi haft en offentlig expansionstakt på investeringsidan på mellan 7 och 8 procent, där naturligtvis det väsentliga ligger på kommundsidan. Vi håller ett bostadsbyggande, som — även om det i fråga om igångsättning inte är fullt i nivå med vad vi hade för ett år sedan — ändå håller programmet med 100 000 igångsatta lägenheter. Den samlade investeringen och finansieringen därav är hög-

re än någon gång tidigare, sett ur folkhushållets synpunkt. Kritiken mot den hårda penningpolitiken måste betraktas som ett utslag av att vi inte har kunnat tillfredsställa den efterfrågan som gått över de reala resurserna. Då är kritiken inte lika dramatisk som den i annat fall kan anses vara. Jag har, bl. a. i ett offentligt inlägg i valrörelsen, sagt att om man ser på den totala kreditvolymen, så är den mellan 10 och 15 miljarder — jag tror att vi kommer att få papper på 15 miljarder — kronor större i år än för ett år sedan.

Naturligtvis riktas ofta kritiken mot den offentliga sektorn, vilket jag har bemött i dag. Låt mig, herr talman, bara ytterligare understryka att det är fel att sätta privat sektor kontra offentlig sektor. Det hela är ju en fråga om att den ena sektorn är beroende av den andra. De offentliga investeringarna — det må gälla utbildning, sjukvård, kraftproduktion, kommunikationer, vägbyggnader och mycket annat — är förutsättningar för den industriella sektorns tillväxt. Bostadsbyggandet spelar sannoligen ingen underordnad roll. På varje plats, där vi i dag upplever en industriell expansion, är ropet på ökad bostadskvot högt och ihållande. Förskjutningarna mellan privat, industriell och offentlig sektor är således en fråga om förskjutningar på marginalerna. Dessa anpassningar arbetar vi för närvarande med, och ingen torde kunna klaga på den verksamheten. Vi håller bostadsbyggandet oförändrat i en utveckling med stigande bruttonationalprodukt. Vi håller skolbyggandet inom en oförändrad ram. Vi har tagit ned sjukhusbyggandet från dess för ett par år sedan så höga nivå, detta i absoluta belopp räknat.

Jag har tagit detta som några exempel på de beskrivna marginalförskjutningarna. Om man ser på finanspolitiken och dess samband med lånemarknaden så finner man att den omständigheten att finansministern avstår från ett par miljarder i låneanspråk, medför

Allmänpolitisk debatt

att något också skall hända på de andra sektorerna.

Detta skattepaket skall självfallet ses i samband med den nu pågående budgetbehandlingen. En ordentlig summering av hela den ekonomiska politiken kan följaktligen inte ske förrän båda dessa komponenter är presenterade. Naturligtvis kommer årets budgetbehandling att präglas av en kraftig återhållsamhet och stramhet. Den ekonomiska situationen kräver detta. Den ekonomiska situationen och politiken kommer också att kräva en viss korrespondens mellan vad som nu läggs på riksdagens bord och den statsverksproposition som i januari månad kommer att presenteras.

Herr talman! Trots att jag börjar få samvetskval för att jag talat så länge vill jag ändå komma med ytterligare några ord i anledning av debattinläggen.

Jag fäste mig vid att herr Bengtson i sitt många problem omspannande anförande passade på att även kritisera de statliga företagen. Han gjorde den för honom själv ganska bekväma slutsatsen, att om det går dåligt för statliga företag, så inrättar man ju bara ett statligt monopol. Vägverket har hand om 70 procent av sina egna arbeten i egen regi, säger herr Bengtson. Men då finns ju 30 procent som en konkurrensfaktor för vägverket, och det bör väl räcka. Det råder sämre förhållanden på andra områden, herr Bengtson. Slakteriförbundet har hand om 85 procent av den svenska slakten, och Svenska mejeriernas riksförening sköter till 100 procent förädlingen av den svenska mjölken.

Där är konkurrensmöjligheterna sämre. Om herr Bengtson nu fyrar av sin ammunition, skall han inte glömma bort att metoden att kasta sten i glashus inte brukar vara det mest effektfulla för omgivningen. Den brukar även innebära vissa besvärligheter för kastaren själv.

Vad är det för räntor som folk betalar, frågar herr Bengtson. Jag är medveten om att vi just på grund av att i

nuvarande konjunktur så många människor ville låna pengar har en utveckling vid sidan om diskontot som medför ett högt ränteläge. Möjligen kan man säga att vi ändå trots allt har en bättre relation mellan diskonto och lång ränta i vårt land än vad man finner i våra grannländer och ute i Europa.

Billigare pengar och mera pengar skulle vara slutsatsen av herr Bengtsons kritik. Billigare pengar och mera pengar frågar efter mera arbetskraft. Det är den logiska slutsatsen. Jag hoppas att vi med detta skattepaket och den åtstramning av finanspolitiken som skall följask i statsverkspropositionens utformning skall komma i det läget att vi allvarligt kan tala om lättnader på det kreditpolitiska området. Men då sker det därför att vi kan bedöma det så att lättnader kan genomföras utan att vi på nytt drar i gång en utveckling på pris- och lönefronten, som gör att vi kommer i otakt med omvärlden.

Jag var något förvånad när herr Bengtson talade om vissa undantag från arbetsgivaravgiften. Jag är kanske inte så förvånad över att han anser att man bör göra undantag för stödområdena — jag skall senare säga några ord här om. Men jag är mer förvånad när han plockar ut en näring, som inte har något alls med stödområdena att göra, och kräver att även den näringen skall undantas. Han råkade plocka ut en näring, som jag tycker är den som minst av alla näringar i dagsläget skulle kunna göra anspråk på undantag, nämligen den svenska rederinäringen. Visst har väl Dan-Axel Broström sina bekymmer, men att de skulle vara av ekonomisk natur tror jag inte. Med de fraktsatser som för närvarande gäller och som har rakat i höjden i en förbluffande takt råder det ingen tvekan om att rederinäringen tar hem konjunkturvinster av en helt annan storlek än vad som är medelproportionalen för den svenska industrin. Just den näringen har herr Bengtson fastnat för. Det vore intressant att veta hur hans funderingar har

Allmänpolitisk debatt

gått när han har dragit dessa slutsatser.

Det fanns andra intressanta ting i herr Bengtsons inlägg. Han säger att prisstoppet kommer att ställa till med väldiga besvär. Mejeriarbetarna begär lönehöjningar. Hur skall man lösa det problemet om man inte får höja priserna? Detta resonemang är ett tecken på ett intellektuellt tillfrisknande hos herr Bengtson av glädjande mått. Jag är den förste att inregistrera det. Det skulle varit tacknämligt om herr Bengtson under valrörelsen någon gång följt med mig när jag for omkring och just talade om att lönehöjningarna ofelbart slår igenom på vissa områden inom den svenska arbetsmarknaden.

Hur sedan prisstoppet skall avvecklas — det skall inte vara någon permanent företeelse — får vi diskutera när vi har större klarhet om hur löneförhandlingarna slutar.

Jag skall sedan, herr talman, ta upp ytterligare några saker beträffande undantag från arbetsgivaravgiften.

Det är naturligtvis tacksamt att säga att vi bör befria företagarna inom stödområdet från denna procent. Det kan ju sägas att vi har tillskapat ett stödområde, där vi tillämpar lokaliseringslån och lokaliseringsbidrag och där vi använder investeringsfonderna för att stimulera investeringsaktivitet och företagande. Jag skall villigt erkänna att enbart dessa instrument många gånger är utomordentligt svårhanterliga just på grund av stödområdets gräns, som vid ostkusten börjar fyra mil söder om Söderhamn, som slingrar sig tvärsigenom landet och som slutar två mil norr om Kungshamn i Bohuslän. Den gränsen medför mycken möda och stora bekymmer, men det går att bemästra svårigheterna därför att lokaliseringspolitikerna och investeringsfonderna används till punktinsatser för industrietablering som leder till ökad sysselsättning för arbetskraften. Det är fråga om nyetablering, och den är relativt begränsad, men trots detta uppstår svårigheter i gränsområdena.

Arbetsgivaravgiften skall erläggas av alla företag som över huvud taget existerar. Drar man då en gräns efter ganska grova bedömningar, så skär man därmed rakt igenom ett levande liv inom en mängd olika aktiviteter. Det finns ju arbetsgivare på båda sidor om den gränsen, för vilka det inte är aktuellt med någon nyetablering, företagare som är etablerade och som arbetar sida vid sida. Hur skall man kunna göra en differentiering av beskattningen för dem? Arbetsgivaravgiften drabbar även rörelseidkare och småföretagare. Herr Bengtson kommer att finna att han har bonden Andersson på ena sidan och bonden Pettersson på den andra sidan av gränsen. De kan stå på förstutrappan och ropa på varandra. Den ena skall då belastas med ytterligare 1 procent i skatt på den beskattningsbara inkomsten, men den andra skall slippa ifrån den utgiften! Man kan t. o. m., om detta skulle omsättas i praktiken, träffa på fall där en jordbrukare har mangårdsbyggnaden på ena sidan av gränsen och markerna på den andra sidan. Hur skall han behandlas? Skall han slippa undan eller inte?

Stödområdets principer har sedermera byggts ut till att omfatta även vissa områden i södra och mellersta Sverige, där en nyetablering har varit önskvärd. Jag kan nämna Borås och Norrköping. Kommunindelingsreformen medför att i Borås kommer att ingå en rad krankommuner av klar landsbygdskaraktär. Beträffande Norrköping är det likadant — kommungränsen kommer att sträcka sig på andra sidan Kolmården. Epa och andra varuhus i Norrköping skulle således ha befrielse, men den lille lanthandlaren utanför gränsen skulle drabbas av den här beskattningen! Det finns ju inte praktiska möjligheter att göra en sådan uppdelning. De här förslagen är bara ett försök att så att säga politiskt sälja lokaliseringspolitikerna utan att ett ögonblick ha tänkt igenom konsekvenserna. Gränsen kommer att skilja Tossene och Kville kommuner i Bohus-

Allmänpolitisk debatt

län, Färjelanda och Brålanda kommuner i Dalsland, Sunne och Stora Kil i Värmland, Gagnef och Grangärde i Kopparbergs län, Stora Tuna och Gustafs i Kopparbergs län, Bollnäs och Ockelbo i Hälsingland, o. s. v. Tror någon människa att man kan beskatta företagen på olika sätt efter var de händelsevis råkar befinna sig?

Man kan ju säga som moderata samlingspartiet att man inte vill vara med om att höja arbetsgivaravgiften och på det sättet försämra den finanspolitik som det är fråga om med bortåt en miljard, men det är ändå en linje. Mittenpartiernas linje innebär ingenting annat än att man får politisk goodwill försöker göra någonting som är omöjligt att praktisera i verkligheten.

Jag skulle vilja säga ytterligare en sak beträffande arbetsgivaravgiften. Jag är medveten om att det är på gång en opinion från de ideella organisationernas sida att bli befriade från denna avgift. Jag har uppvaktats av representanter för dessa organisationer, jag har läst deras inlägg och jag har fått framställningar från dem. Jag kan inte heller här tänka mig något undantag, av den enkla anledningen att om det är så — såsom framgår av ett referat som jag har läst — att en viss religiös sekt inom de ideella organisationerna kommer att drabbas av ungefär 1 miljon kronor i nya utgifter, eller om den siffran nu gällde för samtliga frireligiösa sekter, måste det innebära att man har ett lönekonto på ungefär 100 miljoner kronor; det är ju en procent som det rör sig om. Har man ett lönekonto på 100 miljoner kronor, har man i sin tjänst ett mycket stort antal anställda. Jag utgår från att även de ideella och religiösa organisationerna behandlar sina anställda på samma sätt som arbetsmarknaden i allmänhet behandlar sina anställda inom de världsliga organisationerna. Man betalar dem en lön som väl ligger i nivå med vad motsvarande människor har som arbetar utanför de ideella organisationerna, man ger dem

semester enligt lagen och man ger dem sjukersättningar enligt lagen. Man accepterar sig själv som arbetsgivare i alla andra avseenden utom i detta speciella avseende. Man kommer att få diskutera lönehöjningar för de anställda i de religiösa och ideella organisationerna av andra procentsatser än den här enda procenten, och jag utgår från att man där är tillräckligt realistisk för att begripa att man får vara med om att betala lönehöjningarna.

Vad är det för speciellt med denna procent som motiverar ett undantag? När de ideella organisationerna har etablerat sig som arbetsgivare, tagit ansvaret för de anställda, får de göra detta inom ramen för de lagar och förordningar som samhället har bestämt för arbetsgivarna, alldeles oavsett om man arbetar i en religiös, i en ideell eller i en världslig befattning. Jag kan inte komma fram till någon annan slutsats, herr talman. Sedan kan man naturligtvis ha den uppfattningen att det skulle vara önskvärt med ett samhälleligt och ett statligt stöd till de ideella och religiösa organisationerna. Ja, men då får det kravet föras fram under den allmänna motionstiden och prövas av riksdagen i vanlig ordning. Då har man kommit på rätt köl. Man är inne på fel bog när man försöker kompensera dessa organisationer genom att yrka befrielse från arbetsgivaravgiften.

Allra sist, herr talman — detta är ju sista gången som jag har nöjet att tala under en remissdebatt i denna förnämliga kammare, och det har varit svårt för mig att inte utnyttja detta tillfälle intill den sista tolerabla minuten — vill jag komma tillbaka än en gång till kravet på en rundabordskonferens.

Vi har i dag en situation på arbetsmarknaden som är inflammerad. SACO har gått ut med ett förslag på 23,5 procent i lönehöjningar och anser sig ha goda motiv för detta. Ledaren för stats-tjänarorganisationerna inom den kollektivavtalsbundna ramen — det rör sig väl om 125 000 statsanställda — säger:

Allmänpolitisk debatt

"SACO-förhandlarna framstår som ett gäng underhållningsartister i stil med Mosebacke Monarki. TCO:s ombudsman John Östlund kommenterar budet som utmanande och orealistiskt." I de tongångarna kommenterar man varandras bud när det är fråga om löneutspelet innevarande år.

Den som hör det kan inte tro, vid närmare eftertanke, att tidpunkten vare sig i våras, i somras, i höstas eller i dag var eller är särdeles lämplig för något slags rundabordskonferens. De olika parterna har, var och en på sin kant, mycket bestämd uppfattning om vad de vill ta ut ur denna lönerörelse. Det blir en lång och pinsam process innan man är färdig med en uppgörelse — en uppgörelse som med naturnödvändighet måste få karaktären av en helhetstäckande uppgörelse, såsom utgångsläget för närvarande är för de olika parterna. Är det då ändå inte klokt att säga sig, att alla försök att i detta läge sätta sig ned och så att säga pacificera utgångsläget är dömda att misslyckas?

Jag tror att jag — och regeringen i övrigt — har minst lika goda förbindelser med löntagarorganisationerna som någon av oppositionsledarna har. Väntar man att våra fackliga ledare bara vid åsynen av herrar Holmberg, Helén — herr Hedlund har väl inte tid! — och Thorbjörn Fälldin, om scharlakansfebern går över i Västernorrland, skulle få en annan uppfattning om vad som är befogat att ta ut i den kommande avtalsrörelsen, då har man sannerligen inte den markkontakt som jag anser att även oppositionens ledare skulle må väl av.

Ni får lugna er med detta tal och se vad utvecklingen kommer att ge. Det blir många turer innan man är färdig med en slutlig uppgörelse. Även andra ting kommer in i dessa bedömningar. Bland annat har vi ett prisstopp, som väl lämpligen skall hanteras på ett eller annat sätt i en dylik slutlig uppgörelse. Men hitintills har det inte funnits förutsättningar för en givande diskussion

tvärs över alla intressen. De förutsättningar finns inte heller i dag — det är en realitet som vi bör rätta oss efter.

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle tänka mig att det värsta ordspråk finansministern över huvud taget kan få höra är: "Den råd lyder han är vis." Det finns nämligen ingenting i hela finansministerns anförande som talar för att han lyssnar till råd från något håll. Tvärtom säger han att råd från oppositionen inte är värda att lyssna till. Det är en dom över oss som är tämligen hård. Därför kan man undra varför han talar i en och tre kvarts timme. Men det är ju välvilligt och snällt att tala så länge, när man ändå inte lyssnar på oppositionen.

Jag anser att det är beklagligt att finansministern berört de stora och viktiga frågorna bara ytterst ytligt och lätt. Finansministern yttrade några optimistiska ord om valutareserven. Men han nämnde inte att trenden är sådan att turistnettot blir sämre och sämre, sjöfartsnettot står still och u-landshjälpen måste ökas, dvs. att trenden obönhörligt går mot nollpunkten. Vad skall finansministern göra för att få valutareserven att gå ihop när handelsbalansen ligger under nollpunkten? Det går inte att nu endast uttala några försiktiga förhoppningar! Jag hyser ingen medömkan med rederierna beträffande deras vinster. Jag bryr mig inte ett dugg om dem, de har säkerligen bra vinster. Men om man försämrar deras konkurrensläge blir ju följden, när det gäller offerter om segling på olika hav, inte att rederierna säger: "Vi tar detta ändå för att hjälpa herr Sträng." Man säger att man struntar i den affären, och så kommer sjöfartsnettot att sjunka. Det är den situationen som finansministern förr eller senare kommer att befinna sig i, när han gör svårigheter för den svenska sjöfarten i konkurrensen.

Det var några väsentliga saker som finansministern inte brydde sig om att

Allmänpolitisk debatt

diskutera. Beträffande exportindustrin är det glädjande att dess läge har förbättrats. Men hur skall finansministern få den att göra ett så utomordentligt arbete att den kan klara upp bytesbalansen för oss? Vad är det som skall göra detta underverk? Kommer exportindustrin att göra det utan vidare för att vara snäll mot herr Sträng? Jag tror inte på det, utan här ser vi på realiteter, och finansministern har inte givit några råd. Hela den delen av finansministerns anförande är helt enkelt svagt. Finansministern tillåter sig ju nästan vilka bedömningar som helst om oppositionen, och då tillåter vi oss också att göra vissa bedömningar. När jag säger att hans anförande är svagt på den punkten, tycker jag att det inte är för mycket sagt.

Finansministern var återigen inne på att statens upplåning blir mindre nu. Han säger att den inte blir över 1 500 miljoner. Men varför ger detta inga resultat? Varför blir det inte så att näringslivet får ett större kreditutrymme? Varför har man lika hårda kreditåstramningar nu när staten lånar upp mycket mindre. Finansministern talar också om investeringsavgiften, men varför blir det inga resultat av den? Varför får inte det näringsliv som skall producera för vår framtid bättre kreditmöjligheter? Hans anförande är ju lika svagt på den punkten.

När finansministern sedan gjorde en lång historieskrivning, tänkte jag på vad lektor Åkerman i Lund, som kanske en del känner till, sade en gång om en bok som han inte tyckte om. Han sade till eleverna: "Orsaken till att vi läser denna bok är att den står i läroplanen." Förmodligen var orsaken till att finansministern läste upp detta avsnitt att det var ett utsänt referat, och då var det ingenting att göra åt. Men beträffande den historieskrivningen kan jag bara säga: Läs t. ex. vad Assar Lindbeck säger! Om han inte tillhör samma parti som finansministern så är han i varje fall mycket närstående. Han ger inga

milda omdömen om den politik som regeringen för. Drag den historien till riksdagens protokoll också! Då blir det en helt annan bild av det hela.

Det väsentliga är att man nu i departementet håller på att förbereda vad som skall ske nästa år. Här har vi 177 miljarder, kanske litet mer, som skall fördelas till konsumtion och investeringar. Investeringarna skall gå till olika ändamål, till industrin, till bostadsbyggande och annat. Det är ju här som ni misslyckas. Ni kan inte få en plan som fungerar. Så kommer ni med lappåtgärder senare på året, när ni har gjort en plan som inte gått ihop. Låt oss se hur ni nästa år kan klara den uppgiften — ni har hittills inte klarat den.

Det var några saker i mitt anförande som herr Sträng speciellt tog upp. Beträffande vägarna gjorde han en jämförelse och sade att de som producerar vägar utanför vägverket ändå har 30 procent. Ja, de har 30 procent av sådant som vägverket inte tycker sig hinna med och lägger ut när det passar verket. Det är inga gynnsamma förhållanden för dem som skall ta dessa arbeten på entreprenad. Herr Sträng gjorde också en jämförelse med Slakteriförbundet och Mejeriförbundet. Det är en försvinnande liten del som Mejeriförbundets och Slakteriförbundets kostnader utgör i den färdiga jordbruksprodukten i form av livsmedel. Vi har dessutom ett jordbruksavtal, och man kan ta till importen för att reglera med. Men man kan inte säga, herr Sträng, att vi här har ett vägföretag som kostar 50 miljoner och att det blir billigare att importera detta, alltså importerar vi hela vägen på 50 miljoner. Om herr Sträng vill ha den korrigeringsmetoden så kan vi ju använda den. Men gör jämförelser som inte haltar så fruktansvärt som dem finansministern har gjort i detta sammanhang!

Det var intressant att få veta att hur det nu än var med de verkligt betalade räntorna, så hade vi bättre relationer mellan diskontot och de betalade rän-

Allmänpolitisk debatt

torna än andra länder. Men hur vet finansministern detta? Det förutsätter att finansministern vet vad de verkligt betalade räntorna är i Sverige. Kan vi inte få veta det då? Annars kan man ju inte göra jämförelsen. Man måste veta hur det är både i andra länder och i vårt land om man skall kunna göra jämförelser. Får vi veta i finansministerns nästa anförande vilka de verkligt betalade räntorna är?

Sedan vill jag ta upp reflexionerna i början av anförandet om socialdemokraternas valmotgångar. De var inte så förfärande, sade herr Sträng — det är de kanske inte heller. Här behövdes inte några kyrkklockor för att ringa över socialdemokratiska partiet. Jag förmodar att herr Sträng i sina onda drömmar har hört något av de där klockorna och att det var därför han tog den bilden.

Herr talman! Eftersom tiden är överskriden skall jag be att få ordet omedelbart efter följande repliker.

Herr **HELÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng började med att säga att regeringen ännu inte har tagit ställning till folkpartiets förslag om en arbetsgrupp som kan följa EEC-förhandlingarna. Det är bra, låt oss hoppas att det kommer ett positivt besked. Men när herr Sträng antyder att det skulle behövas interna uppgörelser inom oppositionen för att oppositionen skall kunna delta i sådana överläggningar, är det väl alldeles nödvändigt att säga att det tyvärr är större behov inom socialdemokratien att reda ut var partiets opinion står i fråga om EEC. Herr Sträng brukar ju ibland skryta med att han kan ta itu med dem som opponerar mot den officiella partilinjens. Det kanske vore bra att få höra var herr Sträng egentligen står i frågan om EEC.

Finansministern undrade vidare vad mina synpunkter på utnyttjandet av våldet i samhället hade med marxismen att göra. Ja, det är väl inte så märk-

värdigt att man nämner marxismen i samma andedrag. Nog vet finansministern vilken sprängkraft nymarxismen har varit i försöken att förvandla social oro till våldshandlingar. De rörelser som åberopar rätten att nyttja våld för att ändra sociala missförhållanden i demokratier bekänner sig just till marxismen. Här har vi väl skäl att alla dra gränser mot orimliga våldshandlingar.

Vad gäller valanalysen erkänner herr Sträng valnederlaget. Det är klädsamt. Han talar inte som herr Palme inne i andra kammaren om en arbetsseger. Men han faller ändå in i herr Palmes räknekonster: därför att antalet röster blivit fler skulle det nu vara någonting märkvärdigt och imponerande att socialdemokratien har fått flera röster i absoluta tal. Innebär det att regeringen inte fäster något avseende vid själva valutslaget? Ingen bestrider er rätt att sitta kvar som minoritetsregering, ingen bestrider er rätt att ha kvar era värderingar. Men nog har ni skyldighet att inräkna väljarnas utslag när ni skall staka ut Sveriges politik för tre år framåt. Då är det nödvändigt att också ta hänsyn till att de icke socialistiska partierna nu företräder en större del av väljarkåren än regeringen gör. Det valutslaget har ni skyldighet att ta hänsyn till.

Ett huvudbegrepp i finansministerns långa anförande var ju att vi skulle ha visat efterklokhet när vi säger att en köpkraftsindragning är nödvändig. Nej, det är oppositionen som har sagt detta hela året. Regeringen har inte erkänt det förrän efter valet, och däri ligger den ringaktning och det bristande förtroende ni har visat för väljarna. Våra förslag att öka det enskilda sparandet, våra krav att pressa kostnaderna för bostadsbyggandet genom att införa anbudsförfarande över hela linjen, våra krav på en skärpt finanspolitik, de kom före valet. Herr Hedlund gick så långt att han till och med föreslog en tidigareläggning av momshöjningen — han var icke isolerad, förslaget hade

Allmänpolitisk debatt

föregåtts av resonemang. Men slutresultatet av de diskussioner som hade kunnat komma till stånd om regeringen velat medverka hade ju varit att vi tillsammans hade kunnat visa löntagarna att statsmakterna har en vilja att försvara penningvärdet, en vilja som löntagarna nu inte tilltror statsmakterna. Då kommer man ju i den satsen att det finns en risk för att löntagarorganisationerna anser sig tvingade att kompensera sig i löneförhandlingarna även för en väntad prisstegring. Det är detta vi har velat undvika.

Nå, nu kommer åtstramningen så kvickt som regeringens arbetsmässiga tågordning tillåter, säger herr Sträng. Men inte så kvickt att väljarna fick rätt till insyn i vad som skulle hända. Väljarna i Norrland, i stödområdet, fick inte veta att arbetsgivaravgiften skulle höjas där. Hela detta långgrandiga snack om kommunalgränser är ju rent löjeväckande. Det finns ju skillnader mellan varje kommunal utdebitering, där går det gränser mellan kommunerna. Det finns inte någon enhetlig kommunalskatt, och det blir följaktligen inte heller någon ändring på förhållandet att man i tätt intill varandra belägna orter kommer att få betala olika arbetsgivaravgift.

Man kan inte ta så lätt på de ideella organisationernas situation som herr Sträng gör. De som är anställda i dessa organisationer är inte i samma löneläge som andra. Arbetsgivarna har inte varor att sälja, med vilkas hjälp de så småningom skulle kunna kompensera sig för ökade pålagor genom att höja priserna. Inte menar väl herr Sträng allvar med insinuationen att de inte skulle vara beredda att betala de pålagor som samhället lägger på dem? Men självfallet har de ideella organisationerna rätt att verka för att arbetsgivaravgiften inte skall uttas.

Jag skall inte offra många sekunder på finansministerns försök att psykoanalysera mig. Han har ju alltid magistraterns behov att betygsätta sina med-

debattörer. Jag vill bara säga finansministern att inte ens om jag skulle vara så rädd som Pavlovs hund, skulle jag kunna prestera så mycket av myndigt och bornerat och tillrättavisande tal som finansministern gjort genom åren. Var inte rädd för att jag tänker konkurrera i det fallet! Det syntes på finansministern redan när han kom in här i dag att han inte vaknat på sin bästa sida. Han jämrar sig ju också för att den ende som det inte skulle vara synd om är han själv. Jo, det är synd om finansministern för att han ingenting lärt och ingenting vill lära, för att han inte ens nu vill erkänna att han gett väljarna en felaktig bild av den svenska ekonomin. Vi kräver respekt för valutslaget, och det är det som herr Sträng inte inser.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern hade kunnat förkorta sitt nära två timmar långa anförande, om han lyssnat bättre till vad jag sade och argumenterat mot det, inte mot någonting som jag inte sagt. Det hade självfallet blivit svårare för finansministern i så fall, men det hade varit tidsbesparande, och meningsutbytet skulle ha blivit bättre.

Jag sade inte att socialdemokraterna hade förlorat 200 000 röster. Jag sade 163 000. Finansministern säger att det var 164 000 röster, och det har jag i och för sig ingenting emot.

Jag har inte heller "annonserat" ökade försvarsutgifter. Jag har tvärtom sagt, att vi i nuvarande läge måste iaktta återhållsamhet på *alla* områden. Men jag har pekat på att försvaret är det *enda* område, där vi inte själva råder över vår tillvaro, där det är andra maktens handlande som avgör hur mycket vi behöver lägga ner. Jag krävde därför att den kommande försvarsutredningen inte skulle vara bunden i sina bedömningar.

Jag har inte sagt att allt "är gott och väl" i Finland och Frankrike. Jag har

Allmänpolitisk debatt

bara påvisat att man i Finland och Frankrike lyckats åstadkomma det stabiliseringspaket som den svenska ekonomiska politiken i dag behöver — där man i samma paket väver in skatter, löner, priser, sparande och statsutgifter och på det sättet åstadkommer den samlande lösning som läget behöver.

Alla vi som resonerat om dessa frågor vet att finansministern är allergisk mot stabiliseringskonferenser, och allergi är en av de sjukdomar som det är svårast att hitta de rätta medicinerna emot, det vet vi. Men vi kommer ändå att kräva detta, till dess att finansministern finner det nödvändigt för landets ekonomiska skull.

Finansministern förklarade att han inte vill blanda sig i internationella förhållanden, men kort dessförinnan hade han kastat sig över den engelska politiken och lastat det svenska moderata samlingspartiet för de åtgärder som det konservativa partiet i England tvingats vidta för att rätta till samhällsekonomin. Om någon borde begripa att det finns ett klart samband mellan landets ekonomi och de möjligheter landet har att lösa de eftersatta gruppernas problem, borde det väl ändå vara vår finansminister. Framför allt är det de små i samhället, de eftersatta grupperna, som drabbas av dåliga ekonomiska förhållanden. Då har landet inte de resurser det behöver för att lösa dessas problem.

I sin exemplifiering av negativa åtgärder som regeringen i England vidtagit redovisade finansministern ett par reformer som socialdemokraterna här i Sverige inte har velat genomföra. Där står i så fall finansministern i samma situation som den konservativa regeringen.

Jag vill i detta sammanhang på nytt påminna om att finansminister Sträng själv i våras sade att vi för att klara vår fortsatta politik kan behöva ompröva eller skära ned vissa utgiftsåtgärderna. Vad är det finansministern

syftar på? Även där kan det bli fråga om hårdhänta begränsningar, och för att dessa skall kunna genomföras måste det ske samtidigt med andra åtgärder. Annars får de inte avsedd effekt.

Finansministern angrep mig för att jag gjorde en jämförelse mellan tillväxttakten i vårt rika land och den tillväxttakt som andra, fattigare länder i Europa har haft under de senaste åren. Finansministern sade att Bertil Ohlin alltid brukat föra ett sådant resonemang. Jag måste säga att jag kan tänka mig att befinna mig i sämre sällskap då det gäller samhällsekonomi än att vara tillsammans med Bertil Ohlin.

Finansministern åberopade det gamla argumentet, det som han och jag har diskuterat under valrörelsen liksom även tidigare här i kammaren, nämligen att våra investeringar är så höga per capita räknat att vi verkligen inte har någon anledning att klaga.

Ordet "pedagogisk" har finansministern själv gärna använt, och även jag vill tillåta mig att för en gångs skull vara en aning pedagogisk och påminna finansministern och övriga ledamöter, i den mån det behövs, att om man har en hög investeringsnivå per capita räknat behöver man också betydligt mera pengar och en mycket effektivare ökningstakt för att kunna underhålla de reella tillgångar som avspeglas i den höga investeringsnivån. Låt mig ännu en gång påminna om att det är dyrare att underhålla ett trevåningshus än en liten torpstuga om de från början befann sig i samma skick. Det är ytterligare ett skäl till att vår kreditvolym måste vara hög. Det räcker inte att åberopa att vår kreditvolym är något högre än den var förra året. Kreditvolymen måste växa och anpassas efter behoven. Om det vore så, som finansministern framhöll i sin replik, att allt var så bra — det var ju inte riktigt lika bra i hans skrivna anförande — varför skulle man då klaga över att investeringsutvecklingen inte är tillräckligt snabb? Varför skulle man då begära att vi skall ge

Allmänpolitisk debatt

vårt näringsliv ökad kapacitet? Varför skulle då långtidsutredningen behöva vara så oerhört pessimistisk? Låt mig påminna om att långtidsutredningen för åren 1965 till 1970 ansåg att en investeringsutveckling på 44 procent var erforderlig. Den blev knappt 15 procent.

Herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Herr Bengtson började sin replik med påståendet, att finansministern glömmet bort de stora frågorna och inte sade någonting om bl. a. valutareserven. Jag ägnade faktiskt ett avsnitt av mitt inlägg åt valutareserven. Det är möjligt att herr Bengtson slumrade till vid just det tillfället. Därför skall jag gärna stå till tjänst med att repetera vad jag sade.

Vi fick en avtappning av valutareserven under fjolåret, men den har glädjande nog stannat av. Vi har således från den 1 januari i år fram till i dag haft en oförändrad valutareserv. Naturligtvis är valutareserven en strategisk post i hela vårt handlande för framtiden. Det måste väl jag om någon vara medveten om. Men eftersom denna valutareserv reducerades på grund av den utomordentligt starka lageruppbbyggnaden via importen och den nu tycks ha kulminerat, vilket jag bl. a. också redovisade siffermässigt, bör man i dagsläget kunna hysa vissa förhoppningar om att vi skall kunna ha en stabiliserad valutareserv även i fortsättningen.

Hela anslaget i det utspel regeringen nu har gjort när det gäller skattepaketet — som skärper upp finanspolitiken inför den kommande statsverksbudgeten — har i bakgrunden det som jag brukar kalla ett ultimativt krav: att återställa balansen i våra affärer med utlandet, och den är valutareserven en spegelbild av. Det gör man inte omgående. Vi kommer att behöva några år på oss för det. Det är jag helt medveten om.

I den situationen befinner sig många

länder. Tiden medger inte att jag ger mig in på några historiska förklaringsgrunder till att Tyskland har en hög valutareserv, till att läget i England är som det är, oberoende av politisk regim, eller till att Amerika i dag har ett underskott i sina affärer med utlandet som är högre än någonsin tidigare under efterkrigstiden. Att utveckla detta vidare till Danmark, där den borgerliga regeringen i dagens läge bara har att konstatera en bytesbalansbrist på 4,5 miljarder, ungefär dubbelt så mycket som man någon gång tidigare haft i efterkrigstidens historia, lönar sig inte heller så mycket. Jag vill emellertid sammanfatta att regeringens utspel och kommande politik har problemet om bytesbalans och valutareserv i förgrunden.

Varför får vi nu inte låna, säger herr Bengtson, om finanspolitiken stramas åt? Först och främst är det en detalj som kan vara värd att komma ihåg, nämligen att statsverksbudgeten alltid är säsongmässigt stimulerande för kreditmarknaden under hösthalvåret och säsongmässigt atdragande under vårhalvåret. Jag är utifrån min post i kanslihuset en ganska god barometer på hur man inom företagsamheten betraktar creditsituationen. Utan att vad jag nu säger skall tas som ett uttryck för att jag välkomnar en förskräcklig rad interventioner från de svenska småföretagen, kan jag säga att det har varit välgörande lugnt på småföretagarfronten både i avseende på brev, uppvakningar och telefonsamtal, medan motsatsen var fallet under vårhalvåret. Delvis kan det bero på att staten genom en speciell uttryckning över Industri-kredit och Företagskredit lösgjorde 150 —175 miljoner extra, som via affärsbankerna slussades ut speciellt till småföretagsamheten. Det finns också en annan omständighet som kanske kan förklara det hela, nämligen det mycket bestämda löfte jag har från de svenska affärsbankerna vid ett högst officiellt sammanträde, att om ett företag har

Allmänpolitisk debatt

naturliga förutsättningar att leva vidare, skall bankerna hantera sin kreditgivning så att detta företag inte knäcks i denna situation. Det är ett löfte jag fått från affärsbankerna och en utfästelse jag gjort från regeringens sida att politiken skall skötas på detta sätt.

Det har varit lugnt under de senaste månaderna, och eftersom hälsan i allmänhet tiger still, innebär detta en förändring av situationen. Om det sedermera skall bli ännu lättare på kreditmarknaden är helt en fråga som får bedömas med hänsyn till vår tillgång på arbetskraft, och den situationen klarar väl också så småningom.

Till detta kommer att den uppstramning av finanspolitiken som vi nu går ut med ännu inte har hunnit verka. Herr Bengtson får väl tåla sig, i varje fall tills riksdagen om några dagar fattar beslut och vi efter någorlunda rimlig tid kan börja avläsa resultaten av detta.

Jag vill minnas att herr Bengtson ofta brukar anföra Assar Lindbeck som sin specielle biktfather när det är fråga om de samhällsekonomiska problemställningarna. Jag har ofta tillfälle att tala med Assar Lindbeck. Det är en djärv och frisk ekonom som har synpunkter. Jag har dock sagt till honom i våra offentliga debatter, att det vore önskvärt att han sade ifrån innan vi var ute i det kalla vattnet i stället för att inskränka sig till att klaga över att vi är ute i det kalla vattnet. Detta är en liten benägenhet som han tyvärr delar med politiker och andra ekonomer, och det får jag väl försöka dras med; de har så många charmerande egenskaper i övrigt, att det förlåter jag dem självfallet.

Men sedan säger herr Bengtson att det är väl ändå skillnad på vägverket och Slakteriförbundet och mejerierorganisationen. Man kan ju inte importera några vägar, säger herr Bengtson. Men man kan inte heller importera något kött och fläsk eller smör och mjölk, vid sidan om den reglering som vi har

till skydd för det svenska jordbruket och som garanterar jordbrukarna den monopolställning de har. Men det är en sak för sig. Diskussionen gällde om det finns några branscher som har en klar monopolställning i vårt land, och på den punkten företräder de företag jag omnämnde den mest exklusiva monopolställning som man kan leta upp i vårt land.

Herr Helén tar upp frågan om stimulans av sparandet. Jag har här för någon vecka sedan sagt att i visst avseende kommer jag att tillmötesgå herr Helén på den punkten. Det kommer ett förslag till riksdagen, som jag tror skall bli attraktivt, om hur man skall kunna slussa över den köpkraft, som ligger i — om jag minns rätt — två och en halv miljard kronor i överskjutande skatt, till ett sparande. Herr Helén får se resultatet av våra funderingar på regeringsplanet relativt snart på den punkten.

När man sedan tar upp som ett annat påstått fel i regeringens politik, att vi håller en ombolstrad byggnadsverksamhet som utesluter den fria konkurrensen, så är det en sanning med många, många modifikationer. Visserligen har vi skaffat oss ett kommunalt kraftigt inflytande över markpolitiken. Jag vet inte om herr Helén ogillar detta. Jag tycker det ligger mycket av sunt förnuft och klokskap i att det är medborgarna i kollektivet kommunen som har hand om markpolitiken och tar den biten bort ifrån de privata spekulationsmomenten, som i annat fall frodas på det området. När det sedan gäller framställandet av bostadshus, hyreshus och andra hus, så har vi konkurrens där. Vi har ett flertal husfabriker drivna i kooperativ form. Jag tänker på den i Hultsfred, som drivs av Södra Sveriges skogsägare. Vi har sådana som drivs av HSB i Småland. Vi har privata husfabriker i Norrland. Vi har en husfabrik i samarbete mellan staten och en Kooperation. Det finns många olika intressen som producerar

Allmänpolitisk debatt

egnahem och konkurrerar fullt fritt i den verksamheten. När det sedan gäller de vanliga hyreshusen så byggs ju flertalet av dessa på anbudsförfarande, där privata och kooperativa bostadsbyggare konkurrerar och där den som bygger bäst och billigast i regel får ta hand om bygghuset. Man kan välja andra exempel än vad herr Helén gör och kanske få litet större tyngd i argumenten. På denna punkt menar jag att herr Helén skjuter över målet.

När jag framhåller omöjligheten att differentiera arbetsgivaravgiften, säger herr Helén att vi har skilda kommunalskatter. Ja, visst har vi det, men vi har inte skilda statsskatter. Så länge vi har den suveräna kommunala beskattningsrätten accepterar man att medborgarna i en kommun får finna sig i den skattläggning som kommunen hamnar i. Men man kommer aldrig att acceptera att medborgarna i kollektivet Sverige skall behandlas olika skattemässigt. Och det är ju det som blev resultatet av den här underliga gränsdragningen i fråga om arbetsgivaravgifterna.

Att väljarna skulle ha fått en felaktig bild av ekonomin genom mina offentliga framträdanden i valrörelsen, kan jag självfallet inte hålla med om. Oppositionspartiernas företrädare har rest omkring under valrörelsen och öst sot och aska över den svenska ekonomin och talat om hur illa det är ställt med gamla Sverige. Det har inte varit någon hejd på er funktion som olyckskorpar. Jag har velat avvisa detta, ty detta land lever på en högre standard än något annat jämförbart land — låt mig bara göra ett enda undantag för Förenta staterna; men som jag tidigare sagt fördelar vi våra resurser bättre och mera solidariskt. Så länge som vårt land bygger ut både sina privata, kommunala och offentliga investeringar snabbare än något annat land och så länge som dessa investeringar är liktydiga med det sparande som nationen åstadkommer — det är fråga om ett sparande

över hela fältet, ett institutionellt sparande, AP-fondssparande, vinstsparande hos företagen, skattesparande som finansierar de offentliga investeringarna och ett hushållssparande — saknas anledning till kritik. Summan av detta sparande som är liktydigt med summan av våra investeringar skäms inte för sig i något internationellt sammanhang. Det förhåller sig tvärtom. Det är detta som jag har sagt och det är detta jag har behövt säga, ty landet är inte så nedkört som ni i era politiska, jag kan säga illvilliga, ambitioner försökt göra gällande under valrörelsen. Väljarna har inte fått någon felaktig bild av ekonomin. Väljarna har fått besked om att det fram till valdagen har gjorts vad som kan göras och vad det finns politiskt underlag för.

Diskussionen om att Gunnar Hedlund skulle ha resonerat med er andra är intressant, men herr Helén och herr Holmberg kommenterade inte i något avseende positivt Gunnar Hedlunds utspel av den 4 april. Jag vet inte, om ni avkrävdes något ståndpunktstagande. Ni var tysta och beskedliga, och ni gav inte allmänheten något intryck av att ni var inne på detta. Dessutom ryggade ju Gunnar Hedlund sitt åtagande tämligen snabbt och kom sannerligen inte tillbaka till detta under valrörelsen. Vad han gjorde i valrörelsen var att lova ett reformprogram som gick långt utöver det vi hade möjligheter till. Han lovade en påspädning av likviditeten med utlandslån, och han lovade en sänkt ränta dagen efter det att en borgerlig regering skulle sätta sig i kanslihuset.

Herr Hedlund har ju den utomordentligt charmerande egenskapen att när man frågar honom i mera seriösa sammanhang: "Hur kan Du klara av detta?", svarar han med samma ogenerade utseende: "Har vi inga pengar, så har vi inga pengar, och ingen kan ju anklaga oss, om vi inte har pengar. Vi skall göra detta, när vi får råd. Vi skall ta det litet successivt, och har vi inga

Allmänpolitisk debatt

pengar, så har vi inga pengar." Men så låter det ju inte, när herr Bengtson är ute och sprider centerpartiets politiska propaganda i en valrörelse, det kan jag garantera. Och herr Bengtson är inte ensam på den punkten, utan han har alla sina medbröder i centerpartiet på samma linje.

Herr Bohman säger att han inte har annonserat några ökade försvarsutgifter. Det är möjligt att jag tänkte litet för snabbt, herr Bohman. Jag har ju erfarenheter av alla försvarsuppgörelser sedan 1958. Jag har haft möjligheter att vid varje tillfälle avläsa högerpartiets och sedermera moderata samlingspartiets reaktioner i våra överenskommelser om försvaret. Herr Bohman och herr Virgin demonstrerade ju vid det sista försöket att bli överens genom att marschera ut och smälla igen dörren efter sig så att det hördes, syntes och kändes och mälde sig ur den försvarspolitiska diskussion som då var för handen. Sedan kom ni tillbaka med ett förslag motionsledes om åtskilliga hundratal miljoner kronor i ökade försvarskostnader utöver vad regeringen föreslagit.

Nu avger herr Bohman bragelöftet att han inte tänker yrka på några ökade försvarsutgifter. Det må vara förlåtligt om jag trodde att herr Bohman, eftersom ni en gång i tiden körde med en slogan om att högern är att lita på, skulle följa denna linje även framöver. Men nu tar herr Bohman avstånd därifrån. Jag vill, herr talman — och jag är tacksam för det — få intaget i kammarens protokoll, att herr Bohman i framtiden inte kommer att ställa anspråk på några ökade försvarsutgifter utöver vad en socialdemokratisk regering anser sig ha råd med. Vi får väl dra de slutsatserna av herr Bohmans förklaring, en deklARATION i klarläggande syfte som jag tycker är värd rätt mycket.

När herr Bohman nämner Finland och Frankrike är det klart att han gör det därför att han anser dessa länder

vara ett specifikt föredöme för den svenska ekonomiska politiken. Det var detta som föranledde mig att ge ett något längre perspektiv på dessa båda nationers besvärligheter och svårigheter med ekonomin i jämförelse med vårt land.

Herr Sträng är allergisk mot stabiliseringskonferenser, påstår herr Bohman. Ja, det där med allergi får väl stå för herr Bohmans egen räkning. Men att jag hyser stora reservationer i fråga om nyttan av dem beror på att jag har varit med på sådana här stabiliseringskonferenser, då visserligen inte herr Holmberg och herr Bohman representerade partiet utan herr Hjalmarson och herr Svärd. Jag vet hur grundligt de misslyckades och hur omöjligt det var att diskutera fram en ekonomisk stabiliseringsöverenskommelse. Detta har gjort att min entusiasm för ett uppreparande är mycket reserverad och ljum. Tidigare hade jag en känsla av att även herr Bohman var rätt reserverad mot denna intressanta tanke med de s. k. stabiliseringskonferenserna. Det är först under de senaste åren som högern har anslutit sig. Det var centern som började. Så småningom kom folkpartiet med, och nu tycker herr Bohman att det inte är roligt att gå ensam utanför. Nu är även han entusiastisk för stabiliseringskonferenser. Det är väl bara att konstatera att så är det. Herr Bohman kommer att bli besviken, om han menar att man i dagsläget kan få ut någonting av en sådan diskussion.

Herr Bohman påstår att just den omständigheten att vi har en hög investeringsnivå för med sig att vi också behöver mera pengar för att klara investeringarna och att vi behöver det höga sparandet. Ja, säga vad man säga vill så har vi betalat vår höga investeringsnivå hitintills. Vi kommer att upprätthålla denna höga investeringsnivå framöver, och vi kommer att betala den. Man kan inte hålla höga investeringar, om man inte har pengar. Just den omständigheten att vi har höga in-

Allmänpolitisk debatt

vesteringar är ju ett kriterium på att det även har funnits pengar.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern försökte lappa ihop sitt mycket bristfälliga tidigare anförande på vissa punkter.

Han förklarade att han hade talat om valutareserven. Jag påstod att han har talat ytterst litet om den. Då sade finansministern att herr Bengtson väl hade slumrat till under den stunden. Skall man gå efter de beräkningsgrunderna, måste finansministern ha slumrat till väldigt mycket, eftersom han inte har svarat på en hel rad av de viktiga frågor som togs upp tidigare. Men när finansministern talar om valutareserven tar han endast hänsyn till utvecklingen i år. Han nämner att den har förbättrats litet i år. Men finansministern har inte sagt någonting om framtidsperspektiven.

Herr Hedlund är helt visst mycket klok och duktig. Det instämmer vi alla i. När han säger att har vi inga pengar så har vi inga pengar, så är det sunt och riktigt. Men vad säger finansministern? Jo, han säger att det nog blir inflation. Socialdemokratisk politik leder i regel till inflation, och då får vi mera pengar. Visserligen är de värda mycket mindre, men vi får i alla fall flera kronor. Det är skillnaden mellan herr Hedlunds bedömning och finansministerns.

I finansministerns första anförande fanns en sak som jag verkligen vill erinra om. Han sade att han gärna skulle vilja gå ut i en valrörelse där borgerliga och kommunister i broderlig samverkan skulle vara i opposition. Ja, herr finansminister, jag vill gärna gå ut i en valrörelse där socialdemokraterna försvarar förslag som de har genomfört med kusinerna kommunisternas hjälp.

Så talade finansministern om valutareserven i olika länder. Han nämnde Tyskland, England och Danmark men

gick naturligtvis som katten kring het gröt när det gällde Norge. Norge har en valutareserv på cirka nio miljarder norska kronor. Där är som bekant centerpartisten Borten statsminister. Jag får komplettera framställningen och visa på hur det har gått i ett land där centern har starkt inflytande.

Jag noterade med tillfredsställelse att det måste bli bättre på kreditmarknaden nu, eftersom åtgärder har vidtagits som skall möjliggöra lättnader i fråga om krediterna, men finansministern sade att jag får vänta till dess åstrammingsåtgärderna har verkat. Jag tänkte på de åtgärder som vidtagits redan tidigare i form av en minskad statlig upplåning. Finansministern upplyste att upplåningen är säsongsmässigt hög, vilket jag fann glädjande, ty det betyder väl att det skall bli bättre på kreditmarknaden när det statliga upplåningsbehovet blir mindre.

Assar Lindbecks uttalande var det inte jag som nämnde först, utan det var herr Hedlund som gjorde detta i den stora radio- och TV-debatten. När finansministern gör långa historiebrevningar, så har väl Assar Lindbeck samma rätt och även rätt att göra andra bedömningar än dem finansministern har gjort.

Finansministern har flera gånger talat om lageruppbbyggnaden. Det är inte så lätt att definiera den, men låt oss säga att den har förbättrats. Emellertid kommer det ju en dag när uppbyggnaden är färdig, och då har vi omigen att diskutera valutasituationen. Vi kommer aldrig ifrån att diskutera hur trenden ser ut. Lageruppbbyggnaden kan vi konstatera, men det är inte den som avgör hela valutasituationen.

När finansministern talar om investeringarna, räknar han alltid in de offentliga investeringarna, och därmed kommer han fram till ett gott investeringsresultat. Men han nämner inte separat industrins investeringar, som ökade med bara två procent förra året och som har minskat vissa år. Det är

Allmänpolitisk debatt

ju dessa investeringar som bygger för framtiden.

Jag måste konstatera att även om finansministern använde en timme och tre kvart så finns det åtskillig anledning att diskutera bra mycket i svensk politik och hur socialdemokratien har skött den under senare år.

Herr **HELÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var en riktigt rolig karikatyr av Gunnar Hedlund som finansministern presenterade. Det hade naturligtvis varit ännu roligare om Gunnar Hedlund varit närvarande, så att vi kunnat få en tävlan mellan de båda herrarna. Men för oss var det ju glädjande att finansministern efter fyra och en halv timme ändå blev på gott humör en stund.

Jag förstår inte varför finansministern riktade anklagelserna om herr Hedlunds piruetter kring ränta och lån mot mig. Jag har verkligen inte regisserat dem, och jag har klargjort att jag inte var ense med honom om uppläggningsen.

Att det skulle vara välgörande lugnt på småföretagarfronten kan inte vara annat än en felaktig beskrivning. Jag har påvisat att konkurserna fortsätter att öka. Men de som går i konkurs har väl tröttnat på att skriva till herr Sträng.

Mina påpekanden om att man kan spara på bostadsbyggandet gällde det uteblivna anbudsförfarandet. Upphandlingen sker till ungefär 40 procent utan anbudsförfarande. Materialkostnaderna kan pressas avsevärt, och vi har anvisat vägarna för att göra det.

Vad beträffar arbetsgivaravgiften så låtsas finansministern som om det skulle vara någonting totalt nytt att vi vill ge förmåner åt dem som är verksamma i stödområdet. Hela regionalpolitiken är ju en förmånsbehandling, och det är självfallet rätt att också kunna ge en förmånsbehandling på den här punkten. Läs Norrländska Socialdemokraten! Den har i det fallet samma uppfattning som mittenpartierna.

Herr Sträng sade att vi är olyckskorpar. I varje anförande som jag hållit under valrörelsen har jag sagt att Sverige har i grund och botten en sund ekonomi. Det som har hänt är att regeringen inte har utnyttjat möjligheterna. Finanspolitiken har inte fått ta på sig bördorna, utan kreditpolitiken ensam har fått göra det.

Det institutionella sparandet räcker inte. Det behövs också ett ökat hushållssparande.

Herr Sträng säger att det socialdemokratiska partiet fram till valdagen gjorde vad som kunde göras. Ja, ni gjorde vad ni trodde var möjligt att övertyga väljarna om. Jag tror att ni tog fel. Hade ni sagt till väljarna före valdagen vad ni nu anser nödvändigt att göra, hade ni sannolikt klarat er bättre i valet.

Herr **BOHMAN** (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern måtte, som herr Gunnar Helén förmodade, ha sovit väldigt illa i natt. Det är såvitt jag förstår den enda förklaringen till den besynnerliga dialektik som finansministern använder. Om finansministern skall kritisera mig — och det har finansministern rätt att göra; annars skulle ett meningsutbyte vara värdelöst — kritisera mig då för vad jag har sagt och inte för det som finansministern vill att jag skall säga. Debatten skulle vinna på det.

Jag har varken uttalat mig om huruvida vi skall ha högre eller lägre försvarsutgifter. Det enda jag har pekat på är — jag upprepar det — att försvarsutgifterna strängt taget står utanför vår kontroll och att den blivande försvarsutredningen inte skall vara bunden när den går till verket.

Jag tillåter mig också — eftersom det talas om att slå i dörrar — påminna finansministern om att vi sedan år 1938 haft ett flertal olika försvarsutredningar och att alla demokratiska partier har kommit överens i alla utom en. Finans-

Allmänpolitisk debatt

ministrerna har själv understrukt detta som något mycket väsentligt och mycket betydelsefullt. Jag förstår inte den här diskussionen.

När jag återropade Frankrike och Finland — enligt finansministern som "ett specifikt föredöme" — gjorde jag det utslutande för att påvisa att Frankrike och andra länder som befann sig i ett utomordentlig besvärligt läge hade lyckats åstadkomma ett stabiliseringspaket som löst deras problem. Jag har inte — det vill jag än en gång understryka — yttrat mig om deras ekonomi i övrigt.

Finansministern medgav — och det är ju alltid något — att vår investeringsnivå ligger mycket högt och att vi just därför i vårt land behöver mera pengar för att underhålla och fullfölja investeringsutvecklingen i förhållande till andra länder. Vi har haft resurser att betala investeringarna, sade finansministern. Visst har vi haft det. Men när betalade vi dem? Jo, framför allt under 1950-talet och första hälften av 1960-talet, då det svenska näringslivet kunde använda sina självfinansieringsresurser för att åstadkomma hög investeringstakt. Då var inte åstramningen och resursfördelningen densamma som den sedan har blivit. Under andra hälften av 1960-talet, då den felaktiga fördelningen kom till konkret uttryck, har investeringstakten i Sverige varit alltför låg, lägre än på många andra håll.

Det är alltså inte rätt att göra det påståendet som finansministern gör, nämligen att våra investeringar "växer snabbare" än investeringarna i andra länder i Europa. Det gör de inte alls. Det är just detta som jag har kritiserat. Taktiken i våra investeringsökningar är långsammare. Det är detta som skapar de problem vi diskuterar och de problem som finansministern själv har skjutit i förgrunden, i finansplan, i kompletteringsproposition och i från hans sida allvarligt menade uttalanden — inte i den argumentation som han här för med mig. De gånger som finansminis-

tern har fört ett allvarligt ekonomiskt resonemang — och det kan finansminister Sträng göra med övertygande styrka, det skall jag gärna erkänna — då har finansministern givit mig rätt. Varför inte göra det nu också?

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Bengtson är så där kroniskt slarvig i sin citatkonst. Vad jag sade var att jag ingenting har emot att gå ut i en valrörelse som föranleds av att kommunisterna har plogat vägen för en borgerlig regerings entré i kanslihuset. Detta citerar sedan herr Bengtson alldeles uppåt väggarna och säger: Jag har ingenting emot att gå ut i en valrörelse och tala om vad socialdemokrater och kommunister gemensamt genomfört. Ja, den chansen har ju herr Bengtson haft ända sedan år 1960. Rätt skall vara rätt — ATP genomfördes av socialdemokraterna och kommunisterna gemensamt mot herr Bengtsons och övriga borgerliga partiers protester. Om herr Bengtson tror att det ligger någon speciell politisk finess i att göra en valrörelse på detta, så var så god: det har stått till förfogande under alla de valrörelser vi haft sedan dess.

Jag har lärt mig av erfarenhet att man försiktigtvis inte bör vara alltför bestämd när man citerar prognossiffror, och tyvärr har vi många gånger ingenting annat än prognossiffror att röra oss med. Jag tror att jag i mitt första anförande nämnde — om herr Bengtson uppmärksammade detta — att även om 1970 års industriinvesteringar inte går upp till de 15 procents ökning, som vi så sent som i maj månad fick som en trolig prognos, visar en efterhandsgranskning att 1969 års investeringsökning låg icke oväsentligt högre än de siffror som hitintills har redovisats. De två procent som herr Bengtson talade om kommer att dementeras och desavoueras av den konjunkturrapport som blir färdig om några dagar och i vilken man kunnat göra denna efterhandsgranskning mer korrekt.

Allmänpolitisk debatt

Jag vill säga till herr Helén att det i och för sig hade varit mycket önskvärt om vi haft nöjet att ha herr Hedlund med i denna remissdebatt. Han har under senare år framstått som borgerlighetens obestridde ledare och politiska begåvning. Naturligtvis har detta styrkts ytterligare efter valet i september i år. Jag är litet gramse på honom för att jag inte får chansen att ventilerade politiska problemen med honom i andra kammaren under denna remissdebatt. Trots att jag personligen är mycket god vän med Gunnar Hedlund vill jag säga att det är något av politisk nonchalans att en ledare för den borgerliga oppositionen demonstrativt överlämnar åt andrahandsmännen att klara denna debatt. Jag vill inte säga något ont om andrahandsmännen, men vid en jämförelse mellan dem och Gunnar Hedlund har ändå väljarna sagt ifrån vem som är den store politikern inom oppositionen.

Vi inom socialdemokratin skulle ha klarat oss bättre, säger herr Helén, om herr Sträng hade gått ut och sagt ifrån att vi skulle få höjda skatter och en hårdare finanspolitik. Vi tillät oss att säga att som vi då kunde bedöma läget fanns ingenting som aktualiserade en omedelbar åtstramning och att en stramare finanspolitik inte sakligt kunde genomföras förrän riksdagen tagit sin början. Vi reserverade oss för framtiden och sade att skärpningar skulle komma om de blev erforderliga. Både statsministern och jag har uttalat detta offentligt.

Det kan naturligtvis vara en subjektiv bedömning från herr Heléns sida när han säger att det hade gått bättre för socialdemokraterna om vi med friskt mod hade gått ut i god tid före valrörelsen och sagt: Nu kommer skattepaketet och det ser ut på detta sätt. Den bedömningen får stå för herr Helén, som var mycket entusiastisk för detta och sade att det skulle ha gått mycket bättre för oss om vi handlat på det sättet. Jag fick nästan en känsla av att herr

Helén skulle ha varit mycket glad om jag hade gått ut tidigare med påföljd att det skulle ha gått bättre i valrörelsen för det socialdemokratiska partiet. Men det kanske är att dra för långtgående konsekvenser. Det är möjligt att herr Helén själv inte tänkte på sådana konsekvenser.

Herr Bohman gjorde, herr talman, en viss reträtt i den intressanta dialogen om kommande försvarskostnader. Han ville inte annonsera att han räknade med högre försvarskostnader. Jag kan försäkra honom att försvarsfrågan är laddad med så mycket av traditionella politiska värderingar och element att vi kommer att ha skilda uppfattningar i utspelet till en kommande försvarsuppgörelse på samma sätt som vi haft vid alla tidigare försvarsuppgörelser. Jag tyckte mig finna att herr Bohman å sin sida tyckte att det var litet olustigt att ha detta stående i protokollet och att han därför hade ett behov av att säga att han egentligen inte har sagt någonting alls om framtiden.

Men herr Bohman kommer tillbaka till att vi har en felaktig fördelning. När vi bedömer våra resursers fördelning får näringslivet för litet. Jag har i mitt inledande anförande talat om att en medelberäkning för hela 1960-talet visar att staten har varit den blygsammaste parten på investeringssidan med en årlig ökning av de statliga investeringarna på cirka 2,5 procent. De privata investeringarnas ökning ligger på det dubbla, och de kommunalas ligger på det dubbla av de privatas. Siffrorna är 2,5, 5 respektive 10 procent.

Då förstår jag att herr Bohman säger att vi har haft en kommunal expansion som har gått för långt. Den borde ha hållits igen så att man i stället hade styrt kapitalmarknadsresurser och arbetskraft från vårdsektorer, från utbildningssektorer, från kommunal aktivitet över på det mera exklusiva näringslivet. Jag tillät mig erinra om att denna kommunala expansion är ett resultat av gemensamma överväganden av politis-

Allmänpolitisk debatt

ka samlingsregeringar. Så mycket tror jag att jag vågar säga, att i den offentliga redovisning som vi haft för de svenska väljarna har sannerligen inte herr Bohman gått ut och talat klarspråk. Han har nöjt sig med halva beskrivningen — det har varit för litet för näringslivet — men han har inte vågat tala om den andra halvan — att det har varit för mycket för kommunerna. Jag tror inte heller att herr Bohman är beredd att gå ut och säga det i fortsättningen. Därför blir hela hans ekonomiska historiebrevning en halvheter i fortsättningen liksom hittills.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det har flera gånger hänvisats till vad centerns partiledare Gunnar Hedlund har sagt. Han har givetvis företrätt partiet. Han är inte här, och jag vill gärna försvara vad som har skett.

När finansministern talar om 1968 års förslag från Gunnar Hedlund, är det bara att konstatera att Gunnar Hedlund vill ha en rörligare politik än vad regeringen har företrätt. I en situation där det varit lämpligt har han också framlagt förslag som varit anpassade till denna situation. Varför talar inte finansministern om det förslag som han hade tidigare, att vi skulle låta mervärdesskatten träda i kraft den 1 juli? Det var tyst om detta från finansministerns sida. De flesta erkänner väl i dag att det hade varit en riktig åtgärd. Men detta kommenterades inte, och jag har anledning att erinra om det. Vi kan gärna på varje punkt ta upp vad Gunnar Hedlund har sagt. Det är centerpartiets uppfattning som han har framfört, och den står vi alla bakom. Det hade säkerligen inneburit en politik som varit betydligt förnuftigare än den som förts nu.

Det har tidigare talats om utlandslånet, som herr Hedlund föreslog. Det gällde ett utlandslån som skulle användas för att i andra länder köpa upp

maskiner m. m., och det är en rationalisering som inte späder på någon inflation i vårt land. Jag är helt med på att om man importerar pengar och använder dem inom Sverige kan det bli en inflationspåspädning, men inte om man köper maskiner och annan utrustning hit.

På samma sätt ser finansministern mycket ensidigt när han talar om kreditåtstramningen och tillgången på arbetskraft. Visst kan det vara en stor faktor som spelar in där. Men det kan också vara fråga om krediter som beviljats för att köpa rationella maskiner, och detta påverkar inte arbetskraftsbehovet. Däremot blir en hög ränta investeringshämmande, som påvisats i Meinanders bok. Jag tror att vi i många fall har så höga räntor i dag att det är investeringshämmande och alltså hindrar en rationalisering. Man skall inte se det så ensidigt som finansministern gjorde i detta fall, utan man måste uppfatta hela bilden.

Sedan fick jag återigen motta något invektiv från finansministern. Jag är "kroniskt sladdrig" i mina uttalanden, och jag känner ju till finansministerns sätt att haspla ur sig invektiv. Finansministern talade för en stund sedan om "lönestoppet". Om det var det omedvetna som spelade in vet jag inte men han sa så, men jag förmodar att han menade "prisstoppet". Men jag fick inte någon förklaring till hur det skulle gå när de industrier som nu med nöd och näppe kan klara sig måste betala en lönehöjning. Jag fick inte heller besked om vad som skall ske med priserna då. Det avfärdades tämligen lätt i det förra anförandet. Vi kanske kan få veta något mera om det.

Om centerns och herr Hedlunds agerande i valrörelsen vill jag bara säga — mot bakgrunden av de framgångar som nämnts för socialdemokraterna i jämförelse med 1966 — att centern från 1956 under 14 år har ökat från 350 000 till ungefär en miljon röster och från ungefär 9 procent till ungefär 20 pro-

Allmänpolitisk debatt

cent av valmans kåren. Det är naturligtvis en tendens som vi gläder oss åt mycket. Men det socialdemokratiska valnederlaget nu kan vara, som jag sade tidigare, ett mene tekel, och då blir det kanske en annan situation i svensk politik.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jo, herr finansminister, jag var helt medveten om innebörden i vad jag sade, att det sannolikt kunde ha gått bättre för socialdemokratin om ni hade gått ut till väljarna och sagt hela sanningen om den ekonomiska politiken. Jag ser det som något skändligt att man inte har sådant förtroende för väljarna att man skall kunna säga dem sanningen inför ett val. Det har ju i många situationer tidigare under åren varit herr Strängs personliga styrka att han har vågat och velat säga även impopulära saker i kritiska ögonblick. Men denna gång var finansministern inte mäktig den självprövningen, och sannolikt blev det en av anledningarna till ert valnederlag. Det blev tyvärr i viss mån också ett nederlag för demokratin. Jag skulle ha kunnat bära att det hade blivit ett mindre nederlag för socialdemokratin och kanske rent av en röstmässig framgång för socialdemokratin, om det också hade blivit en framgång för grundläggande demokratiska tankegångar.

Sedan ironiserar finansministern över att väljarna så klart har utpekade Gunnar Hedlund som den stora politiska begåvningen. Visst är det så. Det är ingen tvekan om att herr Hedlund drog kolossalt många väljare i valrörelsens slutskede. Men vad vi inte fått klart för oss, vad vi bara kan ha personliga uppfattningar om just nu, det är: vad är huvudskälet till socialdemokratins tillbakagång? Är det, som så många säger, statsminister Palme och hans överslag under valrörelsen? Eller är det helt enkelt att Gunnar Sträng denna gång, kanske rent av för första gången, inte

vågade följa sin egen politiska huvudlinje och säga sanningen till väljarna? Min tro är att finansministern har mycket stor del i den socialdemokratiska tillbakagången detta år.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att jag förut i denna kammare har återgett det gamla talesättet, att om två intelligenta människor skall kunna debattera med varandra — finansministern i varje fall är ju intelligent — då krävs det antingen att de missförstår varandra eller att de talar om olika saker. Jag tycker att den debatt som finansministern och jag haft bekräftar detta.

Slutsatsen av mina uttalanden om försvarsutredningen, säger finansministern, är att jag egentligen "inte har sagt någonting alls". Jag har sagt mycket när jag har sagt att jag inför rykten om att försvarsutredningen skall vara bunden har krävt att försvarsutredningens ledamöter skall ha *full handlingsfrihet*. Det tycker jag är väsentligt. Nu gillar tydligen inte finansministern att det skall vara full handlingsfrihet, och det är därför han avsiktligt missförstår mig.

Jag kommer tillbaka till investeringarna. Vi har i vårt land investerat mindre än våra resurser möjliggör. Vi har under de senaste fem åren investerat mindre än man genomsnittligt gjort ute i Europa. Då pekar finansministern på att de statliga investeringarna är så och så stora och att de kommunala investeringarna är så och så stora. Men finansministern underlåter att ta upp bostadsbyggandet, och finansministern underlåter att peka på att de kommunala investeringarna i mycket stor utsträckning beror på statliga direktiv, statliga bestämmelser och statliga föreskrifter. Det sätt på vilket vi bedriver vårt bostadsbyggande och hela bostadspolitikens inriktning leder till att vi i dag förbrukar större resurser på bostadsbyggandet än vi skulle behöva göra. Vi skulle med andra ord med en annan politik nå

Allmänpolitisk debatt

samma resultat till lägre priser. Jag kan bara peka på att självfinansieringen i vårt bostadsbyggande gått ner avsevärt under de senaste årtiondena.

Finansministern säger att jag inte talar klarspråk. Jag vågar inte, menar finansministern, gå ut och säga ifrån att man skall begränsa andra sektorer så att investeringarna får mera.

Finansministern har ju själv förklarat att näringslivets investeringar måste öka, men han har inte talat om hur det skall gå till. I så fall skulle vi alltså båda två vara i samma båt. Men vårt parti har i så måtto fört klarspråk som vi är efter år begärt att statsmakterna skall acceptera en allmän principiell målsättning av innebörd att den offentliga sektorn i sin helhet i princip inte skall öka snabbare än vad som motsvarar ökningstakten på landets tillgängliga resurser. Hade det accepterats, hade vi inte behövt ha den debatt som ägt rum här i dag. Vi skulle ha befunnit oss i ett avsevärt bättre läge och inte behövt laborera med de regleringspaket som nu ligger på bordet och de ytterligare regleringar som med säkerhet kommer den 1 januari. Vi får väl se!

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Vi har hållit på i längsta laget, men jag föreställer mig att detta är mitt sista inlägg.

Varför, säger herr Bengtson med den envishet som är honom egen, kommenterar inte finansministern herr Hedlunds förslag om en tidigareläggning av omshöjningen till den 1 juli? Jag gav ju i mitt första anförande en lång utläggning av varför jag betraktade detta förslag som omöjligt. Inte skall jag väl behöva upprepa det? Låt mig rekommendera herr Bengtson att läsa det preliminära protokollet när det kommer. Då uppklaras alla missförstånd på den punkten. Där finns förklaringarna.

Jag vill bara säga detta: Skulle den monshöjning som nu sker den 1 ja-

nuari 1971 ha trätt i kraft den 1 juli 1970 skulle prisstegringen i år inte ha stannat vid 6 procent, utan den skulle ha legat mellan 9 och 10 procent. Jag vill inte vara så elak att jag säger att det skulle ha varit gefundenes Fressen för herr Bengtson i valdebatten, men höjningen hade ur andra synpunkter inte varit önskvärd. Dessa synpunkter angav jag klart och tydligt. Vi har under detta år levt med en oerhört stark press från den fackliga organisationsidan. Statstjänare har sett hur deras reallön under året försämrats genom den prisstegring vi haft under 1970. Att man har respekt för träffade avtal och överenskommelser är mycket värt, och det är ett olustigt perspektiv att få rader av vilda konflikter. Vi har med möda hållit poliserna inom lag och förordning under de senaste månaderna. Det finns rader av andra statstjänarförbund som befinner sig i samma situation, kanske i en ännu värre. Jag tror att vi hade löpt stora risker på den offentliga sektorn om vi följt Gunnar Hedlunds hastigt framkastade förslag, som han emellertid aldrig kom tillbaka till för att driva som en konkret linje i valrörelsen och som skulle ha lett till att vi fått dras med en prisstegring vilken skulle varit 3—4 procent högre än vad vi nu har. Här har jag en annan uppfattning än herr Bengtson, och jag är rätt övertygad om att herr Bengtson, när han tänker närmare på dessa frågor, kommer fram till ungefär samma uppfattning som jag.

Jag kan säga till herr Helén att de impopulära ting som skett här i landet har jag under mina 15—16 år som finansminister i allt väsentligt svarat för.

(Herr Helén (fp): Det är just det jag säger.)

Jag har lagt fram dem under vildsinta protester och en våldsam kritik från herr Heléns föregångare som partiledare — och det är ju ett par stycken — under alla dessa år. Herr Helén har ju inte varit med så länge att han har hunnit med allt det där, men han kom-

Allmänpolitisk debatt

mer förmodligen också att hinna med det om han får leva och ha hälsan.

Ni i folkpartiet har sannerligen inte någon som helst anledning att tala om eller försöka mästra mig och säga: Varför inte mera kurage hos finansministern? Det har varit tillräckligt mycket kurage hos finansministern, och det kommer även att finnas så mycket kurage i fortsättningen att ni kommer att få vrida er och protestera och ösa er galla över finansministern när dessa synbara tecken på kurage i framtiden kommer i dagen, liksom vid detta tillfälle.

Det är, herr Bohman, naturligtvis litet för tidigt att resonera om försvarsuppgörelsen. Den kommer så småningom upp på vårt program, och vad jag har anfört i mina tidigare inlägg är jag ganska övertygad om kommer att slå in. Herr Bohman kommer inte att gilla den linje som regeringen går fram med när det gäller försvarets omkostnader. Oavsett om det sker i form av ett offentlighöörande i något mer institutionaliserat och förberedande sammanhang eller om det tar sig uttryck i att regeringen efter gammalt hederligt mönster bara lägger en proposition på riksdagens bord och ingenting annat — även det kan ju hända — så kommer han inte att tycka om vår linje.

Säg nu inte för mycket, herr Bohman, i fortsättningen! Förbehåll sig rätten att kritisera ett kommande försvarsanslag! Jag tror att herr Bohman annars får det ännu besvärligare i sitt parti än det just nu är.

Det avgörande, säger herr Bohman, är att vi har låtit den offentliga sektorn expandera snabbare än tillväxten i nationalprodukten. Ja, det har vi låtit den göra, ibland på bekostnad av den privata konsumtionen som bl. a. under år 1970 får finna sig i att tillgodogöra sig en mindre del av den ekonomiska tillväxten än vad denna representerar. Vi har regelmässigt låtit den statliga sektorn finna sig i att få en mindre del, medan den kommunala sektorn har va-

rit expansiv. Herr Bohman anser att andra områden har fått för mycket, att exempelvis bostadsbyggandet för närvarande är för dyrt. Han attackerar inte omfattningen av bostadsbyggandet. Det är kanske litet för politiskt besvärligt för honom, men han attackerar själva bostadsbyggandet och säger att det sker på oekonomiska premisser och att en annan politik skulle innebära att vi fick fram lika många bostäder för mindre pengar. Det måste vara tanken i herr Bohmans argumentation. Där tar emellertid herr Bohman på sig utfästelser som han inte har någon möjlighet att stå för.

Vi lägger ned all vederbörlig energi på att göra bostadsbyggandet rationellt och effektivt. Arbetstakten inom bostadsbyggandet har inte någon motsvarighet annorstädes. Upphandlingen sker i stora former och ger följaktligen möjligheter till en prispress. Vår planering skapar också möjligheter för en hyfsad ekonomi i byggandet men, och det är slutsumman i herr Bohmans argumentation, om vi kommer tillbaka till den gamla tiden när vilken byggmästare som helst fick dyka upp och bygga i den s. k. heliga och fria konkurrensen, då skulle den bostadspolitiska utvecklingen ge alla dessa möjligheter och favörer. Jag tror inte på det, och herr Bohman kommer inte att kunna övertyga denna eller någon annan kammare om det riktiga i sina slutsatser.

Nu kan vi inte, herr Bohman, fullfölja denna debatt eftersom vi har profiterat här under så många timmar. Men herr Bohman kan ta upp frågan om den kommunala expansionen inom de samhällsekonomiska möjligheternas ram. Där tangerar man så ömtåliga frågor som den kommunala suveräniteten, den kommunala beskattningsrätten och mycket annat. Jag tror emellertid att vi under 1970-talet på ett annat sätt än tidigare helt enkelt av utvecklingen tvingas in i bedömningar från centralt håll över den kommunala expansionen

Allmänpolitisk debatt

i starkare utsträckning än vad som hittills har varit fallet. Jag kan ge herr Bohman ett medgivande så långt.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Resultatet av valet till den nya enkammarriksdagen blev en markant framgång för vänsterpartiet kommunisterna genom att vi tog tillbaka merparten av de förluster vi åsamkades år 1968. Försöken från de övriga partierna att räkna ut oss från representation i den svenska riksdagen kom av sig redan efter några timmar på valnatten.

Samtidigt som vi konstaterar framgången för vårt parti är det viktigt att slå fast betydelsen av denna för regeringsfrågan. Genom vår framgång förhindrades tillkomsten av en borgerlig regering trots att den samlade borgerligheten gjorde ett av sina bättre val och ett tag såg taburetterna hägra. Vi hävdade under hela valrörelsen att bästa sättet att förhindra ett borgerligt övertagande av regeringsmakten var att rösta på vänsterpartiet kommunisterna. Det visade sig också vara ett riktigt argument i valkampen. Trots att vi genom vår röstökning på närmare 100 000 röster inte lyckades kompensera den röstförlust på ca 165 000 röster som socialdemokraterna fick vidkännas, kan vi notera en allmän vänstertendens i valet.

Inom det borgerliga blocket har en förskjutning ägt rum mot centerpartiet, och samtidigt har arbetarrörelsens röstande gått i riktning mot vårt parti. Jag säger detta med vänster i samband med centern med en viss reservation, eftersom centern i långa stycken agerar ungefär som Vennamopartiet i Finland, om vilket man knappast kan säga att det är ett vänsterparti.

Vi betraktar utgången av valet som en framgång för den politik som vi förde fram i detta val. Vi ställde frågor i förgrunden som var väsentliga för löntagarna. Till skillnad från de övriga

partierna ställde vi konkreta krav i dessa frågor. Kampen mot prishöjningarna prioriterades från början som en huvudfråga, och vårt krav om prisstopp och prissänkning liksom kravet om slopande av moms på livsmedel fick också genom de chockhöjningar som genomförts under året mycket stor genomslagskraft hos väljarna. Trots försök från såväl regeringspartiet som från de borgerliga partierna att låta valrörelsen handla om oväsentligheter och personfrågor tvingades debatten in på framför allt frågorna om priser, hyror och skatter.

Vårt parti hade ensamt ett alternativ till regeringens skatteförslag som genomdrevs av regeringen i samarbete med de borgerliga partierna. Vi var som bekant ensamma om att kräva att bolagen, de stora förmögenheterna och arven skulle beskattas hårdare. Vi var ensamma om att vid det tillfället motsätta oss en höjning av momsen som ytterligare kommer att driva priserna i höjden vid årsskiftet. Regeringen tvingades genom opinionen och genom prisutvecklingen att mitt under valrörelsen genomföra vårt förslag om prisstopp — dock begränsat till vissa varor. För några veckor sedan kom så beslutet om prisstopp på samtliga varor — ett beslut som vi anser vara helt riktigt även om det allmänna prisstoppet borde ha genomförts med en gång. Man hade då förhindrat de prishöjningar som har ägt rum de sista månaderna på varor som icke ingick i det tidigare beslutet.

Herr talman! Låt mig bara innan jag går vidare säga ett par ord om centerns slitstarke gruppledare i denna kammare. När den gamle pålitlige antikommunisten Torsten Bengtson börjar hojta om kommunisternas roll i fortsättningen, ifrågasätter vår demokratiska lödighet och påstår att vår bekännelse till demokratin är bara en läpparnas bekännelse, är det ganska meningslöst att be herr Bengtson läsa innantill i vårt partiprogram om vad vi säger i dessa frågor. Med den debattmetod som herr

Allmänpolitisk debatt

Bengtson är en så lysande exponent för behövs man bara påstå att man själv har rätt och mening motståndarna har fel, så har man kommit ifrån all övrig bevisföring. Vi känner herr Bengtson vid det här laget, och jag begär inte att han skall prestera ett sakligt och logiskt resonemang. Jag beklagar bara att så många skall behöva vänta ända till den 1 januari 1971 för att få höra centern i allmänhet och herr Bengtson i synnerhet tala om att det är centern som har varit först med alla idéer och alla förslag som diskuteras i den svenska riksdagen.

Vad gäller herr Bengtsons antikommunism så vill jag bara uppmana honom att läsa Dagens Nyheter för i dag, så kan han se hur hans partivänner i Stockholm uppfattar ett samarbete med kommunisterna. Jag ifrågasätter om hans antikommunism är utvecklad ens i det egna partiet.

På en punkt måste jag ställa en konkret fråga till herr Bengtson, när han talar om statliga ingrepp i avtalsrörelsen. Är den stabiliseringskonferens eller rundabordskonferens som är ett av herr Bengtsons nya fräscha nummer i svensk politik ägnad att försöka framtvunga ett lönestopp i den kommande avtalsrörelsen? Jag tror att det är fler än jag som är intresserade av att få ett klart besked på den punkten. Så långt frågan om herr Bengtson och centern.

Alltsedan valnatten har det spekulerats över den roll vårt parti och vår kommande riksdagsgrupp på 17 ledamöter kommer att spela i försättningen. Till dessa spekulationer vill jag säga följande. Vårt parti kommer i fortsättningen att fullfölja den politik som har dragits upp på partikongresser och konferenser och som vi gått till val på. Vi kommer att föra en självständig politik både i och utanför riksdagen i enlighet med detta.

Trots regeringspartiets förluster i valet anser vi med hänsyn till nuvarande politiska läge att socialdemokraterna ensamma bör bilda regering. Något an-

nat alternativ finns inte för närvarande. Vi är starkt kritiska gentemot socialdemokratins politiska huvudlinje, som innebär samarbete med storfinansen, men en borgerlig regering skulle ur löntagarnas synpunkt vara ett sämre alternativ. Vi kommer därför inte att medverka till en borgerlig regering, men vi förutsätter därvidlag att socialdemokraterna är av samma mening.

Men vi vill samtidigt varna både socialdemokraterna och de borgerliga partierna för att försöka bedriva något slags politisk poker i regeringsfrågan. Vi kommer inte att låta oss dras in i något sådant spel över huvudet på väljarnas i val uttalade mening.

Vad gäller den diskussion och de spekulationer som förekommit om sammansättningen av riksdagsutskotten efter nyår så anser vi det vara självklart att utskotten skall spegla sammansättningen i den nya riksdagen. Där blir det som bekant så att socialdemokrater och kommunister gemensamt har majoritet gentemot de borgerliga partierna. Det bör alltså komma till uttryck i utskottens sammansättning.

Valresultatet kan uppfattas som ett krav från väljarna att politiken skall läggas några streck åt vänster. Därför är det ganska häpnadsväckande för att inte använda ännu starkare ord att regeringen en månad efter valet kommer med förslag om ytterligare skärpning av de indirekta skatterna utöver redan fattade beslut om höjning av mervärdesskatten. I valrörelsen nämndes inte ett ord om detta, och det statsfinansiella läget har inte under månaden efter valet förändrats på ett så avgörande sätt att behovet av skatteskarvningar kunnat uppstå under den tiden.

Väljarna har inte röstat för nya skattehöjningar. Tvärtom har kravet om lindring av den indirekta beskattningen vunnit ökad anslutning bland opinionen särskilt under valrörelsen.

Vi godkänner inte resonemanget att det skulle finnas ett köpkraftsoverskott bland vanliga löntagare, eftersom pris-

Allmänpolitisk debatt

stegringarna redan pressat ned löntagarnas reallöner och levnadsstandard och därigenom redan inneburit en kraftig begränsning av den köpkraftiga efterfrågan hos majoriteten av folket. Om det i dagens läge finns något s. k. efterfrågeöverskott, finns det hos helt andra grupper än löntagarna, nämligen hos de stora inkomsttagarna, de stora förmögenhetsägarna, spekulanterna, bolagen och finanskapitalet.

I stället för att ytterligare skärpa den indirekta beskattningen bör man enligt vår mening mildra densamma för låginkomstgrupperna och barnfamiljerna. En viktig åtgärd är därvid att helt befria alla livsmedel från mervärdesskatt. Vi noterar i dag att en stor grupp inom centern nu är inne på samma tankegångar, och vi hälsar dem naturligtvis välkomna till denna uppfattning, även om det hade varit bättre om herr Ferdinand Nilsson och andra tänkt på detta redan i maj, när regeringen och de borgerliga partierna var helt överens om att höja mervärdesskatten.

Herr talman! EEC-frågan blev ingen huvudfråga i valrörelsen, även om vårt parti markerade sin inställning genom att uttala vårt bestämda motstånd till varje form av anslutning till EEC. Det är helt uppenbart att regeringen fallit undan för de borgerliga partierna och näringslivet när det gäller argumenteringen beträffande en svensk EEC-anslutning. Från de partier och de kretsar som hela tiden aktivt arbetat för en svensk anslutning har argumentet varit hotet om nära nog ekonomisk ruin om vi inte kommer med. Vi tycker därför att det är oroande att regeringen under senare tid har börjat föra en aktiv politik för att vinna anslutning till EEC samtidigt som man försöker få detta till att bli en fråga höjd över partierna och i hela valrörelsen nogsamt undvekt debatt om följderna, om en svensk anslutning blir verklighet.

Från vårt parti har vi hela tiden hävdats att det behövs inga förhandlingar för att utröna om en anslutning

är förenlig med vår neutralitetspolitik och alliansfrihet. Trots att man från anhängarna till en svensk EEC-anslutning försöker reducera frågan om EEC:s politiska målsättning kommer man inte förbi att EEC:s målsättning är en politisk union. Därom vittnar hela raden av yttranden från ledande politiker inom EEC-länderna som ingalunda sticker under stol med vad det är fråga om. Walter Hallstein t. ex., tidigare chef för den kommission som är EEC:s högsta administration, myntade begreppet trestegsraket, innebärande att EEC-staterna ingår i en union som utvecklas i tre etapper: först en tullunion, därefter en ekonomisk union och slutligen en politisk union.

Man kommer heller inte förbi Bonn-deklarationen från 1961 som talar om att "man förbinder sig att hålla regelbundna sammankomster i syfte att utbyta åsikter, sinsemellan avstämma sin politik och komma fram till en gemensam uppfattning för att befördra Europas enande politiskt, och därmed stärka Atlantpakten". Detta är klara besked om Romfördragets innehåll och målsättning, och det framstår därför som något av ett önsketänkande när regeringen nu fullföljer den mening man gav uttryck för i en regeringsdeklaration 1967 där man sade: "Det är emellertid möjligt att sådana förändringar skett inom EEC att när förhandlingar kan bli aktuella de svenska utrikespolitiska intressena lättare kan tillgodoses än vi förutsåg 1962."

Mot detta står dock deklarerationer och dokument som Wernerrapporten och Davignonöverenskommelsen som bekräftar EEC:s politiska målsättningar.

Ingenting har ändrats i Romfördragets text. Ett av de argument som EEC-anshängarna använder för att nedvärdera överstatlighetens betydelse i EEC är den s. k. Luxemburgöverenskommelsen som man anser skulle ha "vattnat ur" överstatligheten.

Luxemburgöverenskommelsen slöts 1966 och markerade slutet på en kris-

Allmänpolitisk debatt

period i EEC som orsakats av motsättningar mellan Frankrike och övriga medlemsstater. Underlag för förhandlingarna var vissa preciserade franska krav beträffande jordbruksfrågans lösning. Men det bör observeras att de franska kraven den gången inte var formulerade så att någon ändring av Romfördraget skulle behöva bli följden. Kraven gick ut på att majoritetsbeslut i ministerrådet ej skulle få fattas i frågor av "vital" betydelse för ett medlemsland. Ett land skulle inte kunna röstas ner i en fråga som av detta lands regering ansågs vara av "vital" betydelse för landet i fråga. Resultatet blev att man till sist endast kunde konstatera enighet så långt att man i "vitala" frågor skulle göra allt för att nå en kompromisslösning, men man var oenig om vad som skulle göras då en sådan inte var möjlig.

Den rimliga tolkningen av Luxemburgöverenskommelsen är att majoritetsregelns användande i rådet vid beslut i för ett eller flera medlemsländer "vitala" frågor sköts på framtiden och att Frankrike därmed skapade sig en viss tillgång att avyttras vid tillfälle — inte att överstatligheten på något sätt skulle ha "gått ur" EEC.

Till detta skall också noteras att vad som är en vital fråga eller inte kan komma att avgöras av en eventuell borgerlig regering i ett eventuellt EEC-anslutet Sverige under förhållanden som gör att ett beslut i rådet med bindande verkan kan vara fattat utan att den svenska opinionen har haft någon som helst möjlighet att ta ställning till frågan.

Det är framför allt kombinationen av tre av Romfördragets regler som kommer att spela en avgörande roll vid en EEC-anslutning, nämligen reglerna om arbetskraftens fria rörlighet, om den fria etableringsrätten och om de fria kapitalrörelserna. Men det måste ur näringspolitiska synpunkter vara lika allvarligt att Sverige vid en anslutning skulle komma att dras in i den oerhör-

da koncentrationsprocess som pågår inom EEC. Företagskoncentrationen rymmer våldsamma strukturproblem som är svåra att lösa redan i en nationellt planerad social arbetsmarknads- och näringspolitik och praktiskt taget helt omöjliga att bemästra i ett system där statliga ingripanden över huvud taget kriminaliseras. Kommer vi med i EEC, är det klart att vi tvingas föra en ekonomisk politik lik den som förs i Västeuropa för övrigt, vilket innebär att vi förlorar möjligheten att föra en egen aktiv näringspolitik.

Dessa tre komponenter i kombination med den starkt ökade koncentrationsprocessen och den ökade specialiseringen innebär att en central planering av samhällsekonomi blir omöjlig att genomföra — en planering som i dag uppenbarligen förefaller vara viktigare än någonsin.

Regeringen och de borgerliga partierna säger att de söker anslutning till EEC "med förbehåll för den svenska neutralitetspolitiken". Men vill man neutralitet, då måste man vara herre i eget hus. Neutralitet kräver att svensk politik avgörs i Sverige, inte i Bryssel av en organisation som EEC, där flertalet medlemsländer är med i NATO.

Hur kretsarna inom näringslivet ser på innehållet i neutralitetspolitiken gav bl. a. en TV-enkät klart besked om som genomfördes för tre år sedan i samband med den EEC-debatt som pågick då. Enkäten visade att "en fjärdedel av näringslivets toppmän ansåg att neutralitetspolitiken kan rubbas, om detta krävs, för att vi skall kunna gå med i EEC, och att en majoritet av de tillfrågade anser att regeringen fäster för stort avseende vid neutralitetspolitiken".

Synen på neutralitetspolitiken är alltså olika bland EEC-anhängarna här i landet.

För vår del anser vi att Sverige inte för någon konsekvent neutralitetspolitik så länge man vägrar bryta med jantan i Saigon och så länge man vägrar

Allmänpolitisk debatt

erkänna folkets regering i södra Vietnam, vidare så länge man vägrar erkänna Tyska demokratiska republiken och Koreanska folkrepubliken. Enligt vår mening kommer medlemskap i EEC att innebära avsteg från en alliansfri linje. Vi kommer bl. a. att tvingas bidra till EEC-ländernas kolonialistiska Afrikapolitik och deras hjälp åt fascist-juntan i Grekland.

Vänsterpartiet kommunisterna kommer därför att konsekvent bekämpa varje form av anslutning till EEC och kommer därvid att samverka med andra organisationer, grupper och enskilda som också bekämpar en svensk anslutning till EEC.

Vi underskattar ingalunda de problem som kan uppstå om Sverige hamnar utanför EEC. Därför tror vi att det är angeläget att den svenska EEC-debatten vidgas så till vida att vi också får en debatt om de olika alternativ till en svensk EEC-anslutning som kan bli aktuella.

Vi anser att sådana alternativ måste bygga på principen om handel mellan suveräna stater världen över, reglerad genom internationella överenskommelser vilka tar berättigad hänsyn till de fattiga ländernas utvecklingsbehov. Sverige har en stor produktion av betydelsefulla varor och är en stor marknad. Vi kan fortsätta att utveckla handeln med andra länder utan att sälja vår självbestämmanderätt. Vårt partis ståndpunkter till de internationella solidaritetsfrågorna är kända sedan tidigare. Trots att vi som politiskt parti är ensamma om exempelvis krav om erkännande av den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam och om ovillkorligt stöd åt nationella och sociala befrielseströrelser, kunde vi under den senaste valrörelsen märka att dessa frågor utanför riksdagen väcker mycket stark anklag. Opinionsen i dessa frågor växer också i takt med de krigsförbrytelser som USA begår mot folken i Indokina.

Nya vittnesmål om dessa förbrytel-

ser har framlagts av den internationella undersökningskommissionen som under fyra dagar varit samlad i Stockholm. Denna kommission finner att de framlagda vittnesmålen styrker följande förbrytelser:

USA fortsätter massbombardemang från luften mot civilbefolkning i Indokina — de båda Vietnam, Laos och Kambodja. USA bryter därigenom mot Haag- och Genèvekonventioner där sådana massbombningar mot civila stämplas som krigsförbrytelser.

Den omfattande amerikanska användningen av kemiska vapen i Sydvietnam strider mot internationellt accepterade regler och lagar.

Civilbefolkning utsätts för terror i form av massmord, deportationer och s. k. rensningsaktioner i strid mot 1949 års Genèvekonvention.

USA begår folkmord i Vietnamkriget. Kommissionen framhåller att massaker som den i Song My inte är ensaka händelser utan en vanlig metod i krigföringen, och man säger att ansvaret för händelser som Song My ligger hos dem som sanktionerar dylika massaker samt tränar och instruerar de styrkor som deltar. Ytterst ansvarig är naturligtvis den amerikanska statsledningen med president Nixon i spetsen, samma president som vårt lands statsminister utan att tveka anser sig kunna äta middag med samtidigt som nya fakta om USA:s folkutrotning presenteras här hemma.

Herr talman, låt mig till sist upprepa de krav som vårt parti och en växande opinion kräver av regeringen: Erkänn den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam och samma regerings åttapunktsprogram, i vilket slås fast att man eftersträvar en fredlig lösning av Vietnamproblemet som är grundad på respekt för det vietnamsiska folkets grundläggande nationella rättigheter och det sydvietnamsiska folkets rätt att bestämma över sig självt.

Allmänpolitisk debatt

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC,
(cp):

Herr talman! Boken "Svenskarna och deras hövdingar" av Verner von Heidenstam var redan under min skoltid inbunden i rött band. Fortfarande är hövdingarna röda, men svenskarna är det i allt mindre utsträckning. Resultatet av valkampen 1970 är ett uttryck härför.

De stridsfanfarer som socialdemokraternas härold, Sten Andersson, i valrörelsens början lät skalla ut över landet förmådde inte elda väljarmassorna. Den store hövdingen som med svajande hjälmbuske stormade ut över den byråkratiska borgens vindbrygga till en, som man trodde, oförlikelig Olofsgata hade inte heller lycka med sig. När högst densamme under kampens slutskede å det förskräckligaste hotade sin av många duster härdade huvudmotståndare från de stora skogarna blev det ännu mera uppenbart att slaget var förlorat. Det visade sig senare att inte ens den kraftige väpnaren Gunnar Sträng på sin ardennerhingst kunde förhindra att anföraren bröt lansen. En fredlös vid namn Herman fick bli den som lämnade första hjälpen. Eggande fanfarer och färggranna hjälmbuskar är tydligen inte tillräckliga om det gäller en strid på den tröga verklighetens mark.

Det bildspråk jag här använt är valt uteslutande därför att såväl herr Palme som herr Holmberg lär ingå i kavaljeriets reserv. Nu tillbaka till den oratoriska stil som är detta hus förbehållen.

Herr talman! Många försöker var och en från sin utgångspunkt att analysera valet 1970. Vare sig man gjort framgångar eller drabbats av bakslag har man givetvis anledning att dra lärdomar och försöka utröna vad det nya parlamentariska läget kan leda till. Mycket har blivit annorlunda — jag vill inte sträcka mig så långt som att säga att "ingenting är som förut". Socialdemokraterna har dock knappast under hela efterkrigstiden varit i en sådan si-

tuation som för närvarande. Det kan då konstateras att regeringen sitter kvar *inte tack vare egen kraft och förmåga* utan på grund av stöd från vänsterpartiet kommunisterna. Det är följaktligen på en svag och osäker grund som statsminister Olof Palme efter nyår kommer att regera. Om regeringen i framtiden hellre kommer att låta sig styras av strömningar från vänster och ett litet parti på vänsterkanten — ja, det är ju inte längre så litet — än att lyssna till folkets breda lager, den frågan vill nog ingen besvara i dag. Det återstår att se.

Medan valvindarna växlat för alla andra partier under de senaste tio åren har centerpartiet oavbrutet stärkt sin ställning. Valets verkliga kraftmätning stod mellan centerpartiet och socialdemokraterna, och det råder inget tvivel om vilket parti som segrade. Den mästerliga insats Gunnar Hedlund gjort i valrörelsen vill jag gärna notera. Att vår politik attraherat ett ökat antal väljare är lika ostridigt.

För centerpartiets del ser vi det ökade förtroendet för vår politik som ett krav på oss till medverkan för att samhället allvarligt tar itu med den orättvisa som ligger i den regionala obalansen, den brist på decentraliserad beslutanderätt, den miljöförstöring o. s. v. som alltmer uppfattas som stora problem.

Väljarna har sagt att de vill ha en starkare ekonomisk och social trygghetspolitik som tar hänsyn till alla och inte minst dem som har det sämst ställt. Regeringens tal om att föra en stark ekonomisk politik har blivit rätt mycket av den tama huskatten, och de som försökt framställa finansminister Sträng som ett lejon i det här avseendet har tydligen inte något utvecklat sinne för proportioner. Före valet utmålade regeringen den ekonomiska situationen i ljusa färger medan verkligheten gick åt motsatt håll på färgskalan. De åtgärder för en åtstramning som finansministern vidtagit efter valet har visat att centerpartiet haft rätt i sina bedömningar.

Allmänpolitisk debatt

Det är bara så att regeringens åtgärder kommit för sent. Man har kastat in jäs-ten efter degen. Produkten har nu blivit en hårdsmält föda för både svenska folket och dess näringsliv. Vårt krav har varit att man måste sätta in åtstramningsåtgärderna i tid och då sätta in de finanspolitiska åtgärder som finns att tillgå. Regeringen har i stället låtit allt bero, nästan som om man hoppats att övernaturliga krafter skulle lösa proble-men. Under tiden har kreditåtstram-ningen och den skyhöga räntan drivit många av våra mindre och medelstora företag mot undergångens brant. Jag vill inte beskylla regeringen för att med-vetet vilja vara med om att på detta sätt operera bort en viktig del av vårt nä-ringsliv. Det skulle vara onaturligt av en regering. Orsaken finns nog i stället att söka i en bristande vilja att föra en *bättre planerad ekonomisk politik och näringspolitik*.

Det viktiga är nu att planera för framtiden och se hur vi skall kunna motverka de konsekvenser som ound-vikligen följer av den förda ekonomis-ka politiken.

Även om landet i sin helhet kan gå ljusare konjunkturer till mötes, kommer problemen att kvarstå på många håll i landet. Flertalet av nedläggningshota-de företag finns ute i glesbygderna och utanför storstadsregionerna. Det är ett hot mot syselsättningen och servicen i dessa områden. Under ett tjugotal år har centerpartiet drivit kravet på aktiv lo-kaliseringspolitik. Vi har också föresla-git etableringskontroll för storstadsom-rådena och här fått med oss socialde-mokraterna i viss utsträckning genom den proposition som i går lades på riksdagens bord. Men i fråga om såda-na, som vi ser det, effektiva medel i regionalpolitiken har vi inte fått klara besked från de övriga partierna, trots att man från alla håll talade sig varm för Norrlandsfrågorna under valrörel-sen. I konsekvensens namn bör man från dessa partier rimligen ge besked

om var man står även när det gäller storstadskoncentrationen.

Många och vackra ord sägs ofta om rättvisa och jämlikhet mellan olika grupper i vårt land och om solidaritet mellan folken. Det kan i det samman-hanget vara på sin plats att trots allt ge en eloge åt statsminister Olof Palme — och jag är glad att kunna göra det — för hans, som vi hoppas, verklighets-visionära inställning till jämlikhetsfrå-gorna när det gäller rättvisa mellan fol-ken i vår värld. *Verklighetsvisionen om jämlikhet mellan människor och grup-per i vårt eget land behövs också men är inte lika ofta uttalad.*

Inom centerpartiet har vi alltid vär-nat om de små människornas rätt gent-emot de starkare, dessa som har den höga rösten. Låginkomsttagarna, de som lever under svåra ekonomiska och so-ciala omständigheter, de som försöker överleva i en glesbygd och de som kän-ner materiell och livsmässig otrygghet i storstadens labyrinter, måste upp-märksammas mera. Men vad hjälper ord, ord, ord om man inte sätter verk-lighet bakom dem. Vårt parti har på-yrkat kraftåtgärder för att skapa sys-selsättning för god service och en dräg-lig arbetsmiljö över hela landet. Men år efter år har koncentrationen av nä-ringsliv och befolkning ökat därför att de centrala statsmakterna t. ex. fördelat väganslagen så, att de blivit en upp-muntran för storstadsområdena, men allmosor för svagare delar av landet.

Vi har från centern sedan länge krävt rättvisa i fråga om pensionsåldern, och vi har sagt att det är fel att de som har de tyngsta, smutsigaste och obekvämas-te arbetena och som dessutom har den längsta arbetstiden också skall ha den högsta pensionsåldern. Samma sak har krävts av flera av LO:s fackförbund. Nu har regeringen lovat att göra nå-gonting genom en utredning, men det finns ännu inga synbara tecken på re-sultat. Att man inte har velat tala så mycket om denna jämlikhetsfråga från

Allmänpolitisk debatt

övriga partier är verkligen inte heller något bevis för att det skulle vara en ooberättigad reform.

Skattepolitiken måste naturligtvis vara ett medel i styrningen av samhälls-ekonomin, förutom att den har huvudsyftet att ge samhället resurser till nyttigheter som medborgarna kräver. Olika skatteformer får enligt centerns mening inte bli sådana att ofrånkomliga inkomstförstärkningar för samhället tynger låginkomsttagarna mest.

Den indirekta beskattningen, t. ex. moms på livsmedel, får denna verkan, såvida man inte kan kompensera den ökade skattebelastningen för dessa grupper. I efterhand kan detta ske i fråga om barnfamiljer och pensionärer. *Övriga låginkomstgrupper har dock hittills själva fått bära hela den tunga bördan.*

Detta har vi, några motionärer från centern, tyckt vara orimligt, särskilt mot bakgrund av att levnadskostnadsökningen ansetts bära stabiliseras genom införande av prisstopp. Att prisstoppet samtidigt, genom den metod enligt vilken jordbrukspriserna fastställs, de facto, utan speciella åtgärder, *innebär ett lönestopp för jordbrukarna*, har varit ett ytterligare skäl för motionsframstötten. Vårt yrkande, som gruvligt missförstått av en och annan, tar upp momsproblematiken i ett läge med prisstopp, och vi anser att man i detta nya läge bör göra ett ytterligare övervägande inom Kungl. Maj:ts kansli. Märkvärdigare än så var det inte.

Från centerpartiets sida har vi framhållit värdet av vidgad handel med andra länder och möjligheter till samarbete även på andra områden för att underlätta vårt lands utveckling. De politiska förutsättningarna för någon form av fastare samarbete med EEC har i viss utsträckning diskuterats här hemma, och det är glädjande att den stora majoriteten har slagit fast att vi inte kan ge vika från vår neutralitet.

Centerledaren Gunnar Hedlund har vid flera tillfällen understrukit att de

förbehåll vi fastställt för vår neutralitet redan vid 1961 års ansökan om associering med EEC alltjämt står fast. Det gäller för det första rätt till utträde. För det andra vill vi ha rätt till självförsörjning. Det kan gälla livsmedel, mediciner, bränsle och andra för oss livsnödvändiga varor. För det tredje vill vi ha rätt till handel med tredje land.

Centern har också noterat vikten av att vi skall ha rätt att föra en egen målmedveten regionalpolitik. Det har ibland sagts att man inom den gemensamma marknaden inte har ifrågasatt denna rätt, och då har man pekat på de regionalpolitiska åtgärder som vidtagits i Italien och Frankrike. Det kan vara sant, men jämförelsen med Sverige och över huvud taget Norden är missvisande av flera skäl. Dessa skäl måste uppmärksammas och hållas i minnet under de förhandlingar som väntas komma till stånd i Bryssel. Här måste vi få svar på frågan hur t. ex. en fastare integrering med Europamarknaden kommer att påskynda den s. k. strukturrationaliseringen inom näringslivet som i hög grad påverkar svagare näringsgrenar, t. ex. textilbranschen. Hur kommer andra företag av mindre storlek, som är beroende av en marknad i andra länder, att påverkas?

Det är viktigt för oss att få veta hur mycket som blir kvar av vår egen rätt att bestämma vår målsättning i fråga om både sysselsättning och regional balans. Har vi möjlighet att föra en ekonomisk politik som även tar hänsyn till strävanden att skapa denna regionala balans? Med andra ord: Blir det Norrland och områden utanför de starka storstadsregionerna som får betala priset för att vårt land skall kunna upprätthålla den ekonomiska målsättning som EEC kräver av oss?

Även om Sverige och de övriga nordiska ländernas ekonomiska och sociala standard i mångt och mycket kan mäta sig med andra europeiska länders, måste det konstateras att vi har ett geografiskt läge som inte går att ändra.

Allmänpolitisk debatt

Detta kan inte förbises som *en* faktor i vår planering av en vidgad Europamarknad, särskilt i fråga om vårt krav på en självständig regionalpolitik. Det ligger kanske mer än någon anar bakom påståendet att vi kan riskera att bli ett Europas Norrland, om vi får en anslutning till EEC utan att ha garantier för att de regionalpolitiska målsättningar som vi vill göra till våra kan upprätthållas. Såväl just denna fråga som de mera allmänpolitiska aspekterna, nämligen att bevara stabiliteten och samhörigheten med de nordiska länderna, har starkt poängterats inom centerpartiet. Vår målsättning är att vi för vårt lands räkning måste vara väl förberedda och med vidsynt blick gå in i förhandlingarna med EEC. Därför måste vi vara beredda att ha alla dörrar öppna. *Men vi bör också klargöra våra egna målsättningar, det gäller vår ekonomiska, sociala och regionala politik i lika mån.*

Den situation som har uppstått de senaste veckorna i Österåker och på andra anstalter inom kriminalvården är, som jag ser det, mycket allvarlig. Jag skulle vilja säga ganska mycket på den punkten, men det blir förhandlingar i början av nästa vecka, och jag vill inte föregripa dem. Jag tror dock att det skulle vara skäl att de personer som driver ett spel utanför murarna, de förhatliga murarna, tänkte litet grand på vad det är de egentligen leker med. Det kan i ett skärpt läge bli något som man skulle kunna kalla för anarki. Jag tror att vi i detta gamla land fortfarande behöver lagar och regler. Detta borde nog *de* tänka på som inspirerat till den situation som har uppstått vid 33 av våra kriminalvårdsanstalter. *Jag finner anledning att allvarligt understryka detta.*

Herr talman!

Slutligen vill jag säga att de kommande åren förmodligen blir avgörande för hur vi skall lyckas lösa många grundläggande frågor med konsekvenser långt in i framtiden. *Det blir intressant att se om socialdemokratin skall inse*

att samförståndslösningar är nödvändiga i det politiska arbete som den nya enkammaren på svenska folkets vägnar är satt att utföra. Vi är inte betjänta av försök till polariseringar mellan partierna i det nya parlamentet. Jag önskar därför att *det bästa* i första kammarens sätt att arbeta kan följa med till Sergels torg. Jag hoppas att jag därmed *inte* har fallit herr talmannen i ämbetet.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det har talats så mycket i dag om att allting kommer för sent, och det är möjligt att jag kommer för sent in i debatten med hänsyn till vad jag ursprungligen hade tänkt att säga.

Jag har särskilt uppmärksammat hur starkt man från oppositionens sida understrukit den självsäkerhet som man anser präglar regeringen och framför allt dess finansminister. Jag har fäst mig vid den blygsamhet som oppositionens talesmän lagt i dagen när de talat om sina egna förslag, vad som skulle ha kunnat åstadkommas om det hade blivit en rundabordskonferens vid olika tillfällen etc. Denna blygsamhet har varit särskilt märkbar hos mittenpartiernas representanter, men jag medger att det har varit lite större återhållsamhet ifrån den moderata vars parti delar vårt öde att tvingas erkänna att valresultatet blev en tillbakagång för partiet. För vår del beklagar jag valutgången framför allt ur den synpunkten att allting blir mera komplicerat i riksdagsarbetet efter den 1 januari. Det räcker inte med att bara konstatera att de borgerliga i den nya riksdagen får sju representanter mer än socialdemokraterna. Man kan inte bortse ifrån att kommunisterna också fått ett starkare inflytande och kan komma att få vågmäs-

Allmänpolitisk debatt

tarens ställning i betydelsefulla frågor. De kan lägga fram egna förslag, och de kan stödja förslag från regeringspartiet, men de kan också stödja förslag som kommer från oppositionspartierna. Detta ger inte underlag för en stark regering under denna valperiod, alltså under tre år framåt.

Herr Bengtson sade att det förefaller som om regeringspartiets representanter under valrörelsen i alltför stor utstäckning sneglat på det som kunde ge regeringen väljarnas gunst. Det är möjligt att det är riktigt, men det är i så fall fullt vällovligt. Alla partier söker väl framföra sina synpunkter på sådant sätt att de går hem hos väljarna. Om sedan herr Hedlund tycks ha lyckats bäst i detta avseende, så är det ju i och för sig ingenting att angräpa. Men visst har herr Hedlund, liksom övriga deltagare i valdebatten, anslagit sådana tongångar.

Herr Bengtson uttalade starka farhågor för att både den ekonomiska och den politiska situationen kommer att bli anorlunda än hittills — och det är väl också riktigt. Men vi kan väl ändå vara överens om att utvecklingen hittills resulterat i att det i vårt land uppstått något av ett välfärdssamhälle, även om detta välfärdssamhälle också har sina brister och även om vi inte i alla avseenden kommit fullt så långt som man på sina håll önskar.

Det är kanske i viss mån riktigt att industrin, framför allt exportindustrin, inte alltid kunnat få erforderliga medel för att utveckla sin konkurrenskraft så väl på den internationella marknaden som på hemmamarknaden. Det är ju också viktigt att hemmamarknaden tillgodoses så att importen inte behöver svälla ut alltför mycket.

Man har på sina håll gett uttryck för oro för att det i fortsättningen kunde uppstå en sådan situation att välfärdssamhällets framtid skulle kunna råka i fara.

Om dessa och liknande uttalanden på något sätt avvikit från vad vi redan tidigare många gånger fått höra då vi

diskuterat den ekonomiska situationen hade det kanske funnits anledning att ta dem litet mer på allvar. Men det är ju precis samma tongångar, samma konstateranden som oppositionen kommit med så många gånger förr. Man säger att om vi följt de borgerliga partiernas råd, kallat de borgerliga till överläggningar av olika slag för att diskutera skilda frågor — vare sig det nu gäller stabiliseringspolitiken eller möjligheten att genomföra en del sociala reformer — så skulle resultatet av den förda politiken ha kunnat bli bättre. Man har också från oppositionens sida väckt en del motioner om reformer som regeringen icke ansett möjliga att genomföra just nu, även om man hoppas att kunna genomföra dem senare.

I en av dessa motioner har föreslagits sänkt pensionsålder. Ja, en sådan sänkning av pensionsåldern kommer säkert att förverkligas den dag regeringen anser att vi har resurser att genomföra den.

Som herr Nils-Eric Gustafsson nämnade har en utredning tillsatts. Herr Gustafsson menade väl inte att den utredningen redan i dag skulle kunna ligga på riksdagens bord, så att vi med det utredningsmaterialet som underlag kunde diskutera frågan. Men alla måste väl ändå utgå från att det låg allvar bakom regeringens beslut i våras att tillsätta denna utredning, liksom också att regeringen menar allvar med sitt försök att lösa problemet om en sänkning av den allmänna pensionsåldern den dag resurser finns för en sådan reform.

Det har här också uttalats farhågor för att innehållet i det skattepaket som vi skall diskutera på fredag skulle kunna begränsa industrins konkurrenskraft och försvaga dess situation. Främst är det väl arbetsgivaravgiften som här är i blickfånget. De som representerar industrin har dock inte uttalat några särskilda farhågor för att just höjningen av arbetsgivaravgiften skulle få särskilt besvärliga verkningar. Man har i stället talat om kreditrestriktionerna och svå-

Allmänpolitisk debatt

righeterna att skaffa fram erforderligt kapital för industrin. I den mån man över huvud taget kunnat upplåna kapital har det ju måst ske till mycket höga räntor. Det har varit räntor som inte stått i proportion till diskontot. Den långa räntan är, som herr Bengtson känner till, 7,25 procent för bostadslån och 7,5 procent för industrilån. Den långa räntan har, möjligen med någon liten avvikelse, hållit sig kring dessa procentsatser. För lån på den korta marknaden är räntan än högre. På den svenska marknaden har man fått betala omkring 10 procent för sådana lån. I de fall då man varit nödsakad att låna utomlands har räntan rört sig om ännu högre procentsatser — både 11 och 12 procent har förekommit.

Det har här sagts att den förda politiken har lett till att väljarna förlorat förtroendet för regeringspartiet. Ja, men det är väl just detta som oppositionspartierna under valrörelsen varit ute efter, och det med alla medel. Det är väl då inte så märkligt att valutgången blivit den att förtroendet för regeringspartiet i viss utsträckning minskat. Valresultatet torde dock inte skapa förutsättningar för mer allmänna överläggningar mellan partierna i syfte att genomföra vissa förslag. En sådan ordning, där alla alltså skulle delta i regeringsansvaret, tror jag måste vara förbehållen alldeles speciella förhållanden. En sådan samverkan skulle bl. a. leda till att man från regeringens sida måste skjuta åt sidan allt det man inte kunde bli överens om med de samarbetande grupperna. Exempel på en sådan situation hade vi under koalitionen mellan bondeförbundet och socialdemokraterna på 1950-talet. Bakom den koalitionen låg en uppgörelse om att man fick skjuta på framtiden alla de frågor där de båda partierna hade principiellt skiljaktiga uppfattningar.

En sådan samverkan skulle alltså inte skapa den starka regering som oppositionen i dag efterlyser.

Herr Bengtson uppehöll sig särskilt

vid det förslag som centerpartiet framfört motionsvägen, nämligen att man inte skulle ta ut arbetsgivaravgift till ATP för anställda efter fyllda 55 år. Arbetsgivaren skulle bli befriad från skyldigheten att betala avgift för dem som var över denna ålder. Men den avgift som på det sättet icke inbetalas till systemet skulle läggas på avgiften för dem som är under 55 år. Har arbetsgivaren en sådan sammansättning av arbetarstammen i åldershänseende att det ena jämnar ut det andra, blir arbetsgivarens avgifter till pensioneringen exakt desamma. Det kan emellertid bli en ojämn fördelning av en sådan befrielse för arbetskraft efter 55 års ålder, eftersom det inte är säkert att den arbetsgivare som har betalat de högre avgifterna fram till denna ålder får fördelen av befrielsen.

Jag är inte säker på att motionärerna har tänkt på konsekvenserna av en sådan ordning. Jag tror att den är mycket komplicerad och sannolikt kommer att ge ett helt annat resultat än man har väntat sig, om man försöker tillämpa den. Den arbetsgivare som har uteslutande äldre arbetskraft, alltså arbetskraft över 55 år, slipper att betala avgifter till pensionssystemet, men den som har yngre arbetskraft får en höjning av avgifterna med 50 procent, d. v. s. från 10 till 15 procent. Under förutsättning att man räknar med att intjänandetiden är 30 år och avgift skall betalas till 55 års ålder, bortfaller nämligen 10 avgiftspliktiga år. Jag tror följaktligen inte att förslaget skulle innebära det som motionärerna är ute efter, nämligen att underlätta för arbetsgivarna att behålla eller att anställa äldre arbetskraft. Det kan mycket väl hända att arbetsgivaren betraktar den högre avgift han har betalt fram till 55-årsåldern såsom ett slags avlat, som skulle göra det möjligt för honom att skilja sig från den äldre arbetskraften om han skulle ha den uppfattningen att den icke längre gör fullgod arbetsinsats.

Motionerna är inte behandlade. På

Allmänpolitisk debatt

grund av de komplikationer som vi har räknat med att förslaget skulle innebära har utskottet skickat ut motionerna på remiss till arbetsmarknadsparterna, riksförsäkringsverket och andra. Det blir den mest omfattande remiss vi haft på länge; 10—11 remissinstanser får yttra sig just därför att det torde råda delade meningar om effekten av ett bifall till förslaget.

Så är det väl med många av de förslag som har väckts under åren. Det finns ingen anledning att betvivla att motionerna väckts med tanke på att skapa någonting som är bra, men det är långtifrån vanligt att motionärerna haft möjlighet att tränga in i verkningarna av förslaget. Vad man har syftat till kanske inte alls skulle tillgodoses genom de väckta förslagen.

Oppositionspartierna bör ha klart för sig att den sittande regeringen inte bara skall ta ansvar för att genomföra reformer, det måste också skapas resurser för att kunna genomföra dem. Dessa synpunkter bör noteras. Oppositionen kan vara missnöjd över att deras goda råd och deras välvilja inte leder till resultat, men en stark regering kan inte vänta till dess fullständig enighet råder om en viss åtgärd. Bedömer regeringen en föreslagen åtgärd som riktig så skall den också genomföras, om det finns resurser och möjlighet att få majoritet för den vid behandlingen i riksdagen.

Jag tror att även oppositionen är medveten om att både regeringspartiet och regeringen själv är på det klara med att vi befinner oss i en ekonomisk situation som fordrar särskilda åtgärder. Det förslag som vi skall behandla på fredag och som, därest det godtas, kommer att förstärka statsbudgeten med 1 850 miljoner, har inte tillkommit för nöjet att skapa större inkomster. Bakom förslaget ligger inte bara behovet av ytterligare förstärkning av statskassan utan också nödvändigheten av att försöka bromsa upp så att vi får balans både inåt och utåt.

Herr talman! Det skall ju inte ställas

några yrkanden i dag, och vad jag sagt nu är inte något annat än några få kommentarer till vad som framförts i debatten mellan de verkliga topparna i sådana sammanhang. Den debatten tog hela fem timmar. Jag tycker att det kan vara på sin plats att den som redan är avtackad såsom ledamot av kammaren begränsar sitt anförande till några få synpunkter.

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr förste vice talmanen har i som alltid mycket hovsamt framfört en del reflexioner över vad som sagts i dag, och därvid kom vad som framförts från min sida att spela en viss roll. Jag skulle därför också vilja replikera främst i pensionsfrågan.

Jag tänker närmast på vårt förslag att ATP-avgiften skulle tas ut endast till 55 års ålder och att man därefter befriades från sådan avgift. Herr förste vice talmanen ägnade största uppmärksamheten åt hur detta skulle verka för arbetsgivaren. Det är möjligt att det kan bli vissa ojämnheter där, men vi har från vår sida fäst mycket stor uppmärksamhet vid hur en sådan reform skulle verka för arbetstagaren. Det är nämligen obestriddligen mycket svårt inte bara för arbetstagare över 55 år utan även för dem som är över 50 år att få nya anställningar. Om arbetsgivaren inte skulle behöva erlagga någon ATP-avgift för den som är över 55 år, så skulle den arbetskraften bli mera attraktiv på så sätt att den representerar en lägre kostnad genom att ATP-avgiften redan är inbetald.

Vi har alltså bara haft ett gott syfte med detta förslag. Som jag tidigare framhöll måste man säkerligen vidta en hel rad av åtgärder för att komma till rätta med det stora problemet med den äldre arbetskraften, och detta vore bara en åtgärd som vi hoppas skulle kunna leda till ett visst resultat. Jag betonar emellertid uttryckligen att det

Allmänpolitisk debatt

säkerligen är mycket mer som behöver göras för den äldre arbetskraften. I synnerhet nu när åtskilliga företag läggs ned står många blottställda när de i 55—60-årsåldern blir arbetslösa.

Vad gäller den sänkta pensionsåldern så har det visserligen blivit någonting gjort nu, men man tycker det går sakta. Det var redan 1959 som förslag om sänkt pensionsålder fördes fram första gången här i denna kammare. Vad vi mest klagat på har varit de negativa reaktionerna från socialdemokratin. På över tio år har det hänt ytterst litet. Vi har nu fått en utredning, men det har annars mest bara rests invändningar. Under många år har man inte ens i princip uttalat sig till förmån för ökad jämlikhet i fråga om pensionsåldern.

Vad sedan gäller det herr Strand sade i övrigt så kan jag väl hålla med om att det har blivit ett välfärdssamhälle i vårt land, men man kan inte gärna säga att det är regeringens förtjänst. Man kan mycket väl anta att regeringen skulle ha kunnat medverka till en mycket större välfärdssökning. Om man gör en jämförelse med t. ex. vårt grannland Norge så har resultatet där blivit betydligt bättre sedan den socialdemokratiska regeringen lämnade in. Det har blivit bättre där under statsminister Bortens ledning än det var då herr Gerhardsen hade hand om ledningen. Det är nog mycket svårt att mäta vems förtjänsten är till att vi här i Sverige har ett välfärdssamhälle, men jag skulle nog vilja tillskriva den svenska folket: arbetare, företagare, tjänstemän, lärare och alla som medverkar i samhället. Det är naturligtvis deras förtjänst till övervägande del att vi har fått ett välfärdssamhälle. Man kan inte tillskriva ett parti äran av att det blivit mycket bättre i samhället.

Jag vill sedan säga ett par ord i rän-tefrågan.

Det är klart att de räntor som här nämndes inte är så höga, men i en vanlig bank begärs nu en ränta av 10,75 procent för ett borgenslån, och ett lån

mot botteninteckning kan inte erhållas under 8,5 procent. Det är ju ändå fråga om lån som inte skulle behöva betinga så höga räntor.

Jag vill slutligen säga att det ligger i sakens natur att oppositionspartierna riktar anmärkningar mot regeringens politik. Herr Strand sade också att det är riktigt att oppositionspartierna gör på detta sätt. Men det finns ju också starka resurser mot oppositionspartierna. Jag vet inte hur många miljoner som socialdemokraterna haft till sitt förfogande, men jag har sett uppgifter att de i valkampanjen satsat 60 à 70 miljoner kronor på att tala om hur bra regeringen varit i alla avseenden. Vi har inte haft tillnärmelsevis så stora resurser till vårt förfogande för att utöva kritik mot regeringen. Med de stora resurser som socialdemokraterna haft till förfogande har det nog därför i valrörelsen utövats starkare påtryckningar i den andra riktningen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Är det som herr Bengtson senast sade riktigt, kan vi väl bara konstatera att pengar allena inte räcker till, utan att det måste vara något ytterligare därutöver.

Frågan om avgiften till ATP-systemet vill jag inte diskutera i dag, eftersom det ärendet kommer att behandlas i utskottet och presenteras riksdagen före höstsessionens slut. Vi har skickat ut det på en mycket omfattande remiss, och vi räknar med att få åtskilliga synpunkter i de remissyttranden som begärts. Dessa synpunkter kan vara av värde när kammaren skall fatta beslut, och kan naturligtvis också vara av värde för utskottet självt.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Då det är sista gången jag har tillfälle att delta i en remissdebatt, kan det vara förklarligt och jag

Allmänpolitisk debatt

tycker också förlåtligt, om jag ägnar några minuter — om jag säger minuter, menar jag verkligen minuter — åt det alltjämt aktuella men tyvärr också olösta Norrlandsproblemet. Jag tänker då närmast se det mot bakgrunden av ett speciellt inslag i herr Strängs skattepaket.

Låt mig emellertid först konstatera att bland alla misräkningar och besvikelser uppe i Norrland har det ändå funnits en åtgärd som har mottagits med stor tillfredsställelse, nämligen förslaget om det nya transportstödet till företag i de fyra nordligaste länen. Av denna satsning hoppas man en hel del. Speciellt i tätorterna vid kusten har på sina håll den djupa pessimism som funnits där förbytts mot en visserligen dämpad men dock optimism. I detta sammanhang påpekas emellertid nästan undantagslöst, att detta stöd också borde ha följts upp med ett förslag med avseende på persontrafiken. Den delen betyder mycket i fråga om kostnader för de företag som verkar i norr i jämförelse med de företag som är etablerade i Syd- eller Mellansverige. Tyvärr är det emellertid på det sättet — vilket vi har många erfarenheter av — att när staten ger med ena handen är den strax beredd att sticka fram den andra handen för att ta tillbaka det man har givit, och helst något mera.

Det, som jag sade, av många med tacksamhet mottagna förslaget om ett speciellt transportstöd har redan förlotrat en hel del av sitt skimmer sedan herr Sträng lagt fram sitt skattehöjningspaket och i det paketet tagit med en höjning av bensinskatten med 10 öre per liter. En sådan höjning innebär en mycket hård belastning för de långa avståndens Norrland, inte på ett sätt utan på många sätt. Transporter, resor och varor kommer att bli dyrare. De ökade kostnaderna drabbar särskilt hårt en grupp människor, som redan förut hade det tillräckligt bekymmersamt. Jag tänker då i första hand på skogsarbetarna. Skogsarbetarna bor

inte längre i skogskojoer, utan de bor hemma och pendlar mellan arbetsplatsen och hemmet. Många gånger har de rätt många mil mellan hemmet och arbetsplatsen — ofta upp till fem mil. Prishöjningen på bensin innebär att de får räkna med en merkostnad på cirka 300 kronor om året.

Nu skall man i detta sammanhang inte heller glömma bort att människorna i dessa områden i Norrlands inland redan förut betalar ett högre bensinpris än de som pendlar med bil mellan t. ex. storstaden och sovstaden. De i Norrland boende bestraffas nämligen med ett zontillägg på bensinpriset.

I den del av folkpartiets valprogram som handlar om Norrland heter det bl. a.: ”Drivmedelsbeskattningsutformning gör att kostnadsskillnaderna mellan Norrland och övriga Sverige blir än mer markerade. En regional utjämning bör ske av priserna för bensin och olja. Möjligheterna att finna lämpliga vägar att minska bilfärdskostnaderna i Norrland bör utredas.”

Det är, herr talman, rätt underligt hur stilla tiden ändå står ibland. Min första motion i denna kammare — alltså för 22 år sedan — innehöll just ett krav på åtgärder till åstadkommande av samma bensinpris över hela landet. Vi hade då något som hette första kammarens tillfälliga utskott, och denna motion hänvisades dit. Den avstyrktes i första omgången, men när den kom upp en gång till, förde man ett resonemang med oljebolagen. De utlovade att en utjämning av priset skulle ske när vi efter Norrlandskusten fick oljehamnar, som kunde ta emot oceangående fartyg. Nu har vi en hel del sådana oljehamnar efter Norrlandskusten, och en viss utjämning har också skett men inte nämnvärt till fördel för inlandet, som var och fortfarande är i största behov av att en sådan utjämning kommer till stånd.

Bensinkostnaden för bilpendlare i inlandet blir också på ett annat sätt högre än för dem som bor t. ex. utan-

Allmänpolitisk debatt

för Stockholm. Vägarna i Norrlands inland är nämligen i allmänhet i ett ganska bedrövt skick — alldeles särskilt naturligtvis i tjällossningstider. Det har visat sig att bensinåtgången redan på en hygglig grusväg är ungefär 10 procent högre än på en asfalterad väg. Det betyder ju en ytterligare belastning för bilägarna i Norrland. När dessutom, som sagt, vägarna i allmänhet är minst sagt dåliga, så gör det ytterligare procent på bensinåtgången.

För ett par år sedan gjorde nuvarande statsminister Palme ett besök i bl. a. vårt län för att studera vägarna. Aldrig någonsin har man sett så många väghyvlar vara i gång och aldrig någonsin förr eller senare har jag sett folk vara ute på vägarna med krattor i händerna för att snygga till. Jag tycker att det hade varit lämpligare om herr Palme hade fått träffa på verkligheten och se hur urusla vägar det är fråga om.

Många av pendlarna i tätorter här nere har andra möjligheter att ta sig till jobbet, nämligen de allmänna trafikmedlen. I Norrland finns det inte någon som helst sådan möjlighet, utan där är bilen den enda utvägen för den som har långt till jobbet.

Låt mig sedan peka på en annan, tyvärr ofta förbisedd sak då det gäller bilen och Norrlands inland. I senaste numret av Norrländsk tidskrift har länsplanerare och kommunalpampar av olika slag i de fyra nordligaste länen uttalat sig om hur de ser på framtiden. Det bekymmer som de främst pekar på är att befolkningspyramiden på många håll börjar bli upp och nedvänd, d. v. s. att antalet pensionärer i många kommuner snart dominerar. Ungdomarna har flytt — eller rättare sagt tvingats att fly — söderut för att få sin utkomst eller också av det skälet att de har blivit så isolerade att de förlorat kontakten med jämnåriga. Säkert skulle emellertid denna ungdomsflykt ha varit ännu större, om inte bilen funnits. Trots allt är det åtskilliga ungdomar som stannar kvar i byarna, även om kam-

ratkretsen där har krympt ihop till ett minimum. Tack vare bilen har de ändå vissa möjligheter till kamratkontakter, även om det är några mil till lördagsdanser, till fotbollsplanen, ishockeybanan eller någonting annat som lockar. Bilen har enligt mitt sätt att se, som det brukar heta, faktiskt gjort mera för att bevara ungdom åt Norrlands inland än alla de sporadiska försök att hejda strömmen som statsmakterna hittills åstadkommit.

Jag skall inte fördjupa mig i lokaliseringspolitiken i övrigt. Den har vädrats många gånger, inte minst här, och det finns väl inte så många nya synpunkter att lägga till. Det är väl närmast bara att konstatera att de hittills vunna resultaten av den förda politiken inte är många och inte heller imponerande. Om man verkligen vill åstadkomma något bestående och väsentligt, måste man — som det också klart sågs ut i folkpartiets Norrlandsprogram — inrikta sig på generella åtgärder. Då måste först och sist den att skapa ett företagsvänligt klimat vara vägledande.

Visst kan Norrland erbjuda en pålitlig och god arbetskraft, men så länge företagsamheten där uppe belastas med extra kostnader kommer säkerligen företagarna att visa en viss tveksamhet, som kan bli ödesdiger. Möjligen kan man tänka sig att de företag som på senare tid har etablerat sig i Norrland gjort så pass goda erfarenheter att det kan smitta av sig, men det är kanske en väl optimistisk uppfattning. Annars tycker man att det borde ligga nära till hands. Så sent som i dag innehåller tidningarna en notis som talar om att ett stort företag redovisar att omsättningen på arbetare förra året var 57 procent och att man räknar med att siffran för i år skall bli 51 procent. När ett företag under ett enda år får byta ut mer än hälften av sin arbetskraft måste det också innebära oerhörda kostnader, som skulle kunna undvikas om företagen etablerade sig i Norrland.

Nu var herr Sträng mycket rädd för

Allmänpolitisk debatt

tanken att arbetsgivaravgiften skulle slopas för stödområdet. Han pekade på att herr Andersson skulle sitta på farstubron och med avund och bitterhet i hjärtat titta över till herr Pettersson som hade en förmån som inte tillkom herr Andersson. Till det kan sägas att vi ju på ett mycket stort antal områden har det så ordnat att det inte finns någon millimeterrättvisa, utan vi har trappsteg, och de som hamnar i skarven får det sämre än de som befinner sig ovanför eller nedanför skarven. Det är väl ingenting ovanligt i det här landet att vissa får en förmån, andra inte.

Jag skulle också vilja säga några ord om turismen. Många menar att turism i Norrland inte lönar sig. Säsongen där uppe är alldeles för kort — den rör sig om tre, i bästa fall fyra månader. Dessutom är resorna, t. ex. till de norrländska fjällen, alltför dyra. Det är billigare att ta charterflyg till Spanien, Kanarieöarna eller någon annanstans dit svenskar nu i mängd drar i väg.

Detta är emellertid saker som man kan klara upp med litet god vilja. Det har man visat i Finland där samma situation råder. Sommaren är också där 3—4 månader. Men genom en förnuftig planering, bland annat genom att organisationer, kommunala och statliga myndigheter förlägger sina kurser och konferenser till just dessa orter lyckas man få till stånd en beläggning där praktiskt taget året runt. Jag hade så sent som i somras tillfälle att besöka en finländsk anläggning långt uppe i Saarijärvis moar där bonden Paavo en gång kämpade. Den låg inte särskilt nära till. Där fanns ett stort hotell med restaurang, bar och många rum och dessutom många stugor. Jag frågade hur det kunde gå ihop. Man förklarade att det var fullbelagt hela året om, utom möjligen under den allra kulkaste vintertiden då det kunde hända att en eller annan stuga stod obebodd. Varför skall det vara så omöjligt att klara motsvarande problem i Sverige?

Turismen har, även på orter där den är ganska ringa, emellertid också en biffekt som mycket ofta förbises, nämligen som stöd till ortens serviceorgan. Jag hade i somras tillfälle att möta en kommunalman i en inlandskommun, där man hade gjort en visserligen ganska måttlig men uppenbarligen lyckad satsning på turismen. Han framhöll att den satsningen inte i och för sig gav särskilt många arbetstillfällen åt bygdens befolkning. Däremot medförde turismen — under tre till fyra månaders rush — ett sådant tillskott för affärerna, hotellet, barerna, kaféerna och alla andra serviceinrättningar som bygden behövde att omsättningen blev så hög att de över huvud taget kunde överleva, till glädje inte minst för den fasta befolkningen.

Det har många gånger sagts från olika håll att staten borde garantera att vissa centralorter i Norrland skulle tillförsäkras en viss service. Om man satsade på turismen på ett förståndigt sätt skulle detta medföra att det ofta inte behövde bli så dyrbart för staten att ikläda sig en sådan garanti.

Det sades till mig för inte så länge sedan, att Sverige befinner sig i det geografiska läget att det inte går att flytta. Även Norrland befinner sig faktiskt i det geografiska läget att det inte kan flyttas. Även om man kan flytta på människorna kan man inte ta skogarna, fjällen och sjöarna med sig när de flyttar. Visserligen manar fortfarande generaldirektör Bertil Olsson till en ökad flyttning från norr till söder, och visserligen har inrikesministern — som just nu gick — sagt att det är en reaktionär inställning att folk inte skall flytta på sig. Men norrlänningarna själva vill inte att Norrland bara skall betraktas som någon sorts tappningsstation när det gäller arbetskraft. De är så reaktionära att de hävdar att den som vill bo kvar i Norrland också bör få möjligheter att göra det.

För många är det emellertid på det sättet att Norrland slutar någonstans

Allmänpolitisk debatt

strax norr om Uppsala. Atminstone tycks man ha den uppfattningen på socialstyrelsen, som nyligen har lagt fram ett förslag om sjukkliniker. Enligt styrelsen skall sådana kliniker finnas i Lund, Göteborg, Stockholm och Uppsala. För de njursjuka som befinner sig kanske 100 mil norr om Uppsala har socialstyrelsen inte några som helst bekymmer. Styrelsen är uppenbarligen inte medveten om den stora satsning som statsmakterna gjort på universitetet och undervisningssjukhuset i Umeå. Eller också räknar socialstyrelsen med att arbetsmarknadsstyrelsen skall vara så framgångsrik i sina ansträngningar, att det inom kort inte finns några njursjuka — och över huvud taget inte några människor alls — kvar i Norrland och att det därför skulle vara bortkastade pengar att satsa på en så avlägsen ort som Umeå.

Herr talman! Vi norrlänningar protesterar mot ett sådant betraktelsesätt. Norrland finns där, och det borde ha rätt att få finnas. Vad som står på det märke jag bär är inte en fras utan en realitet: "Vi flytt' int."

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Det första valet till den nya enkammaren ligger nu bakom oss. Erfarenheterna måste då noggrant analyseras och resultatet prövas av grundlagberedningen. Det är alltså för tidigt att redan nu dra färdiga slutsatser. Men det torde ändå vara motiverat att med stöd av de iakttagelser och rön som dock kunnat göras framföra vissa reflexioner och uttala önskemål om den fortsatta konstitutionella reformverksamheten.

Först och främst bör det konstateras att de ofta uttalade farhågorna för trasel och misstag i samband med det nya röstningsförfarandet var överdrivna. De tre samtidigt förrättade valen och de tekniska nyheterna klarades elegant av väljarna. Detta ger ett gott betyg både åt dessa och åt valförrättarna och informationsverksamheten.

Vad som däremot inte kan få ett gott betyg är framräknandet och offentliggörandet av slutresultatet. Det kan inte vara godtagbart att det skall dröja en vecka innan den slutgiltiga ställningen mellan partierna blir utklarad, och det kan ännu mindre accepteras att i stället grovt felaktiga förhandsgissningar under sken av vederhäftighet ges spridning på det sätt som nu förekom. De politiska konsekvenserna av ett val skall kunna dras snabbt och framför allt korrekt.

Däremot spelar det väl mindre roll om det dröjer något med uträkningen av vilka personer de skilda mandatena tillfallit. Olika valsedelstyper och strykningar av namn gör väl en sådan fördröjning nödvändig. Men ett krav som måste kunna ställas är att de slutgiltiga redovisningarna skall vara fullständiga. Det är en skyldighet mot väljarna att inte bara antalet röster på olika listtyper utan också antalet och innebörden av viddagna strykningar skall räknas, bokföras och stå till förfogande för den intresserade, och detta gäller även om det är uppenbart att dessa strykningar inte haft betydelse för slutresultatet. Så var inte förhållandet nu.

Jag vet inte om de detaljföreskrifter för sammanräkningen som centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden utfärdade, hade sitt ursprung i några överväganden inom grundlagberedningen. Jag skulle emellertid vilja uttala det bestämda önskemålet att beredningen vid sin efteranalys och sina förslag med anledning av denna ser till att önskemålet om fullständighet i slutredovisningen i framtiden blir tillgodosett så långt som det över huvud taget kan vara möjligt.

Valdeltagandet var högt, vilket det också finns anledning att med tillfredsställelse konstatera. Visserligen behöver röstskolkning ingalunda vara ett bevis på bristande intresse för samhällsproblemen utan kan mycket väl vara uttryck för ett medvetet och genomtänkt politiskt ställningstagande. Det är kan-

Allmänpolitisk debatt

ske för mycket begärt att väljaren, även om det naturligtvis vore önskvärt, i så fall ger uttryck för sin mening genom röstning med blank valsedel.

Det görs ofta från socialdemokratiskt håll gällande att ett högt valdeltagande naturligen gynnar socialdemokratien. Det nu förrättade valet visar att antingen är denna föreställning felaktig eller också måste den socialdemokratiska tillbakagången bedömas vara ännu allvarligare än vad siffrorna i och för sig visar.

En av de bärande tankegångarna i det nya valsystelet är att tilldelningen av mandat skall ske i så god proportion till partiernas röstetal som möjligt. Undantag gäller ju bara för partier som inte lyckats komma upp över 4-procentsspärren. Jag vill gärna erkänna att jag tycker att den spärregeln i och för sig är en skönhetsfläck i valsystelet, men jag vill samtidigt säga att den sannolikt, trots allt, är en ganska väl avvägd och nödvändig inskränkning i möjligheterna för småpartier att utöva politisk utpressning.

Mellan de partier som fick representation i riksdagen blev proportionaliteten nästan exakt, och syftemålet med det nya systemets tilläggsmandat uppfylldes alltså väl. I hjärt kontrast här emot står de samtidigt förrättade kommunalvalen. Där blev skillnaden i röstkostnad per mandat på många håll stor. Jag kan nämna som ett exempel att i landstingsvalet i mitt hemlän förlorade mitt parti, moderata samlingspartiet, 19 procent av sina röster från 1966 men 46 procent av sina mandat, och detta är inte alls något extremfall. Denna effekt beror bl. a. på det matematiska faktum att de större partierna blir överrepresenterade och de mindre blir missgynnade av den metod som tillämpas i kommunalvalen. Detta förstärker den effekt som man ofta kan konstatera, nämligen att ett parti som går tillbaka i ett val får sämre utgångsläge även för det nästa, medan en politisk framgång redan i sig själv är en god grund för fort-

sätta framgångar. Att det är på det sättet måste och skulle väl accepteras, om inte det kommunala partistödet hade införts. Men det finns verkligen ingen vare sig principiell eller praktisk anledning att med hjälp av skattemedel förstärka effekten av inträffade politiska förändringar. En förbättrad proportionalitet i de kommunala valen har väl alltid varit önskvärd. Partistödet och de regler som fastställts för detta gör det till ett oeftergivligt villkor. Det är nödvändigt att nu införa tilläggsmandat även i de kommunala valen eller att med andra metoder öka rättvisan vid fördelning av mandat i dessa.

Den goda proportionalitet som uppnåddes i riksdagsvalet har kritiserats på sina håll. Man har då såvitt jag kan förstå förväxlat orsak och verkan. En lång rad socialdemokratiska tidningar har i sina valkommentarer litet föraktfullt talat om en olycklig millimeter-rättvisa. Man har givit en sådan rättvisa skulden för det parlamentariska läge som kommer att inträffa efter årsskiftet, med en socialdemokratisk minoritetsregering. Man har talat om behovet av en snabb återgång till det gamla valsystelet. Man har till och med yrkat att spärregeln skulle upphävas och dess effekt i stället uppnås genom att valkretsarna görs små o. s. v., åtgärder som alla har det gemensamt att de skulle leda till en betydande överrepresentation för det största partiet.

Det är troligt att om man hade tillämpat sådana metoder nu i valet, så skulle socialdemokratien fortfarande ha kunnat stödja sig på en majoritet i den nya riksdagen trots sin minoritet i valmanskåren. Men det är inte riktigt detta saken gäller. Det kan vara skäl att påpeka att inga valmetoder kan hindra att det vid vissa styrkeförhållanden mellan partierna uppstår en jämvikt eller en parlamentarisk situation av den typ som nu inträder. Att avsiktligt lägga jämvikten på en annan nivå än där den svarar mot andelen i valmanskåren löser inga problem. Det vore bara

Allmänpolitisk debatt

att konservera den överrepresentation för socialdemokratin som vårt gamla valsysteem under många decennier har skänkt denna. Är det detta man är ute efter? Vill man verkligen driva kravet att de socialdemokratiska rösterna alltid skall vara mera värda än alla andras?

Den gemensamma valdagen för riksdags- och kommunalval hade också premiär. Den har betraktats med betydande motvilja av stora grupper, inte minst inom mitt eget parti. Det verkar ibland som om dessa vore så fastlåsta i sin motvilja att man inte ens vill studera och försöka bedöma hur anordningen faktiskt har utfallit. Personligen har jag aldrig haft någon svårighet att acceptera den. Jag tyckte att kompromissen på den här punkten var klok, dels därför att en gemensam valdag är den enda realistiska möjligheten att få en längre valfri period, dels därför att den enligt min mening är det enda sättet att kunna få renodlade ställningstaganden i de skilda valen — om det nu är det man är ute efter. Ingen regering har hittills kunnat avfärda utslag i kommunalval såsom ovidkommande även då riksdagens sammansättning inte påverkas. Ingen väljare har därför kunnat bortse från den rikspolitiska effekten av sin kommunalpolitiska röstning. Och det kanske inte är så underligt. Det är ju samma partier som verkar i båda fallen, och en framgång för ett parti i vilket val det än gäller måste tolkas som en ökad förankring för dess uppfattningar och värderingar inom väljarkåren. Eftersträvar man alltså att de aktuella kommunfrågorna skall vara avgörande för den kommunala röstningen, måste en förutsättning bli att väljaren samtidigt har möjlighet att vid riksvalet ge uttryck för sina principiella ståndpunkter.

Farhågorna för att den kommunala debatten skulle förstummas har heller inte besannats. Valrörelsen har visserligen totalt dominerats av de rikspolitiska frågorna, men det är verkligen

ingenting nytt. Det har varit fallet också i alla tidigare kommunalval. 1962 rörde sig debatten huvudsakligen om EEC, skolfrågor, skattefrågor och försvarsfrågor. 1966 rörde den sig om den ekonomiska politiken och sysselsättningen. Det finns enligt min mening intet som tyder på att det kommunala intresset var mindre denna gång än vid tidigare rena kommunalval. Jag tycker snarare — men det är helt subjektivt, det medger jag — att utrymmet för kommunalpolitisk debatt var större denna gång och att de kommunala frågorna på många håll spelade en ganska stor roll i valdiskussionerna.

I vilken utsträckning väljarna röstade olika i kommunalvalet gentemot riksdagsvalet går inte att fastställa. Olika röstning måste givetvis ha verkat åt båda hållen, varigenom variationerna utjämnat varandra. Skillnaden i slutresultat var ändock i vissa valkretsar avsevärd, och jag tycker det närmast är ägnat att förvåna, att skillnaderna i totalsummorna för riket blev så helt tydliga. Kommunisterna hade 4,8 procent av valmanskåren i riksdagsvalet men bara 4,4 i landstingsvalet. Det gör en skillnad på cirka 17 000 röster. Detta kan ju — liksom att socialdemokratin hade 45,6 procent i landstingsvalet men bara 45,3 i riksdagsvalet — ha särskilda orsaker, nämligen en strävan att få kommunisterna över spärregelns 4 procent. Men centerpartiet hade 19,9 procent i riksdagsvalet och bara 19,5 i landstingsvalet, medan tendensen för moderata samlingspartiet var den motsatta. Kan man våga en gissning, så kommer skillnaderna att öka när allmänhetens förtroendet med valsysteem och dess möjligheter vid kommande val är större.

En följd av beslutet om den gemensamma valdagen blev som vi vet de treåriga mandatperioderna. Även dessa har många motståndare. Förkortningen med ett år jämfört med de direktvaldas mandattid hittills har kritiserats hårt och kanske med visst skäl, men man har enligt min uppfattning alltför myc-

Allmänpolitisk debatt

ket försummat att peka också på fördelarna. Det nya systemet förlänger den helt valfria perioden — alltså den period då regeringen kan i någorlunda lugn ägna sig åt sina administrativa och långsiktiga uppgifter — med 50 procent eller om man räknar bort valåret, med 100 procent. Det är enligt min mening en värdefull förändring, och man vill gärna hoppas att förlängningen skall medföra en till landets intressen bättre anpassad regeringsverksamhet. Behovet att undvika impopulära åtgärder, även om man vet att de är absolut nödvändiga, kommer väl inte att kännas lika starkt, när inte ett val väntar bakom hörnet. Är det inte så att de hittillsvarande korta intervallen mellan valen är en av förklaringarna till den alltför lättsinniga ekonomiska politiken, den politik som lett till att det allmänna levt över sina tillgångar i en allt vildare dans macabre av skattehöjningar, prisstegringar och företagsnedläggelser? Är det någon som tror att herr Sträng skulle ha lagt fram det väldiga skattehöjningspaket som vi skall behandla här i övermorgon, om vi hade befunnit oss i inledningen till en valrörelse i stället för strax efter ett val?

Man kan alltså hoppas att de längre intervallen mellan valen skall vara till fördel för det hela. Men även om så blir fallet kan de naturligtvis innebära nackdelar, t. ex. i partiorganisationerna och för det politiska arbetet. Tre år är visserligen vid internationella jämförelser inte någon lång tid mellan val, men det är dock ett år längre än vad vi har varit vana vid. Vi vet inte säkert vad det kan betyda för möjligheten att hålla valmaskineriet funktionsdugligt och det politiska intresset vid liv. Detta understryker vikten av att man på annat sätt stimulerar det intresset och ger väljaren möjlighet att i viktigare sammanhang direkt uttrycka sin mening. Den långa valperioden betonar därför ytterligare det av moderata samlingspartiet framförda kravet på att införa folkomröstningar på både riks- och

kommunalplanet. Rådgivande folkomröstningar, som kan påkallas av en väl avvägd minoritet inom de beslutande organen, skulle ge en ökad kontroll av — men också vägledning åt — de makt-havande. En och annan sådan händelse under valperioden skulle minska medborgarens känsla av att vara utestängd från det politiska inflytandet och skulle vitalisera folkstyret.

Den författningsreform som nu är beslutad och som inleddes med det nyss förrättade valet är en partiell reform. Det har redan visat sig hur nödvändigt det är att snarast komplettera den med ytterligare förändringar som gör totalresultatet mera logiskt och sammanhängande. I vår hittillsvarande konstitution har det t. ex. varit föga orimligt eller stötande att den vid val utsedda nya riksdagen, eller rättare sagt nya andra kammaren, inte börjat fungera förrän några månader efter valet. Hela den konstitutionens uppbyggnad och avsikt var att utjämna och fördröja utslagen av opinionsförändringar. Nu är det annorlunda. En av den beslutade reformens främsta drivkrafter var önskemålet att göra väljaren suverän på valdagen och att därför få riksdagen så korrekt och så snabbt som möjligt att avspegla den just aktuella opinionen. Nu är det inte längre godtagbart med en riksdag som i gammal uppsättning arbetar långa tider efter ett val som om ingenting hade hänt. Nu måste valresultatet få slå igenom så snabbt som det över huvud taget går. Fördröjningen får bara betingas av de tekniska möjligheterna att fastställa valresultatet och av en rimlig hänsyn till att det kan ske överklaganden, omräkningar och omval.

Lika väl som riksdagen snabbast möjligt skall få avspegla väljaropinionen, lika väl måste regeringen ha möjlighet att snarast kunna agera i enlighet med den nya riksdagsmajoritetens önskemål. Det är inte tillfredsställande om regeringens inflytande på dess kanske viktigaste uppgift — statsverksproposition

Allmänpolitisk debatt

nen — i praktiken uppskjutes en avsevärd tid.

Dessa omständigheter men också en rad andra kräver med ofrånkomlig styrka fortsatta reformer. Grundlagberedningen framlade för en tid sedan en studie av hur förhållandena skulle påverkas av en övergång till val på våren, alltså val i senare delen av maj månad. Den studien ger enligt moderata samlingspartiets mening bevis för hurusom därigenom mycket stora fördelar skulle kunna vinnas i de nyssnämnda avseendena men också i många andra. Kostnaderna i form av nackdelar förefaller oss, i jämförelse med fördelarna, som obetydliga. Vi vill för vår del förorda, att ett helt genomtänkt förslag till en sådan reform snarast framlägges.

Herr talman! Låt mig så till sist göra ett par mer politiska reflektioner, som faller sig naturliga när nu resultatet kan överblickas av det första val där väljaren varit suverän och på valdagen direkt har fått avgöra den blivande riksdagens sammansättning.

Det väsentligaste som hände var att socialdemokratin blev en minoritet och inte längre kan på sina partikongresser diktera hur Sverige skall styras och vad riksdagen skall besluta.

Det påstående som man så ofta hörde före valet, att bara socialdemokratin har förmåga att ge Sverige en stark regering, vederlades eftertryckligt. Nu går det lätt att konstatera att några tiotusental röster till på de borgerliga partierna skulle ha gett landet en ny regering med helt annan styrka och handlingsförmåga än vad den socialdemokratiska efter årsskiftet kommer att kunna uppvisa.

Det antyddes i valdebatten ibland av mittenpartierna, att de under vissa omständigheter skulle kunna tänka sig att bilda en minoritetsregering som skulle parlamentariskt stödja sig på moderata samlingspartiet utan att behöva ta någon hänsyn till våra politiska önskemål. De skulle kunna göra detta i en förvisning om att moderata samlings-

partiet inte skulle vilja eller kunna stöta en borgerlig regering.

Detta avfärdades av socialdemokraterna som helt orealistiskt. Man förnekade att en borgerlig regering skulle kunna fungera på ett godtagbart sätt utan att göra betydande eftergifter för moderata samlingspartiet. Det var då det. Nu förklarar herr Palme och beslutar den socialdemokratiska partistyrelsen, att den socialdemokratiska minoritetsregeringen skall fungera som om ingenting hade hänt och utan varje kohandel med kommunisterna. Det skulle vara intressant att få veta vad det är som möjliggör ett spel på den socialistiska planhalvan som förklaras vara aldeles verklighetsfrämmande på den borgerliga, där ändå samspelet är så mycket bättre.

Nu är naturligtvis verkligheten den, att en minoritetsregering, den må vara borgerlig eller socialdemokratisk, inte kan fungera effektivt om den inte kan räkna med ett generellt garanterat parlamentariskt stöd åtminstone i huvudsak. Men en sådan garanti lämnas inte gratis. Vilka eftergifter inför kommunisterna det då kan bli fråga om, skulle man gärna vilja veta.

Om kommunisterna trots allt skulle göra det omöjligt för socialdemokratin att regera ensam, hur kommer man då att bära sig åt? Det räcker inte att bara förklara, att om kommunisterna faller en socialdemokratisk regering, så får de skylla sig själva. Uppkommer det en regeringskris så måste den lösas. Socialdemokratin kan inte som ett truligt barn vägra att vara med i leken. Sveriges intressen av att styras effektivt kan inget parti dra sig undan. Om socialdemokraterna inte kan regera ensamma och det inte finns någon annan majoritet, så måste de söka parlamentariskt samarbete på samma sätt som sker i demokratiska stater över hela världen. Nyval kan visserligen göras, men det finns ingen garanti för att ett sådant skulle ändra på en situation som man inte finner tilltalande.

Allmänpolitisk debatt

Jag säger detta, herr talman, för att för det första understryka vikten av att socialdemokraterna i den situation som nu kommer att inträda söker samarbete, och i så fall — om man menar något allvar med sitt avståndstagande från kommunismen — åt borgerligt håll. Det borde vara självklart.

Jag säger det för det andra för att belysa hur rent ut sagt bedrägligt allt det tal var, som herr Palme och hans efter-sägare före valet ägnade åt att kräva ett förhandsdeklarerat, gemensamt, borgerligt regeringsprogram. Det visade en brist på vilja att ge korrekta framställningar, och det visade framför allt ett förakt för väljarnas inflytande, som jag tycker var uppseendeväckande. Det är valmännens röstning som avgör och skall avgöra hur nya regeringsprogram kommer att se ut. Det kan inte beslutas i förväg på partikanslierna — inte ens på det socialdemokratiska. Det har vi

nu fått bevittna och kommer säkerligen att få ytterligare belyst av den fortsatta händelseutvecklingen.

Socialdemokratin har ett stort ansvar för denna utveckling. Framhärdat man i beslutet att avvisa samarbete med borgerligheten och i stället stödja sig på kommunismen, då finns det skäl att säga: Gud bevare svenska folket!

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.55.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 28 oktober eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Allmänpolitisk debatt (Forts.)

Fortsattes den allmänpolitiska debatten.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Så här dags i remissdebatten är det kanske svårt att komma med några nya synpunkter på valutgången och dess konsekvenser. Det är bara att notera att de borgerliga flyttade fram sina positioner. Ett av de tre B-partierna vann röster och mandat i stor utsträckning, men man förlorade ändå det väsentliga, nämligen kampen om regeringsmakten. Regeringen Palme sitter kvar både i höst och efter nyår, låt vara med ett något mindre antal mandat än tidigare.

Valutgången har för resten en påfallande likhet med den som Rit-Ola så drastiskt skildrade i Se efter valet 1948, det första valet som herr Erlander ledde det socialdemokratiska partiet. Rit-Olas teckning minns säkert de flesta av kammarens ledamöter. Med vassa pennstreck skildrade han hur dåvarande folkpartiledaren Bertil Ohlin siktade med sitt svärd på herr Erlander men träffade herr Domö. Även i det valet var nämligen högern den store förloraren.

Historien har upprepats. Herr Hedlund gick ut på björnjakt för att söka träffa ungbjörnen Palme men råkade i stället rikta vapnet så att haglen till största delen träffade herr Holmberg, så att denne blev ordentligt skadskjuten. Det som inte centern lyckades med i jakten på högerledaren kan kanske hans vice ordförande Gösta Bohman klara

av. Vi får se hur det blir efter den 14 november — ödesdagen för det konservativa partiet.

Centerpartiet framstår som valets segrare, och här kan man verkligen tala om konsten att vinna röster utan att behöva anstränga sig. Det räcker tydligen med att man har en Jonnergård som inspirator och en Hedlund som uppträder inför TV-publiken. Sedan faller stora delar av det svenska folket i trance inför löften om räntesänkning, utlandslån och lägre pensionsålder. Även här kan man dra en parallell med det gamla högerpartiet på 1950-talet, då herr Svärd svarvade replikerna och historierna och herr Hjalmarson sedan trollade bort stora delar av det svenska folket med sitt tal om de enkla vardagsmänniskorna.

Det blir emellertid en brokig skara från centerpartiet som drar in i riksdagen på nyåret. Det blir i fortsättningen inte bara bönder och dem närstående som kommer till centerns riksdagsgrupp, även om den kategorin självfallet i fortsättningen blir i majoritet. Jag läste i Jordbrukarnas Föreningsblad häromdagen en presentation av en del nya riksdagsmän, nästan alla från centerpartiet. Enligt ingressen skulle i artikeln skildras representanterna från glesbygden. Märk väl att en av de glesbygdens talesmän som förevisades i Jordbrukarnas Föreningsblad var herr Paul Grabö från Stockholm, numera borgarråd i huvudstaden. Det där med glesbygden hängde väl kvar sedan tiden före valet. En annan unik representant för glesbygden kom från Fyrstadskretsen, nämligen den kommunistiske byrådirektören Jörn Svensson. Vad månede det bli av den kombination som här presenterades som glesbygdens speciella talesmän i riksdagen?

Allmänpolitisk debatt

När det regnar på prästen så stänker det på klockaren, heter det i den gamla visan, och stänket kom i det här fallet folkpartiet till godo. Vi minns väl alla den dråpliga synen i TV på valkvällen, då tre före detta och nuvarande partiledare från folkpartiet stod och hurade för varandra och tackade för det storslagna valresultatet. Man är tydligen nöjd med litet numera i det partiet. I jämförelse med 1966 hade man förlorat några procent av valmanskåren och några hundratusen röster, och det kan väl knappast vara någonting att hurra över.

Det verkliga bekymret har emellertid valets stora förlorare, de moderata. Upplösningstendenserna i det partiet har varit märkbara under de senaste åren. Valnederlaget kom bara som en bekräftelse på att folket förlorat förtroendet för högerpolitiken. Jag undrar förresten om inte namnbytet blev en betydande orsak till nederlaget. Man kände ju inte igen partiet varken när det gällde namnet eller parollerna. Ett liberalt högerparti är könlöst. Sedan spelar det troligen inte någon roll vem man än råkar välja till partiledare vid den extra partistämman. Inte ens det unga politiska lejonet herr Burenstam Linder lär kunna återställa ordningen i den partifällan.

Herr Hermansson har däremot lyckats bäst — åtminstone för tillfället — och fått något slags ordning på sitt parti. Hur länge det varar vet man inte. Erfarenheterna är inte så goda i det avseendet. Kommunisterna lyckades hävda sig bättre än vid det stora nederlagsåret 1968. Men egentligen är det mera tack vare valsyste­met som framgångarna synes så stora. Hade vi haft andrakammarval skulle kommunisternas mandat ha inskränkt sig till fem i andra kammaren enligt det gamla valsyste­met. Nog har 4-procentsregeln i detta val onekligen gynnat herr Hermansson.

Socialdemokratin har gjort ett förlustval om man tar 1968 års något onormala valresultat såsom utgångspunkt.

Men man vann kampen om regeringsmakten och förhindrade B-laget från att bilda regering. Partiets andel av väljarkåren i sin helhet uppgick till 40 procent, ett av de högsta procenttal som partiet någonsin har noterat. Det visar att socialdemokratin trots ett pressat ekonomiskt läge och trots de impopulära åtgärder man måste vidta för att söka hålla balans i samhällsekonomin ändå har samlat sina skaror i stor utsträckning. Att de borgerliga har kunnat utnyttja många människors missnöje gav dem givetvis ett bättre resultat än de eljest skulle ha fått, men det blev ändå inte någon klar valseger om man ser till regeringssituationen.

Finansministern har dragit konsekvenserna av det ekonomiska klimatet och vidtagit de åtgärder som vi här i kammaren skall ta ställning till på fredag. Det är angeläget att man uppnår en bättre balans i samhällsekonomin, och det kan inte ske på annat sätt än genom att man drar in köpkraft och stärker statens ekonomi inför budgetbehandlingen. Men jag vill gärna understryka att riktpunkten i arbetet på att skapa bättre ekonomisk balans också skall vara att stödja dem som har det sämst ställt ekonomiskt. Jag säger detta med så mycket större angelägenhet, sedan jag har läst SACO:s utspel i avtalsrörelsen.

Det är ett högt spel som herrar Östergren och hans kommunistiske meddirektör i SACO, Benne Lantz, spelar. Det är en utmaning mot de lägre avlönade, mot både LO:s och TCO:s medlemmar. Ja, jag vågar säga att det är en utmaning mot samhället. Visste man inte att det rörde sig om ett fackligt organs avtalskrav, skulle man tro att det gällde något slags idrottsrekord. Det är en lek med elden som SACO här har för sig. Det innebär en favorisering av dem som redan har det gott ställt och en väg som obönhörligen leder till ökade samhällsklyftor. Ja, man är ju så fräck i sina krav att man begär dubbelt så högt procentpåslag som LO och TCO har gjort.

Allmänpolitisk debatt

Mitt råd till avtalsverket och riksdagens lönedelegation är: Se till att detta mon-
struösa avtalsförslag hamnar i pappers-
korgen! Det är de mest orealistiska krav
som på länge har sett dagens ljus inom
svensk avtalsrörelse. Det är inte SACO
som bör få de största summorna i 1971
års avtalsrörelse, utan de seriösa or-
ganisationer som vill slå vakt om de
lägre löntagarnas intressen, represen-
terade då av LO och TCO.

Så, herr talman, vill jag göra några
reflexioner i anledning av den lokalise-
ringspolitik som bedrivs i kanslihuset,
främst då den som rör utflyttning av
statliga aktiviteter från huvudstaden.
När förre inrikesministern Rune Jo-
hansson lämnade sin sista statsverks-
verksproposition innehöll den också
tänkvärda ord om andra regioner så-
som lämpliga alternativ till de tre stor-
stadsregionerna. Hittills har man inte
sett några nämnvärda resultat av det
som herr Rune Johansson då angav
såsom lämpliga lokaliseringsobjekt. Men
nu hoppas man att det skall bli verklig-
het av de tankegångarna — åtminstone
i en del fall.

Jag hälsar med tillfredsställelse den
utflyttning som planeras och som riks-
dagen snart lär få ta ställning till. Men
låt det då inte bara stanna vid några
halvmesyrrer, och kom också ihåg de
orter som nämndes som lämpliga alter-
nativ den gången. Det finns annars ris-
ker för att regioner, som hittills har va-
rit vana att klara sig själva, i längden
inte kan göra detta utan måste få någon
form av statligt tillskott; det må vara
i form av statliga utbildningsobjekt, äm-
betsverk eller industrier. Det finns en
klok regel som säger: Vänta inte till
dess det blir för sent. Det blir både
bättre och billigare lösningar om man
slipper att göra dem i panikens tecken.

Jag vill därför säga till flera depar-
tementschefer: Tänk på att det finns en
livskraftig region även i södra Vätter-
bygden.

Från denna bygd vid Vättern kommer
också centerns gruppleddare i denna

kammare, herr Torsten Bengtson. Han
hade i ett avsnitt av sitt tal i dag ett
resonemang om utgången av kommunal-
valen i Jönköpings län som jag något
vill kommentera.

Det är riktigt som herr Bengtson sade
att socialdemokratin i länet från nyåret
endast har majoritet i en av de kom-
muner som finns kvar. Men jag vill säga
till herr Bengtson att inte heller de bor-
gerliga har majoritet i alla de andra
kommunerna, utan det finns en variant,
nämligen den politiska kameleont som
säger sig vara varken fågel eller fisk,
varken borgerlig eller socialistisk,
dvs. KDS. KDS kommer att bli tungan
på vågen i en del kommuner i Jönkö-
pings län, bl. a. den nya storkommunen
Jönköping med bortåt 110 000 invånare.

Hur kommer KDS att rösta? Ja det
vet varken herr Bengtson eller jag, men
uppenbart är att KDS är ett klart reak-
tionärt parti — det är ingen tvekan om
den saken. Man får naturligtvis därför
räkna partiet till den borgerliga fällan,
även om det nogsamnt aktar sig för att
säga var det hör hemma. Ja, konservat-
ismen har partiet naturligtvis i bety-
dande grad gemensamt med centerpar-
tiet och en stor del av dess väljare.

Herr Bengtson gör det annars som
vanligt lätt för sig. Han har inget recept
för att klara den ekonomiska balansen,
men han har ändå i sitt anförande
djärvheten att anklaga regeringen för
att ha handlat opportunistiskt med vår
ekonomi. Och detta sägs av en repre-
sentant för ett parti som har satt i scen
att överträffa alla andra med ekono-
miska överbud. Litet mera blygsamhet
i centerpartiets agerande skulle kanske
vara klädsamt.

Herr Bengtson tog också upp ett re-
sonemang om pensionsåldern. Jag hål-
ler med honom om att det skulle vara
önskvärt att komma ned till en pen-
sionsålder av 65 år. LO och SAF för-
handlar ju bl. a. om detta, och i dag har
den av regeringen tillsatta pensionsål-
derskommittén sammanträtt för att dis-
kutera uppläggnigen av sitt utred-

Allmänpolitisk debatt

ningsarbete under den tid som kommer. Det är alltså ett arbete på gång för att föra den frågan framåt.

Socialdemokratin är ingalunda motståndare till en ändring av pensionsåldern. Men det är den skillnaden att vi är ett parti som är berett att ta ansvaret för vad vi begär. Vi vill veta kostnaderna i hela deras vidd innan vi tar slutlig ställning till frågan om pensionering vid 65 år, rörlig pensionsålder eller någonting annat. Frågan är tyvärr inte så enkel och okomplicerad som herr Bengtson vill göra gällande.

Herr Bengtson förde också ett resonemang om ATP-avgifterna som också tål att granskas. Han säger att man borde avstå från att ta ut ATP-avgifter för dem som fyllt 55 år. Det skulle bara innebära att man flyttar över bördorna på den yngre generationen. Är herr Bengtson i den situationen beredd att gå ut till handels och servicenäringarnas folk, som i regel har yngre arbetskraft, och säga: Vi måste höja avgifterna för er. — Känner jag herr Bengtson rätt kommer han sannerligen inte att bedriva någon upplysningsverksamhet i det syftet.

För de enskilda företagare som är över 55 år — därav en stor del jordbrukare — är naturligtvis herr Bengtsons förslag en verkligt fiffig sak. Den skulle ge dem betydande ATP-pensioner utan att de behövde betala egenavgifter efter 55 år. Nog skulle de tacka och ta emot. Men hur blir det för dem som skall betala fiolerna? De skulle säkert inte ge så mycket för herr Bengtson som pensionslagstiftare.

Så till sist, herr talman, vill jag understryka vikten av att den äldre arbetskraften, som nu oftare än förr tvingas lämna sina anställningar, får ett effektivt skydd. Det skulle vara mycket vunnet om företagen uppmärksammade deras insats mer än vad som nu är fallet. Om vi utnyttjade den äldre arbetskraftens kapacitet skulle vi inte behöva importera så mycket arbetskraft utifrån som vi nu gör. Ett nytänkande

på detta område skulle ge de äldre mer arbete än de nu har. Här kan samhället och enskilda företagare samarbeta. Inte minst gäller det för AMS och dess organ att öka insatserna för att placera den äldre arbetskraften i vårt land.

Herr BENGTSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Göran Karlsson i sitt anförande flera gånger har appellerat till vad jag tidigare sagt vill jag gärna göra en reflexion över vad han sade med anledning därav.

Jag skall inte gå närmare in på hans lyriska utsvävningar om björnjakt och sådant, men jag vill anknyta något till det.

Herr Karlsson var mycket stolt över att man inte lyckats få den socialdemokratiska regeringen att ge upp efter den jakt som idkats på den yngre björnen, utan att offret i stället blev moderaterna. Men, herr Göran Karlsson, den yngre björnen blev ändå så illa sårad att han i fortsättningen inte kan ta sig fram annat än med hjälp av kommunistiska kryckor. Resultatet av den björnjakten blev sådant, herr Göran Karlsson.

En del okunnighet skymtar fram i herr Göran Karlssons anförande. När det gäller centerns röstetal vet väl herr Göran Karlsson att redan före detta val 60 procent av centerns röster kom från tätorterna. Huvudvikten låg alltså där redan före detta val, och den utvecklingen har nu blivit ännu mer markerad. Till herr Karlssons stora besvikelse har centern marscherat in ordentligt i alla tätorter och kommer därmed att hota socialdemokratin ännu mer i fortsättningen, eftersom vi inte på något sätt har den klassbetoning som funnits tidigare.

Jag skall inte gå in på de biografier som herr Göran Karlsson gjorde i olika avseenden. Jag tycker inte att det hör till en riksdagsdebatt att nagelfara olika personer och deras förehavanden.

Jag vill bestrida herr Göran Karlssons uttalande att centerpartiet inte har

Allmänpolitisk debatt

något recept för en annan ekonomisk politik. Det har vi presenterat gång på gång, och om man tittar i riksdagstrycket finner man hela alternativet uppdraget. Det är bara löst prat när herr Göran Karlsson kommer med denna beskylning.

Sedan vill jag bemöta vad herr Karlsson sade om vårt förslag att man skulle sluta med att ta ut ATP-avgift vid 55 års ålder och lägga dessa avgifter på de yngre grupperna. Denna kammars ärade förste vice talman behandlade frågan på ett mycket juste sätt. Han sade att förslaget är ute på remiss och att vi får se vad remissvaren kommer att innebära. Herr Göran Karlsson brydde sig inte om några remisser utan var klar att bryta staven över förslaget. Vi har inte alls spekulerat i vad arbetsgivarna skulle vinna, utan vi har verkligen det allra största intresse för att försöka göra någonting för den äldre arbetskraften. Jag tror att ingen bestrider att det är mycket svårt för den som blir arbetslös vid 50, 55 eller 60 års ålder.

Detta lär inte vara sista gången som vi diskuterar frågan om den äldre arbetskraftens situation, utan vi kommer att få ta itu med den alltmer. Vi vill inte bara för nöjes skull stjälpas över utgifter på den yngre generationen, men den är betydligt bättre ställd när det gäller att söka nya anställningar än människor som är 50—60 år gamla. Det ligger ett verkligt allvarligt syfte bakom vårt förslag att inte ta ut ATP-avgift för arbetskraft som är över 55 år. Det finns dock även många andra uppgifter som vi måste ta itu med för att klara den äldre arbetskraftens problem.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Så enkelt kan man inte smita undan talet om att man inte skall ta några ATP-avgifter från personer som är över 55 år, herr Bengtson, att man bara hänvisar till att förslaget är

ute på remiss. Vad jag här vänder mig mot är centerpartiets hela tanke att på detta sätt försöka genomföra befrielse från ATP-avgiften efter 55 års ålder. Det innebär helt enkelt att man vältrar över bördorna på den yngre generationen, som säkerligen kommer att få mer än tillräckliga bördor i ekonomiskt avseende, bl. a. för att klara försörjningen för alla pensionärer.

Detta är bara ett av centerns vanliga försök att göra politik — att dra fram populära ting. Men det finns, herr Bengtson, på varje förslag som ni för fram en baksida som ni aldrig vill höra talas om, nämligen att det måste gå ihop ekonomiskt. Därvidlag vill jag höra mer av herr Bengtson än detta att förslaget är utremitterat från utskottet.

Centerns röstetal har jag aldrig talat om på annat sätt än att ni har vunnit framgångar, och herr Bengtson borde väl kunna vara nöjd med det konstaterandet. Men jag tog upp vad Jordbrukarnas Föreningsblad skrev beträffande glesbygdens förespråkare i landet, och då blev det Paul Grabö i Stockholm som man nämnde. Det är ett typiskt exempel på hur man blandar ihop begreppen på den sidan.

Herr Bengtson talar om ekonomin. Centerpartiet säger visserligen att det klarar alla sina önskemål, men det gör man inte. Centern har i många år kommit med överbud, och skulle vi ha följt dess exempel hade vi överskridit budgeten med miljardbelopp. Detta är faktum, herr Bengtson. Om man för fram tankar på lägre pensionsålder och andra reformer som kostar pengar, kan man inte bara se på det år då man föreslår reformen, utan man måste också tänka på vad som sker längre fram i tiden.

Centern har fört fram populära saker och talat om att så och så vill man göra, men man har noga aktat sig för att presentera den ekonomiska notan. Det anklagar jag centerpartiet för, och det kan inte herr Bengtson komma ifrån.

Allmänpolitisk debatt

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i meningsutbytet mellan herrar Göran Karlsson och Torsten Bengtson, utan jag skall i stället försöka tala litet ekonomi.

Jag vill då börja med att instämma i vad som tidigare i dag från denna talarstol före middagsuppehållet sagts om näringslivets aktuella situation av bl. a. herr Gösta Bohman.

Inflationen fortsätter trots — eller tack vare — regeringens politik. För den enskilde företagaren har dagens stora bekymmer samband med det som hittills har varit det centrala avsnittet i den ekonomiska politiken, nämligen framför allt kreditrestriktionerna och de höga räntorna. Dessa kreditrestriktioner är som en snara om halsen på många företagare. Svårigheterna att skaffa erforderligt kapital gör sig starkt gällande särskilt för de mindre företagen. Vi saknar i dag en effektivt fungerande kapitalmarknad. Det är ont om pengar inom näringslivet. Krediträntor på 9, 10, 11 och ibland 12 procent i den grå marknaden — herr Axel Strand belyste det tidigare i dag — är en skrämmande kostnadsbelastning. Förr i världen talade man om ocker när det var fråga om sådana räntesatser. De mindre och medelstora företagen klarar inte denna kostnadsbelastning.

Kreditrestriktionerna leder också till att många i och för sig välkonsoliderade företag är dåliga betalare. Detta återverkar i sin tur menligt över hela linjen och medför svårigheter för andra företag, t. ex. leverantörer. Omedelbara lättnader på kreditmarknaden är därför enligt min mening nödvändiga för att hindra större olyckor. Kreditrestriktionerna är även en väsentlig orsak till den låga investeringsstakten.

Kostnadsutvecklingen och utvecklingen på arbetsmarknaden är ett annat bekymmer. De krav som nu framkommer från löntagarorganisationerna, och vilka uppenbarligen vida överstiger vad produktivetsförbättringarna medger, kas-

tar sin slagskugga framför sig. Det talas om lönekrav på 18 procent, 20 procent, 23,5 procent. Många företag klarar helt enkelt inte sådana höjningar. Visserligen kan man säga att detta hittills ligger utanför de aktuella resonemangen, och när kollektivavtalen uppgöres kanske buden har prutats ned väsentligen. Men därom vet man intet, och risker för strejker — legala eller vilda — måste ingå i prognoserna för nästa år. Dess värre är det så.

De senaste veckornas kraftiga nedgång av aktiekursen på börsen visar med vilken pessimism man på det hållet bedömer den närmaste tidens utveckling trots den gynnsamma situation som vi för närvarande har på exportmarknaden. I den högkonjunktur som vi har förmånen att befinna oss i är börsutvecklingen ett allvarligt memento, för att tala med herr Torsten Bengtson. Nyemissioner av aktier för att skaffa erforderligt kapital ligger utanför möjligheternas gräns med nuvarande börsutveckling.

Ett dåligt tecken är också det krympande hushållssparandet. I många av landets sparbanker, som jag har nöjet att kunna följa på nära håll, har insättningar stagnerat, där det inte rent av har varit fråga om uttagningsöverskott. Även affärsbankerna har iakttagit samma fenomen. Det offentliga sparandet som finansministern med sådan stolthet talade om i förmiddags kan inte ersätta det uteblivna hushållssparandet.

Näringslivets utveckling och i synnerhet dess investeringar sammanhänger till väsentlig del med framtidsförväntningarna. Det gäller för statsmakterna att för sin del medverka till att skapa bättre förväntningar på framtiden. Då kommer den ekonomiska tillväxten av sig själv. För att investera måste man tro på framtiden, ha förtroende för landets ekonomiska politik. Det har man på sina håll nog inte i dag.

En positiv faktor är att det misstänkliggörande av näringslivet och företagsamheten, som förekom i den social-

Allmänpolitisk debatt

demokratiska propagandan under förra året, på sistone har avstannat. Jag hoppas att lugnet på denna front fortsätter. Detta misstänkliggörande åstadkom mycken skada.

Jag vill härefter, liksom flera gånger tidigare, beröra den svällande importen av varor från låglöneländer. Den går ut över våra hemmamarknadsindustrier. Den ena branschen efter den andra har haft driftsinställelser. Det gäller tekoindustrin, skoindustrin, glasindustrin, möbelindustrin och flera andra. Det är enligt min mening absolut nödvändigt att sådana ytterligare åtgärder som kan vidtas inom ramen för våra internationella åtaganden också vidtas för att åstadkomma erforderliga restriktioner på detta område. Jag riktar en maning till regeringen att ta itu med denna fråga utan ideologiska skygg-lappar och från praktiska utgångspunkter till stöd för företagen och de anställda i dessa näringar. Det är bråttom, om vi inte skall få nya driftsnedläggelser.

Herr talman! Jag skall också med några ord gå in på prisstoppet. Finansministern berörde det mycket knapphändigt i förmiddags — detta prisstopp som under så dramatiska former proklamerades först på livsmedel den 27 augusti och sedan över hela linjen den 7 oktober. I den inflationsutveckling som den förda ekonomiska politiken åstadkommit för vårt land var prisstoppet troligen mer eller mindre en nödvändig åtgärd i prisstabiliserande syfte. Men åtgärden angrep symtomen, och uteslutande symtomen, inte inflationsorsakerna, och har i viss mån begränsad räckvidd. Det måste man tyvärr vara medveten om.

Tyvärr undanskymde prisstoppet i allmänhetens ögon den omständigheten att bakgrunden till de stigande priserna var de ökade kostnaderna och ytterst den statliga utgiftsexpansionen. Men i det uppkomna läget finns enligt min mening ingenting att invända mot prisstoppet som sådant. Vad jag emellertid

i detta sammanhang vill påtala är att mellanhänderna inom handeln på ett oförskyllt sätt sattes i skottgluggen. Inte minst förkastligt var den uppmaning till angiveri som riktades till allmänheten. Man antydde också att mellanhänderna skodde sig på allmänhetens be-kostnad. Det tog sig bl. a. sådana uttryck som att Socialdemokratiska ungdomsförbundet på sina håll organiserade vakter som utanför butikerna delade ut lappar med misstänkliggörande text. Detta var enligt min uppfattning ojust.

Vi har i detta land en effektiv varudistribution som arbetar med relativt låga marginaler. Konkurrensen är betydande. Denna varudistribution har såvitt jag kan förstå av denna orsak inte mer än delvis kompensrats för de senaste årens lönekostnadsökningar.

Jag vill rikta en erinran mot prisstoppets allmänna utformning och praktiska handhavande. Prisstoppet befinner sig i dag, det vill jag gärna medge, i inledningsstadiet — ett idiotstopp, i varje fall ett formellt sådant. Bromsarna är enligt de utfärdade författningarna fastlåsta. Detta har sina uppenbara olägenheter. Ingen företagare vet i denna situation prisstoppets konsekvenser. Kostnaderna bara stiger men priset är fastlåst. Vederbörande råkar då lätt över på förlustsidan. Pappersexercisen blir enorm, och administrationen blir troligen till sist omöjlig att handha. Det hela kommer sannolikt inte att hålla annat än relativt kort tid.

Herr talman! Jag har i min hand pris- och kartellnämndens prisregler nr 3. Den innehåller mycket bristfälliga och knapphändiga anvisningar om hur prisstoppet kommer att skötas, och materiella regler saknas. Jag jämför detta aktstycke med en annan handling som jag har i min hand, nämligen det danska Monopoltilsynets Meddelelser nr 8 år 1970 med redogörelse för det generella prisstoppet i Danmark, som infördes den 22 september i år. Det är ett mycket omfattande aktstycke och medger

Allmänpolitisk debatt

till skillnad från den svenska prisregleringen en viss flexibilitet med en såvitt jag kan förstå mindre pappersexercis. Det framhålls sålunda att producenterna må utan hinder av prisstoppet höja priserna för täckning av stegringar i priserna för råvaror och hjälpstoffer — smörjmedel, bränsle och liknande. Vidare får i Danmark importörer, grossister och detaljister vid vidareförsäljning av varor höja priserna med belopp till täckning av stegringarna i köpspriserna, dock utan rätt att öka marginalerna i kronor räknat. Detta kan ske utan ansökan och utan pappersexercis. Allt kontrolleras dock av Monopoltilsynet.

Det sägs emellertid ifrån att företagen inte är berättigade till kompensation för höjda arbetslöner. Hur detta skall fungera är kanske svårt att bedöma. Förklaringen är sannolikt den att prisstoppet i Danmark anges skola bortfalla den 1 mars 1971.

Jag vill med detta, herr talman, endast ha sagt att läsningen av priserna aldrig kan vara total. Prisutvecklingen måste fortsätta, hjulen måste rulla genom en smidig och framför allt välskött administration som snabbt kan få ärendena ur händerna. Företagen måste också få chanser att leva vidare.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag ämnar i mitt anförande ta upp frågan om arbetsmiljön. Liksom herr Axel Johannes Andersson kan jag berätta om en motions öden, en motion som jag personligen är starkt knuten till.

För 20 år sedan då jag inte var i riksdagen hade jag tillfälle att hjälpa min dåvarande chef som tillhörde denna kammare — och samma parti som jag — med en motion som gällde just arbetsmiljön, nämligen behovet av arbetslivsforskning. Motionen fick ett mycket gott mottagande och tillstyrktes, men ingenting hände under hela 1950-talet för att tillsätta föreslagen utredning.

Det var naturligt för mig då jag kom in i riksdagen år 1961 att på nytt ta upp frågan, denna gång tillsammans med fröken Brita Elmén i andra kammaren. Motionerna avstyrktes trots att Landsorganisationen var positiv till en utredning. Motionen upprepades några år och rönte alltid samma öde.

Nu skall erkännas att en hel del började hända under 1960-talet på arbetsforskningens område, bl. a. tillkomsten av arbetsmedicinska institutet. Men, herr talman, faktum är att arbetsmiljöfrågorna under senare år och särskilt under årets valrörelse har aktualiserats som aldrig förr.

Hittills har de flesta av oss mer eller mindre haft den uppfattningen att det är ekonomiskt realistiskt att arbetskraften får acceptera de arbeten som finns att tillgå på arbetsplatsen och att var och en måste anpassa sig efter förhållandena som de är. Men det kan inte vara något ideal som målsättning för utvecklingen på arbetsmarknaden i framtiden. Vi måste ta lärdom av att framför allt de unga i dag upplever många högrationaliserade arbeten som alltför monotona och omänskliga. Det går snart inte att få svensk arbetskraft till vissa sådana uppgifter. Inte för att de är för lågt betalda, utan för att arbetet är jäktigt, ofritt och enformigt. Det kan inte vara rimligt att begära att människor skall se det som en livsuppgift att efter nio års skolutbildning och kanske fullgjord gymnasial yrkesutbildning sköta ett jobb som tar tre dagar eller mindre att lära sig och där allt bestäms och styrs av andra.

Detta gäller inte minst sådana arbetsuppgifter som en expanderande arbetsmarknad i dag erbjuder. Jag tänker då främst på viss del av process- och verkstadsindustrin, men exemplen är legio i alla branscher. Många arbeten upplevs av de anställda som tråkiga och trista. Rationaliseringen har i vissa fall medfört att man plockar bort arbetsmoment som förr kunde innebära någon omväxling och stimulans. Kvar finns

Allmänpolitisk debatt

ofta bara kravet på uthållighet i enkla arbetsoperationer, som kanske även de till sist kommer att rationaliseras bort. Det kan på sitt sätt vara en tröst men också, särskilt för de äldre, en källa till oro för inkomsten. Även om effektiviseringen av arbetet kan vara ändamålsenlig och ibland nödvändig, kan det ifrågasättas om det icke i vissa fall gått för långt i fråga om specialisering och styrning. Den uppfattningen vinner terräng i ökad omfattning. Men det är en ekonomisk fråga som inte är lätt att komma förbi. Fler och fler kommer i framtiden att fästa större vikt vid att arbetet inte bara ger ett godtagbart ekonomiskt utbyte utan också är intressant och stimulerande och ger utrymme för fortlöpande utveckling av anlag och intressen.

Det är många faktorer som talar för att näringslivet under 1970-talet kommer att få ökade svårigheter att rekrytera personal till praktiska arbetsuppgifter. Ungdomen föredrar i dag teoretiska studiebanor framför yrkespraktiska. De problem som kommer att möta företagen i fråga om svårigheter att rekrytera svensk ungdom till verkstadsgolvet har jag närmare redogjort för i en motion som i dagarna behandlas i statsutskottet. Samtidigt har vi i höst på riksdagens bord en proposition nr 143 om tim- och kursplaner för de tvååriga ekonomiska och sociala linjerna i gymnasieskolan samt för den byggtkniska grenen på den tvååriga tekniska linjen, den s. k. fackskolan. Jag har själv varit med om att godkänna denna fackskola som avledare till gymnasieskolan och som mer yrkesinriktad, men jag skall erkänna att jag känner oro för hur dessa fackskoleungdomar i framtiden skall kunna placeras i sådana arbetsuppgifter som de anser sig skolade för, nämligen administrativa och mer eller mindre tekniska, men däremot icke praktiskt yrkesutövande, där behoven kommer att bli störst.

I dag har ca 40 procent av den arbetsföra befolkningen praktiska arbets-

uppgifter. Är det invandrarna som skall ytterligare fylla kadrerna på verkstadsgolvet i industrierna i framtiden? De finns där redan nu till 25—30 procent i vissa industriföretag. Eller är det kvinnorna som till varje pris skall ut på arbetsmarknaden? Eller får vi gymnasieungdomen ut på verkstadsgolvet och får vi behålla den där? Vi behöver dem alla.

Det stora problemet på 1970-talet, som jag ser det, blir för näringslivet och för industrin i synnerhet hur man skall kunna rekrytera inhemsk personal i tillräcklig omfattning och med den kvalitet som behövs i yrkeslivets olika produktiva uppgifter. Det är inte bara en lönefråga, en miljöfråga, en värderingsfråga utan också en fråga om hur vår utbildningspolitik i landet utvecklas och fastlägges, hur våra företag driver färdigutbildning och anpassar arbetet för människan. Konsekvensen av den nuvarande yrkesutbildningspolitiken behöver därför prövas i belysning av näringslivets behov av personal, som är lämpligt utbildad för de arbetsuppgifter som 1970-talet kräver. Den prövningen åligger såväl samhällets ansvariga myndigheter som företagen.

Företagsutbildningen måste få en vidgad anpassningsberedskap och försöka ta sig an de ungdomar som samhället utbildat. Det gäller inte minst att lösa den obalans med över- respektive underutbildning som kan uppstå. Ett exempel är redan överskottet på humanister och samhällsvetare som behöver få hjälp in i näringslivet. Speciellt viktigt är därvidlag att de lär känna företagets betingelser t. o. m. på verkstadsgolvet.

På TCO:s utbildningsdagar framförde licentiat Bertil Gardell påståendet att "vi befinner oss på en kollisionkurs mellan å ena sidan de sociala mål som strävar mot ökad jämlikhet och ett bättre realiserande av demokratiska fri- och rättigheter, som utbildningspolitiken är bärare av, och å andra sidan det utbud av arbetsinnehåll som arbets-

Allmänpolitisk debatt

marknaden erbjuder". Detta utbud innebär för de stora arbetargrupperna, sysselsatta inom industri och kontorsarbete, snarast en fortsatt specialisering och utarmning av arbetet på såväl kunskapskrävande innehåll som möjligheter att själva bestämma över arbetets utförande.

Den allmänna utbildningspolitikens mål kan starkt förenklat sägas vara två: ett socialt och ett ekonomiskt, som kan medverka till en inbyggd spänning i välfärdspolitiken, vilket kräver ett nytänkande av oss alla för att vi i tid skall kunna motverka och undanröja en sådan icke önskad spänning.

Tiden är mogen att ställa upp sociala mål också för utvecklingen på arbetsmarknaden och överge filosofin att människorna blir mycket lyckligare bara vi skapar en större kaka och ser till att fördela den på ett så rättvist sätt som möjligt.

Vi har hängt upp vårt handlande och våra system i arbetsorganisationen alltför mycket på förutfattade meningar om människans beteende och attityd till arbetet och hur hon bäst stimuleras i detta. Det kan bäst karaktäriseras av påken och moroten. Det hela bottnar i bristande kunskaper om människans behov, som nu beteendevetenskaperna börjat få bättre grepp om och vilket kräver en ändring av attityden till människan på arbetsplatsen. Det gäller framför allt en förändring av hennes arbetssituation, som tar hänsyn till det s. k. jagbehovet, gemenskapsbehovet och trygghetsbehovet, så att man kan bli uppskattad och respekterad och få möjlighet att förverkliga sig själv. Det är dessa behov som bättre behöver beaktas i arbetslivet. Ett mänskligare samhälle innebär bl. a. att försöka förstå människan och möta hennes naturliga behov. Att de ekonomiska målen bättre måste anpassas till de sociala är inte alls detsamma som att ekonomin behöver äventyras. Snarare kan det vara så att en god ekonomisk utveckling i framtiden förutsätter att de sociala målen

prioriteras, att produktionsplatserna harmonierar med de värderingar som drivs fram inom andra sidor av samhällslivet t. ex. utbildningen, ty hur skulle det bli om vi inte får folk till våra industrier och företag?

Den hittillsvarande tekniska utvecklingen tycks i stort ha inneburit att de stora arbetsgrupperna inte haft möjlighet att delta i planeringen av sitt eget arbete. Därmed har man också berövat dem möjligheten till ett positivt arbetsarrangemang. Därmed har man inom arbetslivet alltför ofta eliminerat de betydelsefulla energiutlösande motivationsfaktorerna till att vilja och kunna göra ett fullgott jobb och i stället blivit tvungen att begränsa sig till ekonomiska eller tvångsmässiga incitament samt till vissa åtgärder för att undvika faktorer som kan bidra till uppkomsten av missnöje och alltför hård belastning på människan. Detta har inte sällan — och det är väl naturligt — medverkat till en likgiltig attityd till arbetet hos många anställda som yttrat sig i minskad ansvarskänsla, som ofta går ut över kvalitén på arbetet och produkterna, ökad frånvaro och anpassningssvårigheter av olika slag.

Om vi skall lyckas skapa ett bättre psykologiskt arbetsklimat för de många, måste de i arbetet få uppleva ökat ansvar och inflytande på den egna arbetsituationen. De experiment som nu sker med självstyrande grupper är just inne på dessa lösningar, och det skall bli intressant att se vart experimenten leder.

Det behövs ytterligare forskning på arbetslivets område, där samhället behöver engagera sig än mer. Det skall bli intressant att se vad statsverkspropositionen kommer att säga då det gäller anslagen till arbetsmedicinska institutet m. fl. forskningsorgan. Framför allt behövs en fördjupad arbetsdemokrati så att de anställda får ökade möjligheter att själva påverka sin egen arbetsplats utformning.

Herr talman! Att lösa dessa viktiga arbetslivsproblem är en utmaning till

Allmänpolitisk debatt

oss alla. I folkpartiets tema "För ett mänskligare samhälle" har vi velat ge uttryck därför.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! I denna debatt har tidigare frågan om den äldre arbetskraftens situation varit uppe till belysning, senast av herr Göran Karlsson. Jag vill knyta några ytterligare reflexioner till denna fråga. Jag gör det mot bakgrunden av arbetsmarknadsverkets petita-skrivelse till regeringen. I skrivelsen räknar man med en sysselsättning i beredskapsarbeten under vintern 1970—1971 av samma omfattning som förra vintern. Arbetsmarknadsstyrelsen säger att även om det allmänt sett är gott om arbetstillfällen, måste man framför allt i skogslänen räkna med extra insatser för den äldre och den ortsbundna arbetskraften. Styrelsen erinrar om att andelen äldre arbetslösa fortsätter att stiga, trots att efterfrågan på arbetskraft legat på en hög nivå.

Till belysning av detta förhållande vill jag anföra några siffror från mitt eget hemlän, som vid septemberräkningen visade att det fanns 1 955 anmälda arbetslösa, därav 44 procent över 60 år, samtidigt som antalet lediga platser inom länet var 1 810. Av dessa lediga platser fanns 208 inom skogsbruket och 861 inom industrin. Och det är bristen på arbetskraft inom skogsbruket som utgör ett av skälen till mina synpunkter på den äldre arbetskraftens situation. Det är den hårda rationaliseringstakten inom skogsbruket under hela 1960-talet som har medfört både inom skogsbruket och inom industridelen av detta skogsbruk att den äldre arbetskraften har råkat i en mycket bekymmersam situation.

Enbart i Västernorrlands län har skogsbruket under åren 1965—1970 minskat sitt arbetskraftsbehov med cirka 1 800 personer, och samtidigt har ytterligare 2 186 arbetstillfällen inom skogsindustrin försvunnit. Detta är siffror från bara ett av skogslänen.

Det är frestande att erinra om att när de fackliga företrädarna inom skogs-näringsen varnade för denna utveckling, avfärdade företagsledningarna dessa farhågor som obefogade. Den ökade mekaniseringen inom skogsbruket skulle reducera arbetskraftsbehovet till ett minimum. I dag är uppfattningen en annan hos skogsbrukets företrädare. Nu erkänner man att den äldre arbetskraften är skogsbrukets stora problem och att mera aktiva insatser borde ha gjorts tidigare för att lösa trygghetsproblemen för den. Den höga mekaniseringstakten har skapat oro och skräm i väg skogs-folket till andra yrken. Trygghetskänslan har fått sina törnar genom konjunktursvängningarna, och skogsbruket har alltför sent insett vikten av att konkurrera om arbetskraften.

När man lyssnar till dessa tongångar från skogsnäringens företrädare, måste man hålla med Norrländsk Tidskrift som i sitt senaste nummer sammanfattar situationen inom det norrländska skogsbruket med orden: "Visst måste det vara fel någonstans."

Låt mig, herr talman, säga att det är en brist på planering inom en av våra viktigaste basnäringar som vi i fortsättningen inte kan tillåta. Människors trygghet får inte bli beroende av ett så kortsiktigt handlande som skogsnäringen tillåtit sig under 1960-talet. Inrikesminister Eric Holmqvist tog för en tid sedan upp den äldre arbetskraftens situation och hävdade att företagen gör sig skyldiga till felaktiga värderingar av de äldre. Det kan ta något längre tid för en äldre arbetare att lära sig använda en ny maskin, men han kan där-efter göra en minst lika bra insats som den yngre arbetaren. Inrikesministern erinrade också om vid detta tillfälle att vid 1930-talets arbetslöshet var det ungdomen som drabbades. I dag är det de äldre, och det innebär att det är samma generation som gick arbetslösa under 1930-talets krisår som på nytt känner sin trygghet och försörjning hotad.

Det behövs således enligt mitt sätt att

Allmänpolitisk debatt

se ett bättre samspel mellan näringslivet och samhället, om inte stora grupper av äldre och handikappade skall tvingas att leva under ständig otrygghet. För socialdemokratin måste det således vara en huvuduppgift att trygga även den äldre arbetskraftens rätt till meningsfull sysselsättning. Men jag tror att det erfordras ett större kollektivt samhällsansvar för en sådan målsättning. Det får inte bli så att de delar av landet som drabbats hårdast av strukturomvandlingen också skall bära bördorna för att mildra verkningarna för de grupper som kommit i kläm i utvecklingen.

Vad jag syftar på i sammanhanget är den synnerligen omfattande verksamhet som bedrivs av landsting och primärkommuner i form av s. k. skyddade verkstäder. Från att ha varit i huvudsak ett medel att ge sysselsättning åt handikappade har denna verksamhet alltmer blivit en lösning av sysselsättningsfrågan för äldre arbetskraft som friställts i samband med industri nedläggningar. Det är ingen tillfällighet att landstinget i Västernorrlands län är det tionde företaget i storleksordning inom länet med sina 520 personer sysselsatta i skyddade verkstäder. Enbart driftskostnaderna över landstingets budget belöper sig i år på i runt tal 3 miljoner kronor.

Det kan inte vara en rimlig fördelning av kostnaderna för vår arbetsmarknadspolitik att vissa landsting och primärkommuner skall bära så stor del. Priset för landets totala välbefinnande bör bäras av samhället kollektivt. Min slutsats av resonemanget är således att den skyddade verksamheten skall inlemmas i den statliga arbetsmarknadspolitik, detta så mycket mera som enligt statsbidragsbestämmelserna platserna vid dessa verkstäder skall stå till den offentliga arbetsförmedlingens förfogande. Den skyddade sysselsättningen har i allt högre grad kommit att utnyttjas som ett led i den statliga arbetsmarknadspolitik. AMS har också under senare år

med stor framgång börjat driva skyddade verkstäder som s. k. industriella beredskapsarbeten.

Jag vill därför, herr talman, uttala förhoppningen att den år 1968 tillsatta utredningen som har att överse den skyddade sysselsättningen snarast möjligt kommer fram med förslag till ett samlat huvudmannaskap. I direktiven för utredningen angav dåvarande inrikesministern Rune Johansson följande målsättning: "Utredningen bör överväga behovet av att bygga ut den skyddade sysselsättningen och göra den till ett effektivare arbetsmarknadspolitiskt medel."

Jag kan inte finna att detta är en kommunal uppgift, vare sig för landsting eller primärkommuner. De sociala och medicinska skäl som skulle motivera ett fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap kan säkert tillgodoses genom samverkan med den nye huvudmannen, staten. Vi har accepterat principen om att arbetsmarknads- och näringspolitik skall vara uppgifter som åvilar staten, och då bör rimligtvis även denna verksamhet för de äldre och den handikappade arbetskraften sortera under arbetsmarknadsverket och därmed — det vill jag understryka — ugöra en med annan verksamhet likvärdig del i hela vår arbetsmarknadspolitik.

Med vad jag här anfört har jag, herr talman, velat understryka att en av våra mest brännande arbetsmarknadspolitiska frågor gäller lösningen av den äldre arbetskraftens sysselsättningsproblem. Det ligger i den äldre arbetskraften en så rik tillgång för hela vårt samhälle att vi helt enkelt inte har råd att undvara den arbetskraften i produktionslivet.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! När högerpartiet bytte namn till moderata samlingspartiet skedde det självfallet efter ingående prövningar inom partiet. Det är partiets medlemmar som bestämmer hur

Allmänpolitisk debatt

vi skall ha det. Konsekvensen av namnbytet då det gäller valutgången ber vi att få analysera inom vårt eget parti. Vad som kommer att äga rum på vår extra partistämman den 14 november ber jag också att vi skall få sköta om själva. Jag vore därför tacksam att inte mera behöva lyssna till herr Göran Karlsons utsvävningar på detta område. Men jag kanske kan förstå honom. Måhända kan huvudvärken inom regeringspartiet inför de bekymmer man kommer att ha efter den 1 januari då man ju tappar den absoluta majoriteten i riksdagens enda kammare vara besvärlig nog. Därför har man tvingats ge sig på andra partier och försöka bedöma hur de skall ha det med sina namnfrågor, stämmor och liknande. Nej, herr talman, detta är vår sak, och den ber vi att få avgöra själva.

Jag skulle vilja säga några ord om vad jag vill kalla praktiskt politiskt handlande här i riksdagen och politiken i valrörelsen.

Herr talman! Som många av oss erinrar sig hade vi här i år i maj månad ett par dagars omfattande debatter, som berörde lokaliseringpolitiken och selsättningsfrågorna. Vid ett och samma tillfälle hade vi att till behandling uppta inte mindre än 101 motioner, och under utskottsbehandlingen hade till dessa fogats inte mindre än 45 reservationer. Det är klart att alla reservationer nedröstades, med den sammansättning som riksdagen i dag har. Detta skedde således i maj månad, då man nedröstade även en hel del positiva förslag som vi hade kommit med. Jag kan ta ett detaljexempel. Vårt förslag om transportstödet utformning nedröstades. Vi ville ha bättre transportmöjligheter, speciellt i Norrlandslänen. Vi tackade ja till transportstödet utformning enligt Kungl. Maj:ts förslag, men vi kom från oppositionens sida med förslag till väsentliga förbättringar. Våra förslag nedröstades. Detta hindrade dock inte att regeringspartiet bara några veckor före valdagen utbasune-

rade att man nu skulle sätta i gång en hel del arbeten och bl. a. ta upp de synpunkter som vi hade framfört i maj månad men som då hade nedröstats. Vår kommunikationsminister, statsrådet Norling, kandiderade själv i Norrbotten på socialdemokraternas riksdagsmannalista och var självfallet tvungen att göra några utspel. Det gjordes också, då han med dunder och brak talade om att ett planeringsarbete just inom transportområdet skulle sättas i gång. Norrbottens län skulle bli ett försökslän.

Så skulle man kunna fortsätta punkt efter punkt. Jag tycker personligen att det är litet underligt att man i maj månad tar ställning mot oppositionen i riksdagen för att ett par månader senare tala väl om de saker som man då röstade emot.

I årets valrörelse utlovade socialdemokraterna, liksom de gjorde år 1968, att Norrbottens län skulle tillföras 16 000 nya arbetstillfällen under 1970-talet. Jag kan, herr talman, inte tycka annat än att det inför dessa avgivna löften borde vara på sin plats att regeringen för riksdagen nu talar om vilka åtgärder den avser att vidtaga för att uppfylla dessa vallöften.

Den oro som länge funnits inom Norrbotten har tyvärr spritt sig alltmer, och den utgör enligt mitt sätt att se i dag det största faromomentet. Länetns invånare har tröttnat på den ständigt återkommande löftespolitiken och kräver nu snarast övergång från ord till handling.

Vad är det som håller på att ske? Jo, att man i precis lika stor omfattning nu som förr ger med den ena handen och omedelbart tar tillbaka med den andra. Jag skall tillåta mig att ge ett enda litet exempel härpå.

Vi vet att vi får en hel del nya pålagor den 1 januari 1971. Om jag tar hela den samlade busstrafikverksamheten i riket, kommer kostnadsökningarna att bli cirka 25 miljoner kronor. Kostnaderna ökar med 4 miljoner kronor på grund av de höjda arbetsgivar-

Allmänpolitisk debatt

avgifterna, med 9 miljoner kronor på grund av den särskilda skatten på motorbränslen och med ungefär 12 miljoner kronor till följd av mervärdeskatten, således totalt 25 miljoner kronor. Ungefär hälften av denna kostnadsökning, eller i runt tal 12 miljoner kronor, faller just på sådana trafikföretag som för år 1969 erhållit en statlig ersättning till olönsam linjetrafik med sammanlagt 9,85 miljoner kronor. Dessa trafikföretag är i stor omfattning belägna inom stödområdet. Enbart dessa trafikföretags kostnadsökningar till följd av de beslutade och föreslagna nya pålagorna skulle med andra ord uppgå till högre belopp än de ersättningar som staten lämnat eller beslutat sig för att lämna på grundval av tidigare redovisade underskott. Hela kontentan av detta blir ånyo en övervärtning från statens sida till våra kommuner som med kommunala skattemedel tvingas ingripa för att kunna upprätthålla den busstrafik som är nödvändig, speciellt i våra glesbygdsområden. Många sådana exempel skulle kunna redovisas, herr talman, men jag vill avstå från det.

Jag återkommer till den aktuella frågan i detta sammanhang. Vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga för att uppfylla vallöften om 16 000 nya arbetstillfällen till Norrbotten under 1970-talet?

Enligt min bedömning är läget nu så allvarligt att regeringen omgående borde vidtaga kraftfulla åtgärder. Det räcker tyvärr inte med den hittills förda lokaliseringspolitiken och de insatser som punktvis vidtagits, t. ex. ett dåligt utformat transportstöd. Det behövs heller inte några mer ingående utredningar för att direkt sätta in generella åtgärder som med största sannolikhet skulle ge en effekt.

Låt mig klart deklarerat att det inte längre går att lägga nya pålagor på det norrländska näringslivet. Höjd mervärdeskatt, höjda arbetsgivaravgifter, höjda skatter på tyngre fordon, höjd driv-

medelsbeskattning drabbar ju alldeles särskilt näringslivet i denna landsända.

Varför inte, herr talman, ta ett resolut grepp och fråga det svenska näringslivet om det kunde tänka sig att etablera i Norrland, om vissa förmåner kunde erbjudas? För nyetablering i Norrland — det kanske speciellt skall gälla övre Norrland, men även Jämtland kan komma in i bilden — kunde man utlova friare avskrivningsregler, fullständigt slopande av arbetsgivaravgiften och några års skattefrihet för nyetablerade företag. Jag är övertygad om att näringslivet skulle nappa på detta, och sett ur allmän samhällsekonomisk synpunkt skulle det säkerligen visa sig vara förnuftigt. Jag tror inte heller att det skulle innebära några som helst svårigheter att snabbt utforma åtgärderna på så sätt att redan befintlig företagsamhet i Norrland inte skulle komma i kläm. Min fråga är: Vill regeringen omgående vidtaga dessa radikala åtgärder?

Regeringen säger sig vara en stark regering. Får vi se bevis på denna styrka.

Häri instämde herr *Pettersson, Karl*, (m).

Herr PALM (s):

Herr talman! Den rubrik jag hamnat under är kanske en smula pretentiös. Man kan få ett intryck av att jag skall göra en valanalys, men jag tänkte snarast knyta an till ett par frågeställningar som har aktualiserats i dagens långa debatt. Den diskussion som förts här i kammaren har givit oss vissa signaler om efter vilka linjer de kommande årens debatt kommer att föras.

Den borgerliga oppositionen har redan sökt framhäva den roll som den kommunistiska riksdagsgruppen kan väntas spela i den nya enkammarriksdagen. Man har pekat på de kommunistiska mandatvinsterna. De borgerliga har med en viss förtjusning talat om att socialdemokratin skulle bli beroende av kommunisterna och hur kommunist-

Allmänpolitisk debatt

na kan komma att ställa sig i vissa frågor.

Situationen är inte så ny. Redan under den gamle högeramiralens tid gjorde man stor affär av ett liknande parlamentariskt läge, med föga framgång. Glädjeämnen har sedan dess inte varit särskilt många på den kanten.

Visst har det förekommit minoritetsregeringar även tidigare i vårt land, och det har framgått av dagens debatt att när kommunisterna bildar enhetsfront med de borgerliga partierna för att störta socialdemokratien har vi en regeringskris. Det återstår bara att se i vilket läge detta skall ske. Finansministern har med kraft och brio deklarerat socialdemokratiens samlade ståndpunkt. Vi inväntar alla den tidpunkt då en sådan borgerlig önskedröm kan gå i uppfyllelse.

Herr Werner sade i sitt inlägg att han varnade socialdemokratien för att spela poker om regeringsmakten. Vi inom socialdemokratien har inte för vana att spela poker om våra positioner. Vad kommunisterna gör på sina partikongresser vet vi inte, men de har ju blivit förmanade av sin egen partiledare att det ändå måste vara någon ordning i ett parti.

Den kommunistiska mandatökningen, möjliggjord genom det nya valsyste- met, har ansetts vara ett av valets mest sensationella inslag. Resultatet har upplevts sensationellt av den fåkunnige och ytlige betraktaren av valutgången. Emellertid har resultatet varit till glädje för den borgerlighet som under lång tid inte haft så mycket annat att glädja sig åt. På sina håll tycks stämningen tendera att bli mer desperat än moderat.

Det ingår naturligtvis i den politiska maktkampen att borgerligheten önskar se den demokratiska arbetarrörelsen i en försvagad position. Man önskar tydligen se det partipolitiska splittringsschemat, som har gamla anor, återspeglad hos vänsterpartierna, kanske i minst samma omfattning som det förekommit bland landets högerpartier.

Det är betydligt allvarigare när den borgerliga pressen i sin allmänna för- tjusning sökt ge en utländsk opinion den vilseledande uppfattningen att den kommunistiska framgången är något enastående i svensk politisk historia — så enastående, har man ibland påstått, att kommunisterna kan bestämma den svenska politikens utformning. En sådan propagandabetonad beskrivning kan ingalunda gagna svenska intressen. Valresultatet är en följd av det nya valsystemet. Riksdagen har valt att tillämpa den fullständiga millimeterrättvisan, som under många år haft mycket intensiva förespråkare i den allmänna debatten.

Kommunistpartiernas ställning i valmanskåren vid årets val är inte märklig, något som större delen av kammarens ledamöter mycket väl känner till. Med hänsyn till försöken att blåsa upp kommunisternas väntade roll i svensk politik kan det vara av värde att peka på några faktiska siffror. Det har funnits många kommunistiska grupperingar, och de kommunistiska partierna har uppträtt i många skepnader sedan de debuterade i 1917 års val. Sedan dess har det i vårt land hållits 14 riksdagsval. Hermanssonkommunisterna fick i år 4,8 procent av rösterna, och sammanförs dessa med KFML:s 0,4 procent blir det 5,2 procent kommuniströster.

Kommunisterna har haft en starkare ställning i 10 av de 14 riksdagsvalen sedan 1917. Vid ett tillfälle — det var 1964 — har väljarandelen varit exakt densamma som vid årets val. Endast vid tre val sedan 1917 har kommunisterna noterat en lägre andel av valmanskåren än i år. Det var vid valen 1924, då man fick 5,1 procent, 1940 — ett känt årtal för övrigt — då kommunisterna fick 4,2 procent och 1960, då man samlade 4,5 procent av samtliga avgivna röster. Ställer vi dessa resultat i relation till kommunisternas position i slutet av andra världskriget, då man samlade dubbelt upp mot i år — dryga 10 procent — har vi fått ett rätt perspektiv på den mycket

Allmänpolitisk debatt

omtalade framgången för kommunisterna vid årets val.

Mot den bakgrunden kan inte den kommunistiska kammen växa alltför mycket, och den borgerliga pressens förtjusning över en ökad splittring bland löntagarväljarna bör hållas mera dämpad. Till detta kan läggas att utan en kraftfull socialdemokratisk reformpolitik hade vi i dag säkert haft ett kommunistparti som samlat betydligt mer än det uppnådde vid toppnoteringarna med 10—11 procent i slutet av andra världskriget.

Det nya valsystemet har givit många erfarenheter, och det är uppenbart att den 4-procentiga spärregeln skapade en speciell dramatik kring årets val. Redan veckorna före valet framhöll centerpartiets ledare Gunnar Hedlund vid en intervju, att han fann den nuvarande regeln diskutabel och något orättfärdig. Centerpartiledarens positiva vilja att ta initiativ till en justering av den nuvarande 4-procentiga spärregeln är utan tvivel intressant. Vilket motiv som än kan anföras för en justering av denna spärregel, vore säkert mycket vunnet om utformningen av en framtida spärr kunde ges en mjukare övergång så att den genom ett avtrappningssystem kunde befrias från sina nuvarande dramatiska effekter. Det återstår nu att se om centerpartiets ledare är beredd att infria detta, som så många andra löften, han så frikostigt delade ut i den senaste valrörelsen.

Hur kommunisterna kommer att gå fram med sina 17 mandat återstår nu för oss att se. Tids nog kommer säkerligen överbuden att presenteras i det nya huset vid Sergels torg.

Ärade kammarledamöter! Inte heller det mest framgångsrika partiet vid årets val — centerpartiet — har som bekant varit befriat från mer eller mindre lätt-sinniga överbud. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk för att exemplifiera detta påstående, men på en enda punkt vill jag för kammarens protokoll spegla något av hur den politiska debat-

ten fördes i 1970 års val av representanter för det segerrika centerpartiet. Det gäller miljö- och lokaliseringspolitiken.

Någon vecka före valet publicerade RLF-tidningen en intervju med en av centerpartiets mest framskjutna politiker. Det var ingen av de centerpartister som låg ute i buskarna, fumlade med geväret och siktade så uselt på den bekanta socialdemokratiska björnen, utan den intervjuade är en av centerpartiets mest framstående ledamöter i medkammaren. Uttalandena är karakteristiska för årets valrörelse men helt väsensskilda från de hårda debatter om industrialiserings- och lokaliseringspolitik som brukar föras i såväl bankoutskottet som riksdagens båda kamrar. En av frågeställningarna gällde den fortgående urbaniseringsprocessen och befolkningsomflyttningen i vårt land. Den ledande cp-riksdagsmannen deklarerade enligt RLF-tidningen:

”Fortsätter utvecklingen mot koncentration av befolkningen så stiger sannolikt levnadsstandarden, enligt vårt gamla sätt att räkna, däremot är det osannolikt att livsnivån stiger. Här måste man ha klart för sig att det kan bli nödvändigt med åtgärder som innebär lägre ekonomisk levnadsstandard för att nå en högre livsnivå, en bättre standard. Jag befarar att många politiker är rädda för sådana åtgärder. Mycket av samarbetet mellan socialdemokraterna och näringslivet — inte minst det mycket starka näringslivet — hänger samman just med att man vill ha en fortlöpande höjning av den ekonomiska levnadsstandarden.”

Den intervjuade fortsatte:

”Det som skrämmer mig mest är ’strukturrationaliseringen’, koncentrationen till allt större företagsenheter.” Detta är ett uttalande i valrörelsens slutskede från en av de unga ideologerna på den kanten.

Säkerligen kan påståenden av detta slag tilltala en del människor som inte tänker direkt på innebörden. Men är

Allmänpolitisk debatt

man beredd att ta konsekvenserna? Är centerpartiet berett att föreslå en sänkt ekonomisk standard? Vi socialdemokrater hade tänkt oss att en fortsatt lokaliseringspolitik och industrialisering måste ske för att åstadkomma en bättre ekonomisk levnadsstandard. Det får inte finnas ett motsatsförhållande mellan att åstadkomma en höjd ekonomisk levnadsstandard och en s. k. höjd livsnivå. Det måste vara en fråga om både-och. Detta befriar oss ändå inte från att angripa de ytterst kontroversiella fördelningsproblemen i samhället.

Centerpartiets gruppledare, herr Torsten Bengtson, var under förmiddagen frejdig nog att säga att centerpartiet alltid arbetat för jämlikhet och att det nu är på tiden att socialdemokraterna gör någonting och inte bara pratar. Här märker vi skillnaden mellan vad hans partivän i andra kammaren sade och vad han själv yttrade här i talarstolen för några timmar sedan. Det är någonting som inte stämmer i centerpartiets förkunnelse. Alla bär vi kanske drömmen om ett Sörgården i vårt hjärta, främst många av centerpartiets väljare, men det kan endast förbli en dröm. Det skall inte ett ögonblick förnekas att välfärden har fått sina avigsidor som vi ser mycket allvarligt på.

Om detta är de flesta eniga, men mera sällan har stora befolkningsgruppers låga levnadsstandard så klart kommit till uttryck som just i låginkomstutredningens första betänkande "Svenska folkets inkomster", vilket framlades på eftersommaren. De siffror som där redovisas är djupt oroväckande för oss socialdemokrater, som inte är beredda att i likhet med den citerade centerpartisten föreslå en sänkt ekonomisk standard. Kom ut till dessa lågavlönade människor och säg att ni bör sänka levnadsstandarden för att höja livsnivån! Eller gå ut till centerpartiets närstående på landsbygden och säg att vi skall dra in jordbruksstödet och sänka jordbrukarnas levnadsstandard, då jordbrukar-

na av allt att döma redan kan anses ha en tillräckligt hög livsnivå!

Den sänkta standarden och den höjda livsnivån ingår tydligen i centerpartiets nya ideologi — den s. k. centerismen — som halvhjärtat tycks erkänna liberalismen och bestämt tar avstånd från socialismen. Sådana uttalanden är tillräckligt konturlösa för att kunna "skvalpa omkring" i en valrörelse och få en viss anslutning hos trohjärtade människor — i en valrörelse där oppositionen i så hög grad just på detta område bjöd på skiftande löften till olika intressegrupper i samhället. Här är det främst centerpartiet som svarat för ett flertydigt politiskt språk. Vems ord gäller — den citerade centerpartistens eller Torsten Bengtsons?

Kampen för bättre livsbetingelser, främst för eftersläpande grupper, får inte ett ögonblick ge oss ro att drömma om ett Idyllien. På detta har centerpartiet byggt en stor del av sin valrörelse. Låginkomstutredningens betänkande är en utomordentligt allvarlig larmsignal. De eftersatta gruppernas problem kan endast lösas genom en ökad industrialiseringsgrad, en bättre planmässig lokaliseringspolitik och fortsatta åtgärder till en rättvis omfördelning i samhället. Det är detta vi talar om i den ekonomiska debatten. Det kräver ett entydigare och ärligare språk. Och det kräver politiskt mod! Var finns centerpartiet i denna debatt? Några kanske vill kalla många av de åtgärder, som måste till, för centraldirigering, planhushållning eller en form av socialism. En sådan skrämselfpropaganda har inte längre någon effekt. 1970-talet är inte som 1920- och 1930-talen. Mera oroande är emellertid om det citerade uttalandet är ett uttryck för centerpartiets nya politik. Under de förutsättningarna har låginkomsttagargrupperna inte någon hjälp att vänta från det borgerliga parti som hade största framgången i årets val.

Herr talman! Vi har säkerligen inte

Allmänpolitisk debatt

fört den sista miljö- och sysselsättningspolitiska debatten, inte ens i detta hus vid vår sista session. Nya kostnadskrävande åtgärder kommer säkerligen att begäras av oppositionen när önskelistorna bärs fram. Vi får se om någon modig centerpartimotionär bär fram en motion med begäran om sänkt levnadsstandard för att höja den s.k. livsnivån. Sker detta får vi se vilka grupper i samhället som skall ta törnarna. Vi får också se om en sådan politik kommer att innebära ett nytt grepp beträffande omfördelningsfrågorna i samhället. Det blir många tillfällen till preciseringar.

Beklagligt nog vinnes ibland framgångar på ett dunkelt och tvetungat språk. Det skedde nog i den senaste valrörelsen. Kommunisterna tycks få en allvarlig konkurrent i sin löftespolitik i den nya riksdagen.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det har i denna debatt gjorts så många analyser från socialdemokratiskt håll om orsakerna till centerns framgång att man nu har en ordentlig provkarta på en hel mängd varandra rätt motstridande tolkningar. Den enklaste och naturligaste slutsatsen vill man från socialdemokraternas sida inte dra, nämligen att det är centerns politik som gjort att framgången blivit så stor. Men det är den enkla orsaken. Man behöver inte söka efter andra anledningar som herr Palm m. fl. gjort.

Jag tyckte att herr Palm drog en slutsats av en sak som är högst häpnadsväckande, och han drog ut ett helt anförande av något som han grundligt vantolkat, nämligen att vi inte skulle önska högsta möjliga ekonomiska standard. Jag vet var han har tagit det ifrån. Det är RLF-tidningen. Jag vill bara ta ett enkelt exempel. Om vi har en industri kan vi naturligtvis tillåta att den stjälper ut allt avfall i vattendragen, spyr ut hur mycket föroreningar som helst, och säga: Det lägger vi inga kostnader

på ty på det sättet blir det effektivast; vi når högsta produktion. Men säger vi att vi skall ha så rent vatten och så ren miljö som möjligt och att denna industri måste vidtaga jättelika åtgärder för att hålla rent omkring sig, då blir det inte fullt så hög levnadsstandard, herr Palm. Det är just detta som RLF-tidningen avsåg, och det är just vad som kommer att bli framtidens politik. Vi kan inte fortsätta att i effektivitetsintressets namn förstöra hela vår natur, utan det blir i stället så att vi får ut något mindre i ekonomiskt avseende, men i gengäld får vi en renare och finare natur. Det fanns inte ens en fjäder av vad herr Palm har gjort till en höna — eller t. o. m. ett ännu större djur. Jag har sålän hört något som så förvanskat meningen i ett uttalande, som herr Palms referat. Man måste eftersträva ekonomisk effektivitet, men samtidigt måste man sörja för bevarandet av en trivsam miljö. Att handla så är att ge den bästa levnadsstandarden åt människorna.

Än en gång vill jag fråga herr Palm: vad är överbud för någonting? Är ni — eller åtminstone herr Palm — fortfarande så självgodade att ni säger att socialdemokratiska bud i allting är det riktiga, men om centern säger att vi skall ge litet mer åt folkpensionärer, i barnbidrag eller något sådant, då är det överbud? Förklara, än en gång, vad överbud är! Jag hoppas att definitionen inte är baserad på den självgodhet som lyste fram genom herr Palms anförande nyss.

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt ytterligare. Jag har bara velat rikta kammarens uppmärksamhet på det nummer av RLF-tidningen som utkom i slutet av valrörelsen. Det var en intervju på ett par tre sidor, och det finns mycket mer att citera av detta dunkla, motsägelsefulla språk. Det var lämpligt att med hänsyn till att centern berömt sig av framsynthet som

Allmänpolitisk debatt

skulle bära upp dess valframgångar understryka, att det förekommit ganska mycket tvetungat tal i valdiskussionen. Detta var kanske ett av de mest flagranta exemplen från valrörelsen.

När herr Bengtson sade att avfall inte utan vidare skulle spys ut, är vi väl överens om den saken. En av de industrier som står herr Bengtson mycket nära var ju ute i valdiskussionen, bland annat skogsägarnas cellulosaindustri i Vallvik. Herr Bengtsons partiledare — som f. ö. intar en mycket ledande position i denna industri — använde uttrycket att om man skulle bygga de reningsanläggningar som naturvårdsverket krävde, borde man närmast ställas under förmyndare om man drog på sig så stora utgifter. Yttrandet fälldes visserligen mot bakgrunden av en planerad omläggning av driften men visar ändå att vi har stora problem inom många industrier med olika ägarstruktur och på många områden.

Vi är beredda att sätta in åtgärder och att göra satsningar. Men det är väsentligt — detta är det egentliga skälet till att jag begärde ordet i dagens debatt — att vara hederlig nog och inte föra det tvetungade språk som centerpartiet har gjort i så hög grad under den nu avslutade valrörelsen.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Det har varit brukligt att kommentera valutgången efter varje val, och det har också gjorts tidigare i denna sal i dag. Jag skall därför begränsa mina synpunkter till valets möjliga konsekvenser som jag finner mest intressanta.

Det har nämligen framförts uppfattningar som enligt min mening bör beaktas. Jag syftar på socialdemokraternas och regeringens uttalande att socialdemokraternas tillbakagång egentligen endast medför en återgång till situationen som den var före år 1968. Därför menar sig socialdemokraterna kunna fortsätta som förut i regeringsställning i kraft av

pariets odisputabla storlek och trots dess minoritet i folk och riksdag. Det är en tes som det finns anledning att sätta ett frågetecken i kanten för.

Det ges aldrig någon återvändo i politiken, och läget är ganska definitivt ett annat nu än när socialdemokraterna som faktiskt minoritetsparti i väljarkåren kunnat regera med stöd av en riksdagsmajoritet i tvåkammarriksdagen.

Enkammerreformen, med allt vad den innebär och som jag för min del inte biträdd, har skapat ett nytt läge. Det är i själva verket ett i dubbel mening radikalt nytt läge. Det går inte att komma ifrån att höstens riksdagsval gäller enkammarens sammansättning. Tvåkamarsystemet och dess valordning hade, rättvist eller inte, en spär mot småpartier. Den utspärrade KDS och gav kommunisterna representation blott till mycket höga kostnader, två å tre gånger de övriga partiernas. Därmed spärrades de ut från utskotten och berövades nästan allt inflytande.

Det nya systemet har spärrat ut KDS totalt och öppnat dörrarna på vid gavel för kommunisterna, dels till full representation för sina väljare som de inte hade förut, dels till en nyckelställning i riksdagen som de inte heller hade. Om partiet sköter sina kort rätt, behöver kommunisterna inte nästa år befara, att riksdagsledamöterna intar sina måltider, när deras talare går upp i talarstolen. Det är en storartad present som kommunisterna har fått.

Jag vet inte om de båda partiledande professorer som i första hand har ansvar för reformen avsåg att få det resultat som nu föreligger. Nog har de gjort sig skyldiga till en förbluffande felbedömning av svenska folkets politiska sammansättning om de avsett något annat.

En tillbakablick på valresultaten under efterkrigstiden visar, att de borgerliga partierna tillsammans inte haft majoritet i väljarkåren mer än två gånger, 1956 och 1958, och det med endast 3 å 4 promille dvs. i praktiken två år av

Allmänpolitisk debatt

tjugofem och ytterligt knappt. De båda vänsterpartierna har haft hela ett par procents majoritet de återstående 23 åren.

Kommunistledaren har sagt — jag tror det var i TV — att valet visar, att hela den svenska opinionen förskjutits åt vänster genom att väljarna över hela linjen av partier förflyttats åt vänster. Det har herr Werner sagt också i dag här i kammaren. Möjligen är detta sant, men för stunden viktigast är att väljarkårens faktiska sammansättning är författningsmässigt återspeglad i en mer vänsterbetonad bild än som är valproportionellt riktigt.

KDS som får antas i huvudsak vara borgerligt, är ju orepresenterat och rätt mycket större än KFML.

Jag skall inte dölja att jag med mina värderingar är djupt oroad. Jag är det inte minst, när jag tänker på vad som skulle inträffa om vi finge ett nyval i en nära framtid. Det är min tro, att kommunisterna då skulle suga upp merparten av KFML-anhängarna men därutöver också ta åtskilliga röster från socialdemokraterna. Det kanske kan röra sig om åtskilliga tiotusental väljare, som stött socialdemokratin genom argumentet att vänsterpartiet kommunisterna inte skulle lyckas passera 4-procents-spärren. En rimlig gissning från min sida kan ligga i storleksordningen 6—7 procent, vilket skulle kunna medföra bortåt 25 kommunistmandat. Jag befarar också att ett nyval skulle ge en strömkantring i det borgerliga lägret till förmån för centerpartiet.

Regeringens företrädare har sagt, att regeringen tänker fortsätta att regera, och lagt i kommunisternas händer att störta en arbetarregering eller inte. Det är ändå deras egna ord. Under tvåkamarsystemet kunde det ha varit ett argument till stöd för socialdemokraterna på grund av första kammarens och landstingens sammansättning. I enkammararen är det knappast ett gångbart argument. Regeringsinnehavet kan svårigen gå från ett minoritetsparti direkt

till ett annat, utan den närmast till hands liggande åtgärden vid ett nederlag i riksdagen, synes det mig, måste bli att vädja till folket. Tron att kommunisterna skulle dra sig för att störta en socialdemokratisk regering, när de skulle kunna ha så mycket att vinna på ett nyval, förefaller mig vara ett rent önsketänkande från herr Palmes sida.

Att vi skulle få ett valutslag åt vänster kan knappast vara ägnat att förvåna i år med den intensiva vänsterinriktade propaganda som trummats i nyhetsmedia de senaste åren. Det är snarast ett gott betyg åt väljarna att vänsterglidningen inte blivit större. Eftersom inrikespolitiken de senaste åren inte haft några stora partiskiljande frågor, som kunnat engagera människorna, har propagandan i den allmänna debatten kommit att läggas på internationella frågor. Det har inte varit så, att någon velat eller vågat uttala att Sverige och den svenska staten skulle blanda sig i den internationella storpolitiken. Nej, formeln har varit neutralitet, men det skulle vara en aktiv neutralitet med ett engagemang i de stora internationella tvistefrågorna, har regeringen menat. På så sätt har t. ex. den storpolitiska Vietnamfrågan fått en inrikespolitisk betydelse och blivit ett ideologiskt slagträ i en mot USA riktad hetskampanj. Otvivelaktigt har det oförmånligt påverkat de västerländskt sinnade människorna i vårt land.

Om vår neutralitet inte i dag kan kallas direkt röd, så är dess färg i varje fall farligt nära terrakotta. För min del är det självklart att den borde vara blågul. Man är kanske inte här hemma helt medveten om att färgen har skiftat, men kommer man utomlands märker man det tydligt. Den svenska opinionen är egendomligt omedveten om hur folk i andra länder upplever världen och hur de ser på oss med vår i deras ögon bekymmerslösa tillvaro.

Försvarsministern har tillkännagivit att en ny försvarsutredning skall till sättas. Därmed kastas försvaret i stöp-

Allmänpolitisk debatt

sleven. Det blir nu första gången försvaret skall utredas med atomvapnen avskrivna för vår del genom ratificeringen av icke-spridningsavtalet.

Nu har emellertid statsminister Palme i förra veckan i Förenta nationerna framfört stark kritik mot de s. k. supermakterna för deras ohämmade nya kärnvapenprov. Han säger: "Som ett resultat av nedrustningsförhandlingarna har ett stort antal små stater förpliktat sig att icke tillverka eller förvärva kärnvapen. Dessa åtaganden har gjorts i uppenbar förväntan att de skulle följas av konkreta åtgärder för att förhindra en spridning av sådana vapen. Vad vi väntade oss var rejäla åtaganden från kärnvapenmakternas sida i fråga om begränsning av såväl vidareutveckling som massstillverkning av nya vapensystem. Dessa förväntningar har blivit grymt svikna, vilket på ett upprörande sätt illustrerats genom de kärnvapensprängningar som ägde rum samtidigt med att denna minnessession inleddes."

Betyder detta uttalande från statsministerns sida, att regeringen känner sig lurad och beklagar att den skrivit på avtalet? Jag väntar inget svar, men utvecklingen på området aktualiserar problemet, vilket skydd ett s. k. konventionellt försvar ger i gränslandet mellan kärnvapenmakterna. Under vilket atomvapenparaply skall Sverige stå? Hur pass rimligt är det att driva politik på det internationella fältet, när Sverige är så blottställt på skydd mot kärnvapen?

Denna kammars ärade talman har för sin del sagt i sin bok "Tankar i en talmansstol" att det här finns ett säkerhetsproblem. Han säger: "Medeldistansrobotar finns i sådan utsträckning att Västeuropas samtliga huvudstäder torde kunna utplånas på ca 15 minuter. Terrorbalansen mellan supermakterna har inte förlorat sin betydelse."

Varken Atlantpaktens eller Warszawapaktens länder är i den situationen, att de är helt utan atomvapenparaply.

Jag har tagit upp denna sak därför

att det trots allt finns en inre händelsernas logik, och skulle det av någon anledning uppkomma en situation där vi kunde behöva ett atomvapenparaply, då spelar det en roll hur utlandet bedömer svensk neutralitet. Enligt min mening betyder regeringens ställningstaganden i internationella sammanhang mycket, och särskilt viktigt är detta, om den allmänna opinionen, sådan den speglas i nyhetsmedia och opinionsbildande sammanhang, ger utlandet intrycket, att vi håller på att bli alltmer vänstervridna. Regeringen måste då, som jag ser det, väga emot ett tryck från vänster och bibringa utlandet uppfattningen att Sverige står fast i en neutralitet, som är rent och oförfalskat svensk.

Jag har tidigare uttalat kritik mot regeringens Vietnampolitik och vidhåller denna. Som politiken nu formas är den partisk till förmån för Nordvietnam, som gynnas med pengar och diplomatiska förbindelser. Opartiskheten i vår neutralitet i förhållande till Vietnam borde återställas genom att diplomatiska förbindelser återupptas med Sydvietnam och att även det får hjälp.

Jag skall inte uppehålla mig vid denna fråga i dag i annan mån än att framhålla att man i allt vidare kretsar utomlands, t. ex. i Frankrike, börjar bli övertygad om att Sydvietnam håller på att vinna kriget, såsom jag tillät mig antyda som min bedömning för ett år sedan här i kammaren. Jag vill också framhålla att man i slutet av augusti i år hade val till sydvietnamesiska senaten, där inte mindre än 16 vallistor presenterades, varav 3 kom in i senaten enligt deras valsystem. Av 6,5 miljoner väljare gick 4,5 miljoner till val. Det är i alla fall en metod, att skapa en på folkviljan uppbyggd representation, som vi i vårt land borde kunna respektera.

Förutvarande socialdemokratiska statsrådet Myrdal, som alldeles nyss dök upp här i kammaren mig totalt ovetande, lägger ner stor energi på att skildra krigets alla mörka och otäcka sidor för

Allmänpolitisk debatt

det olyckliga vietnamesiska folket — fälor som ingen skall bestrida som sett något därav, och till dem hör jag. Men herr Myrdals skildringar är en propaganda mot USA och Sydvietnam. Jag tror inte att den hjälper Nordvietnam, men den skadar Sveriges förhållande till det officiella USA och övar tryck på den svenska regeringen.

Statsministern har nu för andra gången varit i USA och bl. a. propagerat i amerikansk TV. Även om herr Palme sökt förbättra relationerna till USA, vari han har mitt uppriktiga stöd, har hans reträtt från tidigare intagna ståndpunkter enligt uppgifter till tidningspressen skett med rökrådär som jag inte finner tillbörliga. Dels har herr Palme sagt att 95 procent av den svenska riksdagen stöder Vietnampolitiken, dels har han kopplat ihop kommunisterna med de "konservativa" i den förment obetydliga oppositionen mot regeringens Vietnampolitik. Jag bryr mig inte om hopkopplingen med kommunisterna för min del, ty det är alltför uppenbart att det inte i amerikanernas ögon kan röra sig om samma opposition. Men statsministern känner opinionen i den svenska riksdagen synnerligen dåligt, om han tror att det inte är åtskilligt högre procent, kanske många gånger högre procent av riksdagsmännen än fem procent, som ogillar slag-sidan i regeringens Vietnampolitik, och jag är övertygad om att svenska folket inte alls så odelat är på regeringslinjen. Lidandet i Vietnam är inte mindre i syd än i nord.

De konsekvenser som herr Palmes beröktade Gävlelet i Vietnamfrågan haft för vårt lands del borde, tycker jag, ha manat till viss återhållsamhet i nya uttalanden på det internationella fältet. Men det är som om det funnes ett oemotståndligt behov att rikta en vänsterpropaganda mot någon utländsk makt eller företeelse. När statsministern insett att det inte längre är opportunt att kritisera USA för Vietnam, riktas nu i stället en häftig stöt i talet i FN förra

veckan mot södra Afrika, varmed väl förstas Portugal, vår EFTA-partner, och repnbliken Sydafrika. Det är egendomligt att en svensk statsminister måste kasta sig in i en så brännhet diskussion som denna just när Storbritannien av skäl, som varken jag eller förmodligen den svenska regeringen med säkerhet kan bedöma, finner sig böra intensifiera sitt samarbete med Sydafrika. Kan vårt land nå någonting annat än en försämring av relationerna med Storbritannien? Jag kan inte inse att det är någon vinning för vårt land att fjärma oss även från den andra anglosachsiska stormakten. För egen del beklagar jag det livligt.

Om statsministern tar till så starka ord som han gör i sitt FN-tal att "det läge som råder i södra Afrika i dag är en utmaning mot mänsklig anständighet", borde han kunna stödja sig på vederhäftiga informationer som bestyrker detta. Jag tror dock inte att Sydafrika finner uttalandet rättvist. Eftersom jag sett något även av detta land vid ett besök där — låt vara att det redan är tre år sedan dess — skulle jag vilja lämna kammaren två upplysningar. För ungefär en månad sedan avslutades en folkräkning i Sydafrika. Den visade till allas övrraskning att folkmängden på 21,5 miljoner invånare stigit sedan senaste census med 1,5 miljoner människor *mer* än som med varje rimligt antagande om naturlig folkökning skulle ha varit möjligt. Det har alltså varit en invandring av svarta människor i en oanad omfattning de senaste åren, vilket kanske inte tyder på att den svarta befolkningen upplever sin situation riktigt så som statsministern skildrar den.

Den andra upplysningen ger kanske en antydning till förklaring av fenomenet, som skulle vara, att det är lättare att tjäna sitt bröd där än i andra delar av Afrika. Sydafrikas över 17 miljoner svarta och färgade människor har i dag lika många bilar som Sovjetunionens 220 miljoner vita människor. Så tillver-

Allmänpolitisk debatt

kar Sydafrika inte heller stridsvagnar att skicka till krig folken emellan, även om det är riktigt att Sydafrika gav Israel en kredit på 11 miljoner dollar så sent som i juli månad. Jag säger dessa saker, därför att jag tror, att det är i svenskt intresse att nyansera talet något i alla internationella sammanhang.

Herr talman! Jag har ett behov av att inför kammaren nu så här kanske för sista gången, i varje fall i en allmänpolitisk debatt, få säga några ord om mina utrikes resor till södra hemisfären. De har i år sträckt sig till Brasilien. Det är inte så, att dessa resor har tillkommit i lönnedom och att — som det har gjorts gällande i den offentliga debatten — de har skett utan att mitt partis ledning har varit underrättad. Det har den varit. Naturligtvis har jag ensam ansvaret för vad jag har gjort i resväg, och jag har tagit detta ansvar.

De länder som jag har besökt står i den allmänna politiska dagsdebattens centrum, och diskussionen om deras politik är brännhet. Det kan ingen människa bestrida. Det är emellertid angeläget för oss att nyanserade och så långt möjligt objektiva bedömningar kan finna vägen till vårt land, om vi över huvud taget skall göra vår röst hörd i internationella tvistefrågor. Om nyhetsmedia över hela världen mer blir propagandaorgan än rena informationsförmedlare, vilar det så mycket större ansvar på våra beskickningar utomlands att informera oss och att göra det — som det bör vara — korrekt som hittills. Riksdagsmännen kan inte såsom upplysare och opinionsbildare fria sig från ett ansvar att ärligt sträva att sätta sig in i problemen, innan de tar till orda. Jag ställer mig återigen mycket undrande inför statsminister Palmes agerande nu senast inför FN. Jag hoppas att det inte skall leda oss in i nya förvecklingar.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! Det är klart att det finns mycket att säga om septembervalet och den politiska situation som valutgången har orsakat samt om vårt ekonomiska läge, inflation och prisstegringar. Då redan en hel del har sagts om detta och därtill av mera framstående företrädare för mitt parti än jag, skall jag avstå.

Under valrörelsen blev inte miljöfrågorna särskilt mycket uppmärksammade. Visserligen fanns de med i de olika valmanifesten och i många talares och debattörers inlägg, men det var mest i form av allmänna fraser. Centerpartiet körde med den vanliga visan om att centern var det första parti som på allvar tog itu med miljöfrågorna. Det vet ju var och en som har följt miljödebatten under dessa år att det är ett felaktigt påstående, och det är därför förvånande att centern fortsätter att föra den sortens propaganda. Nej, miljöfrågorna kom bort i årets valdebatt, vilket var synd.

Nu har ändå under naturvårdsåret en mängd miljöskyddsfrågor ventilerats, och flera utredningar arbetar med olika aspekter på naturvårdsproblemen. Skyddet av landskapsbilden, föreningen av våra sjöar och vattendrag, luftföreningen, bullret m. m. innebär enorma problem som kräver sin lösning. Vår lagstiftning på området är i långa stycken utmärkt, men om vi under rimlig tid skall kunna få en vettig lösning på dessa problem krävs det verkligen krafttag. Jag tror inte att samhället ensamt förmår klara det, utan jag tror att den privata äganderätten och dispositionsrätten till skyddsvärd mark måste inskränkas. De kostnadskrävande ersättningsanspråken på mark som av naturvårdsskäl inte får exploateras måste på något sätt minskas, annars får vi aldrig möjlighet att skydda det vi vill skydda. Nog kommer centern att få tillfälle att i praktisk handling vara med att visa sitt levande intresse för naturvård.

Vad jag i mitt inlägg närmast ville

Allmänpolitisk debatt

beröra är giftbesprutningen av lövbestånd i våra skogar, en fråga som livligt har diskuterats i massmedia och som också förts fram via interpellationer och enkla frågor här i riksdagen i höst. Ett otal rapporter om växtgifters skadeverkningar har strömmat in från olika delar av landet. Det talas i dessa larmrapporter om att hormoslyr och hormonpreparat som användes för utrotande av träd och växter medfört biverkningar på växtlighet som avsetts vara kvar. Från Lappland uppges vidare att hundratals renar dött sedan de vistats inom hormoslyrbesprutade områden. Bärplockare har fått svårartade utslag, ögonbesvär och kramper. Älgstammen sägs ha skadats, fågelbeståndet har minskat, och man har till och med ifrågasatt om växtgiftet orsakat en skogsarbeters död och framkallat fosterskador.

Även i mina hemtrakter i nordöstra Uppland har stora skogsarealer besprutats från flygplan. Hela landskapsbilden har förfulats med vidsträckt brunbrända områden där stympade trädstammar stretar mot skyn. Den obehagliga lukten har skrämmt fåglar, andra djur och även människor. Många har i höst undvikit att som tidigare plocka bär och svamp och att vistas ute i skog och mark. Även om man från skogsbolagets sida påstår att man gått försiktigt fram har trots detta en del människor fått skador på sina trädgårdar. En kraftverksanställd berättade för mig att han fick vissa sjukdomssymtom när han tvingades arbeta i besprutade områden, och från bärplockare som vågat sig ut har liknande händelser förtäljts. Det har nog också brustit i informationen. Man borde i förväg kunna upplysa allmänheten om planerad växtgiftbesprutning och även utmärka och varna för de berörda områdena. I stället tycks skogsägarna nonchalera det hela. Man framhåller att preparaten som används har så låg koncentration att de är helt ofarliga för människor och djur.

Själv har jag ingen bestämd uppfatt-

ning, men de många fallen av skadeverkningar inger oro. Många av de uppgivna skadorna har säkert andra orsaker, men så länge misstanken finns kvar och man inte är helt säker borde växtgiftet förbjudas. Det är därför glädjande att regeringen anmodat giftnämnden och skogsstyrelsen att göra utredningar om giftets skadeverkningar. Det räcker då inte med att konstatera medlets eventuellt ringa riskverkan. Framför allt gäller det att undersöka de genetiska effekterna. Missbildning av växter har nämligen iakttagits längs besprutade vägrenar, och fall med missbildade barn och djur misstänks kunna ha visst samband med växtgiftbesprutningen. Det är en allvarlig maning som inte får nonchaleras utan som måste noga beaktas vid de pågående och kommande undersökningarna.

Må det till sist, herr talman, tillåtas mig att vid den sista allmänpolitiska debatten i denna kammare betyga första kammaren min aktning, vördnad och tacksamhet — aktning för de många intressanta och skickliga politiker som här har haft säte och stämma, vördnad för kammarens intima atmosfär och fina traditioner samt tacksamhet för det goda kamratskap som oavsett parti-gränser varit rådande mellan ledamöter, presidium, tjänstemän, vaktmästare och annan personal. Jag är glad och tacksam över att under några år ha fått uppleva detta, och jag hoppas att något av denna fina anda skall komma den nya enkammaren till del.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Det fanns en tid av överdriven optimism och framtidstro, då vi litet till mans trodde att den framstormande teknologin skulle bringa oss ett aldrig sinande välstånd, en ständig utveckling mot allt bättre levnadsbetingelser för allt fler människor. I viss mån har vi blivit sannspådda. Går vi bara ett femtiotal år tillbaka och jämför förhållandena då med dagens samhälle

Allmänpolitisk debatt

så skall vi finna att utvecklingen och standardhöjningen varit enorma. Det gäller dock inte hela vår jord utan endast vissa privilegierade välståndsoar i en till stora delar svältande och missanpassad värld.

Vi har därtill i våra välståndsoar fått erfara vad jag tidigare i olika sammanhang sagt i denna kammare: Man får ingenting för intet, allt har sitt pris.

Jag behöver inte nämna exempel; vi vet det alla. Lika blåögd som man var inför konsekvenserna av att släppa ut allt mänskligt avfall i vattendragen och göra dem till illaluktande, ibland igenväxande grönskande kloaker, ibland döda, kemikalieförgiftade vattensamlingar, lika yrvaket uppskrämda har vi nu blivit när konsekvenserna visat sig, när räkningarna börjat komma. Miljön är i fara — rädda miljön, har blivit fältropet. Visst är fara å färde, men med hysteri och i panik löser man inga problem, allra minst om man under utbasunerande av fältropen trampar på i de gamla hjulspåren och river ned lika mycket som man bygger upp, om man inte från regeringens sida visar den konsekvens och handling som situationen på lång sikt kräver.

Vad som fordras är främst att man helt avbryter den pågående natur- och miljöförstörelsen, inte skapar någon ny. Parallellt därmed får man ta itu med restaureringen av de skador som redan skett och söka avgifta den natur som hotas, ett arbete som kommer att ta sin tid.

Ja, kan man säga, är det inte just det vi gör genom ändringar i vattenlagen, genom naturvårdslagen, genom miljöskyddslagen, genom forskning och mycket annat som vi satsar pengar på i en utsträckning som aldrig förr? Det måste vi erkänna, och det har vi medverkat till. Vi vill från folkpartiets sida dock framhålla att åtgärderna ibland kommit för sent och inte drivits helhjärtat. Läger vi därjämte insatserna på rätt ställe, där de verkar snabbast,

där de avbryter skadliga processer som hotar människa, djur och växtlighet? Det kan diskuteras.

Jag har under mina år i denna kammare konsekvent arbetat för en riksplanering. Det var främst kustbygden som hotades av planlösa industrilokaliseringar som det brådskade med, ty där har vi våra främsta rekreations- och fritidsområden. En sak kan man inte fråntaga den teknologiska utvecklingen — den har ökat vår fritid. Vi efterlyste således en fysisk riksplanering, en översiktlig plan som skulle visa vägen, som inte skulle detaljreglera utan främst peka ut de omistliga områdena runt om i vårt land och även lämna råd till etablering av industrier och andra anläggningar. Planarbetet är i gång — det vet jag — men någon riksplan har jag inte sett till, väl en del inventeringar och andra nog så välkomna förarbeten. Därför har fortfarande industrilokalisering, vattenkraftsutbyggnad och landskapsvård blivit något av hasardspel där den gamla regeln gällt att den som kommer först till kvarnen får först mallet. Samtidigt som man sjunger lovsånger till miljövårdens ära låter man penningintressen, starka organisationer, lokala opinioner pressa fram industrier och anläggningar som hotar hela regioner.

Se som exempel på Västkusten, där nu oljeraffinaderiet vid Brofjorden håller på att manglas igenom, formellt som ett oskyldigt planärende. Västkusten, hela Sveriges badbalja, säger man. Om vi överser med smutsande städer och förorenande flodutlopp kan vi studera hur utvecklingen går och redan gått. Först fick man igenom sulfatfabriken vid Lahäll i Värö och på andra sidan Biskopsudden atomverket vid Ringhals. Tre mil norr därom möter vi Göteborg med kloaken Göta älv, raffinaderier och andra förorenande Hisingsindustrier. Tre mil längre norr ut ligger Stenungsund med sina petrokemiska industrier och värmekraftverk. Går vi vidare tre mil hotar raffinaderiet vid Bro-

Allmänpolitisk debatt

fjorden, där vi vet att det, under gynnsamma soliga dagar med mild bris, går att föra in stora båtar — t. o. m. större än dem som för några dagar sedan kolliderade utanför Isle of Wight i Engelska kanalens öppna vatten. Ytterligare tre mil norrut skulle den tilltänkta plutoniumfabriken i Sannäs, som man köpt mark för, komma att ligga, men den håller man för tillfället tyst om. Tre mil längre norrut gör Svinesund skäl för namnet genom industriutsläpp från Norge. Det är planlöst, och det kan inte vara rätt att rama in hela Sveriges badbalja på det sättet!

Just nu står Brofjordenprojektet och väger. Hur kan man i avsaknad av riksplan tveka om ställningstagandet, när både naturvårdsverket och planverket ställer sig avvisande tillsammans med en hel rad andra myndigheter. Vad har man då sakkunskapen till?

Vindelälven klarade sig tack vare en bred opinion. En sådan växer just upp kring Kaitumprojektet och fågelskyddsområdet vid Sjaunja. Där har man därtill funnit brytbar malm. Mycket vore att säga därom, men låt mig endast ställa en fråga: Måste vi just nu exploatera alla våra tillgångar av malm, vattenkraft, vildmark och skönhet? Kan vi inte spara åtminstone något till våra efterkommande? De kommer säkerligen, om inte nöden tvingar dem till annat, att vara betydligt försiktigare med sitt arvegods än vår generation har varit. Dessutom kommer de att vara mer medvetna om konsekvenserna än vår blåögda generation. Rätta metoden att lösa dylika frågor är väl ändå inte att använda demonstrationer, stormöten och propaganda!

Vår jordbrukspolitik blev fastlagd 1967. I dess spår har vi fått igenbuskningen av den ljusa, öppna bygden. Vad annat kunde det bli när man siktede på att lägga ned en tredjedel av den odlade jorden? Alla skrivelser och alla riksdagsmotioner som oron för igenbuskningen har manat fram gav till resultat att man under naturvårdsverkets

ledning bildade en arbetsgrupp för landskapsvård med representanter för naturvårdsverket, lantbruksstyrelsen, Kommunförbundet, skogsstyrelsen och R.L.F. Denna grupp har nu kommit till den slutsatsen att det ur den sociala naturvårdens synpunkt bedömdes vara av intresse att hålla 180 000 hektar öppna av de en miljon hektar som hotades av nedläggning. Jag skall inte förlänga debatten eller trötta med siffror. Men när man talar om att lägga ned i medeltal 100 kronor per hektar i buskhuggning — och detta anses mycket lågt räknat — samt därtill måste lägga kostnaderna för årligt underhåll, gör man följande reflexion: Är det egentligen klokt att genom att offra pengar på övergångsbidrag och genom att utöva prispress locka människor från sina gårdar ute i bygden för att sedan i AMS-regi anställa kanske samma jordbrukare att hugga buskar på kanske sin egen jord? Det rör sig ju ofta om brukare i sådan ålder att industrin inte frågar efter dem. Vore det inte bättre att ge dem möjlighet att bo kvar på sina gårdar och sköta dem?

Med andra ord: Vore det inte på tiden att se över 1967 års jordbrukspolitik? Det är så mycket som har ändrat sig. Jag skall bidra med några skäl för en mera liberal jordbrukspolitik än den som regeringspartiet drev igenom 1967.

Vi har miljöfrågor av den art som jag här berört och som man inte tog hänsyn till 1967.

Hotande mjölkbrist och brist på färskvaror på sina håll skymtar genom nedläggningen av jordbruk och övergången till kreaturlösa jordbruk.

Höjda världsmarknadspriser, som visade sig när vi vid höstens första prisstopp inte kunde importera fläskkött till sådant pris att det gick under pristaket. Höjda spannmålspriser på grund av minskad skörd i USA visar att världsmarknaden snabbt kan förändras.

Valutakrisen. Har vi råd att importera varor som vi själva kan producera?

Allmänpolitisk debatt

Även export till lågpris ger ju ändå valutainflöde.

När vi i alla fall skall lägga ner bortåt en tredjedel av åkerjorden, varför inte vara litet generösare mot specialintressen som kombinationsjordbruk, deltidjordbruk, djuruppfödning o. d.? Det är så många människor som ser det som sin största tillfredsställelse i livet att syssla med jord, även om de inte har möjlighet att göra det i sådan skala att de kan försörja sig på det utan har en annan syssla bredvid.

Svin- och mjölkfabrikerna har visat sig medföra stora problem ur miljö-, hälso- och djurskyddssynpunkt.

EEC-frågan, just nu högst aktuell. Jordbruket har visat sig väl kunna tåla den konkurrens som är att vänta från sexstaterna, bl. a. genom vår högt drivna rationalisering.

Allt detta talar för att man bör ompröva 1967 års jordbrukspolitik till gagn för både miljö och ekonomi.

Herr talman! Jag skall sätta punkt här. Det har gällt några frågor som ligger mig mycket varmt om hjärtat, och det lär vara sista tillfället att framföra dem inför detta forum. Det kan verka tjatigt, men vad får man utan tjat? Det har åtminstone varit mitt bästa vapen.

Fröken PEHRSSON (cp):

Herr talman! Jag vill här i dag ta upp en fråga som jag tycker behöver uppmärksammas i mycket hög grad. Vid den här årstiden är den alldeles särskilt aktuell. Det gäller trafiksäkerheten på våra vägar.

Enligt Vägplan 70 beräknas trafikolyckorna kosta samhället 2 150 miljoner kronor i år. Årligen omkommer 1 200—1 300 personer i trafiken. Antalet invalidiserade eller svårt skadade uppgår till 3 000 per år. Officiellt rapporteras 60 000 polisundersökta olyckor under ett år, och man beräknar att verkliga antalet är betydligt större, kanske sex eller sju gånger större.

Vad kan man då från samhällets sida göra för att öka trafiksäkerheten? Ja, en hel del, skulle jag vilja säga. För det första kan vi förbättra vägarna. För det andra kan vi förbättra belysningen av vägar och gator. Vidare kan vi använda vägmärken som är lätta att förstå. Vi kan även öka utbildningen och informationen om trafiken, och sist men inte minst kan vi intensifiera forskningen på alla områden som kan tänkas förbättra trafiksäkerheten.

Jag börjar med det första: förbättring av vägstandarden. Det behövs ett ökat anslag till vägbyggande samt till förbättringar och underhåll av vägnätet i vårt land. På ett flertal ställen i vägplaneutredningens betänkande framhåller man att trafiksäkerheten är i hög grad beroende av vägförbättringar och en god vägstandard. Ännu tydligare framhålls detta i en skrift som vi i går fick på våra bord. Den är från vägverket och heter "Vad vägverket vill 1971—72". Under rubriken "Dyrare för samhället" säger man: "Det blir dyrare för samhället om resurstilldelningen icke ger möjlighet till den utbyggnad och den förbättring som erfordras för att förse landet med ett tillfredsställande vägnät. Det medför totalt ökade kostnader för samhället. Om man måste hålla nybyggnaden på låg nivå, om kostnaden för drift och ombyggnad av vägarna är för liten så att de utsätts för en för hård förslitning. Kostnaderna kommer att öka för trafikanterna, det kommer att bli sämre trafiksäkerhet, lägre resehastighet och ökade fordonskostnader. Samhällets ekonomiska lönsamhet i investeringar på andra områden såsom i fråga om bostadssektorn och näringslivets byggande kommer att begränsas om vi inte får tillräckligt anslag till vägarna."

Man har i denna skrift särskilt rammat in det som jag nu citerar: "Beräkningar visar att man bör kunna erhallå en årlig minskning med cirka 400 polisrapporterade olyckor, vilket motsvarar totalt 1 500—2 000 inträffade

Allmänpolitisk debatt

olyckor. Förutsättningen är att medel anslås för den kommande femårsperioden så att vägverkets långtidsplan kan fullföljas i stället för de fastställda flerårsplanerna som grundas på oförändrad investeringsnivå." Det kommer alltså, säger man klart ifrån, att bli mycket dyrare om vi satsar för litet. Och jag vill verkligen starkt understryka det behov som här uttalas. I kommande budget hoppas jag att dessa synpunkter kommer att beaktas.

I Vägplan 70 nämner man att trafik-säkerhetsåtgärder i första hand bör sättas in på de vägar där de flesta olyckorna sker per kilometer räknat. Detta är särskilt aktuellt för mig därför att vi på riksväg 40 mellan Göteborg och Borås har haft oerhört många olycksfall. Hittills i år har 12 personer dödats på detta avsnitt. Totala antalet olyckstillfällena är stort. Vägplaneutredningen menar att man först och främst skall satsa på sådana avsnitt. Jag tycker dessutom att det ur samhällets synpunkt måste vara angeläget att alla vägar i hela vårt land där skolbarn dagligen färdas blir förbättrade och underhållna på ett sådant sätt att trafiksäkerheten tillgodoses.

Både svenska och utländska undersökningar har visat att cykel- och gångbanor ökar trafiksäkerheten. Man kan minska olycksfrekvensen väsentligt genom att anlägga sådana.

Som nr 2 skulle jag vilja sätta god belysning på våra vägar och gator. Vid installation av stationär belysning har man enligt vad undersökningen visat reducerat antalet mörkerolyckor med 30 procent och totalantalet olyckor med 10 procent. Borde det då inte ligga i samhällets intresse att försöka hindra olyckor av detta slag både genom statsbidrag och genom utformningen av bestämmer som ökar säkerheten på våra vägar och gator? Man kan fråga sig hur det egentligen är beställt. Tidningarna berättar om att bara under en enda vecka i höst har fem personer dödats vid övergångsställen i Stockholm.

I en annan stad har en liten fyraåring överkörts på ett övergångsställe som inte var upplyst. Bilföraren hade låg fart, men han såg ändå inte den lille eftersom det inte fanns någon belysning på detta övergångsställe. Man måste fråga sig om sådant skall behöva hända. Borde inte alla statliga och kommunala myndigheter vidta förebyggande åtgärder så att liknande händelser inte behövs?

Vi skulle behöva ha vägmärken som är lätta att förstå. Speciellt gäller detta för småbarn som ju också ibland behöver vistas ute i trafiken. Det finns en undersökning som gjorts av professor Stina Sandels och som gäller små barns trafikförmåga. Hur uppfattar småbarnen de märken som finns och vilken kännedom har barnen om trafikmärken? Professor Sandels redogör i undersökningen för hur barn exempelvis ser en skylt med springande barn. Då får hon ett svar att den betyder att man skall springa över vägen! Inför en skylt som visar en lekplats svarar barnen att man inte skall sätta ut en sandlåda på gatan. Om en skylt som visar en skola svarar barnen: Man får inte gå utanför skolgården på rasterna.

Enligt professor Sandels visar svaren en häpnadsväckande brist på kunskaper om trafikmärken hos lekskole- och småskolebarn. Hon menar att man därför ur trafiksäkerhetssynpunkt måste anse det alldeles oeftergivligt att vi får en bättre trafikundervisning. Den skall tas upp tillräckligt tidigt och effektivt samt för varje ålder på lämpligt sätt. Trafikmärkena borde också utformas i samråd med tekniker och psykologer, för både barn och vuxna. Det är någonting som vägmyndigheterna och trafiksäkerhetsverket verkligen borde ta sig en funderrare över.

Barnpsykologiska institutet har vid sina undersökningar kommit fram till att barnen bäst begriper märken som har enkla, korrekta bilder av människor och kända ting. Märkena bör utformas så att de varken kan missförstås av barn

Allmänpolitisk debatt

eller vuxna och framför allt inte inbjuda barnen till felhandlingar i trafiken. Problemet med barn i trafiken måste uppmärksammas på två sätt, dels genom trafikfostran, dels genom att förbättra trafikmiljön. En förbättrad trafikmiljö har visat sig medföra väsentligt färre barnolyckor i trafiken.

Alla vill vi väl medverka till att skydda barnen i trafiken, och här menar jag att samhället måste sätta in effektiva åtgärder för att förbättra trafikmiljön och söka få fram bättre trafikmärken som även små barn förstår. Dessutom måste vi satsa på trafikfostran i högre grad än hittills.

Som punkt nr 4 för ökad trafiksäkerhet vill jag sätta bättre utbildning och information om trafikproblemen till så många grupper som möjligt i samhället. Jag nämnde barnen, men jag tänker också på en annan grupp som lätt blir glömd — invandrarna. Har trafikinformation gått ut till våra invandrare på ett tillfredsställande sätt? De senaste veckorna har ett flertal olyckor inträffat i Västsverige där utländska medborgare skadats eller förolyckats. Vid kontakter med statens trafiksäkerhetsverk säger man att information till icke svensktalande är ett svårt kapitel. Man framhåller också att det finns ett oerhört stort behov av information till invandrarna. Det är enligt min mening en uppgift som i allra högsta grad måste uppmärksammas av trafiksäkerhetsverket.

Jag vill också nämna en annan grupp som i hög grad är beroende av säkerhet i trafiken och på våra trafikleder, nämligen de synskadade. De har den vita käppen som hjälpmedel i trafiken — i vissa fall har de ledarhundar. På många platser, särskilt i mindre städer, har man dessutom satt upp akustiska trafiksignaler som komplement till ljussignalerna vid övergångsställen. Dessa signaler framkallar knäppningar eller slag vilka vid grönt ljus knäpper eller slår oftare. Helt blinda kan utan hjälp avgöra när övergångsstället kan passe-

ras. En utbyggnad av de akustiska signalerna skulle i hög grad skapa ökad trygghet för de synskadade, vilka ju ändå många gånger måste vistas ute i trafiken.

Till sist vill jag framhålla önskvärdheten av utbyggd forskning. Forskning som kan bidra till att öka trafiksäkerheten på våra vägar, forskning om olyckornas uppkomst och om vilka åtgärder som bör vidtagas för att förebygga olyckor, forskning för att få fram lämpliga vägmärken och forskning som kan underlätta och anpassa trafikmiljön till de handikappades situation.

Jag är övertygad om att vi för framtiden måste satsa mer än hittills på trafiksäkerhet. Det blir helt enkelt, som vägverket säger, dyrare för samhället om vi inte gör det. Jag har velat aktualisera dessa frågor nu när arbetet med statsverksbudgeten börjar.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Det finns många områden som för en riksdagsman — och naturligtvis också för allmänheten — är svåra att följa: jordbrukskalkylen, försvarets planeringssystem och mycket annat. Det finns principbeslut av riksdagen, offentliga utredningar, remisser och massor av officiöst tryck. Det är få som orkar igenom detta.

Men det finns också ett område som är svårt att följa därför att det finns så litet av principiella riksdagsbeslut, så litet av offentliga utredningar, så litet av remisser. Jag syftar på näringspolitiken. Vill man följa näringspolitiken skall man inte gå till det jag har räknat upp, utan då skall man följa statsrådet Wickmans uttalanden i olika sammanhang. Det är många uttalanden att följa, många tidningar man måste prenumerera på.

Nu vill jag inte påstå att detta måste bero på att herr Wickman själv eftertraktar att så ofta få uttala sig, att han i och för sig är så pratglad. Men han

Allmänpolitisk debatt

är väl den person som massmedia oftast vänder sig till, ty bara genom att fråga herr Wickman kan man få reda på vad näringspolitiken innebär. Det är en rörlig politik. Det händer nya saker där, men en hel del nytt beror på att statsrådet själv kommer på nya saker.

För ett par år sedan fick vi veta att visst var det riktigt att företagen behövde en viss självfinansieringsgrad. Ett par månader senare fick vi reda på att riktigt så var det väl inte, det viktiga var räntabiliteten. Statsrådet hade läst en artikel från Japan, där man inte hade så hög självfinansieringsgrad.

Det ställdes en fråga för ett par år sedan i sparbanksammanhang till statsrådet: Varför lånar Sverige inte mer i utlandet? Svaret blev: Vi gör det inte därför att vi är rikast i Europa, vi skall inte tära på andra länders kapitalresurser. Man frågade: Kunde vi ändå inte låna av någon stat som har större inkomster än vi, t. ex. USA, eller av någon stat som har mycket kapital och gärna vill låna ut det? Men principen var att vi altruistiskt skulle avstå från att nyttja andras kapital. I dag vet alla att regeringen medvetet går in för att låna på utlandsmarknaden.

För ett år sedan uttalade industriministern att om det inte blir någon utbyggnad av Vindelälven skulle han föreslå regeringen att man också säger nej till Kaitumprojektet. Det finns många sådana här exempel.

I Veckans Affärer sade statsrådet rätt kort tid efter det att han fått hand om näringspolitiken: "Jag kan knappast tänka mig att staten skulle gå in som minoritetspartner i privata företag — krypa in aktievägen så att säga." I dag kan man nog säkert tänka sig att staten kan gå in också som minoritetspartner. Frågeställningen har alltså inte förelagts riksdagen. Offentliga utredningar har inte förekommit och inte heller några remisser. Det blir som herr Wickman säger.

Hans högsåsong som orakel i detta sammanhang var väl vid inrättandet av Investeringsbanken. Sommaren 1966 fick man också i Veckans Affärer reda på att statsrådet tyckte att det inte fanns något speciellt med AP-fonderna som gjorde dem särskilt lämpade för strukturpolitisk utlåning. På en förnyad fråga förklarade herr Wickman att staten nog skulle kunna ta risker genom AP-pengarna men att det i så fall skulle ske genom en annan institution — hel- eller halvstatlig — som hade att bedöma och fatta beslut men skulle repliera på AP-fonderna för sin kapitalanskaffning. Då frågade intervjuaren om resonemanget bara var en hypotes, varpå statsrådet svarade att det var en rent hypotetisk modell. Intervjuaren frågade: Är ingenting på gång i den riktningen? Statsrådet svarade: "Nej, det kan jag uppriktigt säga att det inte är." Statsrådet talade säkert sanning, men ett halvår senare var Investeringsbanken den stora saken. Bakom låg två torftiga och för de flesta obegripliga PM, hoprafsade inom departementet.

Detta var alltså herr Wickmans högsåsong som orakel. Eftersom så föga stod skrivet var han den enda källan till visdom. Det nya institutet skulle hjälpa till med nya stora projekt. Ett antal nya cellulosaindustrier eller järnverk syntes vara det minsta. Hur skulle det bli med mindre företag? Jo, fick vi veta, också de skulle få låna. Bara för investeringar? Nej, även till marknadsföring m. m. Över huvud taget skulle den nya banken verka som ett slags Mädchen für alles.

Den nya banken skulle i vissa sammanhang få en monopolställning, och den skulle inte underkastas bankinspektionens kontroll. Den skulle nämligen inte, fick vi veta, ge sådana krediter som de hittillsvarande bankerna ägnat sig åt. Inte ens i ett läge av konjunkturåstramning skulle den ta på sig en sådan roll.

Gäller detta också i dag? Har In-

Allmänpolitisk debatt

vesteringsbanken helt avhållit sig från att ge sådana krediter som de övriga bankerna skulle kunna ge, därest kreditåstramningen inte varit lika hård som i dag?

Vid samma tillfälle sades att Investeringsbanken skulle ha samma banksekretess som övriga banker. Men varför får vi då höra regeringstalesmän berätta att Investeringsbanken i det och det fallet gått in som räddande part?

Vi fick också veta att den nya bankens ledning skulle besluta om krediterna. Dessa beslut skulle inte fattas i kanslihuset. Men har vi inte på senare tid sett fall där regeringsföreträdare i förväg talat om att här och här kommer Investeringsbanken att gå in? Banken skulle i så fall fungera som en departementets handkassa vid sidan av de medel som riksdagen beviljar. Hur utkräver man i så fall ansvar för sådant?

Nu sägs det att Investeringsbanken vill låna betydande belopp. Får den det, när andra är utestängda från låne marknaden?

Man kan säga att industriministern har en för svensk politik rätt ny ställning: han är ett statsråd som handlägger ett rejält avsnitt, till stor del losskopplat från riksdagens inflytande. Den parallell, herr talman, som ligger närmast är väl utrikesförvaltningen fram till regeringen Edéns strävan för drygt 50 år sedan att ge riksdagen insyn också i utrikes angelägenheter, även om alla skall veta att den gamla ordningen där i många stycken blev seglivad.

Nu har statsrådet sin orakelroll, och för varje nytt tillfälle då staten köper upp ett företag eller går in som minoritetsdelägare får vi i kommunikéer veta att det är något märkligt och nytt som hänt. Häromveckan kom besked om att staten ville gå in som minoritetsdelägare i en ny anläggning, som skall uppföras i Halmstad och där man genom en ny metod skall skrota bilar

från hela Västsverige och en god del av övriga Götaland. Varför? Jo, därför att detta är en miljöfråga. AB Statsföretag säger alltså att det vill bli delägare därför att denna verksamhet är en viktig miljöfråga. Troligen kommer denna metod, som alltså projekterats staten förutan, att innebära mycket mindre miljöförstöring än nuvarande skrotningsmetoder genom bränning och andra underliga metoder. Finns det något specifikt i statliga företag som gör att de skulle vara särskilt märkliga på miljöområdet? Det är lätt att konstatera att vi bara har en enda Thomashytta i det här landet, den i särklass mest nedskräpande av alla stålframställningsmetoder. Den finns vid NJA och är så pass besvärande att länsstyrelsen i det längsta ville vägra Luleå stad att bygga ut sitt nya bostadsområde.

Jag kan gå ännu längre, till ett internationellt miljöperspektiv, och nämna att det finns ett mycket stort företag här i landet, nämligen LKAB, som vet att den fosforrika malm som bolaget säljer kräver avnämre som tillämpar vissa metoder, främst Thomasprocessen. Genom en i och för sig skicklig prispolitik från LKAB:s sida har man lyckats förstå tyska, belgiska och engelska järnverk att ännu fortsätta med denna miljövådliga Thomasprocess som de flesta bedömare för flera år sedan trodde skulle snabbt försvinna. Hotet från Ruhrområdet i form av luftföroreningar är alltså till en del resultatet av en skicklig prispolitik från ett svenskt företags sida. Jag vill inte i och för sig kritisera LKAB för att man gör det bästa möjliga av en situation, men att a priori föreställa sig att en statlig politik skulle innebära något positivt ur miljösynpunkt, som man alltså automatiskt gör när man skriver ett brev i vilket man säger att man vill ha en fjärdedel av det nya bilskrotningsföretaget, är mer än lovligt suddigt.

Nu kan det sägas att man inte alltid skall fästa tankarna på pränt utan att

Allmänpolitisk debatt

man skall handla från fall till fall. Detta är också något som en betydande socialdemokratisk tänkare, nämligen Nils Karleby, framhöll redan på 1920-talet, just i socialiseringsutredningen till råga på allt. Han sade att om man ville beskriva socialism, skulle man inte söka den i partiets skrifter utan gå till dess handlingar, ty man hade så mycket praktiskt att tänka på i partiet att det inte blev tid över att fundera och att teckna ner. På sitt sätt kommer väl herr Wickman till samma slutsats som socialiseringsutredningen, när den efter 15 års arbete var klar på 1930-talet: Vi får vänta och se; Orsa kompani lovar ingenting bestämt. Vi känner till de hemliga socialiseringslistorna som tidigare i år visade en provkarta på socialiseringsprojekt från regeringspartiets riksdagsfolk i och kring huvudstaden. Också dessa projekt passar in i ett gammalt mönster. Att det tycks finnas majoritet för rejäla förstatliganden hos de största arbetarkommunerna, kan väl inte heller anses märkligt för ett socialdemokratiskt parti. Men när det gäller långsiktiga frågor blir statsrådet Wickman mer svårtydbar — det som nådde oss från USA om att han där uttalat sig för att staten borde ta över 25 procent av näringslivet befanns, när han kom hem, vara ett missförstånd. Vi fick inte tolka statsrådet så bokstavligt.

Veckans Affärer som nog är det organ som genom återkommande intervjuer är mest lämpat för jämförande studier av industriministerns utveckling — jag bortser, herr talman, från hans 1940-talsperiod som diktare eller som energisk studentpolitiker i kampen för att få svensk NATO-anslutning. I senaste numret förklarar han att "huvudeffekten av den samlade näringspolitiken måste ligga i en aktivering av den privata industrin. Detta gäller för den tid vi kan överblicka." Och den överblickbara tiden skall i så fall vara 1970-talet. Är det ett uttalande som gäller hösten ut?

Herr talman! Grundlagberedningen

borde bestämt undersöka, om inte en särskild paragraf behövs i den nya grundlagen för fenomenet industriministern.

Herr ANDREASSON (cp):

Herr talman! Jag vill här anlägga några synpunkter på utvecklingen i det län som jag representerar i denna kammar, nämligen Kristianstads län.

Tillåt mig först framhålla att Kristianstads län från att i början av 1960-talet ha haft en negativ befolkningsutveckling lyckats vända trenden och under senare år kunnat glädjande nog uppvisa en ökning av befolkningen. Till denna positiva utveckling har givetvis i första hand länets näringsliv bidragit, vilket givit länets befolkning många välkomna arbetstillfällen. Länets har ett blomstrande och väl differentierat näringsliv, där typiska industriorter såsom Bromölla, Broby, Klippan, Knislinge, Osby, Perstorp, Tyringe och Åstorp utöver länets städer är namn som är kända inte bara inom vårt eget land utan långt utanför landets gränser. Det är därför med oro och bekymmer länets befolkning ser framtiden an mot bakgrunden av den minskade resurstilldelning som från centralt håll nu sker till vårt län. Jag tänker därvid främst på tilldelningen av kvoter för bostadsbebyggelse och väganlagen.

Under 1960-talets andra hälft har det totala bostadsbyggandet i Kristianstads län legat 4 procent lägre än under decenniets första hälft. Länets har i relativt hög grad drabbats av de restriktioner som på senare år införts i fråga om småhus och bostadsbyggande utan statliga lån. Framför allt har dock länets bostadskvot på intet sätt påverkats av bostadsbyggandets allmänna expansion i landet. Detta är ett förhållande som svårligen överensstämmer med det faktum att länets befolkning och näringsliv befunnit sig i ett utvecklings-tempo som ungefär överensstämmer med riksgenomsnittet. Vi gör inte anspråk

Allmänpolitisk debatt

på att erhålla samma procentuella påslag inom ramen för den ökade rikskvoten som de utpräglade expansions- och bristområdena. Länets expansionstakt borde dock, allmänt sett, på sikt kunna motivera en viss del av den ökade ramen och inte som nu en direkt minskning av byggandets absoluta omfång. I stället har en underförsörjning inom gällande totala riksräm för länet enligt länsmyndigheternas beräkning kunnat konstateras uppgå till lågt räknat 200—400 lägenheter per år.

I detta läge är det anmärkningsvärt att Kristianstads län i år blev helt utan tilldelning av den s.k. industrikvoten till skillnad mot föregående år, då sådana tillskott i viss mån hjälpt upp situationen. Vidare sänktes preliminärkvoten för länet från 195 000 m² år 1970 till 189 000 m² för 1971. En försämring i dubbel måtto av bostadsförsörjningen i länet har sålunda inträffat. Sänkningen drabbade såväl Kristianstad-Hässleholmsregionen, som tilldelats kvot av garanterat program åren 1971—1973, som länet i övrigt.

Bostadsbyggandet i Kristianstads län har under 1960-talet legat på en genomsnittlig nivå av nästan exakt 2 500 lägenheter årligen. Byggandet har under 1960-talets senare hälft legat 100 lägenheter lägre per år än under förra hälften. I Malmöhus län har det däremot legat 2 900 lägenheter högre per år under decenniets senare hälft än under dess förra. Detta förhållande upplevs särskilt starkt av de kommunblock i Kristianstads län som ligger på gränsen till Malmöhus län. Dessa kommunblock med likartad struktur och förhållanden som motsvarande block i Malmöhus län får en väsentligt lägre tilldelning av bostadskvot än blocken väster om länsgränsen. Det är naturligt att människorna i dessa kommunblock ställer sig starkt frågande till rättvisan i detta förhållande.

Den uteblivna industrikvoten för 1970 ter sig anmärkningsvärd även från en annan synpunkt. Konjunkturuppsvinget

i länet har varit förhållandevis starkt. Arbetsmarknadsstyrelsens meddelande vid tiden för industrikvotens fördelning visar att antalet lediga platser per 100 anmälda arbetslösa i maj 1970 var väsentligt större i Kristianstads län än i flertalet andra regioner. Ehuru arbetskraftsefterfrågan inte var lika stark som i Stockholm och Malmö var den dock högre än i Göteborgsregionen och låg väsentligt över riksgenomsnittet. Endast 7 av 24 regioner i landet kunde uppvisa ett relativt sett större antal lediga platser. Utöver Kristianstads län var det endast Gotlands, Västmanlands och Norrbottens län som ej tilldelades industrikvot.

Innevarande år har den industriella expansionen varit särskilt markant. Ett flertal nya och stora projekt har igångsatts. Igångsättningstillstånd har av länsarbetsnämnden givits bl. a. för nybyggnad av pappersbruk samt utbyggnad av cellulosafabriken vid Nymölla till dubbla kapaciteten för 250 miljoner kronor, utbyggnad av Perstorps AB för 25 miljoner kronor, nybyggnad av gelatinfabrik vid Extraco AB i Stidsvig för 25 miljoner kronor, utbyggnad av Ji-Te AB i Åstorp för 20 miljoner kronor, utbyggnad av sågverk i Broby, nybyggnad av träterminal i Stoby, nybyggnad av spånskivefabrik i Broby för Skogsägarnas industri AB för 40 miljoner kronor och nybyggnader å AB Bjäre industrier i Karpalund för 20 miljoner kronor, för att nu nämna de större projekten.

Dessutom pågår för närvarande omfattande utbyggnader inom vårdsektorn för landstingets räkning medförande investeringar av cirka 300 miljoner kronor under de närmaste åren. Det gäller bl. a. nybyggnad av lasarett i Kristianstad och utbyggnad av lasarettet i Ängelholm. Här kräves betydande nyomställningar och därvid uppstår ökat behov av bostäder. Landstinget gjorde också tillsammans med representanter för länsbostadsnämnden i början av september en uppvaktnings för inrikes-

Allmänpolitisk debatt

ministern, varvid frågan om bostadsförsörjningen för länet dryftades i hela dess vidd. Det är min förhoppning att man inom departementet och bostadsstyrelsen ånyo skall överse tilldelningen av bostäder till Kristianstads län.

Ett annat område, där Kristianstads län synes bli helt underförsörjt, är väganslagen. I den omfattande statliga planering som föreligger beträffande underhåll och byggande av vägar kan spåras en klar styrning av resurserna till storstadsområdena på bekostnad av väganslag till de mindre regionerna. Som exempel härpå kan nämnas att totalbeloppet för byggande av länsvägar minskar från 152,5 miljoner kronor år 1970 till 88,7 miljoner kronor år 1974 samtidigt som Stockholms län får en fördubbling av sitt anslag. Kristianstads län får under samma tidsperiod 3,0 miljoner, 1,0 miljoner, 1,7 miljoner, 1,0 miljoner och 2,5 miljoner kronor under de närmaste fem åren. Ökningen för storstadsregionen kan väl i och för sig förstås men inte mot bakgrunden av den kraftiga nedskärningen av totalbeloppet. Det måste vara olyckligt med denna utarmning beträffande väghållningen inom de mindre regionerna. Resursfördelningen synes komma att motverka utvecklingen för de näringar som är lokaliserade till ett sådant "landsbygdslän" som exempelvis Kristianstads län utgör. Detta får också negativ inverkan på utvecklingen för de nya storkommunerna. Kommunindelningsreformens intentioner med större och bärkraftigare kommuner, uppbyggda kring en centralort, förutsätter nödvändigtvis ett väl utbyggt vägnät även utanför storstadsregionerna. Förutom behovet för näringslivet kan man peka på den centralisering av de kommunala servicefunktionerna som följer av kommunindelningsreformen. Även grundskolans genomförande är en reform som förutsätter vägupprustningar för de omfattande elevtransporterna. Härtill kommer att den ringa medeltilldelningen kommer att avsevärt försena projekte-

ringen av angelägna vägprojekt och därmed försvåra för kommunerna att planera bebyggelse, upprätta byggnadsplaner etc.

Kristianstads län är ett av landets hårdast drabbade län, när det gäller järnvägsindragningar. Särskilt östra delen är hårt drabbad. Det är därför angeläget att länet får sådana anslag, att vägnätet kan utbyggas i så rask takt som möjligt för att klara den ersättnings trafik som blir nödvändig.

Det här nämnda är några exempel på att Kristianstads län ligger på "skuggsidan" av Skåne när det gäller statens tilldelning av resurser. Jag finner detta i högsta grad beklagligt mot bakgrund av den snedvridning av utvecklingen som håller på att ske i Skåne till förmån för Örestadsområdet.

I en motion i denna kammare i år, nr 995, av herr Thorsten Larsson, mig själv och herr T. V. Mattsson har dessa problem tagits upp. Jag hänvisar även till herr Thorsten Larssons anförande i denna kammare den 21 maj i år, där han ytterligare belyste den utveckling som håller på att ske i Örestadsområdet. I den regionalpolitiska målsättning som har utarbetats för Malmöhus län förutses nämligen en fortsatt befolkningsavflyttning till koncentrationsområdena i länets västra delar, i första hand Malmö-Lundregionen. Om utvecklingen följer dessa prognoser innebär detta att vi inom kort får en s. k. bandstad från Trelleborg till Höganäs, och därmed är centralbyråkraternas skapelse Örestad ett faktum. Frånsett att en sådan koncentration knappast kan skapa en god livsmiljö för människorna får den också förödande inverkan på de östra delarna av landskapet och inte minst Kristianstads län. Åtgärder måste därför snarast vidtas för att bryta koncentrationen, och därvid intar bostadsbebyggelse och vägar viktiga ingredienser för att stimulera till ökad företagsamhet och därmed försörjningsmöjligheter för befolkningen i landskapets östra delar. En regional samordning måste därför

Allmänpolitisk debatt

komma till stånd av den statliga och den kommunala samhällsplaneringen med en strävan att komma till en rimlig balans mellan olika delar av landskapet.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta allmänpolitiska debatten ävensom handläggningen av på föredragningslistan upptagna ut-

skottsbetänkanden skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 22.27.

In fidem
K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert